

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τη σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ISBN: 960-960-381-321-7

(C) 2006 Εκδόσεις Βολονάκη

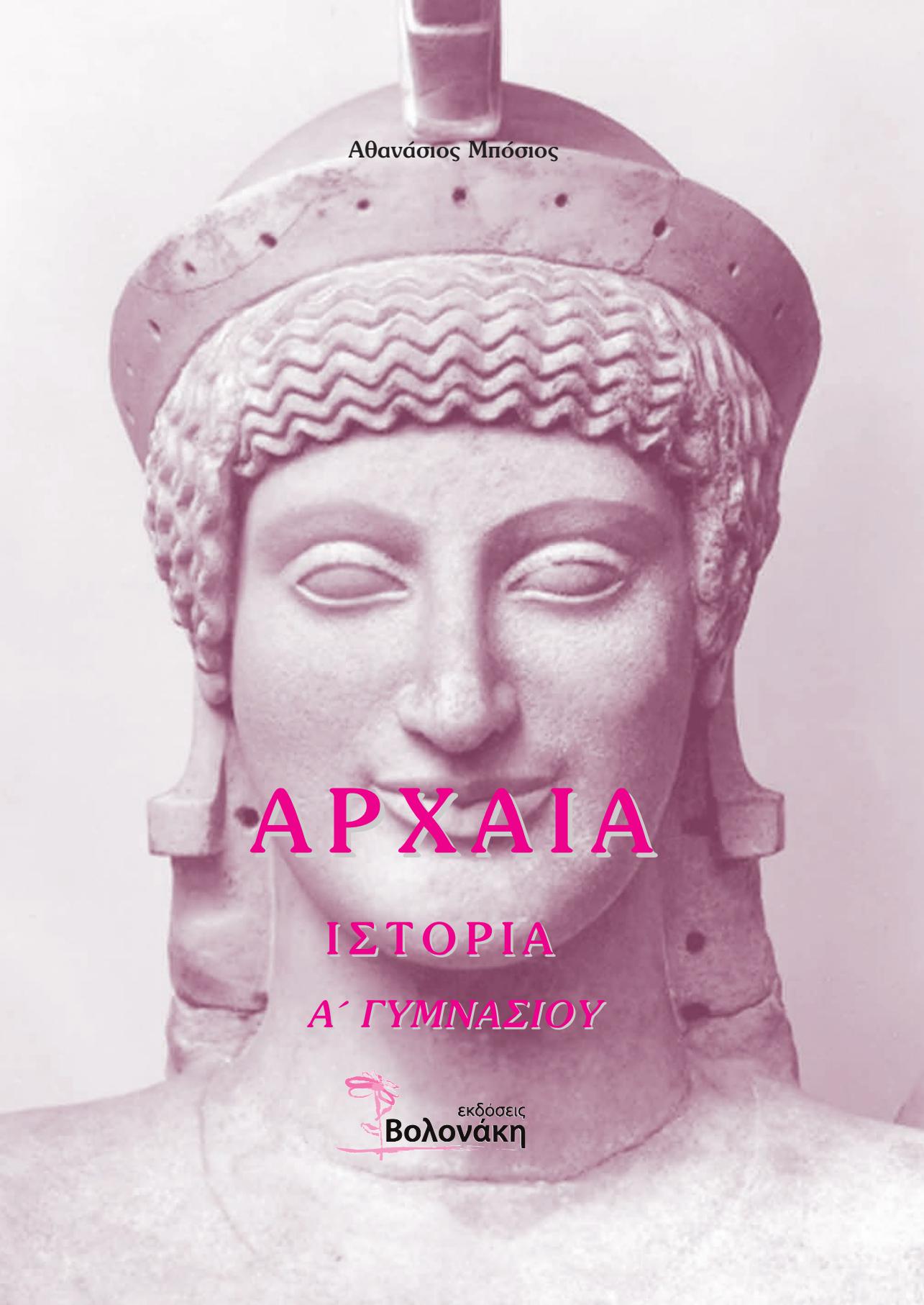
Μαυρομιχάλη 41 & Βαλιετσίου, Αθήνα

Tηλ.: 210 3608065, Fax: 210 3608197

www.volonaki.gr, mail: info@volonaki.gr

Δημιουργικό εξώφυλλο: *Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου*

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: *N. Αλεξόπουλος*

Αθανάσιος Μπόσιος

ΑΡΧΑΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο της Α' τάξης του Γυμνασίου αναφέρεται κυρίως στους νικηφόρους αγώνες των Ελλήνων εναντίον μιας πολυπλοθούς και μεγάλης αυτοκρατορίας, της Περσικής.

Περιγράφεται ακόμη στο βιβλίο αυτό ο ανταγωνισμός των δύο ισχυρότερων ελληνικών δυνάμεων, της Αθήνας και της Σπάρτης, ο οποίος είχε ως συνέπειά του τον Πελοποννησιακό πόλεμο που τόσα δεινά επέφερε στους Έλληνες και υπήρξε η αρχή του τέλους της οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης του Ελληνισμού.

Το βοήθημά μας αυτό πιστεύουμε ότι θα κατατοπίσει με τρόπο πολύ αποτελεσματικό το μαθητή στην προσπάθειά του να μελετήσει την ιστορία των προϊόντων του. Θα δει στην ιστορία αυτή το μεγαλείο του Ελληνικού έθνους αλλά και τα σφάλματα πολλών Ελλήνων, ώστε έχοντας αυτά στη σκέψη του να αποφεύγει καθετί που ζημειώνει το έθνος μας και ταυτόχρονα να προσφέρει ό,τι σπουδαίο μπορεί για την πρόοδο της πατρίδας των Ελλήνων.

Εκδόσεις Βολονάκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ

1. Η Παλαιολιθική και η Μεσολιθική εποχή	9
2. Η Νεολιθική εποχή	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

1. Οι λαοί και οι πολιτισμοί της Εγγύς Ανατολής	21
2. Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός	30
3. Ο Μινωϊκός Πολιτισμός	34
4. Η θρησκεία και η τέχνη των Μινωιτών	39
5. Ο Μυκηναϊκός κόσμος	42
6. Η Μυκηναϊκή θρησκεία και τέχνη	49

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1100 ΕΩΣ ΤΟ 800 π.Χ.

1. Οι Μεταβατακοί χρόνοι	59
2. Η πολιτισμική αναγέννηση	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (800-479 π.Χ.)

1. Αποικιακή εξάπλωση	69
2. Η πόλη-κράτος και η εξέλιξη του πολιτεύματος	73
3. Η Σπάρτη	78
4. Η Αθήνα: Από τη βασιλεία στην Αριστοκρατία	82
5. Αθήνα: πορεία προς τη Δημοκρατία	87
6. Οι Πανελλήνιοι Δεσμοί	92
7. ΠΕΡΣΕΣ και ΕΛΛΗΝΕΣ: Δύο κόσμοι συγκρούονται	96
8. Η οριστική απομάκρυνση της περσικής επίθεσης	100
9. Τα Γράμματα	106
10. Η Τέχνη	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ (479-431 π.Χ.)

1. Η Συμμαχία της Δήλου – Η Συμμαχία όργανο της Αθηναϊκής Ηγεμονίας	121
2. Το δημοκρατικό πολίτευμα σταθεροποιείται - Ο Περικλής και το δημοκρατικό πολίτευμα	127
3. Η λειτουργία του πολιτεύματος. Οι λειτουργίες	132

4. Η συγκρότηση της Αθηναϊκής κοινωνίας – Η καθημερινή ζωή	137
5. Η διαδικασία της μόρφωσης -Ο Αθηναίος και η εργασία -Η Αθίνα γιορτάζει	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΜΨΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ (431-362 π.Χ.)

1. Τα αίπα και οι αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου -Ο Αρχιδάμειος πόλεμος (431-421 π.Χ.)	151
2. Η εκστρατεία στη Σικελία (415-413 π.Χ.) - Ο Δεκελεικός πόλεμος (413-404 π.Χ.)	158
3. Η Ηγεμονία της Σπάρτης: Μια κυριαρχία σε αμφισβήτηση	165
4. Η κυριαρχία της Θήβας στην Ελλάδα	171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Το κράτος της Μακεδονίας	181
2. Το κράτος της Μακεδονίας επεκτείνεται	187
3. Αλέξανδρος. Η κατάκτηση της Ανατολίς	193
4. Το έργο του Αλέξανδρου	199
5. Οι τύχες της Κύπρου	203

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η': ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

1. Τα Γράμματα	213
2. Οι Τέχνες	225
3. Η Αρχιτεκτονική των Κλασικών Χρόνων	228
4. Η Γλυπτική και η Ζωγραφική των Κλασικών Χρόνων	233

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ': ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Τα Ελληνικά βασίλεια	245
2. Η κατάσταση στον ελλαδικό χώρο	252
3. Το Ρωμαϊκό κράτος αποκτά μεγάλη δύναμη	258
4. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου	265
5. Τα Γράμματα και οι Τέχνες των Ελληνιστικών χρόνων	269
6. Ελληνορωμαϊκός Πολιτισμός	279

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι': ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Η Ρωμαϊκή Ειρήνη	295
2. Ο Χριστός και η διδασκαλία του. Η Πρώτη Εκκλησία	300
3. Η διάδοση του Χριστιανισμού	303
4. Ζος Αιώνας μ.Χ. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία σε κρίση	308
5. Κωνσταντίνος: Η μεγάλη στροφή	311

I. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η Εποχή του Λιθου

Περιληψη

Προϊστορία ονομάζουμε την περίοδο εκείνη κατά την οποία εκτυλίσσεται η ανθρώπινη δράση χωρίς την παρουσία γραπτών πηγών. Η ιστορία του ανθρώπινου είδους φαίνεται να ξεκινάει πριν από 2,5 εκατομμύρια χρόνια περίπου. Η περίοδος αυτή είναι τόσο μεγάλη, ώστε πρέπει να χωριστεί σε επιμέρους τμήματα. Η προϊστορία χωρίζεται στην εποχή του Λίθου και στην εποχή του Χαλκού (3000-1100 π.Χ.). Η εποχή του Λίθου χωρίζεται στην Παλαιολιθική, στη Μεσολιθική (ως το 6500 π.Χ.) και στη Νεολιθική εποχή (6500-3000 π.Χ.).

1. Η Παλαιολιθική και Η Μεσολιθική Εποχή

Περιληψη

Κοιτίδα του ανθρώπινου γένους φαίνεται πως είναι η Αφρική πριν από 2.500.000 χρόνια. Την περίοδο από το 2.500.000 -200.000 π.Χ. κυριαρχούν ο **Ικανός άνθρωπος (homo habilis)**, ο οποίος ζει σε ομάδες και κατασκευάζει τα πρώτα εργαλεία, και ο **Όρθιος άνθρωπος (homo erectus)**, ο οποίος ανακαλύπτει τη χρονιμότητα της φωτιάς.

Από το 200.000-35.000 π.Χ. κυριαρχεί ο **Σοφός άνθρωπος (homo sapiens)**, ο οποίος διαθέτει μεγαλύτερο εγκέφαλο. Από το 35.000 - 6.500 π.Χ. εμφανίζεται ο **Σοφότατος άνθρωπος (homo sapiens sapiens)**, απόγονοι του οποίου είμαστε εμείς.

Κατά την Παλαιολιθική και Μεσολιθική εποχή ο άνθρωπος ζει σε σπηλιές και μετακινείται διαρκώς μαζί με την τροφή του. Το κλίμα είναι αρκετά ψυχρό. Στην Ευρώπη κυριαρχούν τα μαμούθ (ανατολική), οι αντιλόπες (δυτική), ενώ στη μεσογειακή Ευρώπη τα βόδια, τα άγρια άλογα κ.ά. zώα.

Ο άνθρωπος, για να ζήσει, επινοεί τη δημιουργία εργαλείων, κυρίως μέσω της κατεργασίας των κεράτων και της πέτρας.

Ο Σοφός άνθρωπος είναι ο πρώτος που θάβει τους νεκρούς, αφήνοντας μέσα στον τάφο αναμνηστικά αντικείμενα.

Στα τέλη της Παλαιολιθικής περιόδου εμφανίζεται η τέχνη, η δημιουργία αντικειμένων που δε σχετίζονται με την επιβίωση του ανθρώπου. Σημαντικές σπιτλαιογραφίες έχουν βρεθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη. Έχουν μαγική και συμβολική σημασία. Την εποχή αυτή θεωρείται ότι ξεκινάει και η ύπαρξη του θρησκευτικού συναισθήματος.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η ιστορία του ανθρώπου χωρίζεται σε δύο περιόδους:

- Προϊστορία
- Ιστορία

Προϊστορία: διαίρεση σε δύο περιόδους:

- Εποχή Λίθου. Αυτή χωρίζεται σε:
 - Παλαιολιθική
 - Μεσολιθική
 - Νεολιθική
- Εποχή του Χαλκού (3.000 - 1.100 π.Χ.)

Η ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΚΑΙ Η ΜΕΣΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η εξέλιξη του ανθρώπου

- Ικανός άνθρωπος (*homo habilis*)
- Όρθιος άνθρωπος (*homo erectus*)
- Σοφός άνθρωπος (*homo sapiens*)
- Σοφότατος άνθρωπος (*homo sapiens sapiens*)

Η οικονομία της Παλαιολιθικής και Μεσολιθικής εποχής

- Κυνήγι
- Συλλογή καρπών
- Χαρακτηριστικά του σοφού ανθρώπου:
 - Θάβει τους νεκρούς
 - Εμφανίζεται η τέχνη
 - Αρχίζει να υπάρχει η αίσθηση της θρησκείας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Σπηλαια

Κοιλώματα εδάφους τα οποία πολλές φορές εκτείνονται σε μεγάλο βάθος. Αποτέλεσαν την πρώτη κατοικία των ανθρώπων. Ακόμη και σήμερα σε αυτά έχουν βρεθεί πολλά δείγματα της ανθρώπινης δραστηριότητας: εργαλεία, οστά, δείγματα ζωγραφικής τέχνης.

Μαμούθ

Είδος προϊστορικού ελέφαντα με μεγάλους καυλιόδοντες. Σήμερα έχουν βρεθεί ακόμη και ολόκληρα μαμούθ διατηρημένα σε παχύ στρώμα πάγου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'
Η εποχή
του λίθου

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
2.500.000 - 200.000 π.Χ.	Ικανός άνθρωπος, Όρθιος άνθρωπος
200.000 - 35.000 π.Χ.	Σοφός άνθρωπος
35.00 - 6.500 π.Χ.	Σοφότατος άνθρωπος

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Η καθημερινή ζωή κατά την Παλαιολιθική εποχή

**Με βάση την εικόνα να περιγράψεις την ημέρα ενός παλαιολιθικού ανθρώπου.
(σελ. 7 σχ. Βιβλίου)**

Ο παλαιολιθικός άνθρωπος ήταν κυνηγός και τροφοσυλλέκτης. Οι άντρες ξυπνούσαν πρωΐ και ασχολούνταν με την αναζήτηση κυνηγιού, γιατί το κρέας ήταν απαραίτητο για την επιβίωση της ομάδας. Πολλές φορές περνούσαν την ημέρα τους συλλέγοντας καρπούς από δέντρα. Οι γυναίκες ασχολούνταν με τις οικιακές εργασίες και με την ανατροφή των παιδιών. Άλλες ομάδες ανδρών ασχολούνταν με την κατασκευή και επισκευή των απαραίτητων εργαλείων. Ορισμένα μέλη της ομάδας ασχολούνταν με εργασίες καλλιτεχνικής φύσης (βραχογραφίες).

Ο παλαιολιθικός άνθρωπος και η τέχνη

Να περιγράψεις τη σπηλαιογραφία. Τι zάρα εικονίζονται; Μπορείτε να θρεπτείτε τους λόγους για τους οποίους ο άνθρωπος ζωγράφισε αυτά τα zάρα; (σελ. 8 σχ. Βιβλίου)

a) Ο καλλιτέχνης έχει αξιοποιήσει ένα φυσικό κοιλωμα της σπηλιάς για να παρουσιάσει το έργο του. Κεντρική και περίοπτη θέση κατέχει ένα αρκετά μεγαλόσωμο zάρο με κέρατα, μάλλον αγελάδα που τρέχει. Στην κάτω πλευρά εικονίζονται τρία άγρια άλογα να καλπάζουν προς τα δεξιά, ενώ ένα τέταρτο zάρο, μάλλον άλογο, βρίσκεται

προς την αντίθετη κατεύθυνση.

- 8)** Οι άνθρωποι σιγά σιγά να ξεπερνούν το στάδιο της αποκλειστικής ενασχόλησης με τη συλλογή καρπών και το κυνήγι zώων. Εξελίσσονται ως όντα και έχουν καλλιτεχνικές ανησυχίες. Προσπαθούν μέσω της τέχνης να αφήσουν στους μεταγενέστερους μια απτή εικόνα του κόσμου τους.

Να επιστρέψετε στον πίνακα και να συμπληρώσετε μια τέταρτη σπίλη με τις σημαντικότερες κατακτήσεις του ανθρώπου στην τεχνολογία, την τέχνη και την ιδεολογία σε κάθε στάδιο της εξέλιξής του.

Πρώιμη Παλαιολιθική εποχή
(2.500.000 - 200.000 π.Χ.)

Ανακάλυψη της φωτιάς

Μέση Παλαιολιθική εποχή
(200.000 - 35.000 π.Χ.)

Αρχίζει η ταφή των νεκρών, πίστη στη μεταθανάτια ζωή, ο νεκρός συνοδεύεται με υλικά αντικείμενα στον τάφο. Τα εργαλεία γίνονται πιο ειδικά και είναι καλύτερα κατασκευασμένα.

Ύστερη Παλαιολιθική εποχή
(35.000 - 6.500 π.Χ.)

Την εποχή αυτή εμφανίζεται η τέχνη: ςω γραφικές παραστάσεις, αγαλματίδια από πηλό, κόκαλο ή λίθο, περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια κ.ά.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι σε γενικές γραμμές η εξέλιξη του ανθρώπινου είδους;

Κοιτίδα του ανθρώπινου είδους φαίνεται πως είναι η Αφρική πριν από 2.500.000 χρόνια. Την περίοδο από το 2.500.000-200.000 π.Χ. κυριαρχούν ο Ικανός άνθρωπος (*homo habilis*), ο οποίος ζει σε ομάδες και κατασκευάζει τα πρώτα εργαλεία, και ο Όρθιος άνθρωπος (*homo erectus*), ο οποίος ανακαλύπτει τη χρησιμότητα της φωτιάς. Από το 200.000 - 35.000 π.Χ. κυριαρχεί ο Σοφός άνθρωπος (*homo sapiens*, ο οποίος διαθέτει μεγαλύτερο εγκέφαλο. Από το 35.000-6.500 π.Χ. εμφανίζεται ο Σοφότατος άνθρωπος (*homo sapiens sapiens*), απόγονοι του οποίου είμαστε εμείς.

2. Ποιες εξελίξεις παρατηρούνται στο ανθρώπινο είδος κατά τα τέλη της Παλαιολιθικής περιόδου;

Στα τέλη της Παλαιολιθικής περιόδου εμφανίζεται η τέχνη, η δημιουργία αντικειμένων που δε σχετίζονται με την επιβίωση του ανθρώπου. Έτσι, μας είναι γνωστές παραστάσεις και αγαλματίδια λίθινα, κοκάλινα ή πηλινά κοσμήματα κ.ά. Σημαντικές σπιλαιογραφίες έχουν βρεθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη. Περιλαμβάνουν ζωγραφικές παραστάσεις zώων και σπάνια ανθρώπων και έχουν μαγική και συμβολική σημασία. Την εποχή αυτή θεωρείται ότι ξεκινάει και η ύπαρξη θρησκευτικού συναισθήματος.

2. Η Νεολιθική Εποχή

Περίληψη

Η Νεολιθική εποχή χαρακτηρίζεται από: α) τη μόνιμη εγκατάσταση του ανθρώπου και δημιουργία οικισμών, β) την απασχόληση με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και γ) τη χρήση της κεραμεικής.

Με την άνοδο της θερμοκρασίας το κυνήγι σπανίζει και οι άνθρωποι αναγκάζονται να παράγουν οι ίδιοι την τροφή τους. Έτσι, αναπτύχθηκε η γεωργία και η κτηνοτροφία. Τα πρώτα που καλλιεργήθηκαν ήταν τα δημητριακά και τα όσπρια, ενώ τη βάση της κτηνοτροφίας αποτελούν τα αιγοπρόβατα, τα βοοειδή και οι χοίροι. Νέες τεχνικές αναπτύχθηκαν, όπως η κατασκευή **κεραμικών σκευών** για τις τροφές και η ύφανση ενδυμάτων.

Η ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας οδήγησε τους ανθρώπους στην εγκατάλειψη της νομαδικής ζωής και την υιοθέτηση της **μόνιμης εγκατάστασης** (κοινότητες) σε οικισμούς και χωριά. Στον ελλαδικό χώρο έχουν εντοπιστεί νεολιθικοί οικισμοί κυρίως στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία, σε βραχώδεις περιοχές νησιών, σε σπήλαια και σε παραλιακές και παραλίμνιες περιοχές. Ο πιο συνηθισμένος χώρος προϊστορικού οικισμού στη Μακεδονία και στη Θεσσαλία είναι ο τεχνητός λοφίσκος που ονομάζεται «**τούμπα**», ή «**μαγούλα**». Με τη μόνιμη εγκατάσταση άρχισε και η κατασκευή αντικειμένων οικιακής χρήσης που ήταν φτιαγμένα από λίθο. Δεν είναι γνωστό αν υπήρχε ατομική ιδιοκτησία γης και ζώων αλλά πιθανολογείται ότι η ιδιοκτησία της γης και η ευθύνη για τα ζώα μοιραζόταν σε ολόκληρη την κοινότητα. Οι άνθρωποι φαίνεται επίσης ότι διέθεταν έντονο θρησκευτικό συναίσθημα (λατρεία Μεγάλης Μητέρας). Κατά τη Νεολιθική εποχή συναντάμε αντικείμενα από πηλό και σπανιότερα από λίθο. Δε γνωρίζουμε αν υπήρχε η έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η Νεολιθική εποχή χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα

- Μόνιμη εγκατάσταση του ανθρώπου
- Ο άνθρωπος γίνεται γεωργός και κτηνοτρόφος
- Εμφανίζεται η κεραμική

Η γένεση της γεωργίας

- Πρωτοεμφανίζεται στην «εύφορη ημισεληνο»
- Επεκτείνεται στη Β. Αφρική, στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αμερική
- Για πρώτη φορά καλλιεργήθηκαν τα δημητριακά
- Εμφανίζονται τα αγροτικά εργαλεία
- Αναπτύσσονται νέες τεχνικές

Οι άνθρωποι εγκαθίστανται μόνιμα σε έναν τόπο

- Χτίζουν σπίτια
- Γεννιούνται τα πρώτα χωριά
- Αρχίζει η εξειδίκευση και η ανταλλαγή προϊόντων

Η Νεολιθική εποχή στην Ελλάδα

- Νεολιθικοί οικισμοί εμφανίζονται στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία
- Χαρακτηριστικός είναι ο τεχνητός λοφίσκος (τούμπα, ή μαγούλα)
- Στη Ν. Ελλάδα αναπτύσσεται ο επίπεδος οικισμός
- Υπάρχουν και λίμναιοι οικισμοί (Δισπηλιό)

Η οικονομία κατά τη Νεολιθική εποχή

- Βάση των καλλιεργειών αποτελούν τα δημητριακά και τα όσπρια
- Στην κτινοτροφία κυριαρχούν τα αιγοπρόβατα, τα βοοειδή και οι χοίροι
- Εμφανίζονται και κεραμικά, λίθινα ή οστείνα αντικείμενα

Άλλα χαρακτηριστικά

- Δημιουργούνται κοινότητες
- Στον τομέα της τέχνης κατασκευάζονται και πήλινα αντικείμενα

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Δημητριακά

Αποτέλεσαν και αποτελούν τη βάση της διατροφής-του ανθρώπου. Συνήθως η ανακάλυψή τους αποδίδεται σε κάποια θεότητα, η οποία τα διέδωσε στους ανθρώπους. Στην ελληνική μυθολογία η χρήση και καλλιέργεια των δημητριακών αποδίδεται (όπως φαίνεται και από το όνομα) στη θεά Δήμητρα.

Εργαλεία

Τα αγροτικά εργαλεία συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη και εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής. Το δρεπάνι, η μυλόπετρα κ.ά. χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα.

Τούμπα

Γήλοφος ο οποίος πολλές φορές περιέχει αρχαία υλικά κατάλοιπα. Η συστηματική ανασκαφή τέτοιων λόφων έχει κατά καιρούς φέρει στο φως πολύ σημαντικά ευρήματα της προϊστορίας και της ιστορικής εποχής.

Κοινότητα

Βασική μορφή κοινωνικής οργάνωσης του ανθρώπου. Οι άνθρωποι άρχισαν να οργανώνονται σε κοινότητες, για να προφυλαχτούν από τα θηρία και τους κινδύνους της φύσης.

Μεγάλη Μπιέρα

Σημαντική γυναικεία θεότητα, που παίζει βασικό ρόλο σε πολλούς ανθρώπινους πολιτισμούς. Με το όνομα αυτό λατρεύεται η φύση, η οποία θεωρείται το κέρας της αμαλθείας, η πηγή της ζωής και της γονιμότητας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Εργαλεία και αντικείμενα του νεολιθικού ανθρώπου

Αναγνώρισε τα αντικείμενα. Σε πι χρησιμεύει το καθένα; (σελ. 9 σχ. βιβλίου)

- α) Στην εικόνα παρατηρούμε ότι εικονίζονται μια μυλόπετρα με τη βάση της για το άλεσμα των δημητριακών, β) ένα δρεπάνι για το θερισμό των καρπών, γ) ένα κεραμικό φύλαξης των καρπών, δ) ένα είδος αξίνας για σκάψιμο της γης και ε) ένα είδος υφάσματος για ένδυση.

Η καθημερινή ζωή του νεολιθικού ανθρώπου

Με βάση την εικόνα της καθημερινής ζωής του νεολιθικού ανθρώπου, ποιες εξελίξεις παρατηρείς στην καθημερινή ζωή; (σελ. 9 σχ. βιβλίου)

Υπάρχουν τεράστιες διαφορές στον τρόπο ζωής των νεολιθικών ανθρώπων σε σχέση με σήμερα: α) Κυριαρχεί η νομισματική οικονομία και το εμπόριο. β) Οι σύγχρονες μεταφορές έχουν μειώσει κατά πολύ τις αποστάσεις. γ) Η τεχνολογία έχει αλλάξει πάρα πολύ τη ζωή των ανθρώπων. δ) Υπάρχει ένα τεράστιο δίκτυο οργάνωσης ανθρώπων πόλεων. ε) Υπάρχει έντονη εξειδίκευση. στ) Ο άνθρωπος έχει αξιοποιήσει τις δυνατότητες της βιομηχανίας.

Η νεολιθική Ελλάδα

Στο κάρπτο αναφέρονται όλοι οι νεολιθικοί οικισμοί που έχουν ανασκαφεί. Σε ποια ελληνική περιοχή παρατηρείς μεγαλύτερη πυκνότητα και πώς τη δικαιολογείς; (σελ. 10 σχ. βιβλίου)

Μεγαλύτερη πυκνότητα παρατηρείται στη Θεσσαλία. Δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα αποθέματα νερού ήταν περισσότερα καθώς και από το γεγονός ότι η περιοχή είναι πεδινή και προσφέρεται για καλλιέργεια.

1. Πώς συνδέεται η εμφάνιση αγγείων από πολό με την εγκατάσταση των ανθρώπων σε μόνιμους οικισμούς τη Νεολιθική εποχή; Για να απαντήσετε, σκεφθείτε για ποιον σκοπό χρησιμοποιούνταν τα αγγεία στη Νεολιθική εποχή.

Η εμφάνιση αγγείων κατά τη Νεολιθική εποχή είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί οριοθετεί την τεράστια αλλαγή που διαδραματίστηκε στη ζωή των ανθρώπων. Ενώ αρχικά ήταν κυνηγοί και τροφοσυλλέκτες, χωρίς μόνιμο τόπο εγκατάστασης (νομάδες), οι άνθρωποι γίνονται γεωργοί και κτηνοτρόφοι και ιδρύουν τις πρώτες οργανωμένες κοινότητες. Τα περισσεύματα της τροφής έπρεπε να αποθηκευτούν σε

κάποιο αντικείμενο. Έτσι γεννήθηκε η ιδέα της κατασκευής πιλίνων αγγείων. Η κεραμική αναδείχτηκε σε σημαντική τέχνη, καθώς μέσα στους αιώνες φτιάχτηκαν πραγματικά αριστουργήματα.

2. Οι άνθρωποι της Παλαιολιθικής εποχής, που μετακινούνταν συχνά, θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν αγγεία από πολλό;

Δε θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν πιλίνα αγγεία, γιατί δεν είχαν συλλάβει την έννοια της αποθήκευσης του περισσεύματος της τροφής. Οι παλαιολιθικοί άνθρωποι δεν είχαν μόνιμο τόπο κατοικίας. Ακολουθούσαν τα zώα που κυνηγούσαν, ενώ έτρωγαν τους καρπούς που συναντούσαν στο δρόμο τους. Τα τυχόν περισσεύματα της τροφής δεν είχαν λόγο να τα συγκεντρώνουν σε κάποιο αντικείμενο. Η ιδέα της αποθήκευσης γεννήθηκε μόνο όταν ο άνθρωπος απέκτησε μόνιμη κατοικία και έπρεπε να εξοικονομεί τρόφιμα για να ζει ολόκληρη τη χρονιά.

3. Με τη μόνιμη εγκατάσταση γεννιέται η έννοια της πατρίδας. Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι έναν τόπο για μόνιμη εγκατάσταση;

Απαραίτητες προϋποθέσεις για μόνιμη εγκατάσταση είναι η ύπαρξη γης για καλλιέργεια και συντήρηση zώων χρήσιμα στον άνθρωπο (βοοειδή, άλογα κ.ά.). Παράλληλα, η περιοχή πρέπει να παρέχει σχετική ασφάλεια και να βρίσκεται κοντά σε αξιοποιήσιμο κοίτασμα νερού (ποτάμια, λίμνες), ενώ πρέπει το κλίμα να είναι γενικά φιλικό προς τον άνθρωπο.

4. Κατά τη γνώμη σας, τι αποδεικνύει η πληθώρα των νεολιθικών οικισμών στην Ελλάδα;

Η πληθώρα νεολιθικών οικισμών στην Ελλάδα δείχνει ότι στην περιοχή αυτή οι αρχικές ομάδες ανθρώπων βρήκαν τελικά τις συνθήκες που επιζητούσαν για να ιδρύσουν οργανωμένες κοινότητες. Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής που αργότερα ονομάστηκε Ελλάδα ευνόση την εγκατάσταση αρκετά πολυάνθρωπων ομάδων. Το κλίμα ήταν το γλυκό μεσογειακό, με γλυκούς κειμώνες και δροσερά καλοκαίρια, ενώ οι πεδιάδες, τα δάση και τα ποτάμια παρείχαν τη δυνατότητα επιβίωσης σε εκείνους τους πρώτους μόνιμους κατοίκους τη περιοχής.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας κατά τη Νεολιθική εποχή;

Με την αλλαγή του κλίματος προς το θερμότερο το κυνήγι σπανίζει και οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να παράγουν οι ίδιοι την τροφή τους. Έτσι, αναπτύχθηκαν η γεωργία και η κτηνοτροφία, που γεννήθηκαν στην Μεσοποταμία, Παλαιστίνη και Αίγυπτο. Τα πρώτα φυτά που καλλιεργήθηκαν ήταν τα δημητριακά και τα όσπρια, ενώ τη βάση της κτηνοτροφίας αποτελούσαν τα αιγοπρόβατα, τα βοοειδή και οι χοίροι. Σιγά σιγά

εφευρέθηκαν και εργαλεία βοηθητικά για την καλλιέργεια της γης. Ήταν φτιαγμένα από λειασμένο λίθο.

2. Ποιες οι συνέπειες από την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας;

Η ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας οδήγησε τους ανθρώπους στην εγκατάλειψη της νομαδικής ζωής και στη μόνιμη εγκατάσταση σε οικισμούς και χωριά. Τα σπίτια φτιάχνονταν από ξύλο ή πέτρα και οι άνθρωποι άρχισαν να ειδικεύονται σε δημιουργείται έτσι ένα είδος οικιακής οικονομίας. Στον ελλαδικό χώρο έχουν εντοπιστεί νεολιθικοί οικισμοί κυρίως στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία και σε παραλιακές και παραλίμνιες περιοχές. Τα σπίτια στηρίζονταν σε ξύλινες πλατφόρμες ή σε πέτρες. Με τη μόνιμη εγκατάσταση άρχισε και η κατασκευή αντικειμένων οικιακής χρήσης που ήταν φτιαγμένα από λίθο.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Περιληψη

Τέσσερις είναι οι φάσεις εξέλιξης του ανθρώπου. Κατά την Παλαιολιθική εποχή ο άνθρωπος είναι νομάδας (ως το 6.500 π.Χ. περίπου). Κατά τη Νεολιθική εποχή ο άνθρωπος οργανώνει τις πρώτες μόνιμες κοινότητες.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που σχετίζονται μεταξύ τους

1. Αφρική	a. Δισπιλιό
2. κυνηγός	β. μαγούλα
3. Ανατολική Ευρώπη	γ. γεωργία
4. τάφος	δ. αλέτρι
5. Νεολιθική Εποχή	ε. «Ικανός άνθρωπος»
6. εργαλείο	σ. θήραμα
7. τροφή	z. προσφορά
8. οικισμός	η. δημητριακά
9. λιμναίος οικισμός	θ. μαμούθ

Απάντηση:

1ε, 2στ, 3θ, 4z, 5γ, 6δ, 7η, 8θ, 9α

1. Σπις παρακάτω προτάσεις βάλτε ένα X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1. Προϊστορία ονομάζουμε την περίοδο εκείνη κατά την οποία δεν υπάρχουν γραπτές πηγές.	☐	☒
2. Η περίοδος της προϊστορίας είναι μικρή σε διάρκεια.	☒	☐
3. Η Νεολιθική εποχή φτάνει ως το 9.000 π.Χ.	☒	☐
4. Κατά την Παλαιολιθική εποχή ο άνθρωπος ζει από μικρές καλλιέργειες άγριων δημητριακών.	☒	☐
5. Ο άνθρωπος κατά την Παλαιολιθική εποχή μαθαίνει να κατεργάζεται τα μαλακά μέταλλα.	☒	☐
6. Κατά τη Νεολιθική εποχή αναπτύσσεται η κεραμική.	☒	☐
7. Κατά τη Νεολιθική εποχή υπήρχε ανεπτυγμένο θρησκευτικό συναίσθημα.	☒	☐
8. Πολλοί νεολιθικοί οικισμοί βρέθηκαν στη Θεσσαλία.	☒	☐
9. Αντίθετα, ελάχιστοι οικισμοί βρέθηκαν στη Μακεδονία.	☒	☐
10. Η γεωργία γεννήθηκε στην εύφορη ημισέληνο.	☒	☐

2. Σπις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Ο άνθρωπος φαίνεται πως ξεκίνησε την πορεία στη Γη πριν
2. Η προϊστορία χωρίζεται στην εποχή του και του
3. Κατά την Παλαιολιθική εποχή, οι άνθρωποι ζουν σε
4. Δευτερεύουσα πηγή τροφής είναι η
5. Πρώτος ο θάβει τους νεκρούς του.
6. Υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να υπήρχε ιδιοκτοσία.
7. Τα κεραμικά κατά τη Νεολιθική εποχή
8. Σημαντικό ρόλο έπαιξε
9. Λιμναίος οικισμός έχει βρεθεί στο

3. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΣ
1. 2.500.000 - 200.000 π.Χ.	a. Σοφότατος άνθρωπος
2. 200.000 - 35.000 π.Χ.	b. Ικανός άνθρωπος
3. 35.000 - 6.500 π.Χ.	γ. Σοφός άνθρωπος

4. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Η Νεολιθική εποχή διαρκεί μέχρι το:
 - α) 1100 π.Χ., β) 3200 π.Χ., γ) 6.500 π.Χ.
2. Η Νεολιθική εποχή χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από:
 - α) την ανακάλυψη του τροχού, β) τη χρήση της κεραμικής, γ) τη χρήση της φωτιάς
3. Το κλίμα κατά την Παλαιολιθική εποχή ήταν:
 - α) ψυχρό, β) ιδιαίτερα θερμό, γ) εύκρατο
4. Στην Α. Ευρώπη κυριαρχούν:
 - α) οι αντιλόπες, β) τα μαμούθ, γ) οι δεινόσαυροι
5. Ο άνθρωπος κατά την Παλαιολιθική εποχή ασχολείται με την κατεργασία:
 - α) του χαλκού, β) του λίθου, γ) των κοραλλιών
6. Ο Σοφός άνθρωπος:
 - α) αφήνει τους νεκρούς άθαφους, β) καίει τους νεκρούς, γ) θάβει τους νεκρούς
7. Κατά τη Νεολιθική εποχή οι άνθρωποι κατασκευάζουν:
 - α) λακκοειδείς τάφους, β) πύλινα αγγεία, γ) πέτρινα αγγεία
8. Η γεωργία εμφανίστηκε:
 - α) στην εύφορη ημισέληνο, β) στο εύφορο τρίγωνο, γ) στο εύφορο τετράγωνο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1η Άσκηση

1Σ, 2Λ, 3Λ, 4Λ, 5Λ, 6Σ, 7Σ, 8Σ, 9Λ, 10Σ

2η Άσκηση

1. 2.500.000 χρόνια, 2. Λίθου, Χαλκού, 3. σπηλιές, 4. αλιεία, 5. Σοφός άνθρωπος, 6. συλλογική, 7. φέρουν διακόσμηση, 8. το θρησκευτικό συναίσθημα, 9. Δισπολιό της Καστοριάς

3η Άσκηση

1β, 2γ, 3α

4η Άσκηση

1γ, 2θ, 3α, 4θ, 5θ, 6γ, 7θ, 8α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000 -1100 π.Χ.)

Περίληψη

Τα πρώτα χάλκινα εργαλεία εμφανίζονται στα τέλη της Νεολιθικής εποχής. Σιγά σιγά κυριαρχεί ως κατασκευαστικό υλικό (Εποχή του χαλκού). Την περίοδο αυτή στη Μ. Ανατολή αναπτύσσονται οι πρώτοι μεγάλοι πολιτισμοί. Στην Ελλάδα κυριαρχούν οι Κυκλαδίτες, οι Μινωίτες, οι Μυκηναίοι.

1. ΟΙ ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Περίληψη

Οι Σουμέριοι, **λαός ινδοευρωπαϊκής καταγωγής**, εγκαταστάθηκαν στη Μεσοποταμία στα μέσα της 4ης χιλιετίας. Εφηύραν τον τροχό, το άροτρο, την επεξεργασία μετάλλου, τη **σφνοειδή γραφή** και πρώτοι ίδρυσαν συγκροτημένες πόλεις, με κυριότερη την **Ουρ**. Την 3η χιλιετία δημιουργήθηκε ένα μεγάλο ενιαίο κράτος από Σουμέριους αναμεμεγμένους με σημιτικούς λαούς και κατά τη 2η χιλιετία με κέντρο τη Βαβυλώνα η Μεσοποταμία υπήρξε ισχυρότατο κράτος. Χαρακτηριστικός είναι ο **κώδικας του Χαμουράμη**, ο αρχαιότερη γραπτή νομοθεσία που έχει σωθεί. Στο βαβυλωνιακό κράτος αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα οι επιστήμες και τα γράμματα. Οι Ασσύριοι της Β. Μεσοποταμίας κατέλαβαν τη Μεσοποταμία και ανέδειξαν ως νέο κέντρο την πόλη Νινευί.

Η οικονομία της Αιγύπτου στηριζόταν αποκλειστικά στον ποταμό Νείλο. Η χώρα διοικούνταν από τους **Φαραώ**. Τρεις είναι οι περίοδοι ακμής του βασιλείου: α) το Αρχαίο Βασίλειο, β) το Μέσο και γ) το Νέο Βασίλειο. Στη **Μέρφιδα** οικοδομήθηκαν οι **πυραμίδες**. Κορυφαία περίοδος ακμής ήταν το Μέσο Βασίλειο (2050 - 1800 π.Χ.). Η χώρα οχυρώθηκε και πρωτεύουσα έγινε η **Θήβα**. Οι Φαραώ θάβονται σε μια περιοχή κοντά στη Θήβα, στην **Κοιλάδα των Βασιλέων**. Επεκτατική πολιτική ακολουθήθηκε στα χρόνια του Νέου βασιλείου κατά την οποία οικοδομήθηκαν λαμπροί ναοί. Οι **Φαραώ** θεωρούνταν εκπρόσωποι του θεού Όσιρη. Σημαντικοί θεοί ήταν η Ισιδα και ο Άμον Ρα. Όλες οι εξουσίες ήταν συγκεντρωμένες σ' αυτόν. Οι κοινωνικές τάξεις χωρίζονταν

ως εξής: ανώτερο ιεραρχικά ήταν το ιερατείο, οι κρατικοί υπάλληλοι και οι αγρότες, καλλιεργούσαν τη γη των Φαραώ, ενώ άλλη τάξη ήταν οι τεχνίτες.

Υπάρχει εξειδίκευση επαγγελμάτων στα αστικά συγκροτήματα. Στα ορυχεία εργάζονται όσοι πιάνονται αιχμάλωτοι κατά τους πολέμους.

Οι Αιγύπτιοι είναι ιδιαίτερα θρίσκοι. Δημιούργησαν ένα πολύπλοκο **πολυθεϊστικό** σύστημα. Κύριες θεότητες είναι ο ηλιακός θεός Άμον Ρα, ο Όσιρης και η σύζυγός του Ίσιδα. Σημαντικοί τόποι λατρείας είναι οι ναοί, ενώ ιδιαίτερη ισχύ απέκτησε σταδιακά το ιερατείο. Σημαντική είναι και η πίστη στη μεταθανάτια ζωή μέσω της μουμιοποίησης.

Σημαντική ήταν και η συμβολή των Αιγυπτίων στον τομέα της γραφής (**ιερογλυφικά**). Βασικό μέσο γραφής είναι ο **ιάπυρος**.

Κατά τη 2η χιλιετία π.Χ. στη Μ. Ασία βγαίνει από την αφάνεια λαός των Χετταίων. Δημιούργησαν μια ακμάζουσα αυτοκρατορία με πρωτεύουσα τη Χαππούσσα. Στα μέσα της 2ης χιλιετίας το χεπτικό κράτος απλώνεται στη Μ. Ασία ως τη Β. Μεσοποταμία και τη Β. Συρία. Οι Αχαιοί (**Αχιγιάθια**), όπως ονομάζονται, έχουν επαφές με τους Χετταίους. Στα τέλη του 13ου π.Χ. οι επιδρομές των «**λαών της θάλασσας**» προκάλεσαν τη διάλυση της χεπτικής αυτοκρατορίας.

Στην παραδία της Παλαιοτίνης (αρχές 3ης χιλιετίας) εγκαθίσταται ο λαός των **Φοινίκων**. Ήταν δεινοί ναυτικοί και έμποροι.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η **επινόση ενός αλφαριθμητού** από 22 σύμφωνα.

Άλλος σημαντικός λαός της περιοχής ήταν οι **Εβραίοι**. Είναι ο πρώτος **μονοθεϊστικός λαός**, που πιστεύει δηλ. σε ένα μόνο θεό. Εγκαταστάθηκαν στη γη Χαναάν (Παλαιοτίνη). Γύρω στο 1500 π.Χ. πολλοί από τους Εβραίους ζουν ως δούλοι στην Αίγυπτο. Αργότερα (περίπου 1300 π.Χ.), κάτω από την καθοδήγηση του **Μωυσή**, φτάνουν στην Παλαιοτίνη. Στα τέλη της δεύτερης χιλιετίας δημιουργείται ισχυρό κράτος με ηγέτες το **Σαούλ**, το **Δαβίδ** και το **Σολομώντα** με πρωτεύουσα την **Ιερουσαλήμ**.

Σημαντικοί είναι οι προφήτες, οι οποίοι έχουν λάβει ρόλο μεσολαβητή ανάμεσα στο Θεό και στους πιστούς. Αυτοί προαναγγέλλουν την έλευση του Μεσσία, που θα καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Ιερό βιβλίο είναι η Εβραϊκή Βίβλος (Παλαιά Διαθήκη).

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι Σουμέριοι

- Ανέπτυξαν τον πρώτο πολιτισμό στην ιστορία του ανθρώπου
- Εφηύραν τη σφρυνοειδή γραφή
- Δημιουργούν ισχυρό κράτος (εποχή του Χαμπουραμπή)

Οι Ασσύριοι

- Καταλαμβάνουν στα τέλη της 2ης χιλιετίας τη Μεσοποταμία

Οι Αιγύπτιοι

- Χρωστούν την επιβίωσή τους στο Νείλο
- Οι νηγεμόνες ονομάζονται Φαραώ
- Οικοδομούν τις πυραμίδες
- Ως το 1100 π.Χ. η Αίγυπτος επεκτείνεται σημαντικά
- Υπάρχει σαφής κοινωνική διαστρωμάτωση
- Είναι πολυθεϊστές
- Δημιουργούν την ιερογλυφική γραφή

Οι Χετταίοι

- Ακμάζουν ως τα μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ.
- Καταστρέφονται στα τέλη του 13ου αι. π.Χ. από τις επιδρομές των «λαών της θάλασσας» κυρίως

Οι Φοίνικες

- Εγκαθίστανται στις ακτές της Παλαιστίνης
- Είναι άριστοι ναυτικοί και έμποροι
- Επινοούν ένα αλφάριθμο με 22 σύμφωνα

Οι Εβραίοι

- Εγκαθίστανται στο εσωτερικό της Παλαιστίνης
- Με ηγέτη το Μωυσή φεύγουν από την Αίγυπτο για τη γη Χαναάν
- Γύρω στο 950 π.Χ. δημιουργούν ισχυρό κράτος
- Είναι ο πρώτος μονοθεϊστικός λαός της ιστορίας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ινδοευρωπαϊκός λαός

Πατρίδα των Ινδοευρωπαίων θεωρείται η περιοχή του Καυκάσου. Από εκεί εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενώ έφτασαν μέχρι την Ινδία. Έχουν ανοιχτό δέρμα.

Σφηνοειδής γραφή

Γραφή των Σουμερίων στην οποία οι χαρακτήρες παριστάνονται με τη μορφή σφίνξας.

Ο κώδικας του Χαμουραμί

Αποτελεί την πρώτη νομοθεσία. Μέσα από τον κώδικα αντλούμε πολλά στοιχεία για το κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό γίγνεσθαι της εποχής. Φαίνεται πως αποτελεί συγκέντρωση παλιότερων νόμων. Σε αρκετές περιπτώσεις προβλέπονται πιο ήπιες ποινές. Αν και προβλέπονται αντίποινα, ωστόσο για πρώτη φορά λείπει η έννοια της εκδίκησης για φόνο.

Νείλος

Σπουδαίο ποτάμι της Β. Αφρικής. Στην ουσία υπάρχουν δύο ποταμοί, ο Λευκός και ο Γαλάζιος Νείλος, οι οποίοι ενώνονται στο σημερινό Σουδάν. Μόλις το 19ο

αι. έγινε γνωστή η περιοχή από την οποία πηγάζει. Οι επίσιες πλημμύρες του ήταν πραγματικό δώρο ζωής για τους Αιγύπτιους, γιατί δημιουργούσαν μια λωρίδα ιδιαίτερα εύφορου εδάφους ανάμεσα στην ξερή λιβυκή έρημο.

Η θρησκεία των Αιγυπτίων

Η θρησκεία των Αιγυπτίων μας είναι γνωστή από τις πολλές ιερογλυφικές απεικονίσεις που έχουν σωθεί. Οι θεοί ήταν ζωόμορφοι. Πολύ ισχυρό έγινε το ιερατείο ιδιαίτερα μετά τις υπερβολικές δωρεές που δέχτηκε από το Φαραώ Ραμσή Β'.

Φοινικικό αλφάριθμο

Ιδιαίτερα σημαντική επινόηση για την εξέλιξη του παγκόσμιου πολιτισμού. Το παρέλαθαν οι Έλληνες, αφού μετέβαλαν ορισμένα σύμφωνα σε φωνήνεντα. Το ελληνικό αλφάριθμο αποτέλεσε τη βάση του λατινικού, στο οποίο στηρίζονται οι κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες.

Μονοθεϊστικός λαός

Για πρώτη φορά ο άνθρωπος συνθέτει την ιδέα της ύπαρξης ενός μόνο θεού, μιας ύπαρξης, η οποία είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία του κόσμου. Πρόκειται για μια πιο ιδεαλιστική, αφρορημένη προσέγγιση του θείου και των δυνατοτήτων του. Η ανακάλυψη από είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί η ιουδαϊκή θρησκεία αποτέλεσε το προτύπιο για άλλες δύο μεγάλες θρησκείες, το Χριστιανισμό και το Ισλάμ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Χαμουραμπί

Βασιλιάς της Βαβυλώνας (1730-1695 π.Χ.). Έδιωξε τους Ελαμίτες και θεμελίωσε ισχυρό βαβυλωνικό κράτος. Ανέδειξε τη Βαβυλώνα σε σημαντική πόλη. Ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την κρατική διοίκηση. Σημαντικός είναι ο κώδικας του Χαμουραμπί.

Οσιρης

Ιδιαίτερα σημαντικός αρχαίος αιγυπτιακός θεός. Ήταν γιος της θεάς του Ουρανού και του θεού της γης Σεβ. Πλαντρεύτηκε την αδελφή του Ίσιδα. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, η Αίγυπτος ευημερούσε. Δίδαξε στους ανθρώπους τον πολιτισμό. Ο αδελφός του, όμως, Σηθ τον έκλεισε σε ένα κιβώτιο το οποίο πέταξε στον Νείλο, καθώς εποφθαλμιούσε την εξουσία του. Όταν ο Σηθ έμαθε ότι η Ίσιδα έφαγε τον Όσιρη, βρήκε πρώτος το κιβώτιο και τεμάχισε το πτώμα του αδελφού του. Ο Όσιρης κατέβηκε στους νεκρούς και έγινε βασιλιάς τους.

Ίσιδα

Αδελφή και σύζυγος του Όσιρη. Βοήθησε τον Όσιρη κατά τον εκπολιτισμό των Αιγυπτίων. Αργότερα, βρήκε το πτώμα του κατακρεουργημένου από το Σηθ Όσιρη και το συγκόλλησε. Η λατρεία της Ίσιδας εξαπλώθηκε σε όλη την Αίγυπτο. Εκπροσωπούσε την Μεγάλη Μητέρα και τη λατρεία της Γης.

Άμον Ρά

Θεός της αρχαίας Αιγύπτου. Πρόκειται για μια σημαντική πλιακή θεότητα η οποία είχε κεφάλι κριαριού. Σημαντικό κέντρο λατρείας βρισκόταν στην όαση Σίβα, στην διβυκή έρημο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

Μωυσής

Ιδιαίτερα σημαντικός προφήτης και αρχηγός των Εβραίων που πραγματοποίησαν την έξοδο από την Αίγυπτο στην Παλαιστίνη. Γεννήθηκε στις αρχές του 13ου αι. π.Χ. Τότε οι Εβραίοι ζούσαν στην Αίγυπτο. Ο Ραμσής Β' είχε διατάξει να ρίχνονται τα μωρά των Εβραίων στο Νείλο. Η φυσική μπτέρα του Μωυσή τον έβαλε σε ένα καλάθι και τον άφησε στο ρεύμα του Νείλου. Τον βρήκαν μέλη της βασιλικής οικογένειας. Ο Μωυσής μεγάλωσε στο παλάτι. Αργότερα έφυγε, όμως, επειδή σκότωσε έναν Αιγύπτιο. Έζησε σαράντα χρόνια στη Γη Μαδιάμ ως βοσκός. Εκεί του παρουσιάστηκε ο Θεός και τον πρόσταξε να φέρει τους Εβραίους της Αιγύπτου στη γη Χαναάν. Μετά από πολλές περιπέτειες, τις δέκα πληγές, οι Εβραίοι έφυγαν από την Αίγυπτο. Η πορεία για τη Χαναάν κράτησε 40 χρόνια. Στο όρος Σινά ο Θεός του παρέδωσε τις πλάκες με τις 10 εντολές. Τελικά πέθανε πριν φτάσει στη γη Χαναάν.

Δαβίδ

Μεγάλος προφήτης και βασιλιάς των Εβραίων. Άν και ήταν τσοπάνος, κατόρθωσε να διακριθεί στο παλάτι του Σαούλ. Νίκησε το Φιλισταίο γίγαντα Γολιάθ και εξελίχθηκε σε γενναίο στρατηγό. Αργότερα έγινε βασιλιάς του Ισραήλ. Η βασιλεία του συμπίπτει με την αρχή της χρυσής εποχής των Ισραηλίτων. Επέκτεινε τα εδάφη της χώρας και λάμπρυνε την πρωτεύουσα Ιερουσαλήμ με σπουδαία οικοδομήματα.

Σαούλ

Πρώτος βασιλιάς του κράτους του Ισραήλ. Αρχικά ήταν καλός κυβερνήτης. Πέτυχε πολλές νίκες εναντίον κυρίων των Φιλισταίων. Αργότερα έγινε τυραννικός στη συμπεριφορά του. Το γεγονός αυτό οδήγησε τον προφήτη Σαμουνήλ να χρίσει βασιλιά το Δαβίδ. Ο Σαούλ κυνήγησε το Δαβίδ, ωστόσο αργότερα σκοτώθηκε σε μια μάχη με τους Φιλισταίους.

Σολομώντας

Βασιλιάς του Ισραήλ. Ήταν σοφός και εγκρατής. Η δύναμη του κράτους των Ισραηλίτων έφτασε στο zενίθ. Αργότερα επηρεάστηκε από τη zωή των ειδωλολατρών. Έκτισε τον περίφημο ναό για την κιβωτό της Διαθήκης.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
3000 - 2200 π.Χ.	Αρχαίο Βασιλείο
2050 - 1800 π.Χ.	Μέσο Βασιλείο
1730 - 1695 π.Χ.	Βασιλιάς ο Χαμουραμπί
1600 - 1100 π.Χ.	Νέο Βασιλείο
Μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ.	Ακμάζουν οι Χετταίοι
Τέλη 13ου αι. π.Χ.	Καταλύεται η χεττιτική αυτοκρατορία
1300 π.Χ.	Οι Εβραίοι οδηγούνται από το Μωυσή στην Παλαιστίνη
Τέλη της 2ης χιλιετίας - αρχές 1ης χιλιετίας π.Χ.	Ιδρύεται ισχυρό εβραϊκό κράτος

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

**Χάρτης της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου
Μελέτησε το χάρτη και εξίγυψε την προνομιακή θέση της Ελλάδας στους
θαλάσσιους δρόμους. (σελ. 14 σχ. βιβλίου)**

Η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών περιφερειών: Ασίας, Αφρικής και Ευρώπης. Άλλο ένα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι πως η χώρα έχει στενή σχέση με τη θάλασσα. Από νωρίς οι Έλληνες διακρίθηκαν στον τομέα της ναυτικής τέχνης. Μαζί με τα εμπορεύματα οι Έλληνες ναυτικοί και έμποροι έφεραν στην Ελλάδα ιδέες και στοιχεία πολιτισμού από τους Αιγυπτίους, τους Βαβυλωνίους, κ.ά. πολιτισμούς. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας επέτρεψε την απρόσκοπτη ανταλλαγή ιδεών με την Ανατολή για πολύ καιρό.

Το έπος Γιλγαμές

Τι σου θυμίζουν οι σάχοι του σουμεριακού έπους; (σελ. 15 σχ. βιβλίου)

Οι στίχοι αυτοί μας θυμίζουν αντίστοιχους στίχους των ομηρικών επών, ειδικά της Οδύσσειας. Στα δύο έπον μέτρο αναφοράς είναι ο άνθρωπος (Γιλγαμές - Οδυσσέας), οι οποίοι είναι γενναίοι πολεμιστές, πραγματικοί ηγέτες των στρατιωτών τους· ωστόσο, μέσα από αποτυχίες και ατελείωτες περιπέτειες τελικά προχωρεί ο καθένας να αντιμετωπίσει τη δική του μοίρα.

Η ανατολική όχθη του Νείλου

Γιατί οι κατοικίες είναι κτισμένες στα υψώματα; (σελ. 16 σχ. βιβλίου)

Οι κατοικίες έπρεπε να κτιστούν σε κάποιο ύψωμα εξαιτίας των επήσιων πλημμύρων του Νείλου. Σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο μεγάλες μάζες νερού κατέβαιναν από το νότο και το ποτάμι υπερχείλιζε σε μεγάλη έκταση και στις δύο όχθες. Οι πλημμύρες αυτές ήταν πραγματικό δώρο ζωής, γιατί, όταν τα νερά υποχωρούσαν, παρέμενε μια ιδιαίτερα γόνιμη λάσπη (ιλύς), η οποία ήταν ιδανική για καλλιέργεια.

Ο Φαραώ είναι ένας θεός για τους Αιγύπτιους

1. Σημειώστε όλες τις εκφράσεις που αναφέρονται σε ιδιότητες του Φαραώ

2. Ποιος είναι ο πατέρας του Φαραώ; (σελ. 17 σχ. βιβλίου)

1. α) Ἡλίε, β) δίσκε λαμπρέ, γ) ἔχεις τη μορφή του πατέρα σου, δ) οι λόγοι σου χωρούν, ε) Ἀρχοντα γαλήνιε.

2. Ο πατέρας του Φαραώ θεωρείται ο ηλιακός θεός Άμον Ρα, ο Ἡλιος, που δίνει ζωή στην Αίγυπτο.

Τοιχογραφία στον τάφο του Ρεκμίν, Θίβα, Νέο Βασιλείο

Για ποιον εργάζονται αυτοί οι τεχνίτες; (σελ. 17 σχ. βιβλίου)

Οι τεχνίτες αυτοί κατασκευάζουν το άγαλμα ενός σημαίνοντος προσώπου, του νεκρού ίσως, ή κάποιου θεού. Εργάζονται για λογαριασμό της οικογένειας του νεκρού.

Από το ένα αλφάριθμο στο άλλο. Σύγκριση του φοινικικού και του ελληνικού αλφαριθμού

Γιατί έδωσε ώθηση στον πολιτισμό την επινόηση μιας εύχρονης μορφής γραφής; (σελ. 19 σχ. βιβλίου)

Τα δύο αλφάριθμα έχουν πολλές ηχητικές ομοιότητες. Ωστόσο υπάρχουν και σημαντικές διαφορές. Σημαντικά στις σημιτικές γλώσσες ήταν τα σύμφωνα, τα φωνήντα εννοούνταν. Στην ελληνική γλώσσα, όμως, σημαντικά είναι τα φωνήντα. Γι' αυτό οι Έλληνες μετέτρεψαν συγκεκριμένα σύμφωνα σε φωνήντα (α, ε, ει, η, ο, ω, ου), για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της δικής τους γλώσσας.

Η γραφή που επινοήθηκε ήταν ιδιαίτερα εύχρονη. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται στην Ελλάδα μέχρι και σήμερα, ενώ αποτέλεσε τη βάση του ρωμαϊκού αλφαριθμού (δυτικά ελληνικά αλφάριθμα). Για πρώτη φορά η γραφή, και ο πολιτισμός που αυτή φέρει, βγαίνει από τις αυλές των ανακτόρων και των ναών

και γίνεται κτήμα ολόκληρου του λαού. Στην ανατολή η γραφή ήταν προνόμιο των διγών επειδή απαιτούσε ειδική εκπαίδευση στη χρήση της. Η εφεύρεση μιας εύχροστης μορφής γραφής σήμαινε πως ο πολιτισμός είχε γίνει αγαθό προσιτό σε μεγάλες μάζες ανθρώπων, οι οποίες μπορούσαν να μορφωθούν και να παράγουν ακόμα μεγαλύτερο πολιτιστικό έργο. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο ακόμη και σήμερα θαυμάζουμε αριστουργήματα της αρχαιότητας, όπως για παράδειγμα τα ομηρικά έπη ή τα έργα της αρχαίας δραματουργίας.

Η διάβαση της Ερυθράς Θάλασσας

Δείξτε πώς, σύμφωνα με τη Βίβλο, ο Θεός αναμειγνύεται ενεργά στις τύχες των Εβραίων (σελ. 20 σκ. βιβλίου)

Ο Θεός επεμβαίνει δυναμικά επιβάλλοντας τη θέλησή Του σε Αιγυπτίους και Εβραίους. Είναι ένας Θεός που είναι κοντά στον εκλεκτό λαό του, προστατεύοντάς τον όταν υπάρχει ανάγκη. Γι' αυτό, χρησιμοποιώντας το Μωυσή, εξασφαλίζει τη φυγή των Εβραίων μέσω της Ερυθράς Θάλασσας.

1. Ποια είναι η συμβολή των Σουμερίων στην ανάπτυξη του πολιτισμού;

Οι Σουμέριοι:

α) ανακάλυψαν τον τροχό, β) το άροτρο, γ) την επεξεργασία των μετάλλων, δ) τη σφηνοειδή γραφή.

2. Παραπρήστε το σύγχρονο χάρτη της Αιγύπτου και αξιολογήστε τη φράση: Η Αιγύπτος είναι «δώρον του Νείλου».

Παρατηρώντας το χάρτη βλέπουμε ότι κυριαρχεί η έρημος Σαχάρα. Κάτω από τις ακραίες κλιματολογικές συνθήκες της ερήμου πολύ δύσκολα μπορεί να ανθίσει ένας πολιτισμός. Ωστόσο, η ύπαρξη του Νείλου και των πλημμυρών του δημιουργεί μια ζάση που εκτείνεται σε όλο το μήκος του ποταμού και χωρίζει την έρημο σε δύο μέρη. Ο ποταμός προσφέρει το πολύτιμο νερό και τη γόνιμη γη για καλλιέργεια. Αυτό το πλούσιο έδαφος αποτέλεσε τη βάση της γεωργίας και των άφθονων αγαθών της Αιγύπτου. Ο αιγυπτιακός πολιτισμός εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε εξαιπτίας του Νείλου.

3. Τι ιδιότητα απέδιδαν οι Αιγύπτιοι στους Φαραώ;

Ο Φαραώ είχε θεϊκές δυνάμεις. Ήταν γιος του Άμον Ρα, του ηλιακού θεού. Ήταν αρχηγός του στρατού και σπουδαίος στρατηγός. Ήταν, παράλληλα, και υπεύθυνος για την ευημερία της Αιγύπτου σε ειρηνικές περιόδους. Παράλληλα ήταν και ο πρώτος ιερέας, καθώς οι θεϊκές του ιδιότητες τον καθιστούσαν μεσολαβητή ανάμεσα σε θεούς και ανθρώπους.

1. Ποια ήταν η κοινωνική διαστρωμάτωση στην αρχαία Αίγυπτο;

Ο Φαραώ θεωρούνταν εκπρόσωπος του Θεού Όσιρη. Όλες οι εξουσίες είναι συγκεντρωμένες σ' αυτόν. Οι κοινωνικές τάξεις χωρίζονταν ως εξής: κρατικοί υπάλληλοι και οι αγρότες, που καλλιεργούσαν τη γη των Φαραώ. Άλλη τάξη ήταν οι τεχνίτες, ενώ στην κορυφή της ιεραρχίας βρισκόταν το ιερατείο. Πληθυσμιακά μεγαλύτερη είναι η τάξη των χωρικών. Πληρώνουν βαρείς φόρους στους ιδιοκτήτες της γης που καλλιεργούν. Υπάρχει εξειδίκευση επαγγελμάτων στα αστικά συγκροτήματα. Στα ορυχεία εργάζονται όσοι πιάνονται αιχμάλωτοι κατά τους πολέμους κυρίως.

2. Τι γνωρίζετε για τη θρησκεία των Αιγυπτίων;

Οι Αιγύπτιοι είναι ιδιαίτερα θρησκοί. Δημιούργησαν ένα πολύπλοκο πολυθεϊστικό σύστημα. Κύριες θεότητες είναι ο ηλιακός θεός Άμον Ρα, ο Όσιρης και η σύζυγός του Ισίδα. Σημαντικοί τόποι λατρείας είναι οι ναοί, ενώ ιδιαίτερη ισχύ απέκτησε σταδιακά το ιερατείο. Σημαντική είναι και η πίστη στη μεταθανάτια ζωή μέσω της μουμιοποίησης.

3. Τι γνωρίζετε για τους Χεπταίους;

Κατά τη 2η χιλιετία π.Χ. στη Μ. Ασία βγαίνει από την αφάνεια ο λαός των Χεπταίων. Δημιούργησαν μια ακμάζουσα αυτοκρατορία με πρωτεύουσα τη Χαπούνσα. Έγραφαν πάνω σε πινακίδες. Στα μέσα της 2ης χιλιετίας το χεπτικό κράτος απλώνεται στη Μ. Ασία ως τη Β. Μεσοποταμία και τη Β. Συρία. Οι Αχαιοί (Αχιγιάβα), όπως ονομάζονται, έχουν επαφές με τους Χεπταίους. Στα τέλη του 13ου αι. π.Χ. οι επιδρομές των «λαών της θάλασσας» προκάλεσαν την διάλυση της χεπτικής αυτοκρατορίας.

4. Ποια ήταν η θρησκευτική καινοτομία του εβραϊκού λαού;

Οι Εβραίοι είναι μονοθεϊστές. Πιστεύουν σε ένα μόνο θεό. Σημαντικοί είναι οι προφήτες, οι οποίοι έχουν λάβει ρόλο μεσολαβητή ανάμεσα στο Θεό και στους πιστούς. Αυτοί προαναγγέλλουν την έλευση του Μεσσία, που θα καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Ιερό βιβλίο είναι η Εβραϊκή Βίβλος (Παλαιά Διαθήκη).

2. Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός

Περίληψη

Κατά την 3η και 2η χιλιετία π.Χ. σημαντικό κέντρο πολιτισμού αναδείχθηκαν οι Κυκλαδες. Η περιοχή ήταν ευνοημένη, καθώς αποτελεί φυσική γέφυρα ανάμεσα στην Ασία και στην Ευρώπη. Τα αιγαιοπελαγίτικα καράβια δε μεταφέρουν μόνο εμπορεύματα, αλλά και γνώσεις, ιδέες, θρησκευτικές αντιλήψεις.

Πολλοί οικισμοί έχουν βγει στο φως. Αρχικά κτίζονται κοντά στη θάλασσα και ήταν αυτόνομοι. Γύρω στο 2.300 π.Χ. άλλοι οικισμοί οχυρώνονται, άλλοι κτίζονται μακριά από τα παράλια.

Κατά τη 2η χιλιετία π.Χ. οι οικισμοί αναπτύσσονται. Ξεχωρίζει ο οικισμός του Ακρωτηρίου στη Σαντορίνη. Το 1600 π.Χ. μεγάλοι σεισμοί καταστρέφουν πολλούς οικισμούς. Στην περιοχή κυριαρχούν οι Κρήτες (Μινωίτες) και αργότερα οι Μυκηναίοι.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η κυκλαδίτικη τέχνη, και ειδικότερα η δημιουργία ειδωλίων από μάρμαρα. Συνήθως παριστάνουν γυμνές γυναίκες και σπανιότερα μουσικούς κ.ά. μορφές. Χαρακτηρίζονται από έντονη αφαίρεση. Εντυπωσιακά είναι τα μαρμάρινα αγγεία.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ο κυκλαδικός πολιτισμός

- Αναπτύχθηκε την 3η και 2η χιλιετία π.Χ.
- Ευνοήθηκε ιδιαίτερα από την προνομιακή γεωγραφική θέση των νησιών και την ανάπτυξη της ναυτιλίας

Οι οικισμοί

- Αναπτύσσονται μάλλον αυτόνομα
- Αρχικά κτίζονται κοντά στη θάλασσα ή σε χαμηλούς λόφους
- Γύρω στο 2.300 π.Χ. άλλοι οχυρώνονται, άλλοι καταστρέφονται και ξανακτίζονται οχυρωμένοι
- Άλλοι κτίζονται σε πιο απόμακρα σημεία στην ενδοχώρα

Κατά τη 2η χιλιετία π.Χ.

- Οι Κυκλαδίτες εξακολουθούν να έρχονται σε επαφή με την ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη
- Μετά το 1600 π.Χ. (μεγάλοι σεισμοί) οι Κυκλαδες υποτάσσονται στους Μινωίτες

Δημιουργήματα κυκλαδικής τέχνης

- Μαρμάρινα ειδώλια
- Πήλινα και μαρμάρινα αγγεία

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

Κυκλαδες

Ομάδα νησιών του κεντρικού Αιγαίου. Ονομάστηκαν έτσι γιατί σχηματίζουν κύκλο με κέντρο τη Δήλο. Σημαντικά νησιά είναι η Σύρος, η Σαντορίνη, η Νάξος η Πάρος κ.ά.

Ακρωτήρι

Σημαντική πόλη της Θήρας. Είναι γνωστή για τον πολιτισμό της. Βρίσκεται στη νότια πλευρά του νησιού. Σημαντικές ανασκαφές πραγματοποίησε ο Μαρινάτος. Έχουν σωθεί εξαισίσες τοιχογραφίες. Μας εντυπωσιάζουν οι εγκαταστάσεις της πολιτείας, η οποία διαθέτει πολλές σύγχρονες ανέσεις. Καταστράφηκε από το ηφαίστειο της Θήρας.

Μινωική Κρήτη

Η Κρήτη γνώρισε απαράμιλλο ακμή κατά τη 2η χιλιετία π.Χ. Οι Μινωίτες δεν ήταν ελληνικό φύλο, ωστόσο επηρέασαν σημαντικά τους Κυκλαδίτες και τους Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ήταν σπουδαίοι ναυτικοί και καλλιτέχνες.

Μυκηναίοι

Ανήκουν στα πρώτα ελληνικά φύλα που κατέβηκαν στην Ελλάδα. Δημιούργησαν τον πρώτο ελληνικό πολιτισμό (1600-1100 π.Χ.). Άφησαν πίσω τους σημαντικά υλικά κατάλοιπα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
3η και 2η χιλιετία π.Χ.	Εμφάνιση και ακμή του πολιτισμού των Κυκλαδών
2.300 π.Χ.	Αλλάζει η όψη πολλών οικισμών
1600 π.Χ.	Οι Κυκλαδες βρίσκονται κάτω από την επιρροή της Κρήτης
1450 π.Χ.	Κυριαρχούν οι Μυκηναίοι

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Ο κυκλαδικός πολιτισμός ανέπυξε κεντρική εξουσία;

Από τις ανασκαφές ήρθαν στο φως οικισμοί οι οποίοι δεν ήταν εκτεταμένοι. Οι οικισμοί αυτοί ήταν αυτόνομοι. Δε διαπιστώθηκε η ύπαρξη κάποιας επικράτειας, στην οποία να είχε επιβληθεί κάποιου είδους κεντρική εξουσία. Οι μικροί οικισμοί αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο.

2. Μελέτησε με προσοχή το χάρτη των Κυκλαδών κατά την Εποχή του Χαλκού και σχημάτισε έναν κατάλογο με τους οικισμούς κατά υποστήθη.

ΜΗΛΟΣ: Φυλακωπή

ΠΑΡΟΣ: Φρούριο

ΝΑΞΟΣ: Γκρόππο, Σποδός, Πάνορμος

ΣΥΡΟΣ: Καστρί

ΔΗΛΟΣ: Κύθνος

3. Πού θεωρείς ότι οφείλεται η ανάπτυξη του κυκλαδικού πολιτισμού;

Η ανάπτυξη του κυκλαδικού πολιτισμού οφείλεται στο ήπιο και γενικά χωρίς ιδιαίτερες εξάρσεις κλίμα και στην καίρια γεωγραφική θέση των νησιών. Αποτελούν φυσικές γέφυρες λαών και ιδεών ανάμεσα στην Ασία, στην Αφρική και στην Ευρώπη. Καθώς οι φυσικοί πόροι των νησιών είναι λιγοστοί, οι κάτοικοι τους στράφηκαν από νωρίς στο εμπόριο και στη ναυτιλία. Μαζί με τα αγαθά μεταφέρουν και νέες ιδέες.

4. Το κυκλαδικό ειδώλιο είναι η πρώτη απόπειρα δημιουργίας μνημειακής γλυπτικής στην Ελλάδα. Τι εντύπωσε σου γεννά όταν το παρατηρείς με προσοχή;

Το κυκλαδικό ειδώλιο ξεχωρίζει για την απλότητα και την αφαιρετική ικανότητα του καλλιτέχνη. Τίποτα το περιπτό, τίποτε το παραπανίσιο. Πρόκειται για ένα γλυπτό το οποίο μας εντυπωσιάζει με τη διαχρονικότητά του. Θα μπορούσε άνετα να αποτελεί σύγχρονο έργο τέχνης. Η αφαιρετικότητα του προσδίδει το χαρακτήρα τόσο του κλασικού, όσο και του μοντέρνου. Ο κυκλαδίτης καλλιτέχνης θέλει να δώσει έμφαση στα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου σώματος, στην ουσία της ανθρώπινης φύσης. Και το πετυχαίνει, δημιουργώντας ένα αισθητικό αριστούργημα αιώνων.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

1. Ποιο οικιστικό σχέδιο ακολουθούν οι οικισμοί;

Πολλοί οικισμοί έχουν βγει στο φως. Αρχικά κτίζονται κοντά στη θάλασσα και ήταν αυτόνομοι. Γύρω στο 2.300 π.Χ. άλλοι οικισμοί οχυρώνονται, άλλοι κτίζονται μακριά από τα παράλια.

2. Τι γνωρίζετε για την κυκλαδική τέχνη;

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η κυκλαδική τέχνη, και ειδικότερα η δημιουργία ειδωλίων από μάρμαρο. Συνήθως παριστάνονται γυμνές γυναίκες και σπανιότερα μουσικούς κ.ά. μορφές. Χαρακτηρίζονται από έντονη αφαίρεση. Εντυπωσιακά είναι και τα μαρμάρινα αγγεία.

3. Ο Μινωικός Πολιτισμός

Περιήγηση

Η γεωγραφική θέση της Κρήτης ευνόησε την κατοίκηση ήδη από τους νεολιθικούς χρόνους, φτάνοντας σε ακμή κατά την Εποχή του Χαλκού. Ο πολιτισμός ονομάστηκε μινωικός από το βασιλιά Μίνωα.

Αρχικά (αρχές 3ης χιλιετίας) βάση της οικονομίας αποτελούσαν τα προϊόντα γης. Λάδι, κρασί, ξυλεία και άλλα προϊόντα σύντομα γίνονται εξαγώγιμα προϊόντα, τα οποία με τη βοήθεια του ιδιαίτερα αξιόπλοου μινωικού ναυτικού μεταφέρονται ακόμα και σε μακρινές περιοχές. Παράλληλα εισάγονται μέταλλα και πρώτες ύλες για τη δημιουργία όπλων, εργαλείων και προϊόντων τέχνης. Η οικονομική ανάπτυξη οδηγεί (περίπου 2.000 π.Χ.) στην **εμφάνιση των πρώτων ανακτόρων**, γύρω από τα οποία αναπτύσσονται οικισμοί. Ξεχωρίζουν η **Κνωσός**, η **Φαιστός**, η **Ζάκρος** και τα **Μέλια**. Το 1700 π.Χ. καταστρέφονται από σεισμό, αλλά κτίζονται λαμπρότερα. Από το 1700-1450 π.Χ. (εποχή **Νέων Ανακτόρων**) η Κρήτη βρίσκεται σε περίοδο ακμής.

Τα ανάκτορα αποτελούν διοικητικά, οικονομικά, καλλιτεχνικά και θρησκευτικά κέντρα και παρουσιάζουν τις ακόλουθες ομοιότητες:

α. Προσανατολίζονται στον άξονα Βορρά - Νότου.

β. Αναπτύσσονται γύρω από μια κεντρική ορθογώνια αυλή. Είναι πολυώροφα με πολλούς χώρους, που διαθέτουν όλες τις σύγχρονες ανέσεις.

γ. Δε διέθεταν οχύρωση.

Παρά το **συγκεντρωτισμό** των ανακτόρων, επαύλεις και αγροικίες ασκούσαν έλεγχο στην τοπική γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή για λογαριασμό των ανακτόρων.

Σημάδι ακμής ήταν και η εμφάνιση γραφής γύρω στο 1700 π.Χ. Αρχικά έμοιαζαν με ιερογλυφικά ιδεογράμματα (π.χ. δίσκος της Φαιστού). Αργότερα εμφανίστηκε μια συλλαβική (δηλ. κάθε σημείο παρίστανε μια **συλλαβή**, όχι ένα φθόγγο, όπως σήμερα) γραφή, η **Γραμμική Α**. Η γραφή αυτή δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί ακόμη και σήμερα.

Χαρακτηριστικό της περιόδου 1700-1450 π.Χ. είναι η μινωική θαλασσοκρατία. Οι Κρήτες ναυτικοί μεταφέρουν προϊόντα στο Αιγαίο, στην Αίγυπτο και γενικότερα στις ακτές της Α. Μεσογείου, φτάνοντας ακόμη μακρύτερα.

Νέος σεισμός (περ. 1450 π.Χ.) προκαλεί μεγάλες καταστροφές στα ανάκτορα. Η κεντρική εξουσία εξασθενεί, με αποτέλεσμα σε μεγάλο μέρος της Κρήτης να κυριαρχίσουν οι Μυκηναίοι. Το 1370 π.Χ. η Κνωσός καταστρέφεται οριστικά και το νησί περνάει στη μυκηναϊκή σφαίρα επιρροής.

Ο πολιτισμός που άνθισε στην Κρήτη την εποχή του Χαλκού

- Έφτασε σε πολύ υψηλό επίπεδο
- Ονομάστηκε μινωικός από το βασιλιά της Κνωσού Μίνωα

Οι Μινώτες

- Αρχικά (αρχές 3ης χιλιετίας π.Χ.) οργανώνονται σε μικρούς οικισμούς
- Αργότερα έρχονται σε επαφή με το Αιγαίο και την Ανατολή
- Πλουτίζουν από το εμπόριο

Εμφάνιση των ανακτόρων

- Κνωσός, Φαιστός, Μάλια, Ζάκρος
- Καταστρέφονται αλλά ξαναχτίζονται (περίπου 1700 π.Χ.)
- Νέα ανάκτορα (1700 - 1450 π.Χ.)

Κοινά χαρακτηριστικά ανακτόρων

- Προσανατολισμός Βορρά - Νότου
- Μεγάλη ορθογώνια αυλή
- Πολυώροφα
- Έλλειψη οχύρωσης
- Κέντρα λατρείας και τεχνών

Μινωική γραφή

- Αρχικά ένα ιερογλυφικό σύστημα (δίσκος Φαιστού)
- Αργότερα Γραμμική Α

Οικονομική άνθιση της Κρήτης

- Κυριαρχούν στο Αιγαίο
- Έντονη εμπορική δραστηριότητα

Καταστροφή της Κρήτης

- Καταστροφή των ανακτόρων, ίσως από σεισμό
- Εισβολή των Μυκηναίων, η Κρήτη γίνεται μυκηναϊκή

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Συστήματα γραφής

Η ύπαρξη αρχικά κάποιας ιερογλυφικής γραφής φαίνεται να αποχεί αιγυπτιακές επιδράσεις. Η ύπαρξη της Γραμμικής Α δείχνει την εφευρετικότητα των Μινωιτών. Πολλές από τις πινακίδες που βρέθηκαν δείχνουν την ύπαρξη ενός συγκεντρωτικού και οργανωμένου διοικητικού συστήματος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
2000 π.Χ.	Εμφάνιση των πρώτων ανακτόρων
1700 π.Χ.	Καταστροφή των ανακτόρων
1700 π.Χ.	Εμφάνιση γραφής
1700 - 1450 π.Χ.	Νέα ανάκτορα
1450 π.Χ.	Τα νέα ανάκτορα καταστρέφονται
1370 π.Χ.	Οριστική καταστροφή ανακτόρου Κνωσού

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου

Η ανάμνηση της θαλασσοκρατίας των Κρητών

Ο Θουκυδίδης γράφει περίπου 1200 χρόνια μετά τη μινωική ακμή. Τι σημαίνει αυτό; (σελ. 23 σχ. βιβλίου)

Αυτό δηλώνει πόσο σπουδαίοι ναυτικοί ήταν οι Μινωίτες. Ήταν τόσο σπουδαίοι, που η φήμη τους παρέμεινε για πολύ καιρό μετά τον αφανισμό του νησιού. Η ισχύς του νησιού, πάντως, φαίνεται και από το γεγονός ότι οι μινωικές πόλεις ήταν ατείχιστες.

Μεταγραφή των ιερογλυφικών του δίσκου της Φαιστού. Δεν υπάρχει σχέση με τα αιγυπτιακά ιερογλυφικά. Παρουσιάζονται μορφές και αντικείμενα της καθημερινής ζωής, ανθρώπινες μορφές και μέλη του σώματος, εργαλεία, ζώα και φυτά.

Μπορείς να προσδιορίσεις τι εικονίζουν τα σύμβολα, σύμφωνα με την αρίθμηση; (σελ. 24 σχ. βιβλίου)

1. Μορφή άντρα που περπατάει, 2. Αντρικό κεφάλι, 3. Αντρικό κεφάλι χωρίς μαλλιά,
4. Άντρας που στέκεται όρθιος, 5. Ένα παιδί, 6. Γυναικεία μορφή, 7. Αδιευκρίνιστη φιγούρα, 8. Γάντι που χρησιμοποιείται στην πυγμαχία, 9. Τιάρα, 10. Βέλος, 11. Τόξο, 12. Κυκλική ασπίδα, 13. Ρόπαλο, 14. Αδιευκρίνιστη φιγούρα, 15. Τσεκούρι, 16. Μαχαίρι, 17. Εργαλείο, 18. Γωνιακό εργαλείο 19. Πλάνη για ξύλα, 20. Κάποιο αγγείο, 21. Χτένι διπλής όψης, 22. Απροσδιόριστο σχήμα, 23. Ίσως κάποιο είδος σφυριού, 24. Ίσως κάποιο είδος οικίας, 25. Μικρό καράβι, 26. Κέρατο ζώου, 27. Κομμάτι δέρματος, 28. Πόδι ζώου, 29. Κεφάλι γάτας, 30. Κεφάλι κατσίκας, 31. Αετός που

πετάει, 32. Ένα ψάρι, 34. Μέλισσα, 35-37. Κάποια είδη φυτών (βότανα), 38. Άνθος, 39. Μορφή άνθους, 40-44. Απροσδιόριστα σχήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

1. Να παρατηρήσετε στο χάρτη τη γεωγραφική θέση της Κρήτης. Με βάση αυτή να εξηγήσετε τη μινωική θαλασσοκρατία.

Η Κρήτη βρίσκεται πάνω στο σταυροδρόμι τριών πεπίρων: Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Αυτή η προνομιακή θέση παρέχει το πλεονέκτημα της επιφής με πολλούς και διαφορετικούς πολιτισμούς. Ζωσμένο γύρω από θάλασσα, το νησί του Μίνωα δεν άργησε να στραφεί προς τη ναυτιλία, η οποία απέβη πηγή μεγάλου πλούτου και δύναμης. Οι Μινώιτες είχαν τη δυνατότητα και την εμπειρία να ταξιδεύουν σε μακρινές αποστάσεις. Έτσι, δεν άργησαν να κυριαρχήσουν στις θάλασσες.

2. Πώς φαντάζεστε τη ζωή και την κίνηση σε ένα κρητικό ανάκτορο μια ημέρα γιορτής;

Οι γιορτές των Μινώιτων ήταν λαμπρές, σαν το ίδιο το νησί. Η γιορτή θα ξεκινούσε νωρίς το πρωί σε κάποιο μικρό ιερό των ανακτόρων. Εκεί ο άρχοντας, η οικογένειά του, η αυλή θα προσέφεραν γλυκά και τρόφιμα στη θεότητα, ίσως στη θεά των αγριμιών (Πότνια Θηρών). Η ιέρεια έψαλλε δείσεις στη θεά τη γονιμότητας, που κρατάει ένα φίδι στα δυο της χέρια, ώστε να καρπίσει και να είναι πλούσια η σοδειά. Στη συνέχεια ο άρχοντας θα παρέθετε ένα μεγάλο τραπέζι με τα προϊόντα της κρητικής γης. Πολλοί ήταν οι συνδαιτυμόνες. Στο τραπέζι αυτό καθένας έκανε και μια ευχή κάνοντας μια κοί, ρίκνοντας δηλ. λίγο κρασί στο κώμα για να ευφρανθεί η Μπέρα - Γη. Ένας πολύχρωμος κόσμος κινούνταν στο ανάκτορο κατά τη διάρκεια της γιορτής.

Το πλούσιο τραπέζι ακολουθούσαν σπουδαία θεάματα, όπως τα ταυροκαθάψια. Ακροβάτες και ακροβάτισσες πηδούσαν στη ράχη μεγάλων και άγριων ταύρων, κόβοντας την ανάσα των θεατών. Παράλληλα πολλοί χορευτές μαζεύονταν και χόρευαν κυκλικά κάτω από τον ήχο γλυκιάς μουσικής. Ο άρχοντας του ανακτόρου γινόταν ένα με τους υπηκόους του, γιορτάζοντας εκείνη τη λαμπρή ημέρα. Το τέλος της ημέρας έβρισκε όλους αποκαμψμένους αλλά και ευτυχισμένους.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σκιαγραφήστε σε γενικές γραμμές την οικονομία της Κρήτης κατά την 3η χιλιετία π.Χ.

Αρχικά (αρχές 3ης χιλιετίας) βάση της οικονομίας αποτελούσαν τα προϊόντα της γης. Λάδι, κρασί, ξυλεία και άλλα προϊόντα σύντομα γίνονται εξαγώγιμα προϊόντα, τα οποία με τη βοήθεια του ιδιαίτερα αξιόπιστου μινωικού ναυτικού μεταφέρονται ακόμα και σε μακρινές περιοχές. Παράλληλα εισάγονται μεταλλα και πρώτες ύλες για τη δημιουργία οπλών, εργαλείων και προϊόντων τέχνης.

2. Ποιες οι κύριες ομοιότητες ανάμεσα στα ανάκτορα;

Τα ανάκτορα αποτελούν διοικητικά, οικονομικά, καλλιτεχνικά και θρησκευτικά κέντρα και παρουσιάζουν τις ακόλουθες ομοιότητες:

- a. Προσανατολίζονται στον άξονα Βορρα - Νότου.
- b. Αναπτύσσονται γύρω από μια κεντρική ορθογώνια αυλή. Είναι πολυώροφα με πολλούς χώρους, που διαθέτουν όλες τις σύγχρονες ανέσεις. Ακόμη και σήμερα σώζονται τοιχογραφίες.
- c. Δε διέθεταν οχύρωση.

3. Τι γνωρίζετε για το σύστημα γραφής των Μινωιτών;

Σημάδι ακμής ήταν και η εμφάνιση γραφής γύρω στο 1700 π.Χ. Αρχικά έμοιαζαν με ιερογλυφικά ιδεογράμματα (π.χ. δίσκος της Φαιστού). Αργότερα εμφανίστηκε μια συλλαβική (δηλ. κάθε σημείο παρίστανε μια συλλαβή, όχι ένα φθόγγο, όπως σήμερα) γραφή, η Γραμμική Α. Η γραφή αυτή δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί ακόμη και σήμερα.

4. Με ποιο τρόπο παρήκμασε ο μινωικός πολιτισμός;

Νέος σεισμός (περ. 1450 π.Χ.) προκαλεί μεγάλες καταστροφές στα ανάκτορα. Η κεντρική εξουσία εξασθενεί, με αποτέλεσμα σε μεγάλο μέρος της Κρήτης να κυριαρχήσουν οι Μυκηναίοι. Το 1370 π.Χ. η Κνωσός καταστρέφεται οριστικά και το νησί περνάει στη μυκηναϊκή σφαίρα επιρροής.

4. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

Περίληψη

Βασικό στοιχείο των μινωικών θρησκευτικών αντιλήψεων ήταν η πίστη σε γυναικείες θεότητες που είχαν σχέση με τους κύκλους της φύσης και της βλάστησης. Χαρακτηριστική είναι η απουσία μεγάλων ναών και η διατήρηση μικρών ιερών. Σημαντική ήταν η λατρεία που ασκούνταν στις σπηλιές, ή άντρα (π.χ. Δικταίο Αντρό). Εκεί οι πιστοί προσέφεραν ειδώλια που απεικόνιζαν μορφές της θεότητας. Ιδιαίτερη θέση κατείχαν τα ιερά δέντρα, κυρίως η ελιά. Σημαντικές ήταν και οι ιερείες καθώς και οι γιορτές και οι τελετές.

Ένας από τους καλύτερους πρεσβευτές του μινωικού κόσμου είναι η τέχνη. Τα μινωικά έργα χαρακτηρίζονται από έντονη κίνηση, πρωτοτυπία και ζωηράδα. Σπουδαία είναι τα ειδώλια, τα κοσμήματα, οι τοιχογραφίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από φυσιοκρατικά θέματα.

Σπουδαίοι ήταν οι Μινωίτες και στην κατασκευή κεραμικών αντικειμένων. Ονομαστά είναι τα πολύχρωμα **καμαραϊκά** αγγεία. Κατασκευάζονταν στην Κνωσό και στη Φαιστό. Διακρίνονται για τα ζωηρά και πολύπλοκα διακοσμητικά θέματα.

Εκτός από τα γυναικεία ειδώλια, υπάρχουν και ειδώλια ανδρών και ζώων, π.χ. αγγεία με μορφή κεφαλιών ζώων (ρυτά). Σημαντικά είναι και τα χρυσά και ασημένια κοσμήματα και οι σφραγίδες από ελεφαντοστό και ημιπολύτιμους λίθους.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η Θρησκεία των Μινωιών

- Πίστη κυρίως σε γυναικείες θεότητες
- Ύπαρξη μικρών μόνο ιερών και σπηλαίων
- Υπήρχαν ιερά δέντρα (ελιά) και ζώα (π.χ. ταύρος)
- Ύπαρξη γυναικείου ιερατείου κυρίως

Η μινωική τέχνη

- Διακρίνεται για τη ζωτιάνια και την κίνηση
- Επηρέασε γειτονικούς λαούς

Μινωική κεραμική

- Τα κεραμικά έχουν ποικίλα σχήματα
- Σημαντικά είναι τα καμαραϊκά αγγεία

Άλλα έργα τέχνης

- Ειδώλια
- Ρυτά
- Κοσμήματα

Η θέση της γυναικάς στο μινωικό πολιτισμό ήταν υψηλή. Σημαντικές ήταν οι γυναικείες θεότητες, οι οποίες σχετίζονταν κυρίως με τη γονιμότητα της φύσης και την αφθονία της γης. Οι προελλονικοί πληθυσμοί χαρακτηρίζονταν από την επικράτηση μπτριαρχικών αντιλήψεων. Σημαντική θεότητα είναι η λεγόμενη θεά των όφεων. Οι θεές ή οι ιέρειες παρουσιάζονται ημίγυμνες, δείγμα γονιμότητας. Γενικά οι γυναίκες συμμετείχαν ελεύθερα στα κοινωνικά και τελετουργικά δρώμενα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Το πνεύμα της μινωικής θρησκείας

Μελετήστε το κείμενο και εξηγήστε τη σχέση θρησκείας και μπτριαρχίας. (σελ. 26. σχ. βιβλίου)

Στο μινωικό κόσμο ιδιαίτερα σημαντική ήταν η σχέση της Μητέρας-Γης με τον άνθρωπο. Η Γη θεωρείται ζωντανός οργανισμός, ο οποίος ανάγεται σε ισχυρή θηλυκή θεότητα. Η αντιστοιχία της Μεγάλης Μητέρας στο φυσικό κόσμο είναι η παρουσία της γυναικάς. Αυτή γεννάει τα παιδιά, όπως η Γη γεννάει τους καρπούς, που συντηρούν όλη τη ζωή. Η γυναίκα - Γη είναι υπεύθυνη για τη συντήρηση της ζωής και των ανθρώπων. Γ' αυτό οι Μινώτες συνέδεσαν άμεσα και ισχυρά τη γυναικά με τις θεότητες. Η γυναίκα γίνεται η ιέρεια, που αποτελεί διάμεσο ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους, και μεριμνά για την ατομική ευτυχία και προκοπή του ανθρώπινου γένους.

1. Τι ήταν τα καμαραϊκά αγγεία;

Καμαραϊκά ονομάζονται τα πολύχρωμα αγγεία που πρωτοβρέθηκαν στη σπηλιά των Καμαρών. Διακρίνονται για τα πολύπλοκα καμπυλόγραμμα σχέδια, ενώ πιο σπάνια διακοσμούνται με φυτικά και ζωικά θέματα.

2. Ποια, κατά τη γνώμη σου, είναι η σχέση ανάμεσα στο μύθο για το λαβύρινθο και το μινωικό ανάκτορο; Με ποιες σημασίες χρησιμοποιούμε σήμερα τη λέξη λαβύρινθος; (Συμβουλευθείτε και το λεξικό).

Το μινωικό ανάκτορο ήταν ένα διώροφο κτίριο το οποίο είχε αναπτυχθεί γύρω από μια κεντρική αυλή. Επρόκειτο για μια πολύπλοκη κατασκευή η οποία αποτελούνταν από πολλά δωμάτια (δωμάτια διαμονής, αποθηκευτικοί χώροι, χώροι λατρείας κτλ.), από κλιμακοστάσια, φωταγωγούς, υδραυλικές εγκαταστάσεις, από πολλούς και

40 μπλεγμένους διαδρόμους, οι οποίοι συνέδεαν τα πολλά και διαφορετικά τμήματα του

ανακτόρου. Δεν είναι λοιπόν απίθανο όλη αυτή η κατασκευή να γέννησε κάποια στιγμή το μύθο του λαβύρινθου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

- α) Κτίριο με πολύπλοκους διαδρόμους που οδηγούν σε διάφορα σημεία.
- β) Μεταφορικά, πολύπλοκα σπηλάτες, τα οποία δεν προσφέρονται για εύκολη αντιμετώπιση.
- γ) Τμήμα του εσωτερικού αφτιού.

3. Ποια κέντρα αιγαιακού χώρου επηρεάστηκαν από το μινωικό πολιτισμό; Πώς διαπιστώνεται και σε ποιους λόγους οφείλεται αυτή η επιρροή;

- α) Ιδιαίτερα επηρεάστηκαν οι Κυκλαδίς και οι Μυκηναίοι.
- β) Η επιρροή αυτή διαπιστώνεται από την υιοθέτηση τεχνικών διακόσμησης που υιοθέτησαν οι Μυκηναίοι και οι Κυκλαδίτες, αλλά και από τα αγγεία μινωικής τεχνοτροπίας που κατασκεύασαν οι παραπάνω τεχνίτες.
- γ) Ο πολιτισμός των Μινωιτών ήταν ιδιαίτερα λαμπρός. Είχαν καταφέρει να φτάσουν την καλλιτεχνική δημιουργία σε υψηλά επίπεδα. Διακρίθηκαν στην κατασκευή αγγείων, κοσμημάτων, ειδωλίων. Οι Κρήτες ναυτικοί μετέφεραν τη λαμπρότητα των δημιουργημάτων τους στον αιγαιακό χώρο. Οι Κυκλαδίτες και οι Μυκηναίοι εντυπωσιάστηκαν από τη φυσικότητα στην κίνηση και τη ζωντάνια και υιοθέτησαν πολλά μινωικά μοτίβα.

4. Η μινωική τέχνη ήταν έντονα επηρεασμένη από τη φύση. Μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα από τις εικόνες του βιβλίου;

Χαρακτηριστική είναι η τοιχογραφία από το ανάκτορο της Κνωσού. Χορευτές πιδούν πάνω από μεγαλόσωμο ταύρο (ταυροκαθάψια). Το ζώο κυριαρχεί στην τοιχογραφία αυτή. Οι άνθρωποι είναι συμπληρωματικά στοιχεία. Ο ταύρος παρουσιάζεται γεμάτος λαμπρότητα, χάρη και κομψότητα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της μινωικής θρησκείας;

Βασικό στοιχείο των μινωικών θρησκευτικών αντιλήψεων ήταν η πίστη σε γυναικείες θεότητες που είχαν σχέση με τους κύκλους της φύσης και της βλάστησης. Χαρακτηριστική είναι η απουσία μεγάλων ναών και η διατήρηση μικρών ιερών. Σημαντική ήταν η λατρεία που ασκούνταν στις σπηλιές, ή άντρα (π.χ. Δικταίο Άντρο). Εκεί οι πιστοί προσέφεραν ειδώλια που απεικόνιζαν μορφές τις θεότητες. Ιδιαίτερη θέση κατείχαν τα ιερά δέντρα, κυρίως η ελιά. Σημαντικές ήταν και οι ιέρειες καθώς και οι γιορτές και οι τελετές.

2. Να αναφέρετε τα έργα τέχνης των Μινωιτών που έχουν βρεθεί.

Εκτός από τα γυναικεία ειδώλια, υπάρχουν και ειδώλια ανδρών και γώνων, π.χ. αγγεία με μορφή κεφαλιών γώνων (ρυτά). Σημαντικά είναι και τα χρυσά και ασημένια κοσμήματα και οι σφραγίδες από ελεφαντοστό και ημιπολύτιμους λίθους.

5. Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Περιήγηση

Μυκηναϊκός ονομάστηκε ο πρώτος πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα (1600 - 1100 π.Χ.) με κέντρο τις Μυκήνες.

Σπουδαία μνημεία του μυκηναϊκού πολιτισμού είναι οι **βασιλικοί τάφοι** που βρέθηκαν στην ακρόπολη των Μυκηνών από τον **Ερρίκο Σλίμαν**. Αυτοί ορίζουν και την αρχή του πολιτισμού των Μυκηναίων. Τα πρώτα κτίσματα που μπορούν να ονομαστούν με βεβαιότητα ανάκτορα χτίστηκαν γύρω στο 1400 π.Χ. στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα κ.ά. Η φάση αυτή κράτησε ως το 1200 π.Χ. περίπου.

Σε αντίθεση με τους Μινωάτες, οι Μυκηναίοι χτίζουν τα ανάκτορα σε ψηλούς λόφους, ενώ διαθέτουν ισχυρή οχύρωση. Αποτελούν και αυτά, πάντως, διοικητικά και οικονομικά κέντρα της περιοχής.

Ήδη από το 17ο αι. οι Μυκηναίοι είχαν έρθει σε στενή επαφή με τη μινωική Κρήτη. Εισήγαγαν ποικίλες καινοτομίες, προσαρμοσμένες βέβαια στις δικές τους ανάγκες. Ωστόσο, υπάρχουν και διαφορές, καθώς χαρακτηριστικό της μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής ήταν η μνημειακότητα, με κύρια παραδείγματα τα κυκλώπεια τείχη και τους **θολωτούς τάφους**.

Βάση της μυκηναϊκής οικονομίας ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Σιγά σιγά αναπτύχθηκε η λιθοτεχνία, η μεταλλουργία και άλλοι κλάδοι. Μετά τα μέσα του 15ου αι. π.Χ. αναπτύχθηκαν η ναυτιλία και το εμπόριο.

Οι Μυκηναίοι εξαπλώνονται σιγά σιγά στη Μεσόγειο, όχι πάντα με ειρηνικό τρόπο. Την κατάσταση αυτή αποχεί η ιστορία του Τρωικού πολέμου.

Πολλά κοινά στοιχεία ενώνουν τους Έλληνες της μυκηναϊκής εποχής. Υπήρχε κοινή γλώσσα, η Γραμμική Β, κοινή θρησκεία, κοινές πεποιθήσεις για τη μετά θάνατο ζωή, αγάπη για πόλεμο. Υπήρχε ακόμη ομοιομορφία στους θεούς και στην κοινωνική οργάνωση. Μπορούμε, λοιπόν, να μιλάμε για **πολιτισμό της μυκηναϊκής κοινίς**.

Η κοινωνική οργάνωση ήταν πυραμιδοειδής. Στην κορυφή βρισκόταν ο βασιλιάς, ο **Άναξ**. Κατοικούσε στο ανάκτορο. Το βασιλιά υπηρετούσαν οι αυλικοί και το ιερατείο. Η ύπαιθρος ήταν οργανωμένη σε δήμους, που αποτελούνταν από γεωργούς, κτηνοτρόφους και άλλες ειδικότητες. Στη βάση της πυραμίδας βρίσκονταν οι δούλοι.

Δείγματα της Γραμμικής Β βρέθηκαν στην Κνωσό. Πολλές πινακίδες βρέθηκαν και στην Πύλο. Η **Γραμμική Β** αποκρυπτογραφήθηκε το 1952 από τους **Μάικλ Βέντρις** και **Tzov Τσάντουικ**. Πρόκειται για ελληνική **συλλαβική** γραφή, όπου κάθε σύμβολο παριστά συλλαβή. Ως προς την προελεύση της Γραμμικής Β υπάρχουν δύο απόψεις: α. ότι γεννήθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα, β. ότι προήλθε από τη Γραμμική Α. Επειδή ήταν δύσκολη γραφή, τη χειρίζονταν ειδικευμένοι γραφείς των ανακτόρων.

Η ραγδαία εξάπλωση των Μυκηναίων αρχίζει μετά την κατάκτηση της Κρήτης

(1450 π.Χ.). Ιδρύουν αποικίες στη Μ. Ασία φτάνουν ως τη Β. Ευρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η εποχή

του χαλκού

(3000 – 1100 π.Χ.)

Γύρω στο 1200 π.Χ. ο μυκηναϊκός κόσμος καταστρέφεται, **η Γραμμική Β εξαφανίζεται.**

Άλλοι υποστηρίζουν ως αιτία την κάθιδο των Δωριέων, άλλοι τις εσωτερικές αναταραχές και άλλοι της μετακινήσεις των «λαών της θάλασσας». Ίσως η πτώση να οφειλόταν στο συνδυασμό των τριών παραγόντων.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός

- Είναι ο πρώτος ελληνικός πολιτισμός
- Σπουδαία αρχιτεκτονικά δημιουργήματα
- Βασιλικοί τάφοι (αρχή μυκηναϊκού πολιτισμού)
- Ανάκτορα (Πύλος, Μυκήνες, Τίρυνθα κ.ά.)
- Κυκλώπειες οχυρώσεις
- Θολωτοί τάφοι

Ανάκτορα

- Χτισμένα σε λόφους
- Διοικητικά κέντρα
- Οι Μυκηναίοι αφομοίωσαν δημιουργικά τα μινωικά επιτεύγματα

Μινωικές επιρροές

- Τεχνολογικά Επιτεύγματα
- Μορφές τέχνης
- Ιδέα της γραφής

Διαφορές Μυκηναίων - Μινωιών

- Μνημειακή αρχιτεκτονική (θολωτοί τάφοι, κυκλώπειες κατασκευές)

Οικονομία της μυκηναϊκής εποχής

- Οικονομική βάση των κρατών ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία
- Βιοτεχνική παραγωγή στα ανάκτορα
- Σπουδαίοι κλάδοι ήταν η ναυτιλία και το εμπόριο

Κοινά σποικεία των μυκηναϊκών φύλων

- Η κοινή γραφή (Γραμμική Β)
- Ομοιομορφία στους θεσμούς και στην οργάνωση

Κοινωνική διαστρωμάτωση

- Άναξ (ο βασιλιάς), στην κορυφή της πυραμίδας
- Αυλικοί και αξιωματούχοι
- Ιερατείο
- Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, τεχνίτες
- Δούλοι

Η Γραμμική γραφή Β

- Αποκρυπογράφηθηκε από τους Μ. Βέντρις και Τ. Τσάντγουικ
- Είναι γραφή ελληνική και συλλαβική
- Δε γνωρίζουμε την ακριβή προέλευσή της

Περιεχόμενα των πινακίδων

- Πληροφορίες κυρίως για οικονομικές δραστηριότητες
- Έμμεσα πληροφορίες για διοίκηση και θρησκεία

Χρίση της Γραμμικής Β

- Εξειδικευμένοι γραφείς των ανακτόρων

Ακμή των Μυκηναίων

- Μετά το 1450 π.Χ. (κυριαρχία της Κρήτης) κυριαρχούν στις θάλασσες
- Αποικίζουν την Κύπρο και έρχονται σε επαφή με τους Χετταίους

Παρακράτηση του μυκηναϊκού κόσμου

- Μετά το 1200 π.Χ. πολλοί οικισμοί καταστρέφονται
- Εξαφανίζεται η Γραμμική Β

Απίστευτη καταστροφή του μυκηναϊκού πολιτισμού

- Κάθοδος των Δωριέων
- Εσωτερικές ταραχές
- Αναστάτωσης και μετακινήσεις λαών στα βόρεια και ανατολικά («λαοί της θάλασσας»)
- Πτώση και παρακράτηση του εμπορίου

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Μυκήνες

Σπουδαίο διοικητικό και πολιτικό κέντρο («Πολύχρυσαι Μυκήναι»). Έχουν χτιστεί πάνω σε λόφο στον κάμπο της Αργολίδας. Από την πόλη αυτή πήρε το όνομά του ο μυκηναϊκός πολιτισμός. Ο μύθος των Ατρειδών, δυνατών Μυκηναίων βασιλιάδων, διατηρήθηκε μέσα από το αττικό θέατρο. Περιβάλλονται από ισχυρά τείχη. Στην οχυρωμένη πόλη κυριαρχεί το ανάκτορο. Πολύ γνωστή είναι η Πύλη των Λεόντων, η είσοδος της ακρόπολης.

Βασιλικοί τάφοι

Οι τάφοι την πρώτη περίοδο του μυκηναϊκού πολιτισμού ήταν λακκοειδείς. Μέσα σε αυτούς έχουν βρεθεί πολλά κτερίσματα, όπως επιτύμβιες στήλες, χρυσά αντικείμενα κ.ά. Πολλοί τέτοιοι τάφοι έχουν σκαφτεί εντός των τειχών, ειδικά στις Μυκήνες.

Θολωτοί τάφοι

Ο δρόμος εξέλιξης της κατασκευής των θολωτών τάφων, σε σχέση με τους παλιότερους λακκοειδείς, είναι μεγάλος. Η κατασκευή τους το 15ο και 14ο αι. π.Χ.

μαρτυράει την καταπληκτική άνοδο του μυκηναϊκού πολιτισμού. Ιδιαίτερα επιβλητικός είναι ο θολωτός τάφος στις Μυκήνες, με τον τεράστιο θόλο να κυριαρχεί σε ολόκληρο το οικοδόμημα. Μόνο κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ξεπεράστηκε σε **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'** **Η εποχή του χαλκού** (3000 – 1100 π.Χ.) διαστάσεις ο θολωτός τάφος των Μυκηνών.

Τρωικός πόλεμος

Η πολύ γνωστή από τον Όμηρο ιστορία του Τρωικού πολέμου σχετίζεται με την επέκταση των Μυκηναίων στη Β.Α. Μικρά Ασία. Πόλη - κλειδί ήταν η Τροία. Ανασκαφές του Σλήμαν και κατοπινών αρχαιολόγων έδειξαν αφενός τον τεράστιο πλούτο της πόλης, αφετέρου την ύπαρξη πολλαπλών στρωμάτων κατοίκησης. Αυτό σημαίνει ότι η πόλη κατοικήθηκε από πολύ παλιά, πολύ παλιότερα από το 14ο - 13ο αι. π.Χ., οπότε συνήθως χρονολογείται η ιστορία του Τρωικού πολέμου. Έχουν ανακαλυφθεί διάφορες Τροίες, με κάποια ενδιάμεσα στρώματα καταστροφών. Δεν ξέρουμε, ωστόσο, αν οι Αχαιοί δημιούργησαν μόνιμες εγκαταστάσεις στην περιοχή.

Άναξ

Ο βασιλιάς, ο Άναξ, ήταν ασφαλώς ένας μονάρχης με απόλυτη εξουσία. Η ανάπτυξη του πολιτισμού εξαφάνισε την πατριαρχική βασιλεία με λαϊκή βάση των πρώτων ελληνικών φύλων. Η ισχύς του βασιλιά - μονάρχη φαίνεται από το κτίσμα των τεράστιων οικοδομημάτων (κυκλώπεια τείχη), αλλά και των σπουδαίων ανακτόρων.

Κάθοδος των Δωριέων

Το 13ο αι. π.Χ. οι Ιλλυριοί, που ζούσαν στην περιοχή της σημερινής Ουγγαρίας, πιέστηκαν από άλλους λαούς και κατέβηκαν προς τη δυτική Βαλκανική. Η κάθοδος των Ιλλυριών προκάλεσε αντίστοιχη πίεση στα βόρεια ελληνικά φύλα, που αναγκάστηκαν να κατέβουν προς το νότο. Αυτοί είναι οι Δωριείς (αυτοί που κρατάνε το δόρυ δηλ.), οι οποίοι, διαθέτοντας ανώτερα όπλα (σιδερένια) και καλύτερη οργάνωση, συνέτριψαν την αντίσταση των ήδη παρηκμασμένων Μυκηναίων.

Λαοί της Θάλασσας

Το 13ο αι. π.Χ. συμβαίνουν μεγάλες αναστάσεις στην Κεντρική Ευρώπη. Οι Θράκες κινούνται στην Μ. Ασία. Οι μικρασιατικοί λαοί μετακινούνται και αυτοί νότια. Πολλοί λαοί που αναφέρονται είναι άγνωστοι. Μπορούμε να αναγνωρίσουμε μόνο τους Φίλισταίους. Τελικά οι λαοί αυτοί ηπίθηκαν από το Ραμσή Γ'.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ερρίκος Σλήμαν

Γερμανός αρχαιολόγος (1822-1890). Ασχολήθηκε με το εμπόριο, από το οποίο πλούτισε. Ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για τον Όμηρο. Έκανε ανασκαφές στην Ιθάκη (1868) και στη Μ. Ασία (1870), εκεί όπου ο Όμηρος περιέγραψε την Τροία. Η ανασκαφή αυτή απέδωσε σημαντικά ευρήματα. Αργότερα έκανε ανασκαφές και στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα, στον Ορχομενό, όπου ανακάλυψε πλούσιους θησαυρούς.

Μάικλ Βέντρις

Άγγελος αρχιτέκτονας (1922-1956). Γνώριζε καλά τα αρχαία ελληνικά και εργάστηκε σχολαστικά για την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β. Το κατάφερε το 1952 με τη βοήθεια του Τζον Τσάντγουικ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
1600 - 1450 π.Χ.	Πρώτη περίοδος μυκηναϊκού πολιτισμού
1450 π.Χ.	Οι Μυκηναίοι καταλαμβάνουν την Κρήτη
1400 - 1200 π.Χ.	Ανακτορική φάση του μυκηναϊκού πολιτισμού
15ος αι. π.Χ.	Ακμή μυκηναϊκού πολιτισμού
1200 π.Χ.	Καταστροφή μυκηναϊκών ανακτόρων

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

σπις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Ο μυκηναϊκός κόσμος

Μελέτη στο χάρτη την πυκνότητα των μυκηναϊκών κέντρων σπις διάφορες περιοχές της Ελλάδας. (σελ. 29 σχ. βιβλίου)

Βορειότερο σημείο είναι η Ιωλκός, κοντά στο σημερινό Βόλο. Μεγάλη πυκνότητα παρατηρούμε στη Ν. Ελλάδα, ειδικά από την περιοχή της Θήβας και κάτω. Η Βοιωτία, η Αττική, η Πελοπόννησος αποτελούν μέρη με πυκνή παρουσία μυκηναϊκών πόλεων.

Η Πύλη των Λεόντων, στην ακρόπολη των Μυκηνών

Για πρώτη φορά η μνημειακή γλυπτική εμφανίζεται στο ευρωπαϊκό έδαφος.

Βλέποντας το αρχιτεκτονικό σύνολο, πως φαντάζεσαι το χαρακτήρα των Μυκηναίων; (σελ. 30 σχ. βιβλίου)

Οι Μυκηναίοι ήταν άνθρωποι που αγαπούσαν τις μεγάλες αρχιτεκτονικές κατασκευές. Χαρακτηριστικό είναι το κυκλώπειο τείχος της Τίρυνθας. Προσπαθούν να δεξιούν τις δυνατότητές τους στον τομέα της αρχιτεκτονικής. Θέλουν να αφήσουν πίσω τους αξιομνημόνευτα έργα, που θα παραμείνουν για να θυμίζουν στους απογόνους την ιδιοφυία τους.

Οι Μυκηναίοι αγαπούσαν και τα έργα του πολέμου. Πιστοί θιασώτες του Άρη, δε χάνουν την ευκαιρία, ακόμη και σε περίοδο ειρήνης, να κοσμούν τα οικοδομήματα, τα αντικείμενα τέχνης με παραστάσεις όπλων και κυνηγιού. Οι λέοντες που βρίσκονται γύρω από τον κίονα αποτελούν απτά σύμβολα της ισχύος και της δύναμης των Μυκηναίων βασιλιάδων.

1. Πότε και πού κτίζονται τα πρώτα μυκηναϊκά ανακτορικά συγκροτήματα;

Τα πρώτα ανακτορικά μυκηναϊκά συγκροτήματα κτίζονται γύρω στο 1400 π.Χ. στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα, στην Πύλο και στη Θήβα.

2. Πώς επέδρασε ο μινωικός πολιτισμός στους Μυκηναίους;

Οι Μυκηναίοι πήραν από τους Μινωάτες πολλά διακοσμητικά μοτίβα και τεχνικές, ενώ υιοθέτησαν ένα είδος γραφής (Γραμμική Β) αντίστοιχο με την κρητική (Γραμμική Α).

3. Γιατί η αποκρυπογράφηση της Γραμμικής γραφής Β έχει ιδιαίτερη σημασία για τους Έλληνες;

Η Γραμμική Β αποτελεί την πρώτη ελληνική γραφή. Για πρώτη φορά μαθαίνουμε την οικονομική, κοινωνική, θρησκευτική οργάνωση των ελληνικών φύλων της Εποχής του Χαλκού. Χιλιάδες πινακίδες μαρτυρούν την καθημερινή ζωή των πρώτων Ελλήνων σε αυτή τη γη. Οι πληροφορίες των πινακίδων φανερώνουν τη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού εδώ και 3.500 χρόνια περίπου.

4. Ήταν πάντοτε ειρηνικές οι θαλάσσιες δραστηριότητες των Μυκηναίων;

Οι Μυκηναίοι ήταν πολεμοχαρείς. Το αρειμάνιο πνεύμα φαίνεται και από τα κατάλοιπα του μυκηναϊκού πολιτισμού: κυκλώπεια τείχη, ανακάλυψη ξιφών στους τάφους κλπ. Από τα παραπάνω φαίνεται πως οι θαλάσσιες δραστηριότητες δεν ήταν πάντα ειρηνικές. Πολλές φορές γίνονταν κατακτητικές και ληστρικές επιδρομές. Ο πυρήνας του μύθου της Ιλιάδας φαίνεται να απηχεί μια τέτοια διάθεση.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια μνημεία ορίζουν τις φάσεις ανάπτυξης του μυκηναϊκού πολιτισμού;

Σπουδαία μνημεία μυκηναϊκού πολιτισμού είναι οι βασιλικοί τάφοι που βρέθηκαν στην ακρόπολη των Μυκηνών από τον Ερρίκο Σλήμαν. Αυτοί ορίζουν και την αρχή του πολιτισμού των Μυκηναίων (1600 - 1450 π.Χ.). Τα πρώτα κτίσματα που μπορούν να ονομαστούν με βεβαιότητα τα ανάκτορα (ανακτορική φάση) κτίστηκαν γύρω στο 1400 π.Χ. στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα κ.ά. Η φάση αυτή κράτησε ως το 1200 περίπου.

2. Πού βασίζονταν η μυκηναϊκή οικονομία;

Βάση της μυκηναϊκής οικονομίας ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Σιγά σιγά αναπτύχθηκε η λιθοτεχνία, η μεταλλουργία και άλλοι κλάδοι. Μετά τα μέσα του 15ου αι. π.Χ. αναπτύχθηκαν η ναυτιλία και το εμπόριο. Οι Μυκηναίοι εξαπλώνονται στη Μεσόγειο, μερικές φορές με βίαιο τρόπο, όπως δείχνει η ιστορία του Τρωικού πολέμου.

3. Από ποια στοιχεία προσδιορίζουμε τον πολιτισμό της μυκηναϊκής κοινής;

Πολλά κοινά στοιχεία ένωναν τους Έλληνες της μυκηναϊκής εποχής. Υπήρχε κοινή γλώσσα, η Γραμμική Β, κοινή θρησκεία, κοινές πεποιθήσεις για τη μετά θάνατο ζωή, αγάπη για πόλεμο. Υπήρχε ακόμη ομοιομορφία στους θεομούς και στην κοινωνική οργάνωση. Μπορούμε, λοιπόν, να μιλάμε για πολιτισμό της μυκηναϊκής κοινής.

4. Ποια ήταν η κοινωνική διαστρωμάτωση στα μυκηναϊκά χρόνια;

Η κοινωνική οργάνωση ήταν πυραμιδοειδής. Στην κορυφή βρισκόταν ο βασιλιάς, ο Άναξ. Κατοικούσε στο ανάκτορο. Το βασιλιά υπηρετούσαν οι αυλικοί και το ιερατείο. Η ύπαιθρος ήταν οργανωμένη σε δήμους, που αποτελούνταν από γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλλά και άλλες ειδικότητες. Στη βάση της πυραμίδας βρίσκονταν οι δούλοι.

5. Τι γνωρίζετε για τη Γραμμική γραφή Β;

Δείγματα της Γραμμικής Β βρέθηκαν στην Κνωσό. Πολλές πόλινες πινακίδες βρέθηκαν και στην Πύλο. Η Γραμμική Β αποκρυπτογραφήθηκε το 1952 από τους Μάικλ Βέντρις και Τζον Τσάντγουικ. Πρόκειται για ελληνική συλλαβική γραφή, όπου κάθε σύμβολο παριστά συλλαβή. Ως προς την προέλευση της Γραμμικής Β, υπάρχουν δύο απόψεις: α) ότι γεννήθηκε στην ππειρωτική Ελλάδα, β) ότι προήλθε από τη Γραμμική Α. Τα κείμενα μας δίνουν πολλές πληροφορίες για τη ζωή των Μυκηναίων. Επειδή ήταν πάντως δύσκολη γραφή, τη χειρίζονταν ειδικευμένοι γραφείς των ανακτόρων.

6. Αναφέρετε πιθανούς λόγους της παρακμής του μυκηναϊκού κόσμου.

Γύρω στο 1200 π.Χ. ο μυκηναϊκός πολιτισμός καταστρέφεται, η Γραμμική Β εξαφανίζεται. Άλλοι υποστηρίζουν ως αιτία την κάθισμα των Δωριέων, άλλοι τις εσωτερικές αναταραχές και άλλοι τις μετακινήσεις των «λαών της θάλασσας». Ίσως ο πώση να οφειλόταν στο συνδυασμό των τριών παραγόντων.

6. ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Περίληψη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή
του χαλκού
(3000 – 1100 π.Χ.)

Μετά από την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β διαπιστώθηκε ότι εμφανίζονται οι Ολύμπιοι θεοί (ο Δίας, η Ήρα, ο Ποσειδώνας, η Άρτεμις, ο Άρης, ο Διόνυσος) εκτός από τον Απόλλωνα. Σπουδαία θεότητα είναι η «Πότνια» (= σεβάσμια), στην οποία προσφέρονταν πρόβατα, μέλι κ.ά. αγαθά.

Υπήρχε ιερατική τάξη, αν και η λατρεία διεξάγονταν σε μικρά ιερά.

Η τέχνη απηχεί έντονες μινωικές επιδράσεις. Χαρακτηριστικά δείγματα αρχιτεκτονικής είναι τα ανάκτορα και οι **θολωτοί τάφοι**.

Τα ανάκτορα χτίζονται σε λόφους και οχυρώνονται με ισχυρά και μεγάλα τείχη (κυκλώπεια) σύμφωνα με τον τύπο του μεγάρου: διαθέτουν προθάλαμο που βλέπει στην αυλή, ενώ στο κεντρικό δωμάτιο κυριαρχεί η κυκλική εστία, που βρίσκεται στο κέντρο. Τριγύρω βρίσκονται δευτερεύουσες κατοικίες.

Αρχικά οι νεκροί τοποθετούνται σε λακκοειδείς τάφους στους οποίους τοποθετούνται λίθινες πλάκες (επιτύμβιες πλάκες) με πολεμικές κ.ά. σκηνές. Αργότερα χτίζονται τεράστιοι **θολωτοί τάφοι**, που αποτελούνται από μακρύ υπέργειο διάδρομο που οδηγεί σε θολωτό κτίσμα. Αυτά καλύπτονταν με κάμα μετά την ταφή.

Τα ανάκτορα διακοσμούνται με τοιχογραφίες. Πολλά αγγεία έχουν επίσης διακοσμηθεί παραστάσεις ανθρώπων, ζώων κ.ά.

Σπουδαία είναι τα κοσμήματα από χρυσό, ασήμι κ.ά. υλικά. Πολλά απεικονίζουν πολεμικές σκηνές. Βρέθηκαν ακόμη χρυσά κύπελλα, ξύφη, χρυσές μάσκες νεκρών βασιλιάδων κ.ά.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Μετά την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής γραφής Β

- Έγιναν κατανοητές οι διαφορές ανάμεσα στη μινωική και μυκηναϊκή θρησκεία
- Φάντηκε πιως όλοι σχεδόν οι Ολύμπιοι θεοί υπάρχουν από τη μυκηναϊκή εποχή

Οι Μυκηναίοι ασκούσαν τη λατρεία σε μικρά ιερά

Τα μυκηναϊκά ανάκτορα

- Χτίζονται σε λόφους και φέρουν ισχυρή οχύρωση
- Είναι κτισμένα στον τύπο του μεγάρου

Οι τάφοι των Μυκηναίων αλλάζουν μορφή

- Αρχικά επικρατούν οι λακκοειδείς
- Αργότερα χτίζονται θολωτοί τάφοι

Η μινωική Κρήτη ασκεί μεγάλη επιρροή

- Στον τομέα των τοιχογραφιών
- Στον τομέα της κεραμεικής

Ιδιάτερα ανεπιγυμένη είναι η μεταλλοτεχνία

- Κοσμήματα
- Κύπελλα κ.ά. σκεύη
- Χρυσές νεκρικές προσωπίδες

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Κυκλώπεια τείχη

Έτσι ονομάζονται οι ισχυρές οχυρώσεις των μυκηναϊκών ανακτόρων. Τα πιο γνωστά είναι τα τείχη της Τίρυνθας, τα οποία είναι τόσο μεγάλα, ώστε έλεγαν πως τα έχτισαν Κύκλωπες. Τα τείχη αυτά φανερώνουν τον πολεμικό χαρακτήρα του μυκηναϊκού κόσμου καθώς και τη ροπή των Μυκηναίων προς το μνημειακό. Είχαν χτιστεί πολύ προσεκτικά. Ακόμη και σήμερα τα κενά ανάμεσα στις πέτρες είναι απειροελάχιστα.

Μέγαρο

Τύπος οικοδομήματος που έφεραν τα ελληνικά φύλα από τις βόρειες πατρίδες τους. Αντίθετα με τους Κρίτες, οποίοι οργάνωναν το σπίτι γύρω από μια μεγάλη υπαίθρια αυλή, στο μέγαρο ο κώρος οργανώνεται γύρω από την εστία, η οποία καίει συνεχώς, προσδίδοντας φως και ζεστασία. Ο τύπος του μεγάρου επέζησε και μετά την κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου, αποτελώντας το βασικό τύπο των κλασικών ναών.

Πολεμικές σκηνές

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του μυκηναϊκού κόσμου ήταν ο πολεμικός του χαρακτήρας. Διαπνεόμενοι από αρειμάνιο πνεύμα, οι ευγενείς μάχονταν για την τιμή και τα λάφυρα. Σημαντικό ήταν το πολεμικό άρμα, το οποίο τους έδινε υπεροχή έναντι των πεζών στρατιωτών. Προστασία τους προσέδιδε η μεγάλη πυργοειδής ή οκτώσημη ασπίδα, η οποία αποτελούνταν από στρώματα θοδινού δέρματος. Η ασπίδα μπορούσε να στηρίχεται στην πλάτη, όταν δεν πολεμούσαν, με έναν ιμάντα, τον τελαμώνα. Αργότερα, οι μεγάλες ασπίδες αντικαταστάθηκαν από μικρότερες. Οι πολεμιστές έγιναν πιο ευκίνητοι, ωστόσο έπρεπε να ενισχυθούν με κράνη, θώρακες και κνημίδες. Τα κράνη ήταν κατασκευασμένα από δόντια αγριόχοιρου. Πολεμούσαν με μεγάλα δόρατα που κατέληγαν σε ορειχάλκινες αιχμές.

Χρυσή μάσκα

Σπουδαίες προσωπίδες βρέθηκαν σε λακκοειδείς τάφους του του 16ου αι. π.Χ. και αντανακλούν αιγυπτιακές επιρροές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ζεύς

Βασιλιάς και πατέρας των Ολύμπιων θεών. Είχε το ανάκτορό του στον Όλυμπο. Κατακεραύνωνε όσους πήγαιναν ενάντια στο θέλημά του. Πήρε την εξουσία από τον πατέρα του Κρόνο.

Ήρα

Σύζυγος του Δία και προστάτιδα του γάμου. Ήταν επικεφαλής των γυναικείων θεοτήτων. Κέντρα λατρείας της στα μεταγενέστερα χρόνια ήταν τα Ήραία.

Ποσειδώνας

Ήταν αδελφός του Δία. Διαφέντευε τις θάλλασσες. Είχε σπνη εξουσία του πλήθος θαλάσσιες θεότητες.

Άρτεμης

Θεά της γονιμότητας και του κυνηγιού. Σε μεταγενέστερα χρόνια εικονίζεται με φαρέτρα και βέλον να κυνηγάει στο δάσος. Παράλληλα ήταν σεληνιακή θεά και δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα.

Ἄρης

Θεός του πολέμου. Δεδομένου του πολεμικού χαρακτήρα των Μυκηναίων ο θεός αυτός ήταν ο πιο κοντινός στο μυκηναϊκό κόσμο.

Διόνυσος

Θεός του κρασιού και της μέθης. Φαίνεται πως ήρθε από το Βορρά, ίσως από τη Θράκη. Στα ιστορικά χρόνια διηγούνταν πολλές περιπέτειες γι' αυτόν. Ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής.

Πότνια Θηρών

Η κυρία των αγριμιών ήταν σημαντική μυκηναϊκή θεότητα. Αντιπροσώπευε τις δυνάμεις της φύσης που δεν μπορούν να δαμαστούν. Μέρος των ιδιοτήτων της μεταβιβάστηκε αργότερα στην Άρτεμην.

Απόλλωνας

Θεός του φωτός και των καλών τεχνών. Η βόρεια καταγωγή του φαίνεται από τη μορφή με την οποία παριστάνονταν αλλά και με μύθους που τον συνέδεαν με τη χώρα των Υπερβορείων. Ήταν δίδυμος αδελφός της Άρτεμης.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

**Δύο τεχνίτες συζητούν για τη δουλειά τους σε ένα μυκηναϊκό ανάκτορο.
Δημιουργήστε ένα διάλογο.**

Ο παρακάτω διάλογος διαδραματίζεται ανάμεσα στον αρχιοικοδόμο και στον αγγειοπλάστη, που είναι και ζωγράφος των ανακτόρων. Ο αρχοικοδόμος έχει καλέσει τον αγγειοπλάστη, για να συζητήσουν για μια νέα αίθουσα που θα κατασκευαστεί.

Αγγειοπλάστης: Καλημέρα, φίλε μου. Πες μου, σε παρακαλώ, ποιος ο λόγος που με φώναξες τόσο πρωί, πριν ακόμη ο δοξασμένος πήλιος ζεστάνει και φωτίσει με τις ακτίνες του τη γη μας;

Αρχιοικόδομος: Καλημέρα και σε σένα. Ζήτησα να σε δώ για να μιλήσουμε για την καινούρια αίθουσα υποδοχής που θα κτιστεί στην άκρη του νότιου βράχου, ύστερα από απόφαση του βασιλιά μας.

Αγγειοπλάστης: Ωραία, θα πρέπει να δούμε σε ποια σημεία θα μπουν τα μεγάλα αγγεία που θα κατασκευάσω αλλά και ποια σημεία του τοίχου θα zωγραφίσω. Αλλίθεια, έχεις υπολογίσει πως θα κτιστεί η αίθουσα, το μέγεθος της; Γιατί βλέπω ότι η δουλειά σου δεν είναι εύκολη.

Αρχιοικόδομος: Μη βιάζεσαι, φίλε μου, θα σου τα εξηγήσω όλα. Αρχικά θα χρειαστώ σωστά λαξευμένες πέτρες.

Αγγειοπλάστης: Αυτή είναι μια δύσκολη δουλειά.

Αγγειοπλάστης: Το ξέρω, ευτυχώς όμως έχω έμπειρους λιθοξόους. Οι πέτρες έρχονται με υποζύγια και στοιβάζονται στο μέρος όπου θα εργαστούμε. Η αίθουσα θα έχει σχήμα σκεδόν ορθογώνιο. Βλέπεις, πρέπει να ακολουθήσω σε κάποια σημεία τη φυσική κατεύθυνση του βράχου. Θα έχει δύο μεγάλα παράθυρα, νοτιοανατολικά και νοτιοδυτικά, ενώ νότια, πάνω στο φρύδι του βράχου, θα φτιάξω ένα ωραίο πέτρινο μπαλκόνι με μια ωραία κρήνη από όστρακα, και αυτή πέτρινη.

Αγγειοπλάστης: Ωραία, πες μου όμως, βλέπω να υπάρχει μια πηγή στο σημείο εκείνο. Δεν υπάρχει φόβος για τη σταθερότητα του κτιρίου;

Αρχιοικόδομος: Όχι, γιατί θα απομακρύνουμε το νερό με πλίνιους σωλήνες υδρευσης. Σκέφτηκα, μάλιστα, το νερό αυτό να σκηματίζει ένα όμορφο συντριβάνι πριν σκηματίσει ένα μικρό καταρράκτη, ως τις ρίζες του λόφου. Επιπλέον, η βάση του κτιρίου θα είναι βαθιά θεμελιωμένη στο βράχο. Θα χρησιμοποιήσουμε και στρώματα άργιλου, για να είναι πιο σταθερό το πάτωμα.

Αγγειοπλάστης: Θα χρειαστώ, όμως, ειδικό αργιλούχο κονίαμα, από το οποίο θα φτιαχτεί το ειδικό επίχρισμα στους τοίχους για τις τοιχογραφίες.

Αρχιοικόδομος: Μην αντισυχείς, όλα θα είναι έτοιμα είναι στην ώρα τους. Η αίθουσα πρέπει να είναι έτοιμη την ανατολή της μεγαλύτερης μέρας του χρόνου.

Αγγειοπλάστης: Σκέφτομαι να τοποθετήσω τέσσερις μεγάλους αμφορείς στα παράθυρα, δύο στο καθένα.

Αρχιοικόδομος: Ωραία.

Αγγειοπλάστης: Σκέφτομαι να τους διακοσμήσω με παραστάσεις από το θαλάσσιο κόσμο. Τα δύο αγγεία θα παριστάνουν θαλάσσια zώα: κταπόδια, όστρακα, ιππόκαμπους και άλλα θαλάσσια zώα. Στα άλλα δύο θαλάσσιες θεότητες θα παριστάνονται σε όλη τους τη δόξα. Θα χρησιμοποιήσω το λαμπερό γαλάζιο σε συνδυασμό με γήινες καφετιές αποχρώσεις. Τα αγγεία θα έχουν από δύο μακριές λαβές. Σε αυτές θα παριστάνονται γοργόνες, θα διαθέτουν και μακρύ λαιμό, ενώ θα στέκονται σε πέτρινες βάσεις που θα καταλήγουν σε λεοντοπόδαρο.

Αρχιοικόδομος: Στον ανατολικό τοίχο θα κατασκευαστεί μια σκισμή, ώστε οι ακτίνες του ήλιου κατά την ανατολή του θερινού ηλιοστασίου να φωτίζουν απέναντι το βασιλιά και τη βασίλισσα.

Αγγειοπλάστης: Σκέφτομαι σε εκείνο το σημείο να ζωγραφίσω το βασιλιά και τη βασιλίσσα να κάθονται σε δύο ψηλούς θρόνους. Αριστερά και δεξιά θα υπάρχουν σκηνές μάχης και σκηνές κυνηγιού. Από τη μια και την άλλη πλευρά της εισόδου θα φτιάξω με έντονο κόκκινο χρώμα δύο λιοντάρια που θα στέκονται στα πίσω πόδια.

Αρχιοικοδόμος: Η κατασκευή της αίθουσας θα αρχίσει σε τρεις ημέρες. Πρέπει και εσύ να ετοιμάσεις σιγά σιγά τα δικά σου δημιουργήματα.

Αγγειοπλάστης: Ωραία, φεύγω λοιπόν και εύχομαι η μέρα να πραγματοποίησε όσα επιθυμείς για εσένα και τον άρχοντά μας.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τη μυκηναϊκή θροσκεία;

Μετά από την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β διαπιστώθηκε ότι εμφανίζονται οι Ολύμπιοι θεοί, εκτός από τον Απόλλωνα. Σπουδαία θεότητα είναι και η «Πότνια» (= σεβάσμια), στην οποία προσφέρουν πρόβατα, μέλι κ.ά. αγαθά.

Υπήρχε ιερατική τάξη, αν και η λατρεία διεξάγονταν σε μικρά ιερά.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Περίληψη

Κατά την Εποχή του Χαλκού το Αιγαίο έγινε γέφυρα ιδεών και αγαθών. Σπουδαίοι ελληνικοί πολιτισμοί ήταν ο κυκλαδικός, ο μινωικός, ο μυκηναϊκός. Οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε αυτούς τους πολιτισμούς αποτελούν τις ρίζες του κλασικού ελληνικού πολιτισμού.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που έχουν σχέση μεταξύ τους

1. Κυκλάδες	a. Μυκηναίος ηγέτης
2. Γραμμική Β	β. τείχη
3. Βασιλικοί τάφοι	γ. μυκηναϊκό ανάκτορο
4. Άναξ	δ. Φυλακωπή
5. Κνωσός	ε. Μυκήνες
6. Κυκλώπεια	στ. Άρθουρ Έθανς
7. Μέγαρο	z. Μάικλ Βέντρις

Απάντηση:

1δ, 2z, 3ε, 4α, 5στ, 6θ, 7γ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη στήλη ONOMA

ΠΡΟΤΑΣΗ	ONOMA
1. Βαβυλώνιος βασιλιάς. Το όνομά του φέρει ο αρχαιότερος γραπτός νομικός κώδικας.	
2. Θεός της Αιγύπτου, προσωποποίηση του Ήλιου.	
3. Θεά της Αιγύπτου, υπεύθυνη για τη γονιμότητα.	
4. Ηγέτης των Εβραίων της Αιγύπτου.	
5. Βρετανός αρχαιολόγος που ανέσκαψε την Κνωσό.	
6. Άγγλος αρχιτέκτονας. Κατάφερε με τη βοήθεια ενός άλλου Άγγλου να αποκρυπτογραφήσει τη Γραμμική γραφή B.	
7. Σπουδαίος Γερμανός ερασιτέχνης αρχαιολόγος. Έκανε σπουδαίες ανασκαφές στις Μυκήνες και στην Τροία.	

2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε ένα X στην αντίστοιχη στήλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1. Οι Σουμέριοι είναι σίγουρα ινδοευρωπαϊκός λαός, συγγενείς με τους Ινδοάριους και τους Ασσύριους.	☐	☒
2. Οι Σουμέριοι ανακάλυψαν τον τροχό.	☒	☐
3. Οι Βαβυλώνιοι διακρίθηκαν ελάχιστα στον τομέα των γραμμάτων.	☐	☒
4. Οι Ασσύριοι της Β. Μεσοποταμίας ανέδειξαν ως κέντρο τη Νινευί.	☒	☐
5. Κορυφαία περίοδος για την Αίγυπτο ήταν το Μέσο Βασιλείο.	☐	☒
6. Σημαντική ήταν η συμβολή των Αιγυπτίων στον τομέα της γεωπονικής.	☒	☐

7. Οι Εβραίοι εγκαταστάθηκαν το 2700 π.Χ.
στη γη Χαναάν.	☐	☒
9. Ένας από τους ισχυρούς πηγέτες των Εβραίων
ήταν ο Σολομώντας.	☐	☒
10. Οι Κυκλαδες αναδείχτηκαν σε κέντρο πολιτισμού
κατά την 3η και 2η χιλιετία π.Χ.	☐	☒
11. Ορισμένοι οικισμοί γύρω στο 3000 π.Χ.
οχυρώνονται στις Κυκλαδες.	☐	☒
12. Ο πιο σημαντικός οικισμός είναι το Ακρωτήρι (Θήρα).	☐	☒
13. Δεν έχουν βρεθεί μεταλλικά αγγεία κυκλαδικής
προέλευσης.	☐	☒
14. Η Κρήτη κατακτήθηκε μόλις το 2200 π.Χ.	☐	☒
15. Ο πολιτισμός των Κρητών της Εποχής του Χαλκού
ονομάστηκε μινωικός από το Μινώταυρο.	☐	☒
16. Εκτός από τα ανάκτορα, στην Κρήτη υπήρχαν
και τοπικά κέντρα εξουσίας.	☐	☒
17. Τα πρώτα ανάκτορα ιδρύονται ήδη από το 1700 π.Χ.	☐	☒
18. Η Γραμμική γραφή Α ήταν συλλαβική.	☐	☒
19. Οι Κρήτες ήταν σπουδαίοι ναυτικοί.	☐	☒
20. Υπάρχουν διάφορες πηγές που μας πληροφορούν
για το μινωικό πολιτισμό.	☐	☒
21. Τα δέντρα είχαν μικρή σημασία στη μινωική λατρεία.	☐	☒
22. Τα έργα των Μινωιτών χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία.	☐	☒
23. Οι Μυκηναίοι αρχικά κτίζουν ανάκτορα χωρίς οχυρώσεις.	☐	☒
24. Οι Μυκηναίοι ήρθαν σε επαφή με τους Κρήτες το 1450 π.Χ.,
οπότε και κατέλαβαν το νησί.	☐	☒
25. Η Γραμμική γραφή Β είναι ελληνική.	☐	☒
26. Μόνο οι γραφείς των ανακτόρων γνώριζαν
το χειρισμό της Γραμμικής Β.	☐	☒
27. Αρχικά, οι Μυκηναίοι τοποθετούν τους νεκρούς
σε βαθμιδωτές πυραμίδες, επηρεασμένοι
από τους Αιγυπτίους.	☐	☒
28. Αργότερα οι Μυκηναίοι, κατά το παράδειγμα
των Αιγυπτίων, ανεγείρουν θολωτούς τάφους.	☐	☒
29. Έχουν ανακαλυφθεί και χρυσές νεκρικές
προσωπίδες βασιλιάδων.	☐	☒
30. Οι Μυκηναίοι αγαπούσαν τις πολεμικές σκηνές.	☐	☒

3. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Η γραφή του Σουμέριων ήταν
2. Κατά την 3η χιλιετία οι Σουμέριοι αναμείχθηκαν με λαούς.
3. Η Αίγυπτος διοικούνταν από τους
4. Κατά τη διάρκεια του ακολουθήθηκε επεκτατική πολιτική.
5. Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν την Αίγυπτο
6. Από την οι Αιγύπτιοι προμηθεύονται ξυλεία.
7. Στο υπήρχε άφθονο κυνήγι.
8. Οι Φαραώ κτίζουν τους τάφους τους στην, που βρίσκεται κοντά στη Θήβα.
9. Η γραφή των Αιγυπτίων ήταν
10. Η Εθραϊκή Βίβλος (Παλαιά Διαθήκη) είναι ουσιαστικά
11. Οι Εβραίοι είναι ο πρώτος λαός της ιστορίας.
12. Τα αιγαιοπελαγίτικα καράβια μετέφεραν όχι μόνο εμπορεύματα αλλά και
13. Μετά το 1450 π.Χ. στις Κυκλαδες κυριαρχούν οι
14. Τα πόλινα αγγεία διακοσμούνται με σχέδια.
15. Ο κρητικός πολιτισμός έφτασε σε ακμή την
16. Τα μινωικά ανάκτορα είναι
17. Διάφορες και ασκούσαν έλεγχο κατά τόπους για λογαριασμό των
18. Σημαντικό μινωικό ανάκτορο ήταν
19. Οι Κρήτες ναυτικοί κυριαρχούν
20. Το ανάκτορο καταστρέφεται οριστικά το 1370 π.Χ.

4. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Οι Μινωίτες διακρίθηκαν ιδιαίτερα στον τομέα της
2. Οι τοιχογραφίες χαρακτηρίζονται από θέματα.
3. Διάσημα είναι τα αγγεία.
4. Οι γυναίκες είχαν θέση στη μινωική κοινωνία.
5. Τα αγγεία που είχαν τη μορφή κεφαλιών zώων ονομάζονται
6. Ο μυκηναϊκός πολιτισμός άνθισε την περίοδο
7. Οι Μυκηναίοι εισήγαγαν ποικίλες καινοτομίες από τους
8. Δεν ξέρουμε την προέλευση της
9. Οι θολωτοί τάφοι αποτελούνταν από μακρύ διάδρομο.
10. Σπουδαίος θολωτός τάφος είναι ο

5. Επιλογή ορθής απάντησης:
(Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση)

1. Οι Σουμέριοι είναι ο πρώτος λαός που ανέπτυξε:
α) την αλιεία, β) γενικά υψηλό πολιτισμό, γ) τη γεωργία
2. Κυριότερη πόλη των Σουμερίων ήταν η:
α) Νινευί, β) Βαβυλώνα, γ) Ουρ
3. Σημαντικό βαβυλωνιακό έργο είναι το έπος:
α) Γιλγαμές, β) Ουρούκ, γ) Χαμουραμπί
4. Κοντά στη Μέμφιδα οι Αιγύπτιοι οικοδομούν:
α) πυραμίδες, β) ναούς, γ) ανάκτορα
5. Κατά την περίοδο του Μέσου Βασιλείου πρωτεύουσα γίνεται η:
α) Ήλιούπολη, β) Άβυδος, γ) Θήβα
6. Πρωτεύουσα του Χεττικού κράτους είναι η:
α) Μῆλητος, β) Χαππούσα, γ) Τελ-Αμάρνα
7. Οι Αχιγιάθια στα χεπτικά κείμενα, ταυτίζονται με τους:
α) Φοίνικες, β) Αχαιούς, γ) Μινωίτες
8. Οι Φοίνικες επινόησαν αλφάβητο από:
α) φωνήντα, β) φωνήντα και 10 σύμφωνα, γ) 22 σύμφωνα
9. Αρχηγός των Εβραίων που δραπέτευσαν από την Αίγυπτο ήταν ο:
α) Μωυσής, β) Ααρόν, γ) Ιησούς του Ναυπί
10. Πολλοί Εβραίοι γύρω στο 1500 π.Χ. ζουν δούλοι:
α) στη Φοινίκη, β) στην Αίγυπτο, γ) στη Βαβυλώνα
11. Οι Κυκλαδίτες έγιναν διάσημοι για την κατασκευή μαρμάρινων:
α) αγγείων, β) ναών, γ) ειδωλίων
12. Γύρω από τα ανάκτορα των Μινωιτών αναπτύσσονται:
α) οικισμοί, β) αγορές, γ) λατρευτικά κέντρα
13. Το διοικητικό σύστημα της μινωικής Κρήτης ήταν:
α) αποκεντρωτικό, β) δημοκρατικό, γ) συγκεντρωτικό
14. Τα καμαραϊκά αγγεία κατασκευάζονταν στην:
α) Κνωσό και στα Μάλια, β) Κνωσό και στη Φαιστό,
γ) Ζάκρο και στα Μάλια
15. Μυκηναϊκός ονομάστηκε ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε με κέντρο:
α) τις Μυκήνες, β) την Τίρυνθα, γ) το Άργος

16. Οι οχυρώσεις των ακροπόλεων ονομάζονται:
α) γιγάντιες, β) κυκλώπειες, γ) βασιλικές
17. Η μυκηναϊκή αρχιτεκτονική χαρακτηρίζεται από:
α) μνημειακότητα, β) διπότητα, γ) αρμονία
18. Τα μυκηναϊκά ανάκτορα είναι:
α) ξύλινα, β) οικονομικά και πολιτικά κέντρα, γ) τριώφορα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1n Άσκηση

1. Χαμουραμπί, 2. Άμον Ρα, 3. Ίσιδα, 4. Μωυσής, 5. Άρθουρ Έβανς, 6. Μάικλ Βέντρις, 7. Ερρίκος Σλήμαν

2n Άσκηση

- 1Λ, 2Σ, 3Λ, 4Σ, 5Σ, 6Λ, 7Λ, 8Λ , 9Σ, 10Σ, 11Λ, 12Σ, 13Λ, 14Λ, 15Λ, 16Σ, 17Λ, 18Σ, 19Σ, 20Λ, 21Λ, 22Σ, 23Λ, 24Λ, 25Σ, 26Σ, 27Λ, 28Λ, 29Σ, 30Σ

3n Άσκηση

1. σφνοειδής, 2. σημιτικούς, 3. Φαραώ, 4. Νέου Βασιλείου, 5. Δώρον Νείλου, 6.Παλαιοστίνη, 7. Δέλτα του Νείλου, 8. Κοιλάδα των Βασιλέων, 9. τα ιερογλυφικά, 10. η ιστορία των Εβραίων (10ος - 2ος αι. π.Χ.), 11. μονοθεϊστικός λαός, 12. ιδέες, γνώσεις, αντιλήψεις, 13. Μυκηναίοι, 14. γραμμικά, 15. Εποκή του Χαλκού, 16. πολυώροφα, 17. επαύλεις - κατοικίες - των ανακτόρων, 18. η Φαιστός, 19. στο Αιγαίο, 20. της Κνωσού

4n Άσκηση

1. τέχνης, 2. φυσιοκρατικά, 3. καμαραϊκά, 4. υψηλή, 5. ρυτά, 6. 1600 - 1100 π.Χ., 7. Μινωίτες, 8. Γραμμικής γραφής Β, 9. υπέργειο, 10. «θησαυρός του Ατρέα»

5n Άσκηση

- 18, 2γ, 3α, 4α, 5γ, 6θ, 7θ, 8γ, 9α, 10θ, 11γ, 12α, 13γ, 14θ, 15α, 16θ, 17α, 18θ

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1100 ΩΣ ΤΟ 800 π.Χ.

Περιληψη

Η καταστροφή του μυκηναϊκού πολιτισμού δημιουργεί σημαντική αναστάτωση (1100 - 800 π.Χ.). Ωστόσο, πρόκειται για σημαντική περίοδο κατά την οποία ολοκληρώνονται τα βασικά στοιχεία από τα οποία πηγάζει ο κλασικός πολιτισμός.

1. ΟΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Περιληψη

Τα χρόνια από το 1100 - 950 π.Χ. αποτελούν περίοδο έντονης οικονομικής και κοινωνικής οπισθόδρομοσης. Η οικονομία αποκτά τοπική σημασία, η κεντρική εξουσία σχεδόν εξαφανίζεται, ενώ αναδεικνύεται η τοπική ομάδα.

Το 12ο αι. π.Χ. οριστικοποιούνται οι φυλετική γεωγραφία του ελλαδικού χώρου και τα χαρακτηριστικά των φυλών. Οι Δωριείς μετακινήθηκαν από τη νότια Πίνδο προς την Πελοπόννησο. Αργότερα έφτασαν στη Μήλο, στη Θήρα και στην Κρήτη. Οι Θεσσαλοί μετακινήθηκαν νότια στη Θεσσαλία. Οι Βοιωτοί και οι Αιολείς κάτω από την πίεση τους κινήθηκαν προς το νότο, το Α. Αιγαίο και τη Θόρεια Μ. Ασία. Οι Ίωνες της Β. Πελοποννήσου κατέφυγαν στην Αττική, στην Εύβοια και στις Κυκλαδες.

Βάση των νέων κοινοτήτων είναι η φυλή. Στην κορυφή βρίσκεται ο βασιλιάς, ο

οποίος εκλέγεται από τη συνέλευση των πολεμιστών. Βασική αρμοδιότητα είναι ο πόλεμος. Αργότερα ο θεσμός γίνεται κληρονομικός.

Ήδη από το 12ο αι. π.Χ. οι φυλετικές αναστατώσεις, η έλλειψη γης και η οικονομική οπισθοδρόμηση οδήγησαν σε μεταναστεύσεις των φύλων οι οποίες το 10ο αι. μετατράπηκαν σε κύματα αποικισμού (**Πρώτος ελληνικός αποικισμός**).

- a. Οι Αιολείς μετανάστευσαν στη Λέσβο, στην Τένεδο και στις βόρειες ακτές της Μ. Ασίας ως τη Σμύρνη (Αιολίδα).
- b. Οι Ίωνες έφτασαν στη Χίο, στη Σάμο και στο κεντρικό κομμάτι της μικρασιατικής ακτής (Ιωνία).
- γ. Οι Δωριείς καταλαμβάνουν τη Ρόδο, την Κω και το νότιο τμήμα της μικρασιατικής παραλίας (Δωρική εξάπολη).

Οι Έλληνες των αποικιών προοδεύουν οικονομικά και πολιτισμικά. Ενδιαφέρονται για τις ρίζες τους. Έτσι στόχος των ομηρικών επών είναι το zωντάνεμα του Τρωικού πολέμου και της μυκηναϊκής εποχής.

Πολλά στοιχεία, ιδιαίτερα πολιτικά, είναι σύγχρονα της εποχής των επών: a. Ο νγεμόνας ονομάζεται Βασιλιάς, όχι Άναξ: είναι ο πατριαρχικός βασιλιάς της ομηρικής περιόδου. b. Οι βασιλιάδες είναι πολυάριθμοι, ενώ οι επιδρομές και τα πολεμικά κατορθώματα αποδεικνύουν την αξία τους. γ. Κυριαρχεί η ανισότητα, ενώ ακόμα και το βασιλικό αξίωμα δεν είναι εξασφαλισμένο για κανέναν νηεμόνα.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τα χρόνια 1100 - 950 π.Χ. είναι περίοδος κρίσης

- Ο πληθυσμός μειώνεται πολύ
- Οπισθοχώρηση της οικονομικής ζωής
- Εξαφάνιση κεντρικής εξουσίας
- Βάση της οργάνωσης ο οίκος, η ομάδα
- Μετά το 950 π.Χ. η κατάσταση βελτιώνεται

Διαμορφώνονται οριστικά τα εδάφη που κατέχουν τα ελληνικά φύλα

- Οι Δωριείς κατοικούν στο νότο και σε ορισμένες από τις Κυκλαδες
- Οι Θεσσαλοί εγκαθίστανται στη Θεσσαλία
- Οι Βοιωτοί στη Βοιωτία
- Οι Αιολείς στο Α. Αιγαίο και στη Μ. Ασία
- Οι Ίωνες της Β. Πελοποννήσου στην Αττική, Εύβοια, Κυκλαδες
- Διαμορφώνεται το φυλετικό κράτος με αρχηγό το βασιλιά

Απίστευτης ιστορίας αποικισμού

- Στενότητα χώρου
- Οικονομική δυσπραγία
- Γενικότερη ανασφάλεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
Ο Ελληνικός
κόσμος
(1100 - 800 π.Χ.)

Στην περιοχή της Μ. Ασίας

- Οι Αιολείς εγκαθίστανται στη βόρεια ακτή
- Οι Ίωνες στο κέντρο
- Οι Δωριείς στη νότια ακτή

Κατά την εποχή αυτή (10ος - 8ος αι. π.Χ.)

- Οι Έλληνες ενδιαφέρονται για το παρελθόν τους
- Ο βασιλιάς έχει περιορισμένη εξουσία
- Η εξουσία τους σπρίζεται στις επιδρομές και στη διανομή της λείας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Δωριείς

Το τελευταίο ελληνικό φύλο που κατέβηκε στην Ελλάδα. Κάτω από την πίεση αλλών βόρειων λαών πέρασαν στην Πίνδο και από εκεί στην Πελοπόννησο. Ορμητικοί και εξοπλισμένοι με σιδερένια όπλα, σε πολλές περιπτώσεις υπέταξαν τους παλαιούς κατοίκους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
1100 - 950 π.Χ.	Η Ελλάδα σε κρίση
12ος αι. π.Χ.	Πρώτος ελληνικός αποικισμός
12ος αι. π.Χ.	Μετακινήσεις ελληνικών φύλων

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Η ζωή στην Ελλάδα μετά την πώση του μυκηναϊκού κόσμου

Οι μνήμες του Θουκυδίδη συμπίπουν με την ιστορική πραγματικότητα που σήμερα αποδέχεται η επιστήμη; (σελ. 37 σχ. βιβλίου)

Πράγματι, όσα μας αναφέρει ο ιστορικός περιγράφουν ανάγλυφα την κατάσταση που επικράτησε μετά το τέλος της κυριαρχίας των Μυκηναίων. Δεν υπήρχε πλέον ασφάλεια, ούτε οικονομική ούτε κοινωνική. Τα δωρικά φύλα είτε υποδούλωσαν τους παλιότερους κατοίκους είτε τους ανάγκασαν να μεταναστεύσουν νοτιότερα. Ο Θουκυδίδης μας περιγράφει τη ζοφερή εικόνα των αναταραχών εκείνης της εποχής.

1. Γιατί εξασθενεί η κεντρική εξουσία μετά την πώση των μυκηναϊκών ανακτόρων;

α) Η κεντρική εξουσία (ο «Άναξ») βάσιζε τη δύναμή της στις ικανότητες του ενός. Αυτός οδηγούσε τους πολεμιστές σε νίκες, αλλά και το λαό στην πραγματοποίηση μεγάλων έργων (π.χ. αποξήρανση της Κωπαΐδας). Τους αιώνες που ακολούθησαν την κατάρρευση των Μυκηναίων οι βασιλιάδες γίνονται πολλοί και ανεξάρτητοι. Χάνεται η έννοια της μεγάλης επικράτειας. Σ' αυτό βοηθάει και η γεωγραφική διαμόρφωση της Ελλάδας, η οποία είναι κατά βάση ορεινή. β) Οι νέοι βασιλιάδες δε διαθέτουν σταθερή εξουσία, γι' αυτό και η σχέση μεταξύ τους είναι ανταγωνιστική. Το σύστημα ασφάλειας και ευημερίας του μυκηναϊκού κόσμου καταρρέει. Οι νέοι εισβολείς διεκδικούν δυναμικά – ακόμα και μεταξύ τους – μερίδια εξουσίας. Η λαφυραγωγία και οι ληστρικές επιδρομές εντείνονται. γ) Μαζί με την έλευση των εισβολέων χάνεται και η γραφή (Γραμμική Β), καθώς και η πολυάριθμη τάξη γραφέων. Το γραφειοκρατικό σύστημα καταρρέει και μαζί με αυτό ο συνδετικός κρίκος που ένωνε τον άνακτα με το λαό.

2. Πού εγκαθίστανται μόνιμα τα δωρικά φύλα κατά το 12ο αι. π.Χ.;

Οι Δωριείς εγκαταστάθηκαν στην Πελοπόννησο και σε μέρος της Στερεάς. Αργότερα κατέλαβαν μερικές από τις Κυκλαδίδες (Μήλο, Θήρα), ενώ έφτασαν μέχρι την Κρήτη.

3. Παραπρίστε την εικόνα με το πλοίο. Παίρνοντας αφορμή από τη λεζάντα, αναφέρετε δυσκολίες που συνάντησαν οι άποικοι.

Οι πρώτοι άποικοι συναντούσαν πολλές δυσκολίες στους ξένους τόπους όπου πήγαιναν να εγκατασταθούν. Σημαντικό πρόβλημα ήταν οι ντόπιοι κάτοικοι κάθε περιοχής, οι οποίοι πολλές φορές αντιμετώπιζαν εχθρικά τους νεοφερμένους. Έπρεπε, επομένως, με κάθε τρόπο, ειρηνικά ή όχι, να απωθηθούν οι παλιοί κάτοικοι προς το

εσωτερικό της περιοχής. Επιπλέον σημαντική δυσκολία προέκυπτε από τις δυσκολίες οι οποίες πήγαζαν από τη γεωγραφική διαμόρφωση και τις ιδιαιτερότητες ενός τόπου. Βούνα, έλη, τοπικές κλιματολογικές συνθήκες πολλές φορές δυσχέραιναν το τολμηρό εγχείρημα.

4. Ποιας κοινωνίας την εικόνα μας δίνουν τα ομηρικά έπη;

Τα ομηρικά έπη μας περιγράφουν κυρίως τη μεταβατική κοινωνία (11ος - 8ος αι. π.Χ.), που διαμορφώθηκε μέσα στις κοινωνικές και πολιτικές αναστατώσεις αυτής της εποχής. Η μυκηναϊκή γραφειοκρατία δεν υπάρχει πια, υπάρχει πολιτική αστάθεια. Οι βασιλιάδες είναι πολλοί και ανεξάρτητοι. Διενεργούν επιδρομές και βασίζουν την εξουσία τους στον έλεγχο της διανομής της λείας. Οι κάτοικοι ζουν σε αυτόνομες κοινότητες, ενώ το εμπόριο έχει ατονήσει.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια είναι σε γενικές γραμμές η κατάσταση στον ελλαδικό χώρο κατά το 12ο αι. π.Χ.;

Τα χρόνια από το 1100 - 950 π.Χ. είναι περίοδος έντονης οικονομικής και κοινωνικής οπισθοδρόμησης. Η οικονομία αποκτά τοπική σημασία, η κεντρική εξουσία σχεδόν εξαφανίζεται, ενώ αναδεικνύεται η τοπική ομάδα.

Το 12ο αι. π.Χ. οριστικοποιούνται ο φυλετική γεωγραφία του ελλαδικού χώρου και τα χαρακτηριστικά των φυλών. Οι Δωριείς μετακινήθηκαν από τη νότια Πίνδο προς την Πελοπόννησο. Αργότερα έφτασαν στη Μήλο, στη Θήρα και στην Κρήτη. Οι Θεσσαλοί μετακινήθηκαν νότια στη Θεσσαλία. Οι Βοιωτοί και οι Αιολείς κάτω από την πίεσή τους κινήθηκαν προς το νότο, το Α. Αιγαίο και τη Βόρεια Μ. Ασία. Οι Ίωνες της Β. Πελοποννήσου κατέφυγαν στην Αττική, στην Εύβοια και στις Κυκλαδες.

2. Ποια ήταν η κοινωνική κατάσταση κατά το 12ο αι. π.Χ.;

Βάση των νέων κοινοτήτων είναι η φυλή. Στην κορυφή βρίσκεται ο βασιλιάς, ο οποίος εκλέγεται από τη συνέλευση των πολεμιστών. Βασική αρμοδιότητα είναι ο πόλεμος. Αργότερα ο θεσμός γίνεται κληρονομικός.

3. Ποιες περιοχές αποκίνησαν τα ελληνικά φύλα κατά τον Πρώτο αποικισμό;

- Οι Αιολείς μετανάστευσαν στη Λέσβο, στην Τένεδο και στις Βόρειες ακτές της Μ. Ασίας ως τη Σμύρνη (Αιολίδα).
- Οι Ίωνες έφτασαν στη Χίο, στη Σάμο και στο κεντρικό κομμάτι της μικρασιατικής ακτής (Ιωνία).
- Οι Δωριείς καταλαμβάνουν τη Ρόδο, την Κω και το νότιο τμήμα της μικρασιατικής παραλίας (Δωρική εξάπολη).

2. Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Περίληψη

Το β' μισό του 8ου αι. π.Χ. εμφανίζεται στον ελλαδικό χώρο ένα νέο, φθογγικό, αλφάβητο. Οι Έλληνες της εποχής πάραν ως βάση το φοινικικό αλφάβητο και το προσάρμοσαν στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Βασική αλλαγή ήταν η μετατροπή ορισμένων συμφώνων σε φωνήεντα, καθώς στα ελληνικά τα φωνήεντα είναι ιδιαίτερα σημαντικά, ενώ τα σημιτικά φοινικικά διαθέτουν μόνο σύμφωνα. Η προφορά απλοποιείται και η γραφή, και κατ' επέκταση ο πολιτισμός, γίνεται κτήμα των πολλών. Από τα δυτικά ελληνικά αλφάβητα προήλθε το λατινικό.

Από τον 11ο - 8ο αι. π.Χ. στην τέχνη κυριαρχούν τα γεωμετρικά μοτίβα, ακόμα και στην απεικόνιση των ανθρώπων, γι' αυτό και η εποχή ονομάζεται **γεωμετρική**. Αυτή η μορφή τέχνης υπάρχει πιο απλοποιημένη στα μυκηναϊκά αγγεία (σπείρες, κυματιστές γραμμές). Τη γεωμετρική εποχή τα μοτίβα γίνονται πιο σύνθετα και τελειοποιούνται: ρόμβοι, τρίγωνα, μαίανδροι κ.ά. σχέδια στολίζουν ολόκληρο το αγγείο. Τα αγγεία που τοποθετούνται πάνω στους τάφους διακοσμούνται με ζώα και με παραστάσεις σχετικές με το θάνατο.

Σιγά σιγά ανεγείρονται μεγάλοι ναοί (π.χ. Ήραίο Σάμου). Η βάση των τοίχων είναι πέτρινη, ενώ οι ανωδομές συνήθως είναι από πλίνθους. Κάποιοι ναοί αρχίζουν να γίνονται πανελλήνιοι (π.χ. Ολυμπία). Οι οικισμοί είναι μικροί και κτίζονται σε λόφους.

Οι φυλετικές μετακινήσεις προκάλεσαν πολλές αναστατώσεις. Αποτέλεσμα ήταν ο μαζικός αποικισμός του Αιγαίου και της μικρασιατικής ακτής.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τον 8ο αι. π.Χ. εμφανίζεται το φθογγικό ελληνικό αλφάβητο

- Προέρχεται από το φοινικικό
- Μετατροπή ορισμένων συμφώνων σε φωνήεντα

Η σημασία της ελληνικής γραφής

- Σημαντική πνευματική εξέλιξη
- Η γραφή και η μόρφωση γίνονται κτήμα των πολλών

Γεωμετρική τέχνη (11ος - 8ος αι. π.Χ.)

- Απόδοση μορφών με γεωμετρικά σχήματα

Πορεία εξέλιξης γεωμετρικής τέχνης

- Οι ακριβείς ομόκεντροι κύκλοι
- Πολλά άλλα σχήματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
Ο Ελληνικός
κόσμος
(1100 - 800 π.Χ.)

- Παραστάσεις ομοιόμορφων ζώων
- Παραστάσεις σχετικές με θάνατο
- Κάποια μυθολογικά θέματα

Αρχιτεκτονική γεωμετρικής εποχής

- Ανέγερση μεγάλων ναών
- Ανάδειξη του πανελλήνιου χαρακτήρα ορισμένων ιερών (π.χ. Δελφοί)
- Μικροί και καλά προστατευμένοι οικισμοί

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ηράιο

Ναός προς τιμή της Ήρας. Σημαντικά Ηραία υπήρχαν στο Άργος και στη Σάμο.

Ολυμπία

Σημαντικό θρησκευτικό κέντρο, βρίσκεται στην Ηλεία, στην κοιλάδα του Αλφειού.

Εκεί πραγματοποιήθηκαν το 776 π.Χ. οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
11ος - 8ος π.Χ.	Γεωμετρική εποχή
8ος π.Χ. (8 ^η μισό)	Εμφάνιση φθογγικού ελληνικού αλφαβήτου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Από το φοινικικό στο λατινικό αλφάβητο. Με γέφυρα το ελληνικό (βλ. σελ. 19)
Ποια ή ομοιότητα ανάμεσα στα δύο αλφάβητα; (σελ. 40 σχ. βιβλίου)

Οι ομοιότητες ανάμεσα στα δύο αλφάβητα είναι φανερές. Οι Λατίνοι χροσιμοποίουσαν τα δυτικά ελληνικά αλφάβητα. Πολλά γράμματα μοιάζουν πολύ στο λατινικό και στο φοινικικό αλφάβητο.

1. Γιατί η επινόηση του ελληνικού αλφαβήτου θεωρείται σταθμός για την δώλη πορεία του πολιτισμού;

Η επινόηση του ελληνικού αλφαβήτου είναι, πράγματι, πολύ σημαντική, γιατί εμφανίζεται ένα φθογγικό αλφάβητο. Κάθε σύμβολο εκφράζει ένα φθόγγο. Είναι πολύ πιο εύκολο στη χρήση του από τα ιερογλυφικά και τα συλλαβικά αλφάβητα. Η γραφή, και κατ' επέκτασην ο πολιτισμός, ξεφεύγει για πρώτη φορά από τα ανάκτορα και τους ναούς και γίνεται κτήμα των λαϊκών στρωμάτων. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος στην αρχαία Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ οργανωμένη γραφειοκρατία, η οποία κυριαρχούσε στην Αίγυπτο και αλλού. Στην ανατολή κυριαρχούσε ο ηγεμόνας και από κάτω βρισκόταν η ανώνυμη μάζα. Στην Ελλάδα η διάδοση του πολιτισμού στα λαϊκά στρώματα είχε ως αποτέλεσμα την έξαρση του ατομικού στοιχείου.

Επιπλέον, οι Λατίνοι παρέλαβαν τα δυτικά ελληνικά αλφάβητα και με βάση αυτά διαμόρφωσαν το δικό τους. Έτσι, το ελληνικό αλφάβητο έγινε το προτύμιο για τη γένεση ενός δυναμικού πολιτισμού, που υπάρχει ως σήμερα, του Δυτικού.

2. Πόσα είδη γραφής έχουμε γνωρίσει; Πώς εξελίσσονται;

Έχουμε γνωρίσει τα ακόλουθα είδη γραφής: α) την ιδεογράμματη, ή ιερογλυφική, όπου τα σύμβολα παριστάνουν λέξεις, β) τη σφνοειδή γραφή, στην οποία χαρακτήρες σε σχήμα σφίνας παριστάνουν χαρακτήρες, γ) τη συλλαβική, στην οποία τα σύμβολα παριστάνουν συλλαβές και δ) τη φθογγική, όπου τα σύμβολα περιγράφουν γράμματα. Τα τρία πρώτα είδη είτε κάνονται σιγά σιγά είτε επιζούν σε στατική μορφή (Αίγυπτος - ιερογλυφικά). Το φθογγικό αλφάβητο εξελίσσεται δυναμικά. Οι Έλληνες μετατρέπουν κάποιους φοινικικούς χαρακτήρες σε φωνήνετα και δημιουργούν ξεχωριστό αλφάβητο. Αργότερα το λατινικό αλφάβητο βασίζεται στο ελληνικό. Πολλά ευρωπαϊκά αλφάβητα (αγγλικά, γαλλικά κτλ.) αποτελούν απευθείας απόγονοι του λατινικού.

3. Από τι διακρίνουμε ένα γεωμετρικό αγγείο;

Τα γεωμετρικά αγγεία ξεχωρίζουν από τα γεωμετρικά σχήματα με τα οποία

διακοσμούνται. Κύκλοι, ημικύκλια, ρόμβοι, μαίανδροι, και πολλά άλλα σχέδια, σχεδιασμένα με ακρίβεια, καλύπτουν ολόκληρο το αγγείο. Εμφανίζονται σειρές ομοιόμορφων ζώων, παραστάσεις σχετικές με το θάνατο, ενώ αργότερα εμφανίζονται (1100 - 800 π.Χ.) και τα θέματα που έχουν παρθεί από τη μυθολογία.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια μορφή τέχνης ονομάζεται γεωμετρική;

Από τον 11ο - 8ο αι. π.Χ. στην τέχνη κυριαρχούν τα γεωμετρικά μοτίβα, ακόμα και στην απεικόνιση των ανθρώπων, γι' αυτό και η εποχή ονομάζεται γεωμετρική. Αυτή η μορφή τέχνης υπάρχει πιο απλοποιημένη στα μυκηναϊκά αγγεία (σπείρες, κυματιστές γραμμές). Τη γεωμετρική εποχή τα μοτίβα γίνονται πιο σύνθετα και τελειοποιούνται: ρόμβοι, τρίγωνα, μαίανδροι κ.ά. σχέδια στολίζουν ολόκληρο το αγγείο. Τα αγγεία που τοποθετούνται πάνω στους τάφους διακοσμούνται με ζώα και με παραστάσεις σχετικές με το θάνατο.

2. Ποια τα αποτέλεσματα των φυλετικών μετακινήσεων;

Οι φυλετικές μετακινήσεις προκάλεσαν πολλές αναστατώσεις. Αποτέλεσμα ήταν ο μαζικός αποικισμός του Αιγαίου και της μικρασιατικής ακτής. Εμφανίζεται η φθογγική γραφή, ενώ στην τέχνη κυριαρχούν τα γεωμετρικά μοτίβα και αρχίζει η ανέγερση μεγάλων ναών.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Περιληψη

Την εποχή αυτή επικρατούν ανασφάλεια και μετακινήσεις των πληθυσμών, κυρίως προς Α. Αιγαίο και τη Μ. Ασία. Εμφανίζεται φθογγικό αλφάβητο. Στην τέχνη κυριαρχούν τα γεωμετρικά μοτίβα και στην αρχιτεκτονική οι μεγάλοι ναοί.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Σπις παρακάτω προτάσεις θάλπε ένα X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ

- Η καταστροφή του μυκηναϊκού κόσμου δε δημιούργησε σπηλατική αναστάτωση.
- Οι Ίωνες εγκαταστάθηκαν στο νότιο τμήμα της μικρασιατικής ακτής.
- Από το 12ο αι. π.Χ. υπάρχει σοβαρή οικονομική αναστάτωση.

Σ Λ

☐	☐
☐	☐
☐	☐

4. Βασιλιάς γίνεται ο πιο άξιος πολεμιστής.
5. Οι Έλληνες την αρχή της 1ης χιλιετίας π.Χ.
ευδιαφέρονται για το παρελθόν τους.
6. Ο βασιλιάς της ομηρικής περιόδου αντιστοιχεί
στον Άνακτα της μυκηναϊκής περιόδου.
7. Οι Έλληνες απλά αντέγραψαν το φοινικικό αλφάβητο.
8. Το ελληνικό αλφάβητο δημιούργησε το λατινικό.

2. Σπις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Ο πολιτισμός πηγάζει από τη μεταβατική εποχή.
2. Οι οικισμοί της εποχής είναι
3. Κατά το 10ο αι. διαδραματίζεται ο
4. Τα ομηρικά έπη περιγράφουν εποχή μεταγενέστερη της
5. Τη γεωμετρική εποχή ανεγείρονται

3. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Σπις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Τελευταίο ελληνικό φύλο είναι οι:
α) Αιολείς, β) Δωριείς, γ) Ίωνες
2. Ο Πρώτος αποικισμός έγινε:
α) κατά πόλεις, β) κατά τάξεις, γ) κατά φύλα
3. Οι ναοί προς τιμή της Ήρας ονομάζονται:
α) Ηραία, β) Ολύμπια, γ) Αρτεμίσια
4. Η βάση των τοίχων στους ναούς είναι:
α) ξύλινη, β) μεταλλική, γ) λίθινη
5. Σπουδαίο ήταν το Ήραίο:
α) της Χίου, β) της Εφέσου, γ) της Σάμου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1n Άσκηση

1Λ, 2Λ, 3Σ, 4Σ, 5Σ, 6Λ, 7Λ, 8Σ

2n Άσκηση

1. κλασικός, 2. οχυρωμένοι, 3. Πρώτος αποικισμός, 4. μυκηναϊκής, 5. μεγάλοι ναοί

3n Άσκηση

18, 2γ, 3α, 4γ, 5γ

ΚΕΦΑΛΙΟ Δ'

ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (800 -479 π.Χ.)

Περιληψη

Μετά το 800 π.Χ. πολλές και σημαντικές αλλαγές συμβαίνουν στον ελλαδικό χώρο. Εμφανίζεται η πόλη - κράτος, ο Ελληνισμός απλώνεται από το σημερινό Γιβραλτάρ ως την Κριμαία, η οικονομία προοδεύει σταθερά, το ίδιο και ο πολιτισμός των Ελλήνων. Προς το τέλος της εποχής (479 π.Χ.) οι Έλληνες έρχονται αντιμέτωποι με τον περσικό δεσποτισμό.

1. ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ

Περιληψη

Από το 800 - 600 π.Χ. περίπου διαρκεί ο Δεύτερος αποικισμός. Οι λόγοι είναι ποικίλοι: η στενότητα χώρου στην ηπειρωτική Ελλάδα, οι πολιτικές αναστατώσεις, η επιθυμία για οικονομική ανάπτυξη.

Η αποστολή αποίκων ήταν οργανωμένη. Αρχηγός ήταν ο οικιστής. Κατά την αναχώρηση γινόταν τελετή. Προτιμούσαν περιοχές με φυσική οχύρωση, καλό λιμάνι και πλούσια ύπαιθρο. Πολλές φορές οι άποικοι έρχονταν σε ένοπλη αντίθεση με τους γηγενείς.

Αν και η αποικία διέθετε ιδιαίτερους θεσμούς και οργάνωση, οι σχέσεις με τη μητρόπολη ήταν στενές.

Πολυπλοθείς ήταν οι ελληνικές αποικίες στην Κάτω Ιταλία (Μεγάλη Ελλάδα).

Ο αποικισμός και η επαφή με διαφορετικούς λαούς οδήγησε σε οικονομική και πνευματική ακμή. Εμφανίστηκε πάλι η εξειδίκευση.

Αναπτύχθηκε και το εμπόριο. Η σημαντική αύξηση της κατανάλωσης οδήγησε στη δημιουργία ειδικών χώρων πώλησης των αγαθών. Εμφανίστηκαν **οι κάππλοι**, οι μικρέμποροι.

Αιπές αποικισμός

- Οικονομικές
- Πολιτική αστάθεια

Διαδικασία αποικισμού

- Προεπιλεγμένη θέση
- Αρχηγός αποστολής ο οικιστής
- Γινόταν τελετή κατά την αναχώρηση
- Προτίμο σε περιοχή με πλούσια ενδοχώρα και φυσική οχύρωση

Οργάνωση της αποικίας

- Διαφορετικό οργανωτικό πλαίσιο για κάθε αποικία
- Νέοι θεσμοί
- Ανεξαρτησία από τη μητρόπολη
- Στενές σχέσεις με τη μητρόπολη

Συνέπειες του Β' αποικισμού

- Διεύρυνση πνευματικού ορίζοντα
- Ανάπτυξη οικονομίας
- Εμφάνιση νέων επαγγελμάτων
- Εμφάνιση μόνιμων αγορών στις πόλεις για διακίνηση αγαθών

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Σιωπηλό εμπόριο

Τι πήναν το ανταλλακτικό εμπόριο και ποιες δυσκολίες παρουσίαζε; (σελ. 43 σχ. βιβλίου)

- α) Ανταλλακτικό εμπόριο ονομάζουμε την πώληση προϊόντων με αντάλλαγμα κάποιο άλλο αγαθό ισόποσης αξίας.
- β) Δεν υπήρχε πάντα μέτρο σύγκρισης ανάμεσα στα προϊόντα, ώστε να γίνεται δίκαιη, ισόποση ανταλλαγή. Έλειπε ένα σταθερό σημείο αναφοράς ως βάση για την ανταλλαγή των αγαθών. Αυτή η σταθερά εμφανίστηκε τον 7ο αι. π.Χ. στη Λυδία και είναι το γνωστό μας νόμισμα (νομισματικό εμπόριο).

Οι μαρτυρίες των ανασκαφών

Γιατί έχουν ονομάσει την αρχαιολογία βοηθητική επιστήμη της ιστορίας; (σελ. 44 σχ. θιβλίου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

Η αρχαιολογία, μέσα από τις ανασκαφές, μπορεί να φέρει στο φως αρχαία αρχιτεκτονικά λείψανα, νομίσματα, αντικείμενα τέχνης, όπως αγάλματα, κοσμήματα, αντικείμενα μικροτεχνίας κτλ. Η μελέτη αυτών μας βοηθάει σημαντικά για να κατανούσουμε το ιστορικό παρελθόν στο οποίο αναφέρονται. Έτσι, για παράδειγμα, τα οχυρωματικά έργα μιας περιοχής μας βοηθούν στην κατανόηση των σχέσεων των κατοίκων αυτής της πόλης με τους γείτονες, η ανακάλυψη χρυσών νομισμάτων καταδεικνύει την εξέλιξη της μεταλλουργίας κτλ. Οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές συνθήκες μιας περιοχής αποτυπώνονται ανάγλυφα στα υλικά λείψανα που έρχονται σήμερα στο φως.

1. Απαριθμήστε λόγους που ωθούν σήμερα πολλούς ανθρώπους να μεταναστεύουν.

Οι λόγοι είναι ποικίλοι:

- α) Η οικονομική δυσπραγία στους τόπους γέννησης αυτών των ανθρώπων.
- β) Πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές στο χώρο διαμονής αυτών που φεύγουν καθώς και στέρηση πολιτικών ελευθεριών.
- γ) Έλλειψη στέρεων κοινωνικών δομών (υγεία, παιδεία κτλ.).
- δ) Πόλεμοι, πείνα, λοιμοί οδηγούν πολλούς στο δρόμο της μετανάστευσης.

2. Συμβουλευθείτε σύγχρονους χάρτες που εικονίζουν τις χώρες γύρω από τον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο Θάλασσα και καταγράψτε πόλεις που επιβιώνουν από την εποχή του αποικισμού

Πόλεις από την εποχή του αποικισμού είναι η: α) Τραπεζούντα, η Σαμψούντα, η Σινώπη, η Κερασούντα, η Οδησσός στη σημερινή Ουκρανία. β) Τάραντας, Νάπολη, Μεσσήνη, Κατάνη, Συρακούσες (Ιταλία), Μασσαλία, Νίκαια (Γαλλία).

3. Ποιες διαφορές βρίσκετε να υπάρχουν ανάμεσα στον Α' και το Β' αποικισμό;

- α) Η μετακίνηση των πληθυσμών στον Πρώτο αποικισμό έγινε κατά φυλές. Στο Δεύτερο αποικισμό οργανωνόταν από την πόλη.
- β) Κατά τον Πρώτο αποικισμό δεν υπήρχε ιδιαίτερα σοβαρή οργάνωση. Οι ομάδες πληθυσμού χρησιμοποίοσαν τα νησιά του Α. Αιγαίου ως γέφυρες για να περάσουν στην απέναντι μικρασιατική ακτή. Στο Β' αποικισμό τα πράγματα ήταν πολύ περισσότερο οργανωμένα. Οι πόλεις είχαν οργανωθεί καλύτερα. Οι άποικοι έφευγαν πλέον οργανωμένα. Πόλεις όπως η Μίλητος διακρίθηκαν στον αποικισμό μακρινών περιοχών.
- γ) Κατά τον Πρώτο αποικισμό οι ομάδες των Ελλήνων αποίκησαν μια κοντινή περιοχή

(μικρασιατική ακτή). Στο Δεύτερο αποικισμό (που κράτησε δύο περίπου αιώνες) οι Έλληνες, έχοντας πλέον σαφέστερη εθνική συνείδηση, αποίκησαν μια τεράστια περιοχή, εκτεινόμενη από την Κασπία μέχρι τον Εύξεινο Πόντο.

- δ) Κατά το Β' αποικισμό υπήρχε στενή σχέση ανάμεσα στη μητρόπολη και στην αποικία. Η σχέση αυτή ήταν χαλαρή στον Πρώτο αποικισμό.

4. Ποια ήταν τα αποτελέσματα του Β' αποικισμού;

- α) Η οικονομία γνώρισε άνθισην. Οι άποικοι αποδείχθηκαν ικανότατοι έμποροι. Το εμπόριο ανάμεσα στις μητροπόλεις και τις αποικίες ζωήρεψε. Σε αυτό βοήθησε και η εφεύρεση του νομίσματος στη Λυδία (7ος αι. π.Χ.).
- β) Δημιουργήθηκε πάλι πληθώρα επαγγελμάτων. Σιγά σιγά οι έμποροι απέκτησαν μόνιμο τόπο πώλησης των προϊόντων. Γεννήθηκαν οι πρώτες αγορές.
- γ) Αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η αγγειοπλαστική. Πολλοί ζωγράφοι αξιοποίησαν το ταλέντο τους.
- δ) Διευρύνεται ο πνευματικός ορίζοντας των Ελλήνων μέσα από την επαφή με άλλους ανθρώπους. Δεν είναι τυχαίο που η έννοια της επιστήμης συλλαμβάνεται στην Μ. Ασία, και ιδιαίτερα σε πόλεις όπως η Μήλοπος, που πρωτοστάτησε στο Β' αποικισμό.
- ε) Οι αποικίες αποτελούν φάρο του ελληνικού πολιτισμού στην ξένη γη. Ο πολιτισμός των Ελλήνων μεταλαμπαδεύεται και στους γηγενείς κατοίκους. Προετοιμάζεται, έτσι, το έδαφος για την κυριαρχία του ελληνικού πνεύματος.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιο τρόπο γινόταν ο αποικισμός ενός μέρους;

Η αποστολή αποίκων ήταν οργανωμένη. Αρχηγός ήταν ο οικιστής. Κατά την αναχώρηση γινόταν τελετή. Προτιμούσαν περιοχές με φυσική οχύρωση, καλό λιμάνι και πλούσια ύπαιθρο. Πολλές φορές οι άποικοι έρχονταν σε ένοπλη αντίθεση με τους γηγενείς.

2. Η ΠΟΛΗ - ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

Περιληψη

Σημαντικό γεγονός με πολιτικές και κοινωνικές επιδράσεις υπήρξε η δημιουργία της πόλης - κράτους τον 8ο αι. π.Χ. Ρίζα της πόλης - κράτους ήταν ο συνοικισμός. Πολλοί συνοικισμοί ενώνονταν γύρω από οχυρή θέση, την **ακρόπολη**. Γύρω από την ακρόπολη εργάζεται μια μεγάλη ομάδα επαγγελματιών (αγγειοπλάστες κλπ.). Σιγά σιγά, και για λόγους ασφαλείας, οι πόλεις αποκτούν τείχη. Οι κάτοικοι της υπαίθρου είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα σπάνε οι παλιοί πολιτικοί δεσμοί. Η βασιλεία εξαφανίζεται, η ολιγαρχία αρχίζει να χάνει την παλιά της δύναμη. Ο πολίτης αρχίζει να συνειδητοποιεί το ρόλο του στην κοινωνία. Ενώ παλιά ο πόλεμος ήταν υπόθεση της αριστοκρατίας, τώρα μετέχουν σ' αυτόν ισότιμα οι πολίτες μέσω της «**οπλιτικής φάλαγγας**».

Η βασιλεία είχε ήδη παρακμάσει όταν γεννήθηκε η πόλη - κράτος. Αρχικά κυβερνούσαν οι αριστοκράτες (**αριστοκρατικό πολίτευμα**). Η ανάπτυξη του εμπορίου και της νομισματικής οικονομίας δημιούργησαν μια νέα τάξη πλουσίων η οποία τελικά πήρε την εξουσία από τους αριστοκράτες (**ολιγαρχικό πολίτευμα**).

Οι κοινωνικές έριδες και ανταγωνισμοί, ωστόσο, οξύνθηκαν εξαιτίας της δυσαρέσκειας των πολιτών που αποτελούσαν τη βάση της κοινωνικής πυραμίδας. Φιλόδοξοι άντρες εκμεταλλεύτηκαν αυτή την κατάσταση και πήραν την εξουσία έχοντας ως στήριγμα τους πολλούς. Έτσι γεννήθηκε το **τυραννικό** καθεστώς. Αν και πολλοί έμειναν γνωστοί στην ιστορία για σπουδαία έργα (ο Περίανδρος στην Κόρινθο, ο Πολυκράτης στη Σάμο κ.ά.), ωστόσο γενικά καταπίεζαν το λαό.

Πολλές πόλεις αναπτύσσονται. Την εποχή αυτή η Αθήνα οδεύει προς τη γένεση της δημοκρατίας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Εμφάνιση πόλης - κράτους

- Πυρήνας υπήρξε ο συνοικισμός
- Ένωση συνοικισμού σε πόλη
- Ορόσημο της πόλης ήταν η οχυρή ακρόπολη
- Κάτω από την ακρόπολη υπήρχε το οικονομικό κέντρο
- Οι πόλεις περιβάλλονται από τείχη

Η πόλη - κράτος και ο πολίτης

- Μετέχει ενεργά στη διακυβέρνηση
- Συγκροτεί τη φάλαγγα των οπλιτών
- Δε λείπουν οι πολιτικοί ανταγωνισμοί

Πόλη - κράτος και πολίτευμα

- Αρχικά κυβερνούν οι ευγενείς (αριστοκρατικό πολίτευμα)
- Αργότερα οι πλούσιοι (ολιγαρχικό πολίτευμα)
- Εμφανιση τυραννίδας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Οπλιτική φάλαγγα

Τρόπος διάταξης για μάχη. Αποτελούνταν από οπλίτες (που έφεραν το «όπλον», δηλ. κυκλική ασπίδα) τοποθετημένους σε σειρές κάθετες και οριζόντιες. Η φάλαγγα διέθετε αρκετά μεγάλο βάθος. Κάθε οπλίτης προστάτευε με την ασπίδα του μέρος του θώρακα του διπλανού του. Γι' αυτό είχε μεγάλη σημασία η ύπαρξη ομαδικού πνεύματος και συνεργασίας. Δεν υπήρχε χώρος για ατομικές πρωτοβουλίες ή ενέργειες που θα έθεταν σε κίνδυνο τη συνοχή της φάλαγγας. Έπρεπε να κινούνται όλοι συντονισμένα. Το ρυθμό έδινε συνήθως κάποιος αυλοπτής. Οι οπλίτες της φάλαγγας ασκούνταν σκληρά και συνεχώς σε διαφορετικές τακτικές μάχης. Η φάλαγγα ως τρόπος πολέμου ξεκίνησε από τη Σπάρτη. Η αποτελεσματικότητά της οδήγησε στην υιοθέτηση αυτού του τρόπου πολέμου και από τις άλλες πόλεις. Ο παλιός τρόπος πολέμου, των ευγενών, να πολεμούν καθένας μόνος, ξεπεράστηκε οριστικά.

Νομισματική οικονομία

Το νόμισμα εμφανίστηκε στη Λυδία τον 7ο αι. π.Χ. Πρόκειται για μια πολύ σημαντική ανακάλυψη που άλλαξε ριζικά τη μοίρα του ανθρώπου. Για πρώτη φορά γεννήθηκε η ιδέα της απόκτησης αγαθών χρησιμοποιώντας ένα ενδιάμεσο αντικείμενο με συμφωνημένη από πριν αξία. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα πολύτιμα μέταλλα. Χρυσός και ασήμι έπαιξαν βασικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας. Υπήρχαν και χάλκινα νομίσματα μικρότερης αξίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Περίανδρος

Ονομαστός τύραννος της Κορίνθου. Γιος του τυράννου Κύψελου πήρε την εξουσία το 627 π.Χ. Έμεινε γνωστός στην ιστορία για τη σκληρότητά του. Ωστόσο προέβη σε μεταρρυθμίσεις κοινωνικού χαρακτήρα: απαγόρευσε την αγορά δούλων, πήρε μέτρα εναντίον των πλουσίων και γενικότερα εναντίον της πολυτέλειας, βοήθησε πολύ τα φτωχότερα στρώματα. Η περίοδος της τυραννίας του ήταν εποχή ακμής της πόλης. Πέθανε το 585 π.Χ.

Πολυκράτης

74 Γνωστός από τον Ηρόδοτο τύραννος της Σάμου. Πήρε την εξουσία το 566 π.Χ. και

οδήγησε το νησί σε πρωτοφανή ακμή. Έμεινε γνωστός ως προστάτης των γραμμάτων και των τεχνών. Η δύναμη της Σάμου επεκτάθηκε. Απέκρουσε επίθεση των Κορινθίων και των Σπαρτιατών. Τελικά θανατώθηκε στις Σάρδεις από τον (800 -479 π.Χ.) σατράπη των Περσών Οροίτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Τι είναι ισθμός και τι διώρυγα; (σελ. 46 σχ. βιβλίου)

Ισθμός είναι ένα κομμάτι γης που ενώνει δύο στεριές και χωρίζει δύο θάλασσες.
Διώρυγα είναι ένα κομμάτι θάλασσας που ενώνει δύο θάλασσες και χωρίζει δύο στεριές.

1. Μητρόπολη - ακρόπολη. Αναλύστε τις λέξεις στα συνθετικά τους και εξηγήστε τη σημασία τους. Προσπαθήστε να βρείτε εάν οι λέξεις αυτές έχουν περάσει σε ξένες γλώσσες (συμβουλευθείτε κάποιο λεξικό ή ρωτήστε τον καθηγητή που διδάσκει την ξένη γλώσσα).

Μητρόπολη: μήτηρ (= μητέρα)+πόλις = η μητρική πόλη, η πόλη από την οποία προήλθε η αποικία.

Ακρόπολη: άκρον+πόλις = οχυρωμένο μέρος, συνήθως διέθετε και φυσική οχύρωση, που βρισκόταν στην άκρη της πόλης και την προστατεύει.

Μητρόπολη: (αγγλικά) metropolis, metropolitan (= μητροπολιτικός).

Ακρόπολη: Acropolis (αγγλικά), Acropole (γαλλικά).

2. Ποια η βασική διαφορά ανάμεσα στην αριστοκρατία και την ολιγαρχία; Συζητήστε τις συνέπειες της στην κοινωνική ζωή.

Στην αριστοκρατία την εξουσία κατείχαν οι ευγενείς.

Επρόκειτο για μεγαλοϊδιοκτήτες γης οι οποίοι αποτελούσαν προηγουμένως το συμβούλιο του βασιλιά.

Στην ολιγαρχία η εξουσία βρισκόταν στα χέρια των λίγων οι οποίοι είχαν αποκτήσει πλούτο από την ανάπτυξη του εμπορίου.

Με την ολιγαρχία βρισκόμαστε στην επόμενη φάση της πολιτειακής εξέλιξης στο δρόμο προς τη γένεση της δημοκρατίας. Η ολιγαρχία εκφράζει τη μεσαία τάξη, που πλούτισε από το εμπόριο. Ο έλεγχος της εξουσίας ξεφεύγει από τα χέρια των μεγαλοϊδιοκτητών γης (αριστοκράτες) και περνάει σε εκείνους που αναδείχθηκαν μέσα από το εμπόριο. Οι κοινωνικοί σχηματισμοί έχουν αλλάξει. Τα ολιγαρχικά καθεστώτα προσπαθούν να διευρύνουν τις οικονομικές δραστηριότητες της πόλης για δικό τους όφελος. Ο πλούτος των λίγων εξουσιάζει τους πολλούς. Οι οικονομικοί

και κοινωνικοί συσχετισμοί αλλάζουν. Οι παλιοί δεσμοί με τη γη αρχίζουν να σπάνε. Τα λαϊκά στρώματα υποτάσσονται στους πλούσιους εμπόρους. Η αναδιανομή του πλούτου προς όφελος των πολλών οδήγησε σε οξύτατους κοινωνικούς αγώνες, τους οποίους σε πολλές περιπτώσεις εκμεταλλεύθηκαν κάποιοι άλλοι για να πάρουν την εξουσία στο όνομα δήθεν του λαού (τύραννοι).

3. Τι σημαίνει σήμερα η λέξη τύραννος; Γιατί; (Λάβετε υπόψη και το παράθεμα: «Έκοβε τα σάκια που εξείκαν»).

Η λέξη τύραννος σήμερα δηλώνει εκείνον που βασανίζει κάποιον άλλον ή άλλους, εκείνον που φέρεται άσχημα για να ωφεληθεί ο ίδιος. Αρχικά τύραννος ονομαζόταν ο βασιλιάς (π.χ. Οιδίπους Τύραννος). Αργότερα τύραννοι ονομάστηκαν ηγέτες που πήραν την εξουσία με λαϊκή υποστήριξη. Πολλοί από αυτούς φέρθηκαν τόσο άσχημα και βάναυσα, για να εδραιώσουν την εξουσία τους, ώστε η λέξη τύραννος απέκτησε αρνητική σημασία. Ιδιαίτερα υπέφεραν οι πολιτικοί αντίπαλοί τους. Πολλοί διολοφονήθηκαν και πολλοί εξορίστηκαν.

4. Αναζητήστε περισσότερες πληροφορίες για το Ευπαλίνειο υδραγωγείο και συζητήστε τις δυσκολίες κατασκευής του. Συγκρίνετε το με αντίστοιχο έργο της εποχής μας.

Στα χρόνια του τυράννου Πολυκράτη αποφασίστηκε η κατασκευή ενός υδραγωγείου που θα τροφοδοτούσε την αρχαία πρωτεύουσα του νησιού με φρέσκο νερό, καθώς το υπάρχον σύστημα τροφοδοσίας του νερού δεν αρκούσε.

Η κατασκευή ανατέθηκε στον αρχιτέκτονα Ευπαλίνο. Ο Ευπαλίνος επέλεξε μια όχι εύκολη λύση. Οι εργάτες έσκαβαν το βουνό από δύο αντίθετες κατευθύνσεις ταυτόχρονα. Οι δύο ομάδες εργατών συναντήθηκαν μέσα στο βουνό. Το σημείο συνάντησης είχε πολύ μικρή απόκλιση. Οι δυσκολίες κατασκευής ήταν μεγάλες. Οι εργάτες δε διέθεταν βέβαια μπχανοκίνητα μέσα, όπως σήμερα. Βασικό εργαλείο ήταν η αξίνα. Το έργο έπρεπε να βασιστεί στη σωματική δύναμη. Τα κώματα μεταφέρονταν στην πλάτη με δοχεία. Είναι αξιοσημείωτο πως, μολονότι δεν υπήρχαν οι σημερινές ευκολίες, το Ευπαλίνειο υδραγωγείο ολοκληρώθηκε με επιτυχία.

Αντίστοιχο έργο της σύγχρονης εποχής είναι η διάνοιξη της υποθαλάσσιας σήραγγας της Μάγχης, η οποία συνδέει τη Μ. Βρετανία με την ηπειρωτική Ευρώπη (Γαλλία). Το έργο αυτό, ακόμη και με τα σύγχρονα τεχνικά μέσα, συνάντησε μεγάλες δυσκολίες, ενώ δεν έλειψαν και τα θανατηφόρα ατυχήματα.

1. Πώς δημιουργήθηκε η πόλη - κράτος;

Σημαντικό γεγονός με πολιτικές και κοινωνικές επιδράσεις υπήρξε η δημιουργία της πόλης - κράτους τον 8ο αι. π.Χ. Ρίζα της πόλης - κράτους ήταν ο συνοικισμός. Πολλοί συνοικισμοί ενώνονταν γύρω από οχυρή θέση, την ακρόπολη. Γύρω από την ακρόπολη εργάζεται μια μεγάλη ομάδα επαγγελματιών (αγγειοπλάστες κλπ.). Σιγά σιγά, και για λόγους ασφαλείας, οι πόλεις αποκτούν τείχη.

2. Ποια σημαντική κοινωνική μεταβολή επέφερε η εμφάνιση της πόλης - κράτους;

Μέσα σ' αυτό το κλίμα σπάνε οι παλιοί πολιτικοί δεσμοί. Η βασιλεία εξαφανίζεται, η ολιγαρχία αρχίζει να χάνει την παλιά της δύναμη. Ο πολίτης αρχίζει να συνειδητοποιεί το ρόλο του στην κοινωνία. Ενώ παλιά ο πόλεμος ήταν υπόθεση της αριστοκρατίας, τώρα μετέχουν σ' αυτόν ισότιμα οι πολίτες μέσω της «οπλιτικής φάλαγγας».

3. Ποια ή εξέλιξη του πολιτεύματος μέσα από το νέο θεσμό;

Η βασιλεία είχε ήδη παρακμάσει όταν γεννήθηκε η πόλη - κράτος. Αρχικά κυβερνούσαν οι αριστοκράτες (αριστοκρατικό πολίτευμα). Αυτοί ήταν ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων γης. Η ανάπτυξη του εμπορίου και της νομισματικής οικονομίας δημιούργησαν μια νέα τάξη πλουσίων η οποία τελικά πήρε την εξουσία από τους αριστοκράτες (ολιγαρχικό πολίτευμα).

Οι κοινωνικές έριδες και ανταγωνισμοί, ωστόσο, οξύνθηκαν εξαιτίας της δυσαρέσκειας των πολιτών που αποτελούσαν τη βάση της κοινωνικής πυραμίδας. Φιλόδοξοι άντρες εκμεταλλεύτηκαν αυτή την κατάσταση και πήραν την εξουσία έχοντας ως στήριγμα τους πολλούς. Έτσι γεννήθηκε το τυραννικό καθεστώς. Αν και πολλοί έμειναν γνωστοί στην ιστορία για σπουδαία έργα (ο Περίανδρος στην Κόρινθο, ο Πολυκράτης στη Σάμο κ.ά.), ωστόσο γενικά καταπίεζαν το λαό.

Πολλές πόλεις αναπτύσσονται. Την εποχή αυτή η Αθήνα οδεύει προς τη γένεση της δημοκρατίας.

3. Η ΣΠΑΡΤΗ

Περίληψη

Μια ομάδα Δωριέων προέλασε στη νότια Πελοπόννησο και κατέλαβε την εύφορη κοιλάδα του Ευρώτα. Κατά τον 8ο - 7ο αι. π.Χ. κατέλαβαν τη Μεσσηνία, μετατρέποντας τους κατοίκους της σε δούλους. Αργότερα ήρθαν σε αντιπαλότητα με το Άργος. Οι διαρκείς πόλεμοι και ο φόβος για τους Μεσσήνιους δούλους μετέτρεψαν τη Σπάρτη σε στρατιωτικό κράτος.

Στο κράτος της Σπάρτης κυριαρχούσαν οι γνήσιοι **Σπαριάτες**. Μόνο αυτοί είχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Αποκλειστική σχεδόν απασχόληση ήταν ο πόλεμος.

Οι κάτοικοι της Σπάρτης που κατοικούσαν σε οικισμούς γύρω από την πόλη ονομάστηκαν **περίοικοι** και ασχολούνταν με το εμπόριο.

Οι παλαιοί κάτοικοι έγιναν δούλοι (**ειλωτες**). Καλλιεργούσαν τη γη, παραδίδοντας ένα μέρος της παραγωγής στους αφέντες τους.

Μυθικός διαμορφωτής του πολιτεύματος ήταν ο Λυκούργος. Υπήρχε ο θεσμός της **διπλής βασιλείας**. Οι βασιλιάδες είχαν στρατιωτικές και θρησκευτικές αρμοδιότητες. Πραγματική εξουσία είχαν οι **Πέντε Έφοροι**. Ήταν αρμόδιοι για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις. Τα θέματα που υποβάλλονταν στην **Απέλλα**, τη λαϊκή συνέλευση όσων ήταν πάνω από τριάντα, προετοίμαζε ένα συμβούλιο γερόντων που ήταν πάνω από εξήντα ετών, η **Γερουσία**.

Σημαντική ήταν η αγωγή των νέων. Τα αγόρια ηλικίας επτά ετών και πάνω ζούσαν σε ομάδες. Διδάσκονταν γραφή, ανάγνωση, μουσική, χορό, μάθαιναν να υπομένουν τις κακουχίες. Τα κορίτσια δέχονταν ανάλογη εκπαίδευση, ώστε να γίνουν δυνατές μητέρες. Ήταν πολύ πιο ελεύθερες από άλλες ελληνικές πόλεις.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Δημιουργία του σπαριατικού κράτους

- Ίδρυση από ομάδες Δωριέων στην κοιλάδα του Ευρώτα
- Κατάληψη Μεσσηνίας (8ος - 7ος αι. π.Χ.)
- Η Σπάρτη μετατρέπεται σε στρατόπεδο

Οι τάξεις του σπαριατικού κράτους

- Γνήσιοι Σπαριάτες, με πλήρη δικαιώματα
- Περίοικοι, ενασχόληση με εμπόριο
- Ειλωτες (δούλοι)

Πολιτική οργάνωση

- Πέντε έφοροι
- Γερουσία
- Απέλλα

Η αγωγή των νέων

- Μετά τα επτά χρόνια κάτω από την εποπτεία της πόλης
- Διδάσκονταν μουσική, χορό
- Αντοχή στις κακουχίες

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Γνήσιοι Σπαρτιάτες

Αποτελούσαν το βασικό κορμό της σπαρτιατικής πολιτείας και στρατού. Προέρχονται από τους Δωριείς που κατέβηκαν στην κοιλάδα του Ευρώτα. Ή καλλιεργήσιμη γη είχε διανεμηθεί στους Σπαρτιάτες με κλήρο. Έπρεπε και συνεισφέρουν στα κοινά συσσίτια (φιδίτια) μέρος της σοδειάς των κτημάτων του. Διαφορετικά έχαναν τα δικαιώματά τους. Γνήσιος Σπαρτιάτης θεωρούνταν εκείνος του οποίου και οι δύο γονείς ήταν Σπαρτιάτες. Τα αγόρια από επτά ετών ως δεκαοκτώ βρίσκονταν κάτω από την άμεση εποπτεία του κράτους. Από 18 - 60 υπηρετούσαν ως στρατιώτες. Η σκληρότητα και λιτή ζωή των στρατιωτών έμεινε παροιμιώδης. Έτρωγαν το μέλανα ζωμό και ασκούνταν στον πόλεμο διαρκώς. Ο θάνατος ήταν προτιμότερος από την ατίμωση. Χαρακτηριστικό ήταν το ρητό **ή ταν ή επί τας**: στην ατική διάλεκτο: ή την (ενν. ασπίδα) ή επί της (ενν. ασπίδας). Δηλαδή ή θα φέρεις πίσω την ασπίδα ως νικητής ή θα σε φέρουν νεκρό πάνω σε αυτήν.

Περίοικοι

Κατοικούσαν κυρίως σε ορεινούς αγροτικούς οικισμούς. Προέρχονταν και αυτοί από μερίδια των Δωριέων που κατέλαβε τη Σπάρτη. Άν και ήταν ελεύθεροι, δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Ωστόσο, ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν στο σπαρτιατικό στράτευμα στις μάχες.

Ειλωτες

Έτσι ονομάζονταν οι δούλοι. Ανίκαν στον παλιό πληθυσμό των μυκηναϊκών χρόνων που υποδουλώθηκε από τους Δωριείς. Στους ειλωτες ανίκαν και οι Μεσσήνιοι μετά την κατάληψη της περιοχής από τους Σπαρτιάτες τον 8ο αι. π.Χ. Ήταν δουλοπάροικοι στα κτήματα των κυρίων τους.

Δύο βασιλείς

Η διπλή βασιλεία δεν είναι συνηθισμένη. Οι βασιλιάδες αυτοί κατάγονταν από δύο οικογένειες, τους Ευρυπωντίδες και τους Αγιάδες.

Οι Πέντε Έφοροι

Αρχικά οι Πέντε Έφοροι (8ος αι. π.Χ.) ήταν απλοί ιερείς οι οποίοι ερμήνευαν τους οιωνούς στον ουρανό, για να διαπιστώνουν κατά πόσο οι βασιλείς μπορούσαν να ασκούν την εξουσία τους. Αργότερα, ειδικά μετά το Β' Μεσσηνιακό πόλεμο, απέκτησαν μεγάλες εξουσίες. Έφτασαν μάλιστα να αποτελούν την πραγματική εξουσία στη Σπάρτη.

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
8ος – 7ος αι. π.Χ	Μεσσηνιακοί πόλεμοι

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

**1. Ποιος ο σκοπός της αγωγής των αγοριών και των κοριτσιών στη Σπάρτη;
Πώς συνδέεται ο σκοπός αυτός με το χαρακτήρα του σπαρτιατικού κράτους;**

- a) Σκοπός της αγωγής αγοριών και κοριτσιών ήταν η διάπλαση δυνατών σωμάτων και ισχυρών χαρακτήρων, ώστε τα πρώτα να γίνουν καλοί πολεμιστές και τα δεύτερα άξιες μπτέρες.
- b) Το σπαρτιατικό κράτος είχε μια ιδιαιτερότητα. Ζούσε κάτω από διαρκή φόβο μήπως εξεγερθούν οι δούλοι, οι παλιοί κάτοικοι της Σπάρτης και αργότερα οι Μεσσήνιοι (είλωτες). Γι' αυτό, αν και αρχικά η Σπάρτη παρουσίασε κάποια οικονομική και πνευματική δραστηριότητα, αργότερα, ιδιαίτερα μετά την κατάκτηση της Μεσσηνίας και τον πρώτο ξεσκωμό των ειλώτων, μετατράπηκε σε αστυνομικό κράτος, καθώς βασιζόταν στη στενή παρακολούθηση της ζωής των πολιτών. Έπρεπε να υπάρχει πολεμική ετοιμότητα κάθε στιγμή, γι' αυτό και η αγωγή των νέων είχε στραφεί προς αυτό το σκοπό. Μέσα από την αγωγή καλλιεργούσαν το ομαδικό πνεύμα και την υποταγή στους νόμους, απαραίτητο στοιχείο για τη συντήρηση μιας κοινωνίας προσανατολισμένη στον πόλεμο.

2. «Δουλεύει σαν είλωτας». Τι σημαίνει η φράση αυτή που και σήμερα ακούμε να λέγεται; Εξηγήστε το περιεχόμενό της με βάση τις γνώσεις σας.

Είλωτες ονομάζονταν οι δούλοι στη Σπάρτη. Εργάζονταν σκληρά στα κτήματα των αφεντικών τους και τους παρέδιδαν μέρος της σοδειάς. Είχαν πολύ λίγα δικαιώματα, καθώς αποτελούσαν κτήμα του σπαρτιατικού κράτους. Η φράση «δουλεύει σαν είλωτας» σημαίνει αυτό ακριβώς, ότι δηλαδή κάποιος δουλεύει σαν σκλάβος από το πρωί μέχρι το βράδυ έχοντας ελάχιστες οικονομικές απολαβές ή κακές συνθήκες εργασίας.

3. Τι ήταν ο «λακωνισμός»; (Συμβουλευθείτε το σχετικό παράθεμα). Τι σημαίνει και πώς εξηγείται η φράση «περνάμε σπαρτιάτικα»;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

- a) Λακωνισμό ονομάζουμε την αποφυγή περιπών λέξεων για τη διατύπωση ενός νοήματος. Οι Σπαρτιάτες θεωρούσαν σημαντικό προσόν για έναν άνθρωπο να λέει λίγα λόγια και καλά, να μη φλυαρεί άσκοπα.
- b) Οι Σπαρτιάτες ήταν πασίγνωστοι για το λιπό τρόπο ζωής τους. Η πολυτέλεια στην ιδιωτική ζωή απαγορευόταν δια νόμου. Χρυσά νομίσματα δεν κυκλοφορούσαν, μόνο σιδερένια μικρής αξίας. Η φράση «περνάμε σπαρτιάτικα» σημαίνει ότι κάποιος ζει λιτή ζωή, χωρίς πολυτέλειες και χλιδή.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιες οι κοινωνικές τάξεις της αρχαίας Σπάρτης;

Στο κράτος της Σπάρτης κυριαρχούσαν οι γνήσιοι Σπαρτιάτες. Μόνο αυτοί είχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Αποκλειστική σχεδόν απασχόληση ήταν ο πόλεμος.

Οι κάτοικοι της Σπάρτης που κατοικούσαν σε οικισμούς γύρω από την πόλη ονομάστηκαν περίοικοι και ασχολούνταν με το εμπόριο.

Οι παλαιοί κάτοικοι έγιναν δούλοι (ειλιωτες). Καλλιεργούσαν τη γη, παραδίδοντας ένα μέρος της παραγωγής στους αφέντες τους.

2. Ποια η πολιτική οργάνωση της Σπάρτης;

Μυθικός διαμορφωτής του πολιτεύματος ήταν ο Λυκούργος. Υπήρχε ο θεσμός της διπλής βασιλείας. Οι βασιλιάδες είχαν στρατιωτικές και θρησκευτικές αρμοδιότητες. Πραγματική εξουσία είχαν οι Πέντε Έφοροι. Ήταν αρμόδιοι για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις. Τα θέματα που υποβάλλονταν στην Απέλλα, τη λαϊκή συνέλευση όσων ήταν πάνω από τριάντα, προετοίμαζε ένα συμβούλιο γερόντων που ήταν πάνω από εξήντα ετών, η Γερουσία.

3. Πώς είχε οργανωθεί η εσωτερική ζωή;

Σημαντική ήταν η αγωγή των νέων. Τα αγόρια πλικίας επτά ετών και πάνω ζούσαν σε ομάδες. Διδάσκονταν γραφή, ανάγνωση, μουσική, χορό, μάθαιναν να ζουν στις κακουχίες. Τα κορίτσια δέχονταν ανάλογη εκπαίδευση, ώστε να γίνουν δυνατές μητέρες. Ήταν πολύ πιο ελεύθερες από άλλες ελληνικές πόλεις.

4. ΑΘΗΝΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ

Περίληψη

Η Αττική ονομάζεται «λεπτόγαιη». Τα εύφορα εδάφη ήταν λιγοστά. Στα ορεινά αναπτύχθηκε η κτηνοτροφία. Αργότερα το εμπόριο και η ναυτιλία έφεραν πλούτο στην πόλη. Η συνένωση των οικισμών σε πόλη αποδόθηκε στο Θησέα. Για να γιορτάσουν το γεγονός αυτό τελούσαν τη μεγαλύτερη γιορτή, τα **Παναθήναια**.

Λίγα πράγματα γνωρίζουμε για την περίοδο της **Βασιλείας** στην Αθήνα. Τελευταίος βασιλιάς θεωρείται ο Κόδρος. Κατά την περίοδο της αριστοκρατίας η εξουσία διεκδικούνταν στα χέρια του **Επώνυμου - Άρχοντα** (συγκαλούσε την Εκκλησία του Δήμου) και του **Πολέμαρχου**, που ήταν υπεύθυνος για το στρατό. Υπήρχαν και οι αρμόδιοι για δικαιοσύνη θέματα, οι **Έξι Θεσμοθέτες**. Την τίρηση των νόμων επόπτευε ο **Άρειος Πάγος**, ενώ στη βάση δικαιοσύνης ήταν η **Εκκλησία του Δήμου**.

Η άνοδος της μεσαίας τάξης, των εμπόρων και των βιοτεχνών, προκάλεσε πολιτικές και κοινωνικές αναστατώσεις, καθώς βαθμιαία διεκδικούνταν την εξουσία, που ήταν στα χέρια των ευγενών.

Ο **Κυλωνας** εκμεταλλεύτηκε αυτό το κλίμα και το 632 π.Χ. επιχείρησε να καταλάβει την εξουσία πραξικοπηματικά. Απέτυχε όμως και πολλοί οπαδοί του σφαγιάστηκαν, αν και είχαν καταφύγει ως ικέτες στους βωμούς («Κυλώνειο άγος»).

Η κατάσταση έφτασε σε σχεδόν ανεξέλεγκτο σημείο. Οι φτωχοί απαιτούσαν κατάργηση χρεών και τη σύνταξη γραπτών νόμων, ώστε να απονέμεται σωστά η δικαιοσύνη. Το 624 π.Χ. ο Δράκοντας σύνταξε το πρώτο γραπτό νομικό πλαίσιο. Ωστόσο, οι **νόμοι του Δράκοντα** ήταν πολύ αυστηροί.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η δημιουργία της πόλης - κράτους της Αθήνας

- Αρχικά, υπήρχαν σκόρπιοι συνοικισμοί
- Μυθικός οικιστής θεωρείται ο Θησέας

Η εξέλιξη του πολιτεύματος

- Βασιλεία. Τελειώνει με τον Κόδρο
- Αριστοκρατία:
 - Επώνυμος άρχοντας
 - Άρχοντας - βασιλιάς
 - Πολέμαρχος
 - Έξι θεσμοθέτες
 - Άρειος Πάγος
 - Εκκλησία του Δήμου

Κοινωνικοί αγώνες

- Αμφισβήτηση εξουσίας από έμπορους και βιοτέχνες
- Ύπαρξη μεγάλου αριθμού χρεωμένων αγροτών

Κυκλώνειο άγος

- Αποτυχία του Κύλωνα να πάρει την εξουσία
- Οι οπαδοί του, αν και ικέτες, σφαγιάστηκαν

Κορυφώνεται η αναστάτωση

- Πρόβλημα το γεγονός ότι οι νόμοι ήταν άγραφοι
- Πρώτη προσπάθεια καταγραφής νόμων από το Δράκοντα

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Παναθήναια

Ιδιαίτερα λαμπρή γιορτή της αρχαίας Αθήνας. Τελούνταν προς τιμή της Αθηνάς, προστάτιδας της πόλης. Γιορτάζονταν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού (μίνας Εκατομβαιώνας). Τα Μεγάλα Παναθήναια τελούνταν κάθε 4 χρόνια. Γίνονταν μουσικοί, αθλητικοί κ.ά. αγώνες που κρατούσαν δώδεκα ημέρες. Την προτελευταία μέρα γινόταν μεγάλη λαμπιδοδρομία. Οι εκδηλώσεις έκλειναν με τη μεγάλη πομπή που έφτανε στην Ακρόπολη και στην οποία μετέφεραν το πέπλο της θεάς. Το πέπλο αυτό είχε υφανθεί από νέες γνωστών οικογενειών. Μέρος στην πομπή έπαιρναν όλοι οι άρχοντες της Αθήνας.

Κυλώνειο άγος

Ο Κύλωνας απέκτησε μεγάλη δόξα ως ολυμπιονίκης. Παράλληλα ήταν και γαμπρός του Θεαγένη, τυράννου των Μεγάρων. Προσπάθησε με κάθε τρόπο να οικειοποιηθεί τη δυσαρέσκεια των γεωργών και των φτωχών στρωμάτων, που καταπιέζονταν από τους ευγενείς. Εκείνη την εποχή την εξουσία κατείχε η οικογένεια των Αλκμαιωνιδών. Άρχοντας της Αθήνας ήταν ο Μεγακλής. Τελικά, το κίνημα απέτυχε, γιατί οπαδοί του Κύλωνα δεν μπόρεσαν να πείσουν τα φτωχά λαϊκά στρώματα να τους στηρίξουν. Αν και ο ίδιος κατάφερε να ξεφύγει, οι οπαδοί του βρήκαν οικτρό θάνατο από τους Αλκμεωνίδες, μολονότι είκαν καταφύγει ως ικέτες σε βωμούς θεών. Η πράξη αυτή θεωρήθηκε φοβερό μίασμα για την Αθήνα. Οι Αλκμεωνίδες εξορίστηκαν.

Θησέας

Πανελλήνιος ήρωας και προστάτης της Αθήνας. Ήταν γιος του Αιγέα και της Αιθράς. Διακρίθηκε για το θάρρος και τη δύναμη του. Γνωστοί είναι οι άθλοι που πραγματοποίησε. Πηγαίνοντας στην Αθήνα από την Τροιζήνα, κοντά στην Επίδαυρο σκότωσε ένα πασίγνωστο ληστή, τον Περιφύτη. Στον Ισθμό σκότωσε το Σίνη, στην Ελευσίνα τον Προκρούστη και στην Κακιά Σκάλα το Σκίρωνα. Στην Αθήνα σκότωσε τον κάπρο του Μαραθώνα. Ο Αιγέας, ο πατέρας του, τον αναγνώρισε. Προσπαθώντας να σώσει τους Αθηναίους από το Μινώταυρο πήγε στην Κρήτη και τον σκότωσε με τη βοήθεια της κόρης του Μίνωα Αριάδνης. Άμελησε όμως να αλλάξει τα πανιά του καραβιού και να βάλει άσπρα. Βλέποντας ο Αιγέας τα μαύρα πανιά, νόμισε ότι ο γιος του είχε πεθάνει. Από την απελπισία του αυτοκτόνησε. Ο Θησέας έγινε βασιλιάς και θεωρείται πως ένωσε τους γύρω συνοικισμούς. Δημιουργήθηκε έτσι η πόλη της Αθήνας. Ο μύθος αναφέρει ότι τον σκότωσε ο Λυκομίδης, βασιλιάς της Σκύρου.

Κόδρος

Ο τελευταίος βασιλιάς της Αθήνας (11ος αι. π.Χ.). Όταν εισέβαλαν οι Δωριείς, αποφάσισε να σκοτωθεί, ύστερα από χρησμό του Μαντείου των Δελφών. Γιατί η Πυθία είχε προφτεύσει ότι, αν σκοτώνονταν ο βασιλιάς, η Αττική θα σωζόταν από τους εισβολείς.

Δράκοντας

Έμεινε γνωστός για την πρώτη γραπτή καταγραφή των νόμων στην Αθήνα (624 π.Χ.). Πρώτος αυτός κωδικοποίησε τους αθηναϊκούς νόμους. Για πρώτη φορά γραπτές διατάξεις αναφέρονταν στο σπουδαίο για την εποχή την έκδίκησης για το θάνατο κάποιου από τους συγγενείς του θύματος. Για την απονομή δικαιοσύνης δεν ήταν πλέον αρμόδια η οικογένεια αλλά και το κράτος (Άρειος Πάγος). Ο Δράκοντας έκανε ένα σημαντικό βήμα: προχώρησε σε διάκριση του φόνου: φόνος από πρόθεση και από αμέλεια. Ωστόσο οι νόμοι του ήταν γενικά πολύ αυστηροί.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
632 π.Χ.	Κυλώνειο άγος
624 π.Χ.	Οι νόμοι του Δράκοντα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

1. Από τη μελέτη της πρώτης παραγράφου του κειμένου συνάγεται ότι η διαμόρφωση του χώρου της Αττικής προσδιόρισε και τις ασχολίες των κατοίκων. Δικαιολογήστε γιατί η σχέση χώρου και ασχολιών των κατοίκων δεν έχει σήμερα τόσο μεγάλη ισχύ.

Σήμερα με την ανάπτυξη της τεχνολογίας η σχέση χώρου - οικονομίας δεν είναι τόσο στενή. Η χρήση, για παράδειγμα, λιπασμάτων και σύγχρονων καλλιεργητικών μεθόδων οδηγεί στην υψηλή απόδοση ανά στρέμμα. Έτσι, όλο και λιγότεροι άνθρωποι ασχολούνται με τη γεωργία.

Ωστόσο, ο άνθρωπος θα είναι πάντα εξαρτημένος από τη φύση και τις ευκαιρίες που αυτή προσφέρει.

2. Τι εννοούμε σήμερα όταν λέμε ότι η κυβέρνηση πρέπει να πάρει δρακόντεια μέτρα; Μπορείτε να εξηγήσετε το νόημα ιστορικά;

Εννοούμε ότι μια κυβέρνηση πρέπει να πάρει ιδιαίτερα αυστηρά μέτρα για να αντιμετωπιστεί μια κατάσταση. Η φράση αυτή είχε μείνει από τους νόμους του Δράκοντα, οι οποίοι ήταν τόσο αυστηροί και αμελικοί, ώστε έλεγαν ότι είναι γραμμένα με αίμα.

3. Συμβουλευθείτε κάποια εγκυκλοπαίδεια και απαντήστε στα ερωτήματα:

α) Γιατί πήρε την ονομασία αυτή ο Άρειος Πάγος;

β) Τι είναι σήμερα ο Άρειος Πάγος;

γ) Ποια τοπική διοίκηση της Στερεάς Ελλάδας (Νοέμβριος 1821) έφερε το ίδιο όνομα;

α) Η λέξη Άρειος Πάγος σημαίνει βράχος (ρ. πήγνυμι) του Άρη. Εκεί σύμφωνα με το μύθο δικάστηκε ο Ορέστης από τους θεούς για το φόνο της μητέρας του και του εραστή της, οι οποίοι είχαν δολοφονήσει τον πατέρα του Αγαμέμνονα.

β) Σήμερα ο Άρειος Πάγος είναι το ανώτατο δικαστήριο της χώρας. Αποτελεί την τελευταία βαθμίδα στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Ο Άρειος Πάγος είναι επίσης υπεύθυνος για τις προσλήψεις ή τις προαγωγές των δικαστών.

γ) Άρειος Πάγος ονομαζόταν και η τοπική διοίκηση της ανατολικής Στερεάς Ελλάδας (1821). Αποτελούνταν από 12 μέλη και επιτελούσε και εκτελεστικό έργο. Ιδρύθηκε από το Θεόδωρο Νέγρη, που ήταν πρόεδρός του.

1. Πώς ήταν δομημένη πολιτικά η αθηναϊκή πόλη - κράτος;

Λίγα πράγματα γνωρίζουμε για την περίοδο της βασιλείας στην Αθήνα. Τελευταίος βασιλιάς θεωρείται ο Κόδρος. Φαίνεται πως οι αριστοκράτες πήραν ομαλά την εξουσία, γιατί και αργότερα υπήρχε ο θεσμός του Άρχοντα - Βασιλιά με θρησκευτικές εξουσίες. Η εξουσία βρισκόταν στα χέρια του Επώνυμου Άρχοντα (συγκαλούσε την Εκκλησία του Δήμου) και του Πολέμαρχου, που ήταν υπεύθυνος για το στρατό. Υπήρχαν και οι αρμόδιοι για δικαστικά θέματα, οι Έξι Θεσμοθέτες. Την τίρηση των νόμων επόπτευε ο Άρειος Πάγος, ενώ στη βάση βρισκόταν η λαϊκή συνέλευση, η Εκκλησία του Δήμου.

2. Ποια η κοινωνική κατάσταση στην Αθήνα;

Η άνοδος της μεσαίας τάξης, των εμπόρων και των βιοτεχνών, προκάλεσε πολιτικές και κοινωνικές αναστατώσεις, καθώς βαθμιαία διεκδικούσαν την εξουσία, που ήταν στα χέρια των ευγενών. Μεγαλύτερη έκταση προκαλούσε η απαίτηση χρεωμένων αγροτών για κατάργηση των χρεών και απαλλαγή από το καθεστώς της δουλείας εξαιτίας των χρεών.

3. Τι γνωρίζετε για το Κυλώνειο άγος;

Ο Κύλωνας εκμεταλλεύτηκε αυτό το κλίμα και το 632 π.Χ. επιχείρησε να καταλάβει την εξουσία πραξικοπηματικά. Απέτυχε όμως και πολλοί οπαδοί του σφαγιάστηκαν, αν και είχαν καταφύγει ως ικέτες στους βωμούς («Κυλώνειο άγος»).

5. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Περίληψη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

Οι νόμοι του Δράκοντα δεν έφεραν την κοινωνική ηρεμία, καθώς και οι παλιές αδικίες δεν είχαν διορθωθεί. Το 594 π.Χ. ο Σόλωνας επιλέχθηκε να συντάξει νέους νόμους. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο θεσμός της **σεισάχθειας**, της κατάργησης δηλαδή του νόμου που επέβαλε να μετατρέπεται σε δούλο κάποιος που δεν μπορούσε να αποπληρώσει τα χρέα του. Επιπλέον, η κοινωνία διαιρέθηκε σε **τέσσερις τάξεις** ανάλογα με το εισόδημα. Ανάλογα ρυθμίστηκε η νομή των αξιωμάτων. Ενισχύθηκε παράλληλα η **Εκκλησία του Δήμου**. Τα θέματα που θα συζητούσε η λαϊκή συνέλευση ετοίμασε η **Βουλή των Τετρακοσίων**. Δημιουργήθηκε και η Ηλιαία, δικαστήριο στο οποίο συμμετείχαν πολίτες από όλες τις τάξεις με κλήρωση. Παράλληλα επέβαλε την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

Αν και τα μέτρα αυτά ανακούφισαν το λαό, δεν έλυσαν ένα πάγιο αίτημα, την αναδιανομή της γης. Την κοινωνική αναστάτωση εκμεταλλεύτηκε ο Πεισίστρατος, ο οποίος επέβαλε **τυραννία**. Αν και ήταν τύραννος συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη της Αθήνας. Απολυταρχικά κυβέρνησαν οι γιοι του Ίππαρχος (ως το 514 π.Χ.) και Ίππιας, ο οποίος εκδιώχτηκε το 510 π.Χ.

Σημαντικό πρόσωπο μετά την πτώση του Ίππια αναδείχθηκε ο Κλεισθένης. Δημιουργήθηκαν οι δέκα φυλές. Κάθε φυλή συγκροτούνταν από διαφορετικές περιοχές. Η Βουλή των τετρακοσίων αυξήθηκε κατά εκατό πολίτες (Βουλή των Πεντακοσίων). Οι στρατηγοί έγιναν δέκα. Οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονταν από την Εκκλησία του Δήμου. Παράλληλα δημιουργήθηκε και ο θεσμός του οστρακισμού. Όποιος θεωρούνταν επικίνδυνος για τη δημοκρατία εξορίζονταν με απόφαση του λαού. Έγινε έτοιμη η σημαντική στη γένεση της δημοκρατίας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Υπαρξη σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, παρά τη νομοθεσία του Δράκοντα

Προσπάθεια ανπρετώπισης της κοινωνικής κατάστασης από το Σόλωνα

- Κατάργηση χρεών
- Σεισάχθεια
- Διαίρεση πολιτών σε τέσσερις τάξεις

Κατανομή της εξουσίας από το Σόλωνα

- Βάση τίθεται το εισόδημα (τιμοκρατία)

- Ενίσχυση των δικαιοδοσιών της Εκκλησίας του Δήμου
- Βουλή των Τετρακοσίων
- Δημιουργία λαϊκού δικαστηρίου, της Ηλιαίας
- Νόμος για ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά

Η τυραννίδα στην Αθήνα

- Ο Πεισίστρατος γίνεται τύραννος στην Αθήνα
- Στέρποντες ελευθεριών
- Έδωσε ώθηση στο εμπόριο και εξωράισε την πόλη

Η μεταρρύθμιση του Κλεισθένη

- Δημιουργία των δέκα φυλών
- Δημιουργία της Βουλής των Πεντακοσίων
- Οι στρατηγοί έγιναν δέκα
- Κυρίαρχο σώμα η Εκκλησία του Δήμου

Συνέπειες της μεταρρύθμισης

- Θεμελιώθηκε η δημοκρατία
- Ο πολίτης μετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή
- Ο λαός γίνεται βασικός συντελεστής της εξουσίας
- Η θεμελίωση της δημοκρατίας έγινε θεμέλιο του Δυτικού πολιτισμού

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Αξιώματα

Η νομή της εξουσίας βασίστηκε στο εισόδημα. Άρχοντες της πόλης και ταμίες γίνονταν μόνο οι Πεντακοσιομέδιμνοι. Στα υπόλοιπα αξιώματα μετείχαν και οι δύο επόμενες τάξεις. Οι θήτες μπορούσαν να συμμετέχουν στις λαϊκές συνελεύσεις, οι οποίες εξέλεγαν τους Εννέα Άρχοντες. Σημαντική καινοτομία ήταν και το γεγονός ότι οι θήτες μπορούσαν να γίνουν μέλη της Ηλιαίας, όπου δικάζονταν εφέσεις κατά αποφάσεων των ευγενών. Οι αποφάσεις της Ηλιαίας ήταν οριστικές.

Δέκα φυλές

Η Απική χωρίστηκε σε διαφορετικά διαμερίσματα (άστυ, μεσόγειος, παραλία). Κάθε διαμέρισμα αποτελούνταν από 10 τριπύρες. Επομένως η Απική χωρίστηκε σε 30 τριπύρες. Τρεις τριπύρες με κλήρωση συνέθεταν μια φυλή. Κάθε φυλή περιλάμβανε ανεξάρτητους οικισμούς, τους δήμους. Κάθε δήμος κατείχε δική του περιουσία. Επικεφαλής του δήμου ήταν ο δήμαρχος. Τα μέλη του δήμου ονομάζονταν δημότες και ήταν ίσοι μεταξύ τους.

Βουλή των Πεντακοσίων

88 Η σύσταση της Βουλής των Πεντακοσίων οριζόταν από τις νέες δέκα φυλές.

Ωστόσο, αποκλείονταν οι θήτες. Κάθε φυλή συμμετείχε με 50 βουλευτές, ύστερα από κλήρωση. Οι βουλευτές κάθε μιας φυλής έπαιρναν για ίσο χρονικό διάστημα την προεδρία της Βουλής. Επικεφαλής της επιτροπής που είχε την προεδρία της Βουλής (πρυτάνεις) ήταν ο Επίτροπος. Το σώμα αυτό ετοίμαζε νομοσχέδια για την Εκκλησία του Δήμου.

Εκκλησία του Δήμου

Αναδείχτηκε σε κυρίαρχο σώμα άσκησης της εξουσίας. Λάμβανε αποφάσεις σχετικά με τις εξωτερικές σχέσεις της πόλης αλλά και σχετικά με το εσωτερικό καθεστώς. Η Εκκλησία του Δήμου ήταν υπεύθυνη για τον οστρακισμό. Αποφάσιζε αν θα εξοριζόταν όποιος θεωρούνταν απειλή για τη Δημοκρατία χαράζοντας το όνομά του σε κομμάτι όστρακου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Σόλωνας

Αθηναίος νομοθέτης, ποιητής και ένας από τους επιά σοφούς της αρχαιότητας. Είχε τη φήμη σοφού και ακέραιου ανθρώπου. Γι' αυτό και του ανατέθηκε η συγγραφή νόμων, ώστε να εκτονωθεί το δυσμενές πολιτικό κλίμα. Ο Σόλωνας, όπως περηφανεύεται σε ένα ποίημά του, ακολούθησε τη μέση οδό. Προσπάθησε να ικανοποιήσει και τους φτωχούς αλλά να μη θίξει ιδιαίτερα τα συμφέροντα των πλουσίων. Όρκισε τους συμπολίτες του να τηρήσουν τους νόμους για 10 χρόνια.

Πεισίστρατος

Εγκαθίδρυσε για πρώτη φορά τυραννίδα το 561 π.Χ. Κατόρθωσαν να τον εκδιώξουν, ωστόσο πήρε πάλι την εξουσία με τέχνασμα και με τη βοήθεια δυνάμεων από άλλες πόλεις. Πέθανε το 528 π.Χ. Προνόησε για την εσωτερική ειρήνη και την οικονομική ανάπτυξη της Αθήνας. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση αθηναϊκών αποικιών, ώστε να επεκταθεί η επιρροή της Αθήνας στο εξωτερικό. Στο εσωτερικό επέβαλε άμεσο φόρο στην ιδιοκτησία, ενώ έλεγχε νευραλγικές θέσεις, καθώς απένειμε αξιώματα σε πρόσωπα εμπιστοσύνης. Την εποχή αυτή τα γράμματα και οι τέχνες γνώρισαν σημαντική ακμή.

Ιππίας

Νεότερος γιος του Πεισίστρατου. Μετά τη δολοφονία του αδελφού του Ιππαρχου ακολούθησε αυταρχική εσωτερική πολιτική. Για να κρατήσει την εξουσία του προχώρησε σε συμμαχία με τους Πέρσες. Η πράξη αυτή σκανδάλισε τους Αθηναίους. Ήταν η σταγόνα που έκανε το ποτήρι να ξεχειλίσει. Με πρωτοβουλία των Αλκμαιωνίδων οι Σπαρτιάτες υπό την ηγεσία του Κλεομένη εισέβαλαν στην Αττική το 510 π.Χ. και έδιωξαν οριστικά τον Ιππία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
594 π.Χ.	Οι νόμοι του Σόλωνα
527 π.Χ.	Θάνατος του Πεισίστρατου
510 π.Χ.	Εκδίωξη του Ιππία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου

Αντίγραφο ρωμαϊκών χρόνων, το οποίο πιστεύεται ότι εικονίζει το Σόλωνα τον Αθηναίο, έναν από τους επάντιμους σοφούς της αρχαιότητας. (Νεάπολη Εθνικό Μουσείο). Ποιοι ήταν οι άλλοι έξι σοφοί; (σελ. 52 σκ. Βιβλίου)

Οι σοφοί της αρχαίας Ελλάδας ήταν επτά:

Περίανδρος ο Κορίνθιος, Βίας ο Πριηνεύς (από την πόλη Πριήνη), Σόλων ο Αθηναίος, Θαλής ο Μιλήσιος, Χείλων ο Λακεδαιμόνιος, Πιππακός ο Μυτιληναίος, Κλεόβουλος ο Ρόδιος.

1. Τι ήταν η σεισάχθεια και γιατί πήρε αυτή την ονομασία;

Ήταν διάταγμα του Σόλωνα το οποίο απαγόρευε τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας κάποιου εξαιτίας της μη έγκαιρης αποπληρωμής κάποιου χρέους.

Ονομάστηκε έτσι γιατί απομάκρυνε τα βάρη από όσους αδυνατούσαν να πληρώσουν τα χρέη τους (σείω+άχθος = απομακρύνω τα βάρη κάποιου).

2. Με τον Κλεισθένη, γράφει ο Αριστοτέλης, «δημοκρατικότερα πολύ της Σόλωνος εγένετο η ε πολιτεία». Να μεταφράσετε τη φράση και να εξηγήσετε το νόημά της.

Η φράση αυτή μεταφράζεται ως εξής: «το πολίτευμα έγινε πολύ πιο δημοκρατικό από αυτό (το πολίτευμα) που επέβαλε ο Σόλωνας».

Αυτό σημαίνει ότι ο Κλεισθένης έθεσε τις βάσεις της γένεσης του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα αλλά και παγκόσμια. Γιατί ο Σόλωνας, αν και ευνόησε σε πολλά τις λαϊκές τάξεις, γενικά ακολούθησε μια μεσαία γραμμή, προσπαθώντας να ικανοποιεί

ήσει τα αιτήματα και των πλουσίων και των φτωχών. Ο Κλεισθένης, για πρώτη φορά στην ιστορία του ανθρώπου, έκανε προσπίτη την εξουσία στα κατώτερα στρώματα. Όλοι οι πολίτες της πόλης - κράτους συμμετέχουν πλέον ισότιμα στους θεσμούς του κράτους. Ο λαός αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη δύναμή του και συνειδητοποιεί το ρόλο του στην εξέλιξη της κοινωνίας μέσα από τη συμμετοχή του στα θεσμικά όργανα της πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

3. Τι πήταν η Εκκλησία του Δήμου; Ποιο πήταν το αντίστοιχο σώμα στο σπαρτατικό πολίτευμα;

Εκκλησία (= p. εκκαλώ = καλώ για συγκέντρωση) του Δήμου (= οι πολίτες μιας περιοχής) ονομαζόταν η συνέλευση του λαού ή οποία αποφάσιζε για βασικά ζητήματα της Αθήνας. Αντίστοιχο σώμα στη Σπάρτη πήταν η Απέλλα, όπου συμμετείχαν οι γνήσιοι Σπαρτιάτες (που είχαν και πλήρη δικαιώματα). Στην Απέλλα απλά επικύρωναν τις αποφάσεις δια βοής.

4. Καταγράψτε με τη σειρά την εξέλιξη του πολιτεύματος (αριστοκρατία, δημοκρατία, τυραννίδα, βασιλεία) και τοποθετήστε με χρονική τάξη τα πρόσωπα που έπαιξαν ρόλο στην εξέλιξη του πολιτεύματος στην Αθήνα (Κύλωνας, Δράκοντας, Σόλωνας, Πεισίστρατος, Κόδρος).

Η σειρά είναι η ακόλουθη: βασιλεία, αριστοκρατία, τυραννίδα, δημοκρατία.

Η σειρά των προσώπων είναι: Κόδρος, Κύλωνας, Δράκοντας, Σόλωνας, Πεισίστρατος.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τη νομοθεσία του Σόλωνα; Ποια νέα μέτρα θέσπισε;

Οι νόμοι του Δράκοντα δεν έφεραν την κοινωνική ηρεμία, καθώς και οι παλιές αδικίες δεν είχαν διορθωθεί. Το 594 π.Χ. ο Σόλωνας επιλέχθηκε να συντάξει νέους νόμους. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο θεσμός της σεισάχθειας, της κατάργησης δηλαδή του νόμου που επέβαλε να μετατρέπεται κάποιος σε δούλο που δεν μπορούσε να αποπληρώσει τα χρέον του. Επιπλέον, η κοινωνία διαιρέθηκε σε τέσσερις τάξεις ανάλογα με το εισόδημα. Ενισχύθηκε η Εκκλησία του Δήμου. Τα θέματα που θα συζητούσε η λαϊκή συνέλευση ετοίμαζε η Βουλή των Τετρακοσίων. Δημιουργήθηκε και η Ηλιαία, δικαστήριο στο οποίο συμμετείχαν πολίτες από όλες τις τάξεις με κλήρωση. Παράλληλα επέβαλε την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

2. Ποια ήταν η εξέλιξη στους θεσμούς της Αθήνας μετά την εκδίωξη του Ιππία;

Σημαντικό πρόσωπο μετά την πτώση του Ιππία αναδείχθηκε ο Κλεισθένης. Δημιουργήθηκαν οι δέκα φυλές. Κάθε φυλή συγκροτούνταν από διαφορετικές περιοχές. Η Βουλή των Τετρακοσίων αυξήθηκε κατά 100 πολίτες. Οι στρατηγοί έγιναν δέκα. Οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονταν από την Εκκλησία του Δήμου. Παράλληλα δημιουργήθηκε και ο θεσμός του οστρακισμού. Όποιος θεωρούνταν επικίνδυνος για τη δημοκρατία εξορίζονταν με απόφαση του λαού.

6. ΟΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΕΣΜΟΙ

Περίληψη

Αν και οι ελληνικές φυλές ήταν πολλές φορές απομονωμένες η μία από την άλλη, ωστόσο η επαφή με άλλους λαούς τους έκαναν να συνειδητοποιήσουν ότι μιλάνε την ίδια γλώσσα και θυσίαζαν στους ίδιους θεούς. Δημιουργήθηκε η ανάγκη ύπαρξης εκδηλώσεων με πανελλήνιο – ενωτικό – χαρακτήρα.

Ιδιαίτερα σημαντικοί προς αυτή την κατεύθυνση ήταν οι **Ολυμπιακοί αγώνες**. Μυθικός ιδρυτής ήταν ο Ηρακλής. Η πρώτη Ολυμπιάδα έγινε το 776 π.Χ. στην κοιλάδα του Αλφειού. Τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια. Την περίοδο αυτή επικρατούσε κατάσταση εκεχειρίας.

Το βραβείο ήταν ο κότινος, στεφάνι αγριελιάς, ωστόσο η τιμή που γινόταν στο νικητή από την πόλη ήταν μεγάλη. Συνήθιζαν να γκρεμίζουν τμήμα του τείχους για να μπει ο ολυμπιονίκης στην πόλη.

Σημαντικό ήταν και το μαντείο των Δελφών, στο οποίο η ιέρεια του Απόλλωνα, η Πιθία, έδινε χρησμούς στους ανθρώπους. Επειδή οι χρησμοί επιδέχονταν διαφορετικές ερμηνείες, ο Απόλλωνας ονομαζόταν Λοξίας.

Γύρω από τα πανελλήνια ιερά υπήρχαν πόλεις που οργανώνονταν σε ομάδες, τις αμφικτιονίες. Η σπουδαιότερη ήταν η αμφικτιονία των Δελφών. Συνήθως συνεδρίαζαν δύο φορές το χρόνο. Κάθε πόλη συμμετείχε με δύο αντιπροσώπους. Ασχολούνταν με ποικιλά θέματα. Οι αποφάσεις, γενικά, ήταν σεβαστές από όλους.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Κοινά σημεία επαφής ανάμεσα στις ελληνικές φυλές

- Κοινή γλώσσα
- Κοινή λατρεία
- Κοινή ονομασία ('Ελληνες)

Λόγοι συμμετοχής σε εκδηλώσεις πανελλήνιου χαρακτήρα

- Η αίσθηση της κοινής καταγωγής
- Οι κοινές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν
- Οι αποστάσεις που τους χώριζαν

Οι Ολυμπιακοί αγώνες

- Τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια
- Όσο διαρκούσαν υπήρχε εκεχειρία
- Ο Ολυμπιονίκης κέρδιζε πρωτόγνωρη δόξα

Μαντεία, οι θεοί έρχονται κοντά στους αυθρώπους. Μαντείο Δελφών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

- Ήταν αφιερωμένο στον Απόλλωνα
- Χρησμούς έδινε η Πυθία
- Οι πόλεις γύρω από το μαντείο σχημάτισαν μια ένωση (αμφικτιονία Δελφών)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Απόλλωνας

Ολύμπιος θεός, ήταν γιος του Δία και της Λητώς. Γεννήθηκε στη Δήλο, το νησί που φανέρωσε ο Δίας, για να γεννήσει η Λητώ μακριά από την οργή της Ήρας. Ήταν δίδυμος αδελφός της Άρτεμης και θεός της μουσικής, των τεχνών, του φωτός καθώς και της ιατρικής. Το πρώτο μαντείο του θεού ιδρύθηκε στη Δήλο, όπου και γεννήθηκε. Αργότερα πήγε στους Δελφούς, όπου υπήρχε μαντείο της Γαίας. Το μαντείο προστάτευε ένα τεράστιο φίδι, ο Πύθωνας. Το σκότωσε με τα φαρμακερά βέλη και οικειοποιήθηκε το μαντείο. Ο Απόλλωνας είναι θεός του βορρά, όπως αποδεικνύει η στενή σχέση που είχε με τους Υπερβόρειους. Γιος του θεού ήταν ο Ασκληπιός, ο κατεξοχήν θεός της ιατρικής. Συνήθως παρουσιαζόταν νέος, ξανθός και όμορφος.

Πυθία

Ιέρεια του Απόλλωνα, στο μαντείο των Δελφών. Συνήθως προερχόταν από γυναίκες της περιοχής. Έδινε χρησμούς ορισμένες μέρες το χρόνο. Καθόταν πάνω από μια σκισμή, στα άδυτα των αδύτων, και εισέπινες αναθυμιάσεις, εξαιπίας των οποίων έβγαζε ακατάληπτες κραυγές. Τις κραυγές αυτές μετέφραζαν άνδρες ιερείς. Ο χρησμός παραδινόταν στον ενδιαφερόμενο. Πολλές φορές πάντως οι χρησμοί ήταν διφορούμενοι.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
776 π.Χ.	Οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Χρονολόγηση με βάση τις ολυμπιάδες

Μπορείτε να χρονολογήσετε τη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.) με βάση τις Ολυμπιάδες; (σελ. 54 σχ. βιβλίου)

Αρχικά αφαιρούμε το συγκεκριμένο έτος (490 π.Χ.) από το έτος τέλεσης της πρώτης Ολυμπιάδας (777 π.Χ.). Έτσι έχουμε: $777-490 = 287$. Στη συνέχεια διαιρούμε το αποτέλεσμα με το τέσσερα (όσα και τα χρόνια ανάμεσα στις Ολυμπιάδες).

$287:4 = 71$ και 3. Επομένως το 490 π.Χ. αντιστοιχεί στο 3ο έτος της 71ης Ολυμπιάδας.

Καλλιπάτειρα

Για ποιο λόγο παρατήρησαν οι Ελλανοδίκες την Καλλιπάτειρα; Σήμερα συμβαίνει κάπι τέτοιο; (σελ. 55 σχ. βιβλίου)

Στους Ολυμπιακούς αγώνες της αρχαιότητας μετείχαν – ως αθλητές ή ως θεατές – μόνο άνδρες. Οι γυναίκες αποκλείονταν, αν και υπήρχαν ειδικοί Ολυμπιακοί αγώνες για γυναίκες. Η παρουσία γυναίκας αποτελούσε σκάνδαλο.

Σήμερα βέβαια δεν ισχύει κάπι τέτοιο. Γυναίκες και άνδρες συμμετέχουν ισότιμα και ως θεατές και στο αγωνιστικό τμήμα.

1. Βρείτε στο λεξικό της ξένης γλώσσας που διδάσκεστε τις λέξεις: αθλητής, Ολυμπιακοί αγώνες, γυμναστήριο.

αθλητής = Athlete, Ολυμπιακοί αγώνες = Olympic games, γυμναστήριο = gymnasium.

2. Ποιες διαφορές παρουσιάζουν οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες από τους αντίστοιχους αρχαίους;

- Στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες γυναίκες και άνδρες συμμετέχουν ισότιμα ως αθλητές και ως θεατές.
- Υπάρχουν σήμερα πολύ περισσότερα αγωνίσματα από ό,τι στην αρχαιότητα.
- Στους Ολυμπιακούς αγώνες της αρχαιότητας υπήρχε θέση μόνο για τους νικητές. Αντίθετα, σήμερα, βραβεύονται και όσοι έρχονται δεύτεροι (ασημένιο μετάλλιο) και τρίτοι (χάλκινο μετάλλιο).
- Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαιότητα είχαν θρησκευτικό υπόβαθρο. Βρίσκονταν υπό την αιγίδα του Δία. Σήμερα αυτό το υπόβαθρο εκλείπει.
- Κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων της αρχαιότητας ίσχυε κατάσταση εκεχειρίας. Οι πόλεμοι σταματούσαν και η Ήλεια κηρυσσόταν τόπος ιερός και απαραβίαστος. Σήμερα, δυστυχώς, αυτό δεν ισχύει.

- στ) Υπήρχε μόνιμος τόπος διεξαγωγής των Αγώνων (Ολυμπία). Αντίθετα, σήμερα οι **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'**
αγώνες διεξάγονται σε διαφορετικό μέρος κάθε φορά.
z) Οι Ολυμπιακοί αγώνες (μέχρι κάποια εποχή τουλάχιστον) απευθυνόταν μόνο σε **Αρχαϊκή εποχή**
Έλληνες. Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί είναι παγκόσμιοι.

3. Γνωρίζετε τρόπους με τους οποίους σήμερα οι άνθρωποι προσπαθούν να μαντεύουν το μέλλον;

Σήμερα, όπως και σε κάθε εποχή, ο άνθρωπος προσπαθεί να γνωρίσει το μέλλον του. Άλλοτε γίνεται με επιστημονικούς τρόπους. Μέσα από τη μελέτη του παρελθόντος και των γεγονότων γίνεται προσπάθεια εκτίμησης καταστάσεων (πολιτικών, κοινωνικών) σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Συνήθως όμως γίνεται με τρόπους μη επιστημονικούς. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της αστρολογίας, στην οποία γίνεται προσπάθεια πρόβλεψης του μέλλοντος μελετώντας τη θέση των άστρων κυρίως τη στιγμή της γέννησης ενός ανθρώπου (γενέθλια αστρολογία). Υπάρχει η πεποίθηση ότι τα άστρα και οι συνδυασμοί τους επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων και των εθνών. Άλλοι διαδεδομένοι τρόποι μαντείας είναι η χειρομαντεία, η χαρτομαντεία (κάρτες ταρό) κ.ά.

4. Αναζητίστε απεικονίσεις αθλημάτων σε αρχαία αγγεία. Ποια από τα αθλήματα αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμα και σήμερα;

Και σήμερα εξακολουθούν να υπάρχουν τα αγωνίσματα του δρόμου, ο μαραθώνιος, ρίψη ακόντιου, η πάλη, το άλμα εις μίκος, η δισκοβολία.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τους Ολυμπιακούς αγώνες;

Μυθικός ιδρυτής ήταν ο Ηρακλής. Η πρώτη Ολυμπιάδα έγινε το 776 π.Χ. στην κοιλάδα του Αλφειού. Τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια και λάμβαναν μέρος Έλληνες. Την περίοδο αυτή επικρατούσε κατάσταση εκεχειρίας.

Το βραβείο ήταν ο κότινος, στεφάνι αγριελιάς, ωστόσο η τιμή που γινόταν στο νικητή από την πόλη ήταν μεγάλη. Συνήθιζαν να γκρεμίζουν τιμήμα του τείχους για να μπει ο ολυμπιονίκης στην πόλη.

2. Τι γνωρίζετε για το μαντείο των Δελφών;

Σημαντικό ήταν και το μαντείο των Δελφών, στο οποίο η ιέρεια του Απόλλωνα, η Πυθία, έδινε χρησμούς στους ανθρώπους. Επειδή οι χρησμοί επιδέχονταν διαφορετικές ερμηνείες, ο Απόλλωνας ονομαζόταν Λοξίας.

3. Τι ήταν οι αμφικτιονίες;

Γύρω από τα πανελλήνια ιερά υπήρχαν πόλεις που οργανώνονταν σε ομάδες, τις αμφικτιονίες. Σπουδαιότερη ήταν η αμφικτιονία των Δελφών. Συνεδρίαζε δύο φορές το χρόνο. Κάθε πόλη συμμετείχε με δύο αντιπροσώπους. Ασχολούνταν με ποικιλά θέματα. Οι αποφάσεις, γενικά, ήταν σεβαστές από όλους.

7. ΠΕΡΣΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ: ΔΥΟ ΚΟΣΜΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΟΝΤΑΙ

Περίληψη

Οι Πέρσες ανήκουν στην Ινδοευρωπαϊκή οικογένεια. Ιδρυτής του περσικού κράτους ήταν ο Κύρος Α' (645 - 602 π.Χ.). Ήταν υποτελείς σε συγγενικό φύλο, τους Μήδους. Κατόρθωσαν όμως να συγκροτήσουν ισχυρό κράτος με βασιλιά τον Κύρο Β' τον Πρεσβύτερο. Η αυτοκρατορία ήταν χωρισμένη σε διοικητικές περιοχές, τις σατραπείες.

Είχαν νιοθετήσει τη σφηνοειδή γραφή και πίστευαν στο Ζωροαστρισμό και στον Αχουραμάσδα, το θεό της σοφίας και του καλού.

Οι Έλληνες της Μ. Ασίας είχαν επιτύχει σημαντική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η επέκτασή τους στο εσωτερικό της Μ. Ασίας τους έφερε σε επαφή με τους Λυδούς. Αργότερα οι Πέρσες κατέλαβαν τη Λυδία και τις ελληνικές πόλεις της μικρασιατικής ακτής. Μετά το 513 π.Χ. οι Πέρσες κατέλαβαν τη Θράκη.

Οι Έλληνες της Μ. Ασίας γνώρισαν οικονομικό μαρασμό κάτω από την κατοχή των Περσών. Οι ελευθερίες περιορίστηκαν, η φορολογία ήταν βαριά. Το 499 π.Χ. ξέσπασε επανάσταση. Οι επαναστάτες ζήτησαν βοόθεια από τους Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας. Μόνο η Αθήνα και η Ερέτρια έστειλαν 25 πλοία. Το 494 π.Χ. οι Πέρσες συνέτριψαν τον επαναστατικό στόλο στη Λάδη. Η Μήλος καταστράφηκε.

Οι Πέρσες χρησιμοποίησαν την συμμετοχή της Αθήνας και της Ερέτριας για μια δυναμική επέμβαση στην Ελλάδα. Ήδη από το 492 π.Χ. μεγάλες μονάδες στρατού και στόλου πέρασαν τον Ελλήσποντο με επικεφαλή το **Μαρδόνιο**. Ο στόλος πάντως έπαθε μεγάλη καταστροφή στον Άθω από τρικυμία. Δύο χρόνια αργότερα, το 490 π.Χ., ο **Δάρτης** και ο **Αρταφέρνης** με ισχυρό στρατό (περίπου 15.000) κατέστρεψαν την Ερέτρια και κατευθύνθηκαν προς την Αθήνα. Δέκα χιλιάδες Αθηναίοι και χίλιοι Πλαταιείς αντιμετώπισαν στο Μαραθώνα τους Πέρσες με αρχηγό το Μιλτιάδη. Οι Πέρσες υπέστησαν πανωλεθρία. Περίπου 6.400 Πέρσες σκοτώθηκαν και 192 Έλληνες.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η περσική αυτοκρατορία

- Πατέρας του περσικού κράτους ο Κύρος Α'
- Χωρισμένο σε σατραπείες

Περσική θρησκεία

- Αχουραμάσδα, ο θεός της σοφίας

Χρήση της σφηνοειδούς γραφής

Οι Έλληνες της Μ. Ασίας

- Ανεπτυγμένοι οικονομικά και ανεξάρτητοι
- Η κατάλυση ανεξαρτησίας από Λυδούς και Πέρσες

Η Ιωνική επανάσταση:

Άπα:

- Οικονομικός μαρασμός
- Βαριά φορολογία
- Κατάλυση ελευθεριών

Γεγονότα

- Βοήθεια από Αθήνα και Ερέτρια
- Αρχικά υπήρχαν επιτυχίες
- Αποτυχία επανάστασης

Οι Πέρσες εναντίον των Ελλήνων

- Πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια (492 π.Χ.)
- Ο Δάτης και ο Αρταφέρνης εναντίον της Ερέτριας και της Αθήνας
- Η Ερέτρια καταλαμβάνεται
- Ήπα Περσών στο Μαραθώνα

Πίνακας Ονομάτων

Ακουραμάσδα

Κύριος θεός των Ζωροαστρών. Θεός της σοφίας και του φωτός, βρίσκεται σε μόνιμη αντιπαλότητα με τον Αριμάν, ο οποίος προσπαθούσε πριν από τη δημιουργία του κόσμου ακόμη να καταστρέψει τα δημιουργήματα του Ακουραμάσδα. Μετά τη δημιουργία του υλικού κόσμου, ο Αριμάν κατάφερε να τον δηλητηριάσει. Αν και πτίθηκε, οι πόλεμοι, η πείνα και οι αρρώστιες παραμένουν. Η οριστική μάχη θα κρίθει υπέρ του καλού την ημέρα της Ανάστασης.

Μαρδόνιος

Στρατηγός των Περσών και γαμπρός του Δαρείου Α'. Το 492 π.Χ. ανέλαβε την εξουσία στις Σάρδεις ως σατράπης. Την άνοιξη του 492 π.Χ. κινήθηκε προς την περιοχή της Θράκης. Κατέλαβε τη Θάσο, ο στόλος του όμως καταστράφηκε από σφοδρή θαλασσοταραχή στον Αθω. Σκοτώθηκε στη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.).

Μιλτιάδης

Γεννήθηκε το 554 και πέθανε το 489 π.Χ. Ήταν ανιψιός του συνονόματου Μιλτιάδη, που ήταν αρχηγός των αποίκων της Θράκης. Αν και πολέμησε στο πλευρό των Περσών κατά τη σκυθική εκστρατεία, κατά την Ιωνική επανάσταση στράφηκε εναντίον τους. Μετά τη συντριβή της επανάστασης κατέφυγε στην Αθήνα. Το 491 π.Χ. εκλέχτηκε στη θέση του στρατηγού. Του ανίκει ο τίτλος του νικητή της μάχης του Μαραθώνα (490 π.Χ.). Το 489 π.Χ. έπεισε τους Αθηναίους να επιτεθούν εναντίον της Πάρου. Η εκστρατεία απέτυχε, ο ίδιος τραυματίστηκε σοβαρά. Κατηγορήθηκε ότι έπεισε τους Αθηναίους να εκστρατεύσουν για δικό του όφελος και καταδικάστηκε. Πέθανε στη φυλακή από τις πληγές του.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
645-602 π.Χ.	Κύρος Α'
513 π.Χ.	Η Θράκη υπό περσικό έλεγχο
499 π.Χ.	Ιωνική επανάσταση
494 π.Χ.	Ναυμαχία της Λάδης
492 π.Χ.	Ο Μαρδόνιος στον Ελλήσποντο
490 π.Χ.	Η μάχη του Μαραθώνα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Ποια τα αίτια και ποια η αφορμή των Περσικών πολέμων;

Βασικό αίτιο ήταν η προσπάθεια των Περσών να επεκτείνουν την κυριαρχία τους στη δύση. Αφορμή στάθηκε η βούθεια που έστειλαν η Αθήνα και η Ερέτρια στους εξεγερμένους Έλληνες της Μ. Ασίας. Οι Πέρσες θέλησαν να τιμωρήσουν αυτές τις δύο πόλεις.

2. Να καταγράψετε και να συζητήσετε τους λόγους που έκαναν τους Αθηναίους να αντιδράσουν ιδιαίτερα για την καταστροφή της Μίλητου (συμβουλευθείτε και το σχετικό παράθεμα).

- Η Μήλητος ήταν ιωνική αποικία με μυθικό οικιστή το γιο του Αθηναίου βασιλιά Κόδρου. Επομένως υπήρχε έντονη συναισθηματική σύνδεση ανάμεσα στην Αθήνα και στην Μήλητο.
- Η καταστροφή της Μήλητου (και γενικά η αποτυχία της Ιωνικής επανάστασης) σήμανε για την Αθήνα πλήγμα σοβαρό στις οικονομικές σχέσεις με την άλλη πλευρά του Αιγαίου.
- Οι Αθηναίοι μετάνιωσαν που άφοσαν την αδελφή πόλη στο έλεος των Περσών. Σίγουρα ένιωθαν ότι θα μπορούσαν να κάνουν περισσότερα.
- Από την άλλη υπήρχε και φόβος για αντίποινα των Περσών εναντίον της πόλης τους, πράγμα που έγινε τελικά.

3. Ποιους ονόμαζαν οι αρχαίοι Έλληνες βαρβάρους; Γιατί; Τι σημαίνει σήμερα η λέξη;

Βάρβαροι θεωρούνταν όσοι δεν μετείχαν στην ελληνική παιδεία, στον ελληνικό πολιτισμό. Θεωρούσαν ότι τα ελληνικά είναι η γλώσσα του πολιτισμένου ανθρώπου. Οι υπόλοιποι λαοί μιλούσαν ακατάλληπτη γλώσσα (βαρ - βαρ) για τα ελληνικά αφτιά. Σήμερα η λέξη βάρβαρος σημαίνει εκείνος που διαπράτει φρικαλεότητες και προκαλεί μεγάλες καταστροφές, ικανοποιώντας έτσι τα κατώτερα ένστικτά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιους λαούς ήρθαν σε επαφή οι Έλληνες της Μ. Ασίας τον 7ο και 6ο αι. π.Χ.;

Οι Έλληνες της Μ. Ασίας είχαν επιτύχει σημαντική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η επέκτασή τους στο εσωτερικό της Μ. Ασίας τους έφερε σε επαφή με τους Λυδούς. Αργότερα οι Πέρσες κατέλαβαν τη Λυδία και τις ελληνικές πόλεις της μικρασιατικής ακτής.

2. Ποια τα αίπια και η κατάληξη της Ιωνικής επανάστασης;

Οι Έλληνες της Μ. Ασίας γνώρισαν οικονομικό μαρασμό κάτω από την κατοχή των Περσών. Οι ελευθερίες περιορίστηκαν, η φορολογία ήταν βαριά. Το 499 π.Χ. ξέσπασε επανάσταση. Οι επαναστάτες zήτησαν βοήθεια από τους Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας. Μόνο η Αθήνα και η Ερέτρια έστειλαν 25 πλοία. Το 494 π.Χ. οι Πέρσες συνέτριψαν τον επαναστατικό στόλο στη Λάδη. Η Μήλητος καταστράφηκε.

3. Τι γνωρίζετε για τη δεύτερη απόπειρα των Περσών να πιμωρήσουν τους Αθηναίους και τους Ερετριείς;

Το 490 π.Χ. ο Δάτης και ο Αρταφέρνης με ισχυρό στρατό (περίπου 15.000) κατέστρεψαν την Ερέτρια και κατευθύνθηκαν προς την Αθήνα. Οι Αθηναίοι zήτησαν βοήθεια από τους Σπαρτιάτες. Ωστόσο θρησκευτικοί λόγοι τους εμπόδισαν να φτάσουν εγκαίρως. Δέκα χιλιάδες Αθηναίοι και χίλιοι Πλαταιείς αντιμετώπισαν στο Μαραθώνα τους Πέρσες με αρχηγό το Μιλτιάδη. Γνωρίζοντας αυτός τους πολεμικούς τρόπους των Περσών, ενίσχυσε τα άκρα. Έλυσε το πρόβλημα των απωλειών από τα βέλη διατάσσοντας το στράτευμα να ορμήσει τρέχοντας. Οι Πέρσες υπέστησαν πανωλεθρία. Περίπου 6.400 Πέρσες σκοτώθηκαν και 192 Έλληνες.

8. Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ

Περίληψη

Η ταπεινωτική ήπα στο Μαραθώνα έδωσε το έναυσμα για την προετοιμασία μιας μεγάλης εκστρατείας από τον Ξέρξη στον ελλαδικό χώρο. Το βάρος της ευθύνης έγινε κατανοπό από τις δύο σπουδαίες πόλεις της εποχής, την Αθήνα και τη Σπάρτη.

Η αρχική γραμμή άμυνας, τα Τέμπη, εγκαταλείφθηκαν εξαιτίας της έλλειψης εμπιστοσύνης στους Θεσσαλούς. Επόμενη γραμμή άμυνας επιλέχθηκαν τα στενά **Θερμοπολάν**. Παράλληλα με τον περσικό στρατό κινούνταν και ο περσικός στόλος. Αρχηγός 4000 οπλιτών στις Θερμοπύλες ήταν ο Σπαρτιάτης Βασιλιάς Λεωνίδας. Ο περσικός στόλος κατέπλευσε στο ακρωτήριο Αρτεμίσιο (Β. Εύβοια). Η μάχη των Θερμοπυλών και η ναυμαχία στο Αρτεμίσιο έγιναν την ίδια μέρα. Αρχικά οι Πέρσες αποκρούστηκαν στις Θερμοπύλες. Αργότερα όμως οδηγήθηκαν από τον προδότη Εφιάλτη μέσα από κρυφό μονοπάτι στα μετόπισθεν της ελληνικής δύναμης. Έμεινε μόνο ο Λεωνίδας με τριακόσιους Σπαρτιάτες και επτακόσιους Θεσπιείς, οι οποίοι βρήκαν πρωικό θάνατο.

Οι Πέρσες έφτασαν στην Αθήνα και την πυρπόλησαν. Ο στόλος του Ξέρξη και ο ελληνικός έδωσαν αποφασιστική ναυμαχία στα στενά της Σαλαμίνας. Ο περιορισμένος χώρος και ο αγωνιστικός zήλος των Ελλήνων, σε συνδυασμό με το δαιμόνιο του Θεμιστοκλή, έδωσαν τη νίκη στην ελληνική πλευρά μετά από δωδεκάρωρο αγώνα.

Ο στόλος και ο Ξέρξης έφυγαν για την Ασία. Πίσω έμεινε με στρατό ο Μαρδόνιος.

Η αποφασιστική μάχη δόθηκε το 479 π.Χ. στις Πλαταιές. Ο Μαρδόνιος σκοτώθηκε, ο περσική στρατιά συντρίφθηκε. Στις Πλαταιές θριάμβευσαν τα σπαρτιατικά όπλα κάτω από την ηγεσία του Παυσανία. Την ίδια μέρα στη Μυκάλη ο Λεωτυχίδης συνέτριβε τα υπολείμματα του στόλου των Περσών.

Η νίκη των Ελλήνων ήταν αποφασιστική για την τύχη του ελληνικού και γενικότερα του Δυτικού πολιτισμού. Αποτέλεσμα αυτών των νικών ήταν η ανάπτυξη του κλασικού πολιτισμού με αυτοτέλεια και εσωτερική αρμονία.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τρίτη προσπάθεια των Περσών για κατάληψη της Ελλάδας

- Οι Έλληνες ήδη από το 481 π.Χ. αποφασισμένοι να αμυνθούν
- Ανενόχλητη κάθιδος των Περσών ως τις Θερμοπύλες
- Μάχη των Θερμοπυλών
- Κατάληψη της Αθήνας
- Ναυμαχία της Σαλαμίνας
- Ήπια των Περσών στις Πλαταιές
- Νίκη Ελλήνων στη Μυκάλη

Αποτέλεσμα ελληνικών νικών

- Ανάκτηση ελευθερίας των πόλεων της Μ. Ασίας
- Πνοή νέου ανέμου αυτοπεποίθησης
- Προετοιμασία για το «χρυσό αιώνα»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Αριεμίσιο

Ακρωτήριο της Εύβοιας. Εκεί δόθηκε το καλοκαίρι του 480 π.Χ. η περίφημη ναυμαχία ανάμεσα στον ελληνικό και στον περσικό στόλο. Η ναυμαχία διαδραματίστηκε την ίδια μέρα με τη μάχη των Θερμοπυλών. Οι Πέρσες προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να διασπάσουν τις γραμμές των Ελλήνων. Μια περσική ναυτική μοίρα που είχε σταλεί να περικυκλώσει τους Έλληνες από το νότο καταστράφηκε. Οι Πέρσες υπέστησαν αρκετά σημαντικές απώλειες. Η ήπτα των Ελλήνων στις Θερμοπύλες υποχρέωσε τον ελληνικό στόλο να υποχωρήσει μέσα από τα στενά του Ευρίπου.

Θερμοπύλες

Διάσημο στενό πέρασμα της κεντρικής Ελλάδας. Βρισκόταν στο όρος Καλλίδρομο. Για να κατεβεί κάποιος στρατός από τη Θεσσαλία στην Ν. Ελλάδα έπρεπε να περάσει από εκεί.

Πλαταιές

Τοποθεσία στην κοιλάδα του Ασωπού. Εκεί δόθηκε το 479 π.Χ. η περίφημη μάχη. Η μάχη ακολούθησε περίεργη πορεία. Πριν από τη μάχη έγιναν μετακινήσεις στρατευμάτων στις περσικές και στις ελληνικές γραμμές. Μια διαταγή του Παυσανία για τακτική οπισθοχώρηση των Αθηναίων δημιούργησε χάος στις ελληνικές γραμμές. Το κύριο βάρος της επίθεσης δέχτηκαν οι Σπαρτιάτες, οι οποίοι διελύσαν τις περσικές δυνάμεις. Σε ανάμνηση της νίκης ορίστηκε η τέλεση εορτής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ξέρξης Α'

Ήταν γιος του Δαρείου Α' και της Άτοσσας. Ανακηρύχθηκε Μεγάλος Βασιλιάς των Περσών το 486 π.Χ. Κατέπνιξε επαναστάσεις στην Αίγυπτο και στη Βαβυλώνα. Αποφάσισε να εκστρατεύσει στην Ελλάδα για να την υποτάξει. Η εκστρατεία αυτή κατέληξε σε καταστροφή. Τελικά δολοφονήθηκε το 465 π.Χ.

Λεωνίδας

Βασιλιάς των Σπαρτιατών, διάσημος από τη μάχη των Θερμοπυλών. Ανέβηκε στο θρόνο το 488 π.Χ. Συμμετείχε στη μάχη των Θερμοπυλών με τους 300 άνδρες της φρουράς του. Ήταν επικεφαλής 4000 ανδρών, από διάφορες πόλεις. Μετά την

προδοσία του Εφιάλτη κατέφυγε σε ένα λόφο, όπου θανατώθηκε μαζί με τους συντρόφους του. (300 Σπαρτιάτες και 700 Θεσπιείς).

Εφιάλτης

Ήταν γιος του Ευρύδημου. Πρόδωσε στους Πέρσες ένα μονοπάτι που οδηγούσε στα νώτα του ελληνικού στρατού. Κατέφυγε στη Θεσσαλία, γιατί είχε επικηρυχτεί. Τελικά, δολοφονήθηκε στην πόλη Αντίκυρα.

Θεμιστοκλής

Σπουδαίος Αθηναίος πολιτικός. Γεννήθηκε το 525 και πέθανε το 460 π.Χ. Άν και προερχόταν από ταπεινή οικογένεια, μάλιστα μόνο ο πατέρας του ήταν Αθηναίος πολίτης, κατόρθωσε να ξεχωρίσει, εξαιτίας της ευρύτητας του πνεύματος και του δυνατού μυαλού που διέθετε. Ασχολήθηκε με την πολιτική. Άν και μετά τη μάχη του Μαραθώνα παραμερίστηκε από το Μιλτιάδη, επανήλθε δριμύτερος. Με την κοφτερή του ματιά προβλέπει ότι η μάχη του Μαραθώνα αποτελεί προοίμιο των ελληνοπερσικών πολέμων. Έπεισε τους Αθηναίους να χρησιμοποιήσουν τον άργυρο από τα μεταλλεία του Λαυρίου για να δημιουργήσουν στόλο. Μέσα σε δύο χρόνια η Αθήνα έγινε ναυτική δύναμη. Πολιτικός του αντίπαλος ήταν ο Αριστείδης. Άν και ο Θεμιστοκλής κατάφερε να τον εξοστρακίσει, ο Αριστείδης επέστρεψε μετά τα Περσικά. Ο Θεμιστοκλής αργότερα εξοστρακίστηκε και εξορίστηκε. Μετά από πολλές περιπλανήσεις κατέφυγε στην αυλή του βασιλιά των Περσών. Εκεί προτίμησε να αυτοκτονήσει, παρά να οργανώσει νέα εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων.

Παυσανίας

Γνωστός Σπαρτιάτης στρατηγός. Ήταν γιος του Κλεόμβροτου. Ανέλαβε την αρχηγία των ελληνικών δυνάμεων κατά τη μάχη των Πλαταιών. Ως στρατηγός είχε μεγάλες επιτυχίες. Επικεφαλής σπαρτιατικής δύναμης κατέλαβε μέρος της Κύπρου. Οι φιλοδοξίες του τον οδήγησαν να προδώσει τους Έλληνες. Η φιλοπερσική στάση εξέγειρε τους Σπαρτιάτες. Για να γλιτώσει από την οργή τους, κατέφυγε ως ικέτης στο ναό της Αθηνάς Χαλκιοίκου. Οι Σπαρτιάτες, όμως, απέκλεισαν το ναό. Ο Παυσανίας πέθανε από ασπίδα.

Λεωτικίδης

Σπαρτιάτης στρατηγός. Κινήθηκε εναντίον των Περσών στην περιοχή της Μ. Ασίας με ισχυρό στόλο. Πέτυχε περιλαμπρη νίκη στην χερσόνησο της Μυκάλης. Αργότερα όμως κατηγορήθηκε για δωροδοκία από τους Θεσσαλούς άρχοντες Αλευάδες και τιμωρήθηκε με εξορία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
481 π.Χ.	Συνέδριο Ισθμού
480 π.Χ.	Μάχη Θερμοπυλών, ναυμαχία Αρτεμισίου, ναυμαχία Σαλαμίνας
479 π.Χ.	Μάχη Πλαταιών, ναυμαχία Μυκάλης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Επίγραμμα του Σιμωνίδη

Τι πήναν τα επιγράμματα; (σελ. 60 σχ. Βιβλίου)

Επιγράμματα ονομάζονταν μικρά ποιήματα που αναφέρονταν κατά τρόπο περιεκτικό σε διάφορα γεγονότα. Ήταν συνήθως δίστιχα και υμνούσαν αρετές σημαντικών ανθρώπων ή κάποια γεγονότα. Μερικές φορές γράφονταν και σε περό λόγο.

Σκηνή από τη μάχη των Πλαταιών. Έλληνας πολεμιστής συγκρούεται με Πέρση ιππέα. Παράσταση από τη γωνία του ναού της Αθηνάς Νίκης (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο). Είναι η πρώτη φορά που εικονίζεται σε ναό πολεμική σκηνή.

Μπορείτε να δώσετε τη δική σας εξήγηση γιατί υπάρχει η παράσταση αυτή στο ναό; (σελ. 62 σχ. Βιβλίου)

Ο ναός ήταν αφιερωμένος στην Αθηνά Νίκη, στην προστάτιδα της Αθήνας που έχει δοξαστεί μέσα από τις νίκες της. Έμμεσα λοιπόν οι Αθηναίοι θέλουν να προβάλουν το μεγαλείο και τη δόξα της πόλης τους. Γι' αυτό και παρουσιάζονται ανάγλυφες σκηνές μαχών, όπως η παραπάνω, οι οποίες δηλώνουν την ανωτερότητα των Ελλήνων, των οποίων ηγείται η Αθήνα, έναντι των Περσών.

1. Ποιος ήταν ο Εφιάλτης; Με ποιες σημασίες χρησιμοποιούμε σήμερα τη λέξη;

Εφιάλτης ήταν το όνομα του προδότη που οδήγησε το περσικό στράτευμα από κρυφό μονοπάτι, ώστε να βρεθεί στα νώτα των ελληνικών δυνάμεων στις Θερμοπύλες. Οι

Έλληνες, επομένως, έπρεπε να υποχωρήσουν γιατί είχαν περικυκλωθεί.
Σήμερα η λέξη έχει διπλή σημαία: α) το άσχημο και δυσοίωνο, το τρομακτικό όνειρο,
β) μια ιδιαίτερη δύσκολη και επίπονη κατάσταση.

2. «Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωήν των δρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες».

Ποιο το γενικότερο νόημα των στίχων αυτών του Κ. Καβάφη; Στην απόδοση του νοέματος να λάβετε υπόψη την σημασία των χρόνων «δρισαν» (αδριστος) και «φυλάγουν» (ενεστώτας) καθώς και του συνδέσμου «και».

Είναι τιμημένοι όσοι άνθρωποι έχουν σαν αρχή τους, έχουν βαθιά ριζωμένη την αντίληψη, πως πρέπει να μην εγκαταλείπουν ποτέ τον πόλεμο που δίνουν για την ιδεολογία τους. Πολλοί άνθρωποι έχουν όνειρα, λίγοι ωστόσο είναι εκείνοι που μάχονται διαρκώς για να τα πραγματοποιήσουν. Πολλές φορές λιγοψυχούν και σταματούν τους αγώνες ενάντια σε ό,τι τους πληγώνει ή, χειρότερα, συμβιβάζονται και αποτελούν μέρος ενός συστήματος που θα έπρεπε κανονικά να το πολεμούν με όλες τις δυνάμεις τους. Ο αγώνας αυτός, ενάντια πρώτα στις αδυναμίες του ίδιου μας του εαυτού, είναι διαρκής και ανελέντος. Είναι ένας πόλεμος χωρίς ενδιάμεσες καταστάσεις. Ή θα νικήσουμε ή θα νικηθούμε. Όπως ο Λεωνίδας, οι τριακόσιοι Σπαρτιάτες και οι επτακόσιοι Θεσπιείς έμειναν πιστοί στο χρέος τους μέχρι τέλους και θα είναι αιώνια τιμημένοι γι' αυτό, έτσι και εκείνοι που μάχονται μέχρι τέλους για την ανύψωση του ανθρώπου πρέπει να απολαμβάνουν τις ίδιες τιμές.

3. Ποια τα αίπα και αποτελέσματα της νίκης των Ελλήνων επί των Περσών;

Άιώνα:

- a) Οι Έλληνες πολέμησαν για την ελευθερία και την αυτονομία της πόλης, της πεμπτουσίας της ελληνικής δημοκρατίας. Πολέμησαν για τη γη τους, τους συγγενείς τους. Ήξεραν τι τους περίμενε αν νικούσαν οι Πέρσες: εξανδραποδισμοί, δουλεία, πνευματικός και οικονομικός μαρασμός. Οι Έλληνες πολέμησαν υπερασπιζόμενοι την αξιοπρέπεια του ατόμου, της ατομικές ελευθερίες. Αντίθετα, οι Πέρσες στην καλύτερη περίπτωση θα έπαιρναν κάποιο δώρο από το Μεγάλο Βασιλιά.
- b) Οι Πέρσες, αν και πολυάριθμοι, αν και διέθεταν καλύτερο ναυτικό, δεν ήταν εξοικειωμένοι με τις ελληνικές θάλασσες και το ελληνικό έδαφος. Επιπλέον η ναυτική διοίκηση ήταν στα χέρια της ελάχιστα εξοικειωμένης με τη θάλασσα περσικής αριστοκρατίας.
- γ) Οι Πέρσες μάλλον υπερεκτίμησαν τις δυνατότητές τους. Διέπραξαν σοβαρά λάθη τακτικής.
- δ) Οι Έλληνες διέθεταν καλύτερο εξοπλισμό στην ξηρά και καλύτερες τακτικές μάχης (οπλιτική φάλαγγα). Δρούσαν περισσότερο ομαδικά. Οι Αθηναίοι φίλιωσαν με τους Σπαρτιάτες μπροστά στον κοινό εχθρό. Η ομόνοια, η εμπνευσμένη πγεσία και η γενναιότητα έδωσαν τη νίκη στους Έλληνες.

Συνέπειες:

Η νίκη των Ελλήνων είναι ιδιαίτερη σημαντική για την ελληνική και παγκόσμια ιστορία. Το ηθικό των Ελλήνων τονώθηκε και αποτέλεσε αφετηρία του «χρυσού» 5ου αι. π.Χ. Εξασφαλίστηκε η πολιτική και πνευματική ελευθερία των Ελλήνων, οι οποίοι μπορούσαν πλέον ελεύθεροι να ανεβάσουν σε δυνατότητα ύψη με εσωτερική αρμονία την αρχιτεκτονική, τη φιλοσοφία, τη γλυπτική. Ο ατομισμός, η αγάπη για τον άνθρωπο και της ικανότητές του, η αγάπη για ατομική διάκριση ώθησαν τους Έλληνες σε αξιοθαύμαστα έργα. Η γένεση του Δυτικού πολιτισμού ακριβώς πάνω σε αυτές τις νίκες στηρίχθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια σημεία αντέταξαν άμυνα οι Αθηναίοι αρχικά;

Η αρχική γραμμή άμυνας, τα Τέμπη, εγκαταλείφθηκαν εξαιτίας της έλλειψης εμπιστοσύνης στους Θεσσαλούς, οι οποίοι αργότερα τάχτηκαν στο πλευρό των Περσών. Επόμενη γραμμή άμυνας επιλέχθηκαν τα στενά Θερμοπυλών. Παράλληλα με τον περσικό στρατό κινούνταν και ο περσικός στόλος. Αρχηγός 4000 οπλιτών στις Θερμοπύλες ήταν ο Σπαρτιάτης Βασιλιάς Λεωνίδας. Η απάντησή του στο περσικό αίτημα για παράδοση ήταν το «μολών λαβέ» (= έλα να τα πάρεις). Ο περσικός στόλος κατέπλευσε στο ακρωτήριο Αρτεμίσιο (Β. Εύβοια). Η μάχη των Θερμοπυλών και η ναυμαχία στο Αρτεμίσιο έγιναν την ίδια μέρα. Αρχικά οι Πέρσες αποκρούστηκαν στις Θερμοπύλες. Αργότερα όμως οδηγήθηκαν από τον προδότη Εφιάλτη μέσα από κρυφό μονοπάτι στα μετόπισθεν της ελληνικής δύναμης. Η ελληνική στρατιά αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Έμεινε μόνο ο Λεωνίδας με τριακόσιους Σπαρτιάτες και επτακόσιους Θεσπιείς, οι οποίοι βρήκαν ηρωικό θάνατο.

2. Τι γνωρίζετε για τη ναυμαχία της Σαλαμίνας;

Οι Πέρσες έφτασαν στην Αθήνα και την πυρπόλησαν. Ο στόλος του Ξέρξη και ο ελληνικός έδωσαν αποφασιστική ναυμαχία στα στενά της Σαλαμίνας. Ο περιορισμένος χώρος και ο αγωνιστικός ρόλος των Ελλήνων, σε συνδυασμό με το δαιμόνιο του Θεμιστοκλή, έδωσαν τη νίκη στην ελληνική πλευρά μετά από δωδεκάωρο αγώνα.

9. ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Περίληψη

Κατά την αρχαϊκή εποχή κυριαρχούν τα **ομηρικά πρωικά έπη** και η **διδακτική ποίηση του Ήσιόδου**, όπου στο έργο Θεογονία εξιστορείται η δημιουργία του κόσμου και η επικράτηση των ολύμπιων θεών. Στο **Έργα και Ημέραι** ο Ήσιόδος δίνει ιθικές συμβουλές στους ανθρώπους. Σπουδαία είναι και η **λυρική ποίηση**, όπου προβάλλονται οι ιθικές αξίες του ανθρώπου και τα συναισθήματα. Τα ποιήματα αυτά τα τραγουδούσαν οι ίδιοι ή ομάδες τραγουδιστών (**χορική ποίηση**). Υμνούνται αξίες όπως η φιλία, οι θεοί, οι αθλητές, οι χαρές και οι λύπες της ζωής. Ξεχωρίζουν ο **Αρχιλοχός** από την Πάρο, ο **Σιμωνίδης** από την Κέα, ο **Άλκαίος** και ο **Σαπφώ** από τη Λέσβο, ο **Πίνδαρος** κ.ά.

Η πνευματική κίνηση των φυσικών φιλοσόφων ξεκίνησε και άκμασε στην Ιωνία. Ο **Θαλής ο Μιλήσιος**, ο **Αναξίμανδρος** και ο **Αναξιμένης** από τη Μίλητο, ο **Ηράκλειτος** ο Εφέσιος, ο **Πυθαγόρας** ο Σάμιος ανήκουν στην πρωτοπορία της παγκόσμιας επιστήμης, καθώς πρώτοι εκείνοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν το φυσικό κόσμο μέσω της παρατήρησης, απορρίπτοντας στις θεολογικές - μυθολογικές εξηγήσεις. Στην Ιωνία θεμελιώθηκαν η φιλοσοφία, τα σύγχρονα μαθηματικά και γενικά οι επιστήμες.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ανάπτυξη της λογοτεχνικής παραγωγής

- Ομηρικά επικά ποιήματα
- Διδακτική ποίηση
- Λυρική και χορική ποίηση

Εμφάνιση και ανάπτυξη των επιστημών

- Προσπάθεια, για πρώτη φορά, λογικής κατανόησης του κόσμου
- Ανάπτυξη της φιλοσοφίας, των μαθηματικών, της αστρονομίας κ.ά. επιστημών

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ησίοδος

Σπουδαίος αρχαίος Έλληνας ποιητής. Γεννήθηκε στην Άσκρα της Βοιωτίας (8ος αι. π.Χ.). Ο πατέρας του ήταν ναυτικός. Μετά το θάνατο του πατέρα του ακολούθησε δικαστική διαμάχη με τον αδελφό του για περιουσιακά θέματα. Ο Ήσιόδος τελικά έχασε τη δίκη. Αν και τα έργα του έχουν επηρεαστεί από τον Όμηρο, οι ήρωές του είναι πιο καθημερινοί. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί χαρακτηρίζεται από αιπλότητα. Είναι ο πρώτος δημιουργός με σάρκα και οστά.

Αρχίλοχος

Έζνος του 7ο αι. π.Χ. Καταγόταν από την Πάρο. Έζνος περιπετειώδης ζωή. Εξαιτίας της φτώχειας, κατέληξε να γίνει μισθοφόρος. Έγραψε ελεγείες, ύμνους και επιγράμματα. Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η εισβολή του προσωπικού στοιχείου. Ο λόγος του είναι απαλλαγμένος από περιπτά στολίδια.

Αλκαίος

Σημαντικός λυρικός ποιητής. Μαζί με τη Σαπφώ εκπροσωπούν την αιολική ποίηση. Γεννήθηκε από αριστοκρατική οικογένεια στη Λέσβο. Σε πολλά ποιήματα ασχολείται με τους εσωτερικούς πολιτικούς αγώνες της ιδιαίτερης πατρίδας του. Γνώρισε την εξορία, αν και τελικά επέστρεψε στη Λέσβο, όπου πέθανε το 570 π.Χ. Μικρά αποσπάσματα έχουν σωθεί από το έργο του.

Σαπφώ

Γεννήθηκε στη Λέσβο (615 π.Χ.). Ήταν σύγχρονη του Αλκαίου. Άν και εξορίστηκε στη Σικελία, αργότερα επέστρεψε στην πατρίδα της. Διακρίθηκε στον τομέα της ποίησης. Είναι η πρώτη ποιήτρια που έζνος. Γράφει στην αιολική διάλεκτο. Αντλεί τα θέματά της από τον κόσμο της γυναικάς. Η ποίησή της χαρακτηρίζεται από ευαισθησία και απλότητα. Έγινε διάσημη. Μάλιστα θεωρούνταν ως η δέκατη μούσα.

Σιμωνίδης

Λυρικός ποιητής από την Κέα (556-468 π.Χ.). Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως χοροδιδάσκαλος στην Κέα. Αργότερα ήρθε στην Αθήνα (520 π.Χ.). Αργότερα ταξίδεψε στη Θεσσαλία. Άν και ασχολήθηκε με όλα τα είδη της λυρικής ποίησης, έγινε διάσημος για τα επιγράμματα που συνέθεσε. Το ύφος του είναι απλό, άμεσο, ζωντανό. Γράφει σε δωρική διάλεκτο. Τα έργα του είναι περιεκτικά και μαρτυρούν τη βαθιά φιλοσοφική μόρφωση του ποιητή.

Πίνδαρος

Λυρικός ποιητής που καταγόταν από τη Θήβα (522 - 446 π.Χ.). Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια. Διατηρούσε ισχυρούς προσωπικούς δεσμούς με την οικογένεια των Αλκμαιωνιδών. Κατά τους Ελληνοπερσικούς πολέμους ο Πίνδαρος κράτησε μάλλον φιλοπερσική στάση. Αργότερα πάντως (470 π.Χ.) τίμησε την Αθήνα με ένα διθύραμβο. Ο Πίνδαρος παρουσιάζει τους θεούς αιώνιους, καθισμένους σε άφθαρτους θρόνους και σοφούς. Το ύφος είναι πομπώδες, ωστόσο αποδίδει με λυρικό τρόπο βαθιές έννοιες.

Θαλής ο Μιλύσιος

Διάσημος σοφός της αρχαιότητας (640 - 546 π.Χ.). Ενδιαφέρθηκε ζωηρά για τη λογική ερμηνεία του κόσμου που μας περιβάλλει. Ασχολήθηκε με το εμπόριο. Ταξίδεψε πολύ με πλοιά της εποχής. Γνώρισε τα επιστημονικά κατορθώματα των Αιγυπτίων και των Βαβυλωνίων. Σχετικά με τη γέννηση του κόσμου, πιστεύει ότι όλα προήλθαν από το νερό. Θεωρούσε ότι η Γη είναι επίπεδη και ότι πλέει σε έναν ωκεανό. Πολλές είναι οι ανακαλύψεις που αποδίδονται στο Θαλή. Ασχολήθηκε και με την πολιτική βοηθώντας τους Μιλύσιους να αντιμετωπίσουν τον περσικό κίνδυνο.

Αναξίμανδρος

Γεννήθηκε στη Μίλητο (τέλη του 7ου αι. π.Χ.). Ήταν μαθητής του Θαλή. Ο Αναξίμανδρος πίστευε ότι ο κόσμος προήλθε από την αέναν κίνηση των αντιθέτων της πρώτης ουσίας. Όλα πηγάζουν από το άπειρο. Η πορεία του κόσμου είναι κυκλική. Αρχίζει με τη δημιουργία, για να καταλήξει στη φθορά. Πίστευε ακόμη πως ο πρωταρχικός πυρήνας της ζωής είναι το νερό. Ασχολήθηκε και με την αστρονομία. Ασχολήθηκε με τις αστρικές αποστάσεις. Πρώτος αυτός μίλησε για ισχυρές ελκτικές δυνάμεις που κρατούν τη Γη στη θέση της.

Αναξίμενης

Φυσικός φιλόσοφος από τη Μίλητο (βος αι. π.Χ.). Ήταν μαθητής του Αναξίμανδρου. Θεωρούσε πιγή των πάντων τον αέρα, ο οποίος με τη μορφή πνοής βρίσκεται παντού. Πίστευε ακόμη ότι η Γη είναι ένας επίπεδος δίσκος που αιωρείται στον αέρα.

Ηράκλειτος

Έλληνας φιλόσοφος του 6ου αι. π.Χ. Καταγόταν από την Έφεσο. Ανήκε σε αριστοκρατική οικογένεια. Αφοσιώθηκε στη συγγραφή φιλόσοφικών έργων, τα οποία χαρακτηρίζονται από βαθιά γνώση του κόσμου αλλά και πυκνό και δυσνόητο ύφος. Πίστευε πως ο κόσμος δημιουργήθηκε από τη θεϊκή φωτιά, η οποία ανάβει και σβήνει συνεχώς. Πίστευε ακόμη πως ο κόσμος κυριαρχείται από από μια αδιάκοπη ροή, από αέναν μεταβολή των στοιχείων που τον απαρτίζουν.

Πυθαγόρας

Σπουδαίος φιλόσοφος και μαθηματικός της αρχαιότητας (αρχές 6ου αι. π.Χ.). Έφυγε από τη Σάμο εξαιτίας πολιτικών λόγων. Μετά από πολλά ταξίδια εγκαταστάθηκε στον Κρότωνα. Εκεί ίδρυσε σημαντική σχολή, η οποία αποτελούνταν από τρεις βαθμίδες. Πίστευε στην αιωνιότητα της ψυχής και στον καθαρισμό της μέσα από την πνευματική άσκηση. Θεωρούσε ακόμη ότι ο κόσμος μας είναι συνάρτηση της αρμονίας που πηγάζει από τους αριθμούς. Ασχολήθηκε και με τη Γεωμετρία (πυθαγόρειο θεώρημα).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Ποιο είναι το περιεχόμενο της διδακτικής ποίησης;

Στη διδακτική ποίηση ο ποιητής δίνει συμβουλές στους ανθρώπους για τη ζωή τους 108 και την ηθική που πρέπει να έχουν για να ζουν σωστά.

2. Να συγκριθεί το απόσπασμα του ομηρικού έπους με εκείνα της λυρικής ποίησης που παρατίθενται με βάση το περιεχόμενό τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

Ομοιότητες:

Το απόσπασμα από την Ιλιάδα ξεχειλίζει από ένα λυρισμό πρωτόγνωρο για πολεμικό έπος. Τα αποσπάσματα της λυρικής ποίησης αντίστοιχα τραγουδούν τις ομορφιές της zωής, τη φύση, τη zωή και το θάνατο.

Διαφορές:

Το απόσπασμα από την Ιλιάδα μας έχει ως κέντρο το υπερφυσικό, το θεϊκό, αυτό που είναι άπιαστο από τον άνθρωπο. Ο Ήφαιστος αρχίζει να σφυρολατεί τη θεϊκή ασπίδα του Αχιλλέα, η οποία είναι θαυμαστή από κάθε άποψη, όπως και η παλιά, την οποία βρίσκεται τώρα στα χέρια του Έκτορα.

Αντίθετα, τα αποσπάσματα της λυρικής ποίησης έχουν ως μέτρο τον άνθρωπο. Η ανέμη του μύθου ξετυλίγεται γύρω από τα πάθη των ανθρώπων, τις ομορφιές αυτού του κόσμου, του απτού, του χειροπιαστού. Ακόμα και όταν στα κείμενα αναφέρονται οι θεοί, εκείνοι δεν είναι υπερφυσικά όντα, αλλά έχουν προσαρμοστεί στα ανθρώπινα μέτρα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ή εξέλιξη της λυρικής ποίησης; Ποιοι οι σπουδαιότεροι εκπρόσωποί της;

Σπουδαία είναι και η λυρική ποίηση, όπου προβάλλονται οι ηθικές αξίες του ανθρώπου και τα συναισθήματα. Τα ποιήματα αυτά τα τραγουδούσαν οι ίδιοι ή ομάδες τραγουδιστών (χορική ποίηση). Υμνούνται αξίες όπως η φιλία, οι θεοί, οι αθλητές, οι χαρές και οι λύπες της zωής. Ξεχωρίζουν ο Αρχιλοχος από την Πάρο, ο Σιμωνίδης από την Κέα, ο Άλκαίος και η Σαπφώ από τη Λέσβο, ο Πίνδαρος κ.ά.

2. Να αναφερθείτε στο κίνημα των Ιώνων φυσικών φιλοσόφων.

Η πνευματική κίνηση των φυσικών φιλοσόφων ξεκίνησε και άκμασε στην Ιωνία. Ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο Αναξίμανδρος και ο Αναξιμένης από τη Μίλητο, ο Ηράκλειτος ο Εφέσιος, ο Πυθαγόρας ο Σάμιος ανήκουν στην πρωτοπορία της παγκόσμιας επιστήμης, καθώς πρώτοι εκείνοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν το φυσικό κόσμο μέσω της παρατήρησης, απορρίπτοντας στις θεολογικές - μυθολογικές εξηγήσεις. Στην Ιωνία θεμελιώθηκαν η φιλοσοφία, τα σύγχρονα μαθηματικά και γενικά οι επιστήμες.

10. Η ΤΕΧΝΗ

Περίληψη

Κατά την αρχαϊκή περίοδο: α) **ανεγείρονται λίθινοι ναοί** (αντί για ξύλινοι), β) **κατασκευάζονται λίθινα αγάλματα σε φυσικό και υπερφυσικό μέγεθος**. Την εποχή αυτή αναπτύσσεται μια ανατολίζουσα τέχνη στην οποία η **τέχνη** της **Ανατολής** και της **Αιγαίου** ασκούν ισχυρή επίδραση.

Ο ελληνικός ναός κατασκευάζεται από πέτρα και μάρμαρα. Πρόκειται για εξέλιξη του μυκηναϊκού μεγάρου, καθώς αποτελείται από ένα ανοιχτό προθάλαμο, τον **πρόναο**, και το κύριο δωμάτιο, το **σπόκο**. Αργότερα προστίθεται ένα ανοιχτό δωμάτιο πίσω, ο **οπισθόδρομος**, και κιονοστοιχία που περιβάλλει το κτίριο, το **πτερό**. Δύο ρυθμοί αναπτύσσονται: α) ο **δωρικός**, ο οποίος χαρακτηρίζεται από λιτότητα στο κιονόκρανο, το οποίο είναι και πιο κοντό. β) Ο **ιωνικός**, στον οποίο το **κιονόκρανο** είναι πιο ψηλό, πιο λεπτό και πιο κομψό και καταλήγει σε διπλές έλικες. Το πάνω μέρος των ναών κοσμείται με **αρχιτεκτονικά γλυπτά**.

Η Κρήτη έχει να μας παρουσιάσει μνημειακά αγάλματα από ασβεστόλιθο, ενώ στη Νάξο κυριαρχούν τα μαρμάρινα. Η ανάπτυξη του εμπορίου, οι πρώτες ύλες και ο πλούτος οδήγησαν σε αυτή την εξέλιξη.

Αρχικά τα αγάλματα, επηρεασμένα από αντίστοιχα αιγυπτιακά, παριστάνονται ακίνητα. Οι νέοι άνδρες ονομάζονται **κούροι** και είναι γυμνοί, ενώ οι γυναίκες ονομάζονται **κόρες** και παρουσιάζονται ντυμένες με περίτεχνα φορέματα και στολισμένες. Έχουν βρεθεί και πολλοί τύποι αγαλμάτων: άρχοντες καθησοί σε θρόνους, ιππείς, πολεμιστές κ.ά. Σημαντικές είναι και οι **επιπόμπιες** στήλες, οι ανάγλυφες πλάκες που τοποθετούνταν στα ταφικά μνημεία.

Στον τομέα της κεραμεικής επικρατούν τα φυτικά ανατολίζοντα μοτίβα αλλά και θέματα μυθικά, καθημερινά ή θρησκευτικά.

Δύο σπουδαίες τεχνικές αναπτύσσονται: α) η μελανόμορφη, στην οποία οι μορφές και τα κοσμήματα βάφονται μαύρα, ενώ οι λεπτομέρειες εμφανίζονται με χάραξη. β) Αργότερα εμφανίζεται ερυθρόμορφη τεχνική, στην οποία το φόντο είναι μαύρο, ενώ οι μορφές εμφανίζονται κόκκινες.

Σημαντική είναι πάντως και η ανάπτυξη της μεταλλοτεχνίας και της μικροτεχνίας.

Οικοδόμηση λίθινων ναών

- Πυρήνας είναι το μυκηναϊκό μέγαρο
- Προστίθενται τα ακόλουθα τμήματα:
 - Ο πρόναος
 - Ο σπικός
 - Ο οπισθόδομος
 - Το πτερό

Υπαρξη δυο αρχιτεκτονικών ρυθμών

- Ιωνικός
- Δωρικός

Διαφορές ρυθμών

- Στο κιονόκρανο
- Στον κίονα
- Στα αρχιτεκτονικά γλυπτά

Δημιουργία μεγάλων αγαλμάτων

Απίες:

- Τα ταξίδια στην Ανατολή
- Η συγκέντρωση πλούτου

Βασικοί τύποι αρχαϊκών αγαλμάτων

- Κούροι - γυμνά αγάλματα
- Κόρες - ντυμένες γυναικείες μορφές

Άλλα μοτίβα παρουσίασης των μορφών

- Άρχοντες καθιστοί
- Γυναίκες (ιέρειες)
- Πολεμιστές
- Μυθικά τέρατα
- Θεοί με τα χαρακτηριστικά σύμβολα

Η άνθιση της κεραμεικής

- Έντονη επιρροή από την Ανατολή
- Εμφάνιση νέων τεχνικών διακόσμησης:
 - Μελανόμορφη
 - Ερυθρόμορφη
- Εμφάνιση νέων διακοσμητικών μοτίβων

Άνθιση μεταλλοτεχνίας και μικροτεχνίας

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Να αναγνωριστούν οι τύποι των αρχαϊκών αγαλμάτων των εικόνων.

Η ανδρική μορφή ανήκει στον τύπο του κούρου, ενώ η γυναικεία στον τύπο της κόρης.

2. Ποια είναι η σημασία των παραστάσεων στα αγγεία για τη γνωριμία με την ζωή των ανθρώπων της εποχής εκείνης;

Η μελέτη των παραστάσεων των αιγγείων είναι σημαντική για να έρθουμε σε επαφή με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της αρχαϊκής Ελλάδας. Οι παραστάσεις καλύπτουν μεγάλο μέρος της καθημερινότητας εκείνων των ανθρώπων. Υπάρχουν παραστάσεις αθλητών, αγωνισμάτων, καθημερινών εργασιών, μαχών, πολεμικών εξαρτημάτων, κυνηγιού, θρησκευτικών τελετών, εθίμων ταφής, μυθολογικές παραστάσεις. Στην ουσία μέσα από τις παραστάσεις των αιγγείων έχουμε μπροστά μας απλωμένο ένα ζωγραφικό πίνακα εκείνης της εποχής.

3. Περιγράψτε τις διαφορές του δωρικού από τον ιωνικό ρυθμό. Αναφέρετε αρχαίους ναούς που έχετε επισκεφθεί.

a) Οι πιο εμφανείς διαφορές βρίσκονται στο κιονόκρανο. Το δωρικό κιονόκρανο είναι απλό, ενώ το ιωνικό είναι κομψό και περίτεχνο. Καταλήγει στο πλάι σε διπλές έλικες. Επιπλέον, ο δωρικός κίονας είναι πιο κοντός, ενώ ο ιωνικός είναι ψηλότερος και καταλήγει σε βάση. Ο δωρικός κίονας εμφανίζει ένα φούσκωμα καθώς κατεβαίνουμε (ραδίνότητα). Ακόμη, στα κτίρια δωρικού ρυθμού πάνω από τα κιονόκρανα υπάρχουν τρίγλυφα (μικρά κάθετα μακρόστενα πλαίσια που αποτελούνται από τρία κομμάτια). Στον ιωνικό ρυθμό αιτά λείπουν. Γενικά, ο δωρικός ρυθμός εκφράζει την απλότητα, την αυστηρότητα και τη σοβαρότητα των Δωριέων, ενώ ο ιωνικός τη χάρη, την κομψότητα και την αρμονία των Ιώνων. **Ναοί:** Ο Παρθενώνας, ο ναός της Αθηνάς - Νίκης (στην ακρόπολη), το Ερέχθειο (ακρόπολη), ναός Ηφαίστου και Αθηνάς (το Θησείο), ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, ο ναός της Αφαίας στην Αίγινα, ο ναός του Απόλλωνα στους Δελφούς, ο ναός του Δία στην Ολυμπία, ο ναός της Ήρας στο Άργος.

4. Πού διαπιστώνεται η επίδραση της αρχαίας αρχιτεκτονικής μετά από την αρχαιότητα; Να συγκεντρώσετε φωτογραφίες από οικοδομήματα σε διάφορες χώρες του κόσμου που αντανακλούν αυτή την επίδραση.

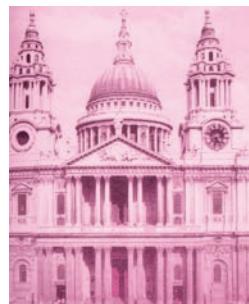
112 a) Τα μοτίβα της αρχαίας αρχιτεκτονικής πέρασαν και στη βυζαντινή αρχιτεκτονική. Οι κίονες των ναών διακοσμούνται με περίτεχνα κιονόκρανα, ειδικά κατά την πρωτοχρι-

στιανική περίοδο. Η αρχαία παράδοση παραμένει ζωντανή στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας. Άλλωστε, σε πολλούς ναούς ενσωματώθηκαν λείψανα αρχαίων κατασκευών. Αργότερα, πολλά αρχαία μοτίβα αναβιώνουν κατά την Αναγέννηση (15ος αι. κ. εξής). Κατά την περίοδο του Κλασικισμού (18ος - 19ος αι.) χτίστηκαν στην Γαλλία, στην Γερμανία, στην Αγγλία και αλλού πολλά δημόσια οικοδομήματα με αρχαιοελληνικού τύπου με αετώματα, παραστάσεις αρχιτεκτονικές, κίονες δωρικού, ιωνικού και κορινθιακού ρυθμού.

Η μνημειακός χαρακτήρας της αρχαίας αρχιτεκτονικής δεν πεθαίνει με το τέλος της αρχαιότητας. Ναοί όπως η Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη κρατούν ζωντανή την αρχαία παράδοση. Στην χριστιανική πλέον Ευρώπη χτίζονται οι καθεδρικοί ναοί, ενώ κατά την Αναγέννηση αναβιώνει στο ακέραιο την αρχαία μνημειακή παράδοση.

Βρετανικό Μουσείο

Καθεδρικός ναός Αγ. Παύλου (Λονδίνο)

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια ή αρχιτεκτονική εξέλιξη του αρχαίου ναού;

Ο ελληνικός ναός κατασκευάζεται από πέτρα και μάρμαρα. Πρόκειται για εξέλιξη του μυκηναϊκού μεγάρου, καθώς αποτελείται από ένα ανοιχτό προθάλαμο, τον πρόναο, και το κύριο δωμάτιο, το σπικό. Αργότερα προστίθεται ένα ανοιχτό δωμάτιο πίσω, ο οπισθόδρομος, και κιονοστοιχία που περιβάλλει το κτίριο, το πτερό.

2. Ποιοι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί αναπτύσσονται;

Δύο ρυθμοί αναπτύσσονται: α) ο δωρικός, ο οποίος χαρακτηρίζεται από λιπότητα στο κιονόκρανο, το οποίο είναι και πιο κοντό. β) Ο ιωνικός, στον οποίο το κιονόκρανο είναι πιο ψηλό, πιο λεπτό και πιο κομψό και καταλήγει σε διπλές έλικες. Το πάνω μέρος των ναών κοσμείται με αρχιτεκτονικά γλυπτά.

3. Ποιες τεχνικές διακόσμησης αγγείων γνωρίζετε;

Δύο σπουδαίες τεχνικές αναπτύσσονται: α) η μελανόμορφη, στην οποία οι μορφές και τα κοσμήματα βάφονται μαύρα, ενώ οι λεπτομέρειες εμφανίζονται με χάραξη. β) Αργότερα εμφανίζεται ερυθρόμορφη τεχνική, στην οποία το φόντο είναι μαύρο, ενώ οι μορφές εμφανίζονται κόκκινες.

Περίληψη

Οι Έλληνες ξεφεύγουν από τα στενά όρια της Ελλάδας. Προσπαθούν να ερμηνεύσουν τον κόσμο με τη λογική. Οι Πέρσες προσπαθούν ανεπιτυχώς να κυριεύσουν την Ελλάδα. Ο «χρυσός αιώνας» βρίσκεται προ των πυλών.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Να συνδυαστούν ανά δύο οι παρακάτω λέξεις

1. άγαλμα νεαρού άνδρα	α. σπήλαιο
2. ανάγλυφο	β. κόρη
3. εξουσία	γ. κούρος
4. κοσμήματα	δ. θρόνος
5. αγγεία	ε. κιονόκρανο
6. έλικες	στ. μελανόμορφη τεχνική

Απάντηση:

1γ, 2α, 3δ, 4θ, 5στ, 6ε

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη στήλη ONOMA

ΠΡΟΤΑΣΗ	ONOMA
1. Πολύ γνωστός τύραννος της Κορίνθου, από τους εππά σοφούς.	
2. Τύραννος της Σάμου, συνδέεται με το Ευπαλίνειο υδραγωγείο.	
3. Τελευταίος βασιλιάς της Αθήνας.	
4. Ήρωας της Αθήνας, γνωστός από τους άθλους του.	
5. Νομοθέτης των Αθηναίων, γνωστός από τους αναστηρούς νόμους που εισήγαγε.	
6. Ποιητής, σοφός της αρχαιότητας και σπουδαίος Αθηναίος νομοθέτης.	
7. Τύραννος της Αθήνας, πέθανε το 527 π.Χ.	
8. Εισηγητής της δημοκρατικής μεταρρύθμισης στην Αθήνα.	
9. Έλληνας ιστορικός, πατέρας της ιστορίας.	
10. Πέρσης στρατηγός, γαμπρός του βασιλιά των Περσών Ξέρξη.	
11. Αθηναίος στρατηγός, νικητής της μάχης του Μαραθώνα.	
12. Αθηναίος πολιτικός, αρχιτέκτονας της νίκης στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.	
13. Διάσημος για τη θυσία του Σπαρτιάτης βασιλιάς.	
14. Γνωστή ποιήτρια από τη Λέσβο.	
15. Σημαντικός φυσικός φιλόσοφος και επιστήμονας από τη Μήλο.	

**2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε ένας X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν
τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες**

ΠΡΟΤΑΣΗ

	Σ	Λ
1. Τον 8ο αι. π.Χ. αρχίζει ο Δεύτερος αποικισμός.	☐	☐
2. Στις αρχές του 8ου αι. π.Χ. εμφανίζεται ο θεσμός της πόλης - κράτους.	☐	☐
3. Ελάχιστες αποικίες υπήρχαν στη Ν. Ιταλία.	☐	☐
4. Μεγάλη Ελλάδα ονομάστηκε η περιοχή γύρω από τη Μασσαλία (Ν. Γαλλία).	☐	☐
5. Στο ολιγαρχικό πολίτευμα αξία είχε ο πλούτος των πολιτών.	☐	☐
6. Οι τύραννοι, γενικά, δεν ήταν συμπαθείς στα λαϊκά στρώματα.	☐	☐
7. Οι Σπαρτιάτες κατέλαβαν την κοιλάδα του Ευρώτα.	☐	☐
8. Η Σπάρτη είχε ένα μόνο βασιλιά.	☐	☐
9. Η Απική διαθέτει πολλές και εύφορες πεδιάδες.	☐	☐
10. Σημαντικός οικονομικός τομέας για την Αθήνα ήταν η ναυτιλία και το εμπόριο.	☐	☐
11. Υπήρχε μόνιμη αντιπαλότητα ανάμεσα στους γαιοκτήμονες ευγενείς και στους εύπορους έμπορους και βιοτέχνες.	☐	☐
12. Ο Πεισίστρατος εισήγαγε σημαντικούς δημοκρατικούς θεσμούς, αν και ήταν τύραννος.	☐	☐
13. Οι ελληνικές φυλές ήταν πολλές φορές απομονωμένες η μία από την άλλη.	☐	☐
14. Οι Έλληνες είχαν συνειδητοποιήσει ότι υπήρχαν περισσότερα τα οποία τους ένωναν από αυτά που τους χώριζαν.	☐	☐
15. Η πιο γνωστή αμφικτιονία βρισκόταν στη Δωδώνη.	☐	☐
16. Οι Πέρσες ανήκουν στους σημιτικούς λαούς.	☐	☐
17. Ισχυρό κράτος οι Πέρσες δημιούργησαν ήδη από τον 8ο αι. π.Χ.	☐	☐
18. Οι Πέρσες πίστευαν στο θεό Βισνού.	☐	☐
19. Οι Λυδοί είχαν υποτάξει τους Έλληνες της Μ. Ασίας.	☐	☐
20. Η πρώτη προσπάθεια κατάκτησης της Ελλάδας από τους Πέρσες ήταν αποτυχημένη.	☐	☐
21. Η Θράκη ποτέ δεν μπήκε κάτω από περσικό έλεγχο.	☐	☐
22. Οι Έλληνες είχαν αποφασίσει στο συνέδριο του Ισθμού (481 π.Χ.) να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες.	☐	☐

- 23.** Προδότης στη μάχη των Θερμοπυλών
στάθηκε ο Λεωνίδας.
- 24.** Ο Ησιόδος εισήγαγε τη διδακτική ποίηση.
- 25.** Κατά την αρχαϊκή περίοδο ανεγείρονται πολλοί
ξύλινοι ναοί.

☐	☐
☐	☐
☐	☐

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
Αρχαϊκή
εποχή
(800 -479 π.Χ.)

3. Στις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

- 1.** Στα τέλη της αρχαϊκής εποχής οι Έλληνες έρχονται σε ένοπλη αντιπαράθεση
με τους
- 2.** Κατά την αρχαϊκή εποχή προοδεύει ο των Ελλήνων.
- 3.** Υπήρχαν ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στην και στη
- 4.** Η αποικία διέθετε δικούς της
- 5.** Ο άλλαξε το ρου του Ελληνισμού.
- 6.** Ο θεωρούσε ότι η εξέφραζε την επιθυμία των ανθρώπων
για επιβίωση.
- 7.** Ήδη, αυτή την εποχή η δημιουργούσε σιγά σιγά δημοκρατικούς
θεσμούς.
- 8.** Η γεννήθηκε από Δωριείς που κατέλαβαν τη
- 9.** Χαρακτηριστικό του σπαρτιατικού κράτους ήταν ο διαρκής φόβος για
- 10.** Οι νόμοι του Δράκοντα θεωρούνται ότι ήταν «γραμμένοι με- 11.** Ο Σόλωνας διαιρέσε τους πολίτες ανάλογα με
- 12.** Τα μέτρα του Σόλωνα δεν έλυσαν το βασικό πρόβλημα,
- 13.** Ο Πεισίστρατος επέβαλε στην Αθήνα.
- 14.** Σημαντικές για τους Έλληνες ήταν οι γιορτές με
- 15.** Σπουδαία φρήμη είχε αποκτήσει το Μαντείο των
- 16.** Οι ενώσεις πόλεων γύρω από ένα ιερό ονομάζονταν
- 17.** Γραφή των Περσών ήταν η
- 18.** Οι Έλληνες της Μ. Ασίας είχαν φτάσει ως τον
- 19.** Οι Αθηναίοι βοηθήθηκαν από τους στο Μαραθώνα.
- 20.** Η και η πήραν στους ώμους τους το βάρος της άμυνας
εναντίον των Περσών.
- 21.** Κατά την αρχαϊκή εποχή σημαντικά είναι τα
- 22.** Ο Ησίοδος στο Βιβλίο του δίνει ηθικές συμβουλές.
- 23.** Κατά την αρχαϊκή εποχή αναπτύσσεται μια τέχνη.
- 24.** Επίδραση ασκεί η τέχνη της
- 25.** Στον τομέα της κεραμεικής επικρατούν ανατολίζοντα

4. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ		ΓΕΓΟΝΟΣ
1.	8ος αι. π.Χ.	α.	νόμοι του Δράκοντα
2.	632 π.Χ.	β.	μάχη των Πλαταιών
3.	624 π.Χ.	γ.	μάχη Μαραθώνα
4.	527 π.Χ.	δ.	πρώτη απόπειρα των Περσών εναντίον της Ελλάδας
5.	510 π.Χ.	ε.	Κυλώνειο άγος
6.	776 π.Χ.	στ.	θάνατος Πεισίστρατου
7.	490 π.Χ.	ζ.	αρχή δεύτερου αποικισμού
8.	480 π.Χ.	η.	πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες
9.	492 π.Χ.	θ.	μάχη Θερμοπυλών
10.	479 π.Χ.	ι.	εκδίωξη Ιππία

5. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Κατά την αρχαϊκή εποχή αποδυναμώνεται η:
α) ολιγαρχία, β) βασιλεία, γ) δημοκρατία
2. Οι Σπαρτιάτες κατά τον 8ο - 7ο αι. π.Χ. κατέλαβαν την:
α) Μεσσηνία, β) Τεγέα, γ) Ηλεία
3. Ο σπουδαιότερος αντίπαλος της Σπάρτης στην Πελοπόννησο ήταν:
α) το Άργος, β) η Τρίπολη, γ) η Κόρινθος
4. Η ίδρυση της Αθήνας αποδίδεται στο(ν):
α) Ήρακλή, β) Θησέα, γ) Ποσειδώνα
5. Η σπουδαιότερη γιορτή της Αθήνας ήταν τα:
α) Διονύσια, β) Θαργηλία, γ) Παναθήναια

- 6.** Υπήρχε κατά τον 7ο αι. π.Χ. μεγάλη ανάγκη για σύνταξη:
α) ναυτικού δικαιού, β) γραπτών νόμων, γ) νόμων σχετικά με την προίκα
- 7.** Τους πρώτους γραπτούς νόμους της Αθήνας συνέταξε ο:
α) Δράκοντας, β) Σόλωνας, γ) Κλεισθένης
- 8.** Γιοι του Πεισίστρατου ήταν οι:
α) Αρμόδιος και Αριστογείτων, β) Ίππαρχος και Ιππίας, γ) Δάμων και Φειδίας
- 9.** Η κατάργηση των χρεών από το Σόλωνα ονομάστηκε:
α) εφορία, β) κρυπτεία, γ) σεισάχθεια
- 10.** Το σπουδαιότερο αθλητικό γεγονός ήταν:
α) τα Ίσθμια, β) οι Ολυμπιακοί αγώνες, γ) τα Νέμεα
- 11.** Η περσική αυτοκρατορία ήταν βασικά χωρισμένη σε:
α) σατραπείες, β) νομούς, γ) επαρχίες
- 12.** Αρχηγοί της εκστρατείας των Περσών εναντίον των Αθηναίων και των Ερετριέων ήταν οι:
α) Μεγέθαζος και Αρταφέρνης, β) Δάτης και Αρταφέρνης,
γ) Μέμνονας και Αρταξέρξης
- 13.** Στην πρώτη εκστρατεία των Περσών επικεφαλής ήταν ο:
α) Δάτης, β) Κύρος, Γ' γ) ο Μαρδόνιος
- 14.** Μαζί με τους 300 Σπαρτιάτες πολέμησαν και 700:
α) Πλαταιείς, β) Θεσπιείς, γ) Κορίνθιοι
- 15.** Σπουδαίο έργο του Ησίοδου είναι η:
α) Τιτανομαχία, β) Αντιγόνη, γ) Θεογονία
- 16.** Οι πλάκες που τοποθετούνται στα ταφικά μνημεία ονομάζονταν:
α) επιθαλάμια, β) επιπύμβιες στήλες, γ) αρύθαλοι
- 17.** Σπουδαίο κέντρο κεραμεικής στην Πελοπόννησο ήταν:
α) η Κόρινθος, β) το Άργος, γ) η Αχαΐα
- 18.** Το νησί στο οποίο κυριαρχούν τα μνημειακά αγάλματα από ασβεστόλιθο είναι
η:
α) Πάρος, β) Κρήτη, γ) Θήρα
- 19.** Οι νεαρές ντυμένες γυναικες ονομάζονται:
α) σειρήνες, β) σφίγγες, γ) κόρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1η Άσκηση

1. Περιάνδρος, 2. Πολυκράτης, 3. Κόδρος, 4. Θησέας, 5. Δράκοντας, 6. Σόλωνας
7. Πεισίστρατος, 8. Κλεισθένης, 9. Ηρόδοτος, 10. Μαρδόνιος, 11. Μιλιάδης, 12. Θεμιστοκλής, 13. Λεωνίδας, 14. Σαπφώ, 15. Θαλής ο Μιλήσιος

2η Άσκηση

- 1Σ, 2Λ, 3Λ, 4Λ, 5Σ, 6Σ, 7Σ, 8Λ, 9Λ, 10Σ, 11Σ, 12Λ, 13Σ, 14Σ, 15Λ, 16Λ 17Λ, 18Λ, 19Σ, 20Σ, 21Λ, 22Σ, 23Λ, 24Σ, 25Λ

3η Άσκηση

1. Πέρσες, 2. πολιτισμός, 3. αποικία - μητρόπολη, 4. θεσμούς, 5. αποικισμός, 6. Αριστοτελης, πόλη - κράτος, 7. Αθήνα, 8. Σπάρτη - νότια Πελοπόννησο, 9. τους δούλους, 10. αίμα 11. το εισόδημα, 12. την αναδιανομή γης, 13. τυραννία, 14. πανελλήνιο χαρακτήρα, 15. Δελφών, 16. αμφικτιονίες, 17. σφρυνοειδής, 18. Εύξεινο Πόντο, 19. Πλαταιείς, 20. Αθήνα - Σπάρτη, 21. ομηρικά έπη, 22. Ἔργα και Ήμέραι, 23. ανατολίζουσα, 24. Αιγύπτου, 25. φυτικά μοτίβα

4η Άσκηση

- 1z, 2ε, 3α, 4στ, 5ι, 6η, 7γ, 8θ, 9δ, 10θ

5η Άσκηση

- 16, 2α, 3α, 4θ, 5γ, 6θ, 7α, 8θ, 9γ, 10θ, 11α, 12θ, 13γ, 14θ, 15γ, 16θ, 17α, 18θ, 19γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

(479 - 431 π.Χ.)

Περιληψη

Οι Περσικοί πόλεμοι σηματοδοτούν, για πρώτη φορά, τη συνεργασία μεταξύ των ελληνικών πόλεων. Σπουδαία ήταν η συνεισφορά της Αθήνας. Η αίγλη της πόλης είναι σημαντική. Δημιουργείται η Δηλιακή Συμμαχία, με ηγετίδα την Αθήνα. Η πόλη γίνεται κέντρο πολιτισμού.

1. Η ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ – Η ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ

Περιληψη

Μετά τα Περσικά πολλά υποίες του Αιγαίου ζητούν προστασία απέναντι στον περσικό κίνδυνο από τους Σπαρτιάτες. Εκείνοι όμως δεν μπορούσαν να αναλάβουν τέτοια πρωτοβουλία. Πρωτοβουλία παίρνει η Αθήνα. Πολλές πόλεις του Αιγαίου και των μικρασιατικών ιωνικών παραλίων ενώθηκαν σε συμμαχία με κέντρο τη Δήλο και με ηγετίδα δύναμη την Αθήνα. (**Συμμαχία της Δήλου**, 478 π.Χ.). Όλα τα μέλη διέθεταν μία ψήφο στο συνέδριο. Ήταν υποχρεωμένα να συνεισφέρουν με άνδρες και χρήματα. Μπορούσαν να το αποφύγουν πληρώνοντας **φόρο**. Δέκα Αθηναίοι, οι **Ελληνοταρίες**, ασκολούνταν με τη συγκέντρωση και τη διάθεση των χρημάτων της συμμαχίας.

Τα μέλη της συμμαχίας ήταν αυτόνομα, εξέχουσα όμως θέση κατείχε η Αθήνα. Νέα πνοή έφερε η εμφάνιση του Κίμωνα στο πολιτικό προσκήνιο (471 π.Χ.), ο οποίος έδωσε βάρος:

- α) στη διεύρυνση της συμμαχίας,
- β) στη συνέχιση του πολέμου με τους Πέρσες,
- γ) στην καλλιέργεια φιλικών σχέσεων με τη Σπάρτη.

Σπουδαία νίκη πέτυχε ο Κίμωνας στον ποταμό **Ευρυμέδοντα** (467 π.Χ.). Πάντως, η αλαζονική συμπεριφορά των Αθηναίων είχε ως αποτέλεσμα την έκρηξη εξεγέρσεων, οι οποίες καταπνίγονται με τη βία από τους Αθηναίους.

Με τον καιρό η Συμμαχία της Δήλου μεταβλήθηκε μέσο ισχύος της Αθήνας (**αθηναϊκή πνευμονία**).

Η πράξη κατάργησης της αυτονομίας των συμμάχων υπογράφεται το 454 π.Χ. με τη μεταφορά του ταμείου από τη Δήλο στην Αθήνα από τον Περικλή. Η Αθήνα ασκεί ολοκληρωτικό οικονομικό και πολιτικό έλεγχο στα μέλη της συμμαχίας. Με την **Ειρήνην του Καλλία** (449 π.Χ.), ανάμεσα στην Αθήνα και την Περσία, αναγνωρίζεται το καθεστώς ασφάλειας για τις ελληνικές πόλεις. Η Συμμαχία της Δήλου, αν και χωρίς λόγο ύπαρξης πια, δε διαλύεται.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Δημιουργία Συμμαχίας Δήλου

- Αδυναμία της Σπάρτης να εξασφαλίσει την ασφάλεια των νησιών του Αιγαίου
- Η Αθήνα παίρνει πρωτοβουλία ίδρυσης συμμαχίας

Οργάνωση της Συμμαχίας

- Μια ψήφος για κάθε μέλος
- Συνεισφορά ανδρών και πλοίων
- Ανταλλαγή ανδρών με χρήματα
- Οι Ελληνοταμίες διαχειρίζονται τα οικονομικά

Η Συμμαχία υπό την πνευσία του Κίμωνα

Τρεις στόχοι:

- Διεύρυνση της Συμμαχίας
- Συνέχιση του πολέμου
- Φιλικές σχέσεις με τη Σπάρτη

Αντιδράσεις από τους συμμάχους για την πνευμονική συμπεριφορά των Αθηναίων

Η Δηλιακή Συμμαχία μετατρέπεται σε αθηναϊκή πνευμονία

- Μεταφορά του ταμείου στην Αθήνα
- Κατάργηση συνεδρίου
- Η Αθήνα ορίζει τις τύχεις των συμμάχων
- Ειρήνην Καλλία - τερματισμός ελληνοπερσικής σύγκρουσης

Αριστείδης

Αθηναίος πολιτικός (540 - 468 π.Χ.). Καταγόταν από το Δήμο Αλωπεκής. Ονομάστηκε και Δίκαιος εξαιτίας της τιμιότητας και της ευθυκρισίας. Στάθηκε δίπλα στο Μιλτιάδη, ειδικά όσον αφορά την απόφαση να διεξαχθεί η μάχη εναντίον των Περσών στο Μαραθώνα. Το 483 π.Χ. εξοστρακίστηκε από τον πολιτικό αντίπαλό του Θεμιστοκλή εξαιτίας της διαφοράς απόψεων σχετικά με τη ναυπήγηση στόλου. Αργότερα επέστρεψε από την εξορία και στάθηκε πολύτιμος βοηθός του Θεμιστοκλή. Πολέμησε, μάλιστα, και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Στη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.) βρέθηκε κάτω από τις διαταγές του Παυσανία. Αργότερα, άδραξε την ευκαιρία και πρωτοστάτησε στη σύσταση της Συμμαχίας της Δήλου.

Κίμωνας

Σπουδαίος Αθηναίος στρατηγός (506 - 449 π.Χ.). Ήταν γιος του θριαμβευτή στη μάχη του Μαραθώνα Μιλτιάδη. Υποχρεώθηκε να πληρώσει το πρόστιμο που είχε επιβληθεί στο Μιλτιάδη. Πολέμησε στη Σαλαμίνα. Στάθηκε από τους αρχηγούς της αριστοκρατικής παράταξης. Προσπάθησε να εξασφαλίσει σημαντικούς θαλάσσιους δρόμους για τη Δηλιακή Συμμαχία. Εκστράτευσε με επιτυχία εναντίον της Θάσου (462 π.Χ.), αλλά καπηγορίθηκε για δωροδοκία. Την ίδια χρονιά έσπευσε προς βοήθεια των Σπαρτιατών στην Ιθώμη. Οι Σπαρτιάτες όμως τον έδιωξαν. Οι Αθηναίοι τον εξοστράκισαν. Ανακλήθηκε το 451 π.Χ. Πέθανε το 449 π.Χ. στην πολιορκία του Κιτίου (Κύπρος).

Περικλής

Αθηναίος πολιτικός, συνέδεσε το όνομά του με το «χρυσό αιώνα» της πόλης. Ήταν γιος του Ξάνθιππου. Είχε την τύχη να έχει δασκάλους το Ζήνωνα και τον Αναξαγόρα. Διαδέχτηκε τον Εφιάλτη στη ηγεσία του δημοκρατικού κόμματος (461 π.Χ.). Έβαλε στόχο τον εκδημοκρατισμό των θεσμών της πόλης (βλ. περιήληψη) και τη μετατροπή της Αθήνας σε κυρίαρχη πόλη στην Ελλάδα. Είδε από νωρίς την επερχόμενη σύγκρουση με τη Σπάρτη. Γι' αυτό και την προετοίμασε όσο γινόταν καλύτερα. Όταν ξέσπασε ο Πελοποννησιακός πόλεμος (431 π.Χ.), προσπάθησε να αποφύγει τις άμεσες επαφές με τον εχθρό. Ήθελε, μέσω επιδρομών, να επιτύχει την αναγνώριση της αθηναϊκής δύναμης από τη Σπάρτη. Στα χρόνια του οι τέχνες, η ρητορική, η φιλοσοφία, το θέατρο έφτασαν σε ιδιαίτερα υψηλό σημείο. Επιστέγασμα της λάμψης της Αθήνας ήταν η κατασκευή του Παρθενώνα. Πέθανε το 429 π.Χ. από λοιμό, αφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό. Οι διάδοχοί του οδήγησαν την Αθήνα στην καταστροφή.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
478 π.Χ.	Συμμαχία της Δάλου
471 π.Χ.	Εξορία του Θεμιστοκλή
467 π.Χ.	Νίκη των Ελλήνων στον ποταμό Ευρυμέδοντα
454 π.Χ.	Ο Περικλής παίρνει την εξουσία στην Αθήνα
449 π.Χ.	Ειρήνη του Καλλία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

*στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου*

Η Συμμαχία της Δάλου

Κατά το Θουκυδίδη, ποιος πάντα ο σκοπός της Συμμαχίας; (σελ. 70 σχ. βιβλίου).

Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι σκοπός της συμμαχίας ήταν η πρόκληση φθορών στους Πέρσες ως αντίποινα για όλα όσα είχαν υποστεί από εκείνους κατά τους Περσικούς πολέμους. Οι Έλληνες αφήνουν πλέον την άμυνα και περνάνε στην επίθεση.

Ο χαρακτήρας του Κίμωνα

Τι σπάσι τηρεί ο Αριστοτέλης απέναντι στον Κίμωνα; (σελ. 70 σχ. βιβλίου)

Ο Αριστοτέλης επαινεί τον Κίμωνα για τη συμπεριφορά του. Πιστεύει ότι ο Κίμωνας χρησιμοποιούσε σωστά τον πλούτο του. Δε ζούσε για τα χρήματα, αλλά τα θεωρούσε ως ένα μέσο για να βοηθήσει τους φτωχότερους συμπολίτες του. Ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι και τις χορηγίες αναλάμβανε και πολλούς συνδημότες ενίσχυε οικονομικά. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε, λοιπόν, τον Κίμωνα ως πολίτη - πρότυπο για τους υπόλοιπους Αθηναίους, ένα λαμπρό παράδειγμα προς μίμηση.

1. Τι ήταν ο μπδισμός και γιατί ως κατηγορία ήταν προσβλητική για τους Έλληνες;

Με τη λέξη μπδισμό οι αρχαίοι Έλληνες ευνοούσαν τη συνεργασία με τους Πέρσες στα Μηδικά. Η έννοια της προδοσίας ήταν ιδιαίτερα βαριά και επαισχυντή για τους Έλληνες. Ζούσαν σε μια κώρα στην οποία κύρια ιδανικά ήταν η αυτοθυσία, η γενναιότητα, η τιμιότητα, η προστίλωση και η πίστη στους νόμους του κράτους. Η ενεργή ένταξη του πολίτη στην κοινωνική και πολιτική ζωή της πόλης - κράτους και η ανάδειξη των ικανοτήτων των πολιτών μέσα από την ενασχόληση με τα κοινά αποτελούσε την πεμπτουσία του ελληνικού πνεύματος. Η προδοσία όλων αυτών των ιδανικών στους αυταρχικούς μονάρχες της ανατολής, με τον πολύ διαφορετικό τρόπο σκέψης – όπου ο ένας κυριαρχούσε στη μάζα –, αποτελούσε ιδιαίτερα προσβλητική πράξη για το ελεύθερο και λαμπρό ελληνικό πνεύμα.

2. Γιατί και πώς η Αθήνα κυριαρχεί στον ελληνικό κόσμο τον 5ο αι. π.Χ.;

Η ιστορία της Αθήνας στο μεγαλύτερο μέρος του 5ου αι. π.Χ. αποτελεί ένα καλό παράδειγμα σχετικά με την αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζονται κάθε φορά. Οι Αθηναίοι, έχοντας πίστη στον εαυτό τους και στο πολίτευμά τους, δείχνοντας σπάνιες αρετές ομόνοιας και αυτοθυσίας, πρόσφεραν πολλά στο θρίαμβο των ελληνικών όπλων εναντίον των Περσών. Δέχτηκαν να μπουν κάτω από τη στρατιωτική εξουσία των Λακεδαιμονίων. Είδαν δύο φορές την πόλη τους να καταστρέφεται. Παρόμοια δόξα κέρδισε Βέβαια και η Σπάρτη. Η φύση όμως του κλειστοφοβικού σπαρτιατικού κράτους απέκλειε την ανάληψη ρίσκων και πρωτοβουλιών όπως η προστασία των πόλεων του Αιγαίου από τους Πέρσες. Αντίθετα, οι περιστάσεις ήταν κατάλληλες για τους τολμηρούς Αθηναίους. Έχοντας διαμορφώσει ένα znlευτό – με όλα του τα μειονεκτήματα – πολίτευμα και πιστεύοντας στις ικανότητές τους, είδαν από την αρχή τις τεράστιες προοπτικές που προσέφερε η ανάληψη επιθετικής δράσης εναντίον των Περσών, αξιοποιώντας παράλληλα και τη φρήν της πόλης, που αποκτήθηκε στους Μηδικούς πολέμους. Ηγέτες όπως ο Αριστείδης και ο Κίμωνας θεμελίωσαν και διαμόρφωσαν το χαρακτήρα της Συμμαχίας της Δήλου. Σιγά σιγά η Συμμαχία μετατράπηκε σε όργανο ανάδειξης της αθηναϊκής ισχύος. Οι Αθηναίοι ίδην είχαν την υπεροχή στη θάλασσα. Διέθεταν ιδιαίτερα αξιόμαχο στόλο, κορμός του οποίου ήταν οι ευκίνητες τριήρεις. Χρησιμοποίησαν τις εισφορές των συμμάχων για να δημιουργήσουν μια στέρεη οικονομική βάση, η οποία ήταν απαραίτητη για τη στρατιωτική κυριαρχία. Τυπικά, οι σύμμαχοι ήταν αυτόνομοι. Στην πραγματικότητα όμως διοικούνταν από την Αθήνα. Μετά σε αυτό το κλίμα παρατηρείται καταπληκτική πνευματική άνοδος και ανάπτυξη. Η Αθήνα γιγαντώνεται οικονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά, πνευματικά και γίνεται όπως ειπώθηκε «Ελλάς Ελλάδος», η Ελλάδα της Ελλάδας, το κέντρο όλων κατά τον 5ο αι. π.Χ.

1. Τι γνωρίζετε για τη Συμμαχία της Δήλου;

Πολλές πόλεις του Αιγαίου και των μικρασιατικών ιωνικών παραλίων ενώθηκαν σε συμμαχία, με πρότυπα δύναμη την Αθήνα (Συμμαχία της Δήλου, 478 π.Χ.). Όλα τα μέλη διέθεταν μία ψήφο στο συνέδριο. Ήταν υποχρεωμένα να συνεισφέρουν με άνδρες και χρήματα. Μπορούσαν να το αποφύγουν πληρώνοντας φόρο. Δέκα Αθηναίοι, οι Ελληνοταμίες, ασχολούνταν με τη συγκέντρωση και τη διάθεση των χρημάτων της συμμαχίας.

Τα μέλη της συμμαχίας τυπικά ήταν αυτόνομα, εξέχουσα θέση κατείχε η Αθήνα.

2. Τι γνωρίζετε σχετικά με τη δράση του Κίμωνα ως προς την ενδυνάμωση της αθηναϊκής συμμαχίας;

Νέα πνοή έφερε η εμφάνιση στο πολιτικό προσκήνιο του Κίμωνα (471 π.Χ.), ο οποίος έδωσε βάρος:

- α) στη διεύρυνση της συμμαχίας,
- β) στη συνέχιση του πολέμου με τους Πέρσες,
- γ) στην καλλιέργεια φιλικών σχέσεων με τη Σπάρτη.

3. Πώς μετατράπηκε η αθηναϊκή συμμαχία σε αθηναϊκή ηγεμονία;

Με τον καιρό η Συμμαχία της Δήλου μεταβλήθηκε μέσω ισχύος της Αθήνας, (αθηναϊκή ηγεμονία).

Η πράξη κατάργησης της αυτονομίας των συμμάχων υπογράφεται το 454 π.Χ. με τη μεταφορά του ταμείου από τη Δήλο στην Αθήνα από τον Περικλή. Η Αθήνα ασκεί ολοκληρωτικό οικονομικό και πολιτικό έλεγχο στα μέλη της συμμαχίας. Με την Ειρήνη του Καλλία (449 π.Χ.), ανάμεσα στην Αθήνα και την Περσία, αναγνωρίζεται το καθεστώς ασφάλειας για τις ελληνικές πόλεις. Η Συμμαχία της Δήλου, αν και χωρίς λόγο ύπαρξης πια, δε διαλύεται.

2. Το Δημοκρατικό Πολίτευμα σταθεροποιείται – ο Περικλής και το Δημοκρατικό Πολίτευμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πρεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

Περιληψη

Δύο είναι τα πολιτικά κόμματα που κυριαρχούν στην Αθήνα μετά τα Μηδικά, το δημοκρατικό και το αριστοκρατικό. Το πολίτευμα γίνεται πιο δημοκρατικό, καθώς κυριαρχεί η βούληση των πολλών. Η παλιά γενιά πολιτικών παραμερίζεται (Μιλτιάδης, Θεμιστοκλής). Η νέα γενιά (Κίμωνας, Περικλής) υποτάσσεται στα νέα δεδομένα. Ο Περικλής, αν και **πρώτος ανάμεσα στους πολίτες**, δεν μπορούσε να δράσει όπως ήθελε πέρα από κάποια όρια.

Ο Περικλής, καταγόμενος από τους Αλκμεωνίδες, μπαίνει στον πολιτικό στίβο στο πλευρό των δημοκρατικών και του ηγέτη τους Εφιάλτη, όταν κατάφεραν να εξοστρακίσουν τον Κίμωνα (462 π.Χ.). Μόλις πήραν την εξουσία στράφηκαν εναντίον των εξουσιών των αριστοκρατών. Κατάφεραν να απογυμνώσουν τον Άρειο Πάγο, το **προπύργιο του συντριπτισμού**, από πολιτικές και δικαστικές εξουσίες. Αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος έγινε ο Περικλής μετά τη δολοφονία του Εφιάλτη.

Ο Περικλής συλλαμβάνει ένα πρόγραμμα οργάνωσης της αθηναϊκής πολιτείας:

- Καθιερώνει την οικονομική ενίσχυση των φτωχότερων στρατευμάτων (μισθοφορία), ώστε να παίρνουν ενεργό μέρος στα κοινά.
- Όλοι οι Αθηναίοι πολίτες καταλάμβαναν αξιώματα.
- Οργανώνει την κατασκευή μεγάλων έργων ανοικοδόμησης, ώστε να καταπολεμηθεί η ανεργία και να υμνηθεί η δόξα της Αθήνας.
- Καθιερώνει το θεσμό των **θεωρικών**: οι πόλη πληρώνει το εισιτήριο των απόρων για το θέατρο.

Η Ειρήνη του Καλλίδια έχει ως αποτέλεσμα την θεαματική άνοδο της αθηναϊκής ισχύος. Ο Περικλής φρόντισε να εξομαλυνθούν οι σχέσεις των Αθηναίων με τους Σπαρτιάτες (Τριακονταετής Ειρήνη, 446 π.Χ.). Μέσα σε αυτό το κλίμα ειρήνης και ηρεμίας θα ανδρωθεί ο χρυσός αιώνας του Περικλή.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η πολιτική κατάστασης στην Αθήνα μετά τους Μηδικούς πολέμους

- Κυριαρχία δύο κομμάτων: δημοκρατικού και αριστοκρατικού
- Η καινούρια πολιτική γενιά υποτάσσεται στα δημοκρατικά ιδεώδη

Η εμφάνιση του Περικλή στο προσκήνιο: η οργάνωση της αθηναϊκής πολιτείας.

- Ο θάνατος του Εφιάλτη, κυριαρχία του Περικλή
- Μέτρα για την ενδυνάμωση της δημοκρατίας
- Αποδυνάμωση Άρειου Πάγου

- Καθιέρωση μισθοφορίας
- Επέκταση πολιτικών δικαιωμάτων στους πολλούς
- Θεωρικά
- Οικοδόμηση μεγάλων δημοσίων έργων

Περίοδος ειρήνης για την Αθήνα

- Ειρήνη με τους Πέρσες (Ειρήνη Καλλία)
- Ειρήνη με τη Σπάρτη (Τριαντακονταετής ειρήνη)

Αποτέλεσμα:

Η οικονομική, πνευματική ανάπτυξη της Αθήνας.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Άρειος Πάγος

Συμβούλιο της εποχής των ευγενών. Ο Σόλωνας είχε περιορίσει κάπως τη δύναμη του. Μετά τα Μηδικά ήταν έκδηλη η ανάγκη για εκδημοκρατισμό της αθηναϊκής πολιτείας. Οι θήτες, οι πιο φτωχοί πολίτες, είχαν πολεμήσει και είχαν θυσιάσει τα υπάρχοντά τους στο βωμό της δημοκρατίας. Οι νέοι δημοκρατικοί πολιτικοί αποτελούσαν τους βασικούς εκφραστές αυτού του νέου πνεύματος. Ο Άρειος Πάγος αποτελούσε έναν αναχρονιστικό θεσμό ο οποίος εμπόδιζε αυτή την πορεία. Γι' αυτό έπρεπε να απογυμνωθεί από τις εξουσίες που διέθετε.

Ειρήνη του Καλλία

Η Ειρήνη του Καλλία ήταν στην ουσία στρατηγικός έλιγμός του Περικλή. Ο αθηναϊκός στόλος είχε ήδη πετύχει σπουδαία νίκη στη Σαλαμίνα της Κύπρου (449 π.Χ.) εναντίον των Περσών. Ωστόσο, εκείνη την εποχή η Αθήνα πολεμούσε σε δύο μέτωπα: εναντίον των Περσών, ενώ στο εσωτερικό προσπαθούσε να αναγνωριστεί ως πρώτη δύναμη ανάμεσα στους Έλληνες. Ο Περικλής ένιωσε ότι δεν μπορούσε να συνεχιστεί αυτός ο διμέτωπος αγώνας. Γι' αυτό προτίμησε να κλείσει το εξωτερικό μέτωπο συνάπτοντας μια συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες. Οι όροι της ειρήνης προέβλεπαν την παραίτηση των Περσών από τα κυριαρχικά δικαιώματα στις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας και την απαγόρευση εξόδου του περσικού στόλου στο Αιγαίο.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Καλλίας

Αθηναϊός πολιτικός (5ος αι. π.Χ.). Συνέδεσε το όνομά του με την ειρήνη που διαπραγματεύτηκε με τους Πέρσες (449 π.Χ.). Σύμφωνα μ' αυτήν: α) Οι ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας δε θα βρίσκονταν κάτω από την επικυριαρχία των Περσών (αυτονομία των πόλεων). β) Οι Σατράπες δεν μπορούσαν να πλέουν σε απόσταση

που αντιστοιχούσε σε πορεία τριών ημερών. γ) Τα πολεμικά καράβια των Περσών δεν μπορούσαν πλέουν από την Παμφυλία ως το Βόσπορο. δ) Οι Αθηναίοι έπρεπε να διακόψουν τις επιχειρήσεις στην αυτοκρατορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πγεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
462 π.Χ.	Δολοφονία Εφιάλτη
461 π.Χ.	Οστρακισμός Κίμωνα
449 π.Χ.	Θάνατος Κίμωνα
446 π.Χ.	Τριακονταετής Ειρήνη

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

*στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου*

Ο Αρειος Πάγος κάνει πις εξουσίες του

Ποια φράση του κειμένου δείχνει τη συμπάθεια του Αριστοτέλη προς τον Άρειο Πάγο;

Είναι η φράση «Αφαίρεσε όλα τα πρόσθετα προνόμια, με τα οποία αυτή ήταν ουσιαστικά ο φρουρός του πολίτευματος».

1. Με ποια μέτρα ο Περικλής προχωρεί στην εκδημοκρατίσμό του Αθηναϊκού πολίτευματος;

- α) Υποβιβασμός του Αρείου Πάγου.
- β) Καθιέρωση της μισθοφορίας.
- γ) Επέκταση της συμμετοχής στα αξιώματα και στους Θήτες.
- δ) Τα θεωρικά.

2. «Λακεδαιμόνιοι κρίνουσι βοή και ου ψῆφω»: Να μεταφράσετε τη φράση του Θουκυδίδη και να αναλύσετε το νόημά της.

- α) Η φράση αυτή σημαίνει ότι: «οι Σπαρτιάτες αποφασίζουν (για τα κοινά) με βοή και όχι με την ψήφο».
- β) Ο Θουκυδίδης θέλει να τονίσει ακόμα μια διαφορά ανάμεσα στο πολίτευμα των

Σπαρτιατών και των Αθηναίων. Στη μια πλευρά βρίσκονται οι σπαρτιατική πολιτεία. Επικρατεί το δωρικό πνεύμα, κατά το οποίο ο λαός αποτελεί μια αγέλη, μια μεγάλη ομοιόμορφη μάζα ανθρώπων χωρίς δική του βούληση. Η Απέλλα αποφάσισε δια βοής σχετικά με τα ζητήματα που υποβάλλονταν από τη Γερουσία. Πραγματική εξουσία είχαν οι Πέντε Έφοροι. Στη Σπάρτη δεν υπήρχε χώρος για ατομική ζωή, ατομική σκέψη, ατομική απόφαση. Αντίθετα, οι Αθηναίοι διέθεταν κριτικό νου και αποφάσισε ο καθένας χώρια και όλοι μαζί για τις κοινές υποθέσεις που απασχολούσαν την πόλη. Οι Αθηναίοι ήταν πολύ πιο ελεύθεροι να αποφασίσουν τι ήταν καλύτερο για την αθηναϊκή πολιτεία.

3. Ο Πλούταρχος (Περικλῆς, κεφ. 12) αναφέρει ότι για την κατασκευή δημοσίων έργων εργάστηκαν: «μαραγκοί, γλύπτες, απλοί μαρμαράδες, χαλκουργοί, βαφείς, χρυσοχόοι, υφαντουργοί, ζωγράφοι, τορνευτές, χαράκτες, μεταφορείς θάλασσας και στεριάς, εργάτες». Καταγράψτε κάποιες ευεργετικές συνέπειες για το κοινωνικό σύνολο από την εκτέλεση μεγάλων έργων. Προσκομίστε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από την περιοχή σας.

- a) Τα μεγάλα δημόσια έργα είναι σημαντικά για μια χώρα, γιατί προσφέρουν πολλαπλά οφέλη.
 - Μείωση της ανεργίας, καθώς πολλοί κλάδοι εργαζομένων εμπλέκονται στην κατασκευή και συντήρηση αυτών.
 - Οφέλη από τη χρήση αυτών των έργων, καθώς γινόταν για να διευκολύνουν τη ζωή των ανθρώπων για να καλλωπίσουν την περιοχή.
- b) Παραδείγματα σημαντικών έργων είναι: 1) η γέφυρα του Ρίου - Αντιρρίου, η οποία συνδέει τη Στερεά Ελλάδα με την Πελοπόννησο. 2) Υδροπλεκτρικά φράγματα, τα οποία βοηθούν στην παραγωγή ρεύματος και στην άρδευση των γύρω περιοχών. 3) Η Αττική οδός, η οποία είναι πολύ σημαντικός δρόμος. 4) Το αττικό Μετρό, το οποίο μειώνει κατά πολύ το χρόνο μετακίνησης.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πγεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

1. Ποια η κατάσταση στην Αθήνα μέχρι του Περικλή;

Δύο είναι τα πολιτικά κόμματα που κυριαρχούν στην Αθήνα μετά τα Μηδικά, το δημοκρατικό και το αριστοκρατικό. Το πολίτευμα γίνεται πιο δημοκρατικό, καθώς κυριαρχεί η βούληση των πολλών. Η παλιά γενιά πολιτικών παραμερίζεται (Μιλπιάδης, Θεμιστοκλής). Η νέα γενιά (Κίμωνας, Περικλής) υποτάσσεται στα νέα δεδομένα. Ο Κίμωνας δέχεται την εξορία (461 π.Χ.), για να πολεμήσει όταν τον καλούν αργότερα και να πεθάνει στη Σαλαμίνα της Κύπρου.

2. Πώς οργάνωσε ο Περικλής το πολίτευμα;

Ο Περικλής συλλαμβάνει ένα πρόγραμμα οργάνωσης της αθηναϊκής πολιτείας:

- α) Καθιερώνει την οικονομική ενίσχυση των φτωχότερων στρατευμάτων (μισθιφορία), ώστε να πάρουν ενεργό μέρος στα κοινά.
- β) Όλοι οι Αθηναίοι πολίτες καταλάμβαναν αξιώματα.
- γ) Οργανώνει την κατασκευή μεγάλων έργων ανοικοδόμησης, ώστε να καταπολεμηθεί η ανεργία και να υμνηθεί η δόξα της Αθήνας.
- δ) Καθιερώνει το θεσμό των θεωρικών: ο πόλη πληρώνει το εισιτήριο των απόρων για το θέατρο.

3. Ποια η πορεία του Περικλή μέχρι τη δολοφονία του Εφιάλτη;

Ο Περικλής, αν και πρώτος ανάμεσα στους πολίτες, δεν μπορούσε να δράσει όπως ήθελε πέρα από κάποια όρια.

Ο Περικλής, καταγόμενος από τους Αλκμεωνίδες, μπαίνει στον πολιτικό στίβο στο πλευρό των δημοκρατικών και του ηγέτη τους Εφιάλτη, όταν κατάφεραν να εξοστρακίσουν του Κίμωνα (462 π.Χ.). Μόλις πήραν την εξουσία στράφηκαν εναντίον των εξουσιών των αριστοκρατών. Κατάφεραν να απογυμνώσουν τον Άρειο Πάγο, το προπύργιο του συντηρητισμού, από πολιτικές και δικαστικές εξουσίες. Αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος έγινε ο Περικλής μετά τη δολοφονία του Εφιάλτη.

3. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ. ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

Περίληψη

Η δομή της αθηναϊκής πολιτείας έμεινε η ίδια από την εποχή του Κλεισθένη ως το 462 π.Χ. (εξοστρακισμός Κίμωνα).

Στη συνέχεια όμως οι αλλαγές ήταν θεαματικές.

Η **Εκκλησία του Δήμου** κυριαρχούσε πλέον στην πολιτική ζωή της πόλης. Μέλη της ήταν όλοι οι ελεύθεροι Αθηναίοι πολίτες. Κάθε πολίτης διέθετε μία ψήφο. Το σώμα αποφάσιζε για όλα όσα αφορούσαν την αθηναϊκή πολιτεία.

Παράλληλα διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της **Βουλής των Πεντακοσίων**. Προετοίμαζε τους νόμους που πήγαιναν για έγκριση στην Εκκλησία του Δήμου (**προβούλευμα**).

Οι **Ενέα Άρχοντες** ορίζονταν με κλήρωση. Έκασσαν πολλές από τις εξουσίες τους. Κατέληξαν να γίνουν διακοσμητικοί πολιτικοί παράγοντες.

Η εξουσία περνάει στα χέρια των **Δέκα Στρατηγών**. Ευθύνονται για την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της πόλης (διοίκηση στρατού και στόλου) καθώς και τις σχέσεις της πόλης με τις υπόλοιπες.

Ο **Άρειος Πάγος** έκασε πολλές από τις παλαιές εξουσίες που διέθετε. Μπορούσε να δικάζει μόνο για φόνο εκ προμελέτης και εμπροσμό.

Σημαντικό ήταν ένα άλλο λαϊκό δικαστήριο, η **Ηλιαία**. Αποτελούνταν από 6.000 δικαστές με επίσια θητεία. Χωριζόταν σε δέκα τμήματα, ένα για κάθε φυλή, με συγκεκριμένες αρμοδιότητες ανά τμήμα.

Ιδιαίτερα νευραλγικός ήταν ο τομέας των οικονομικών, ώστε να μπορέσει να λειπουργήσει σωστά το πολίτευμα. Βάση των εισφορών ήταν οι λειπουργίες: οι πλούσιοι Αθηναίοι αναλάμβαναν τις δαπάνες που ήταν υποχρεωμένη να καταβάλει η πόλη σε καθημερινή βάση. Το σύστημα αυτό εξυπηρετούσε και όσους αναλάμβαναν τις λειπουργίες, γιατί τους πρόσφερε σημαντική δημόσια προβολή. Οι κυριότερες λειπουργίες ήταν: α) η **τριπαρχία**, οι δαπάνες για τη συντήρηση του στόλου· β) η **χορηγία**, οι δαπάνες για την πραγματοποίηση μιας παράστασης σε δραματικούς αγώνες· γ) η **εσπίσιον**, τα απαραίτητα χρήματα για την παροχή γεύματος σε μέλη της φυλής σε εορτές ή σε αγώνες.

Οι πολίτες αυτοί τιμώνται ιδιαίτερα από τις αρχές για τα χρηματικά ποσά που προσέφεραν.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' Η πγεμονία της Αθήνας (479 – 431 π.Χ.)

Άλλαγές στη δομή του πολιτεύματος μετά το 462 π.Χ. Βαθύτερος εκδημοκρατισμός
Στον πολιτικό τομέα

- Κυριαρχη η Εκκλησία του Δήμου
- Αύξηση αρμοδιοτήτων Βουλής των Πεντακοσίων
- Οι Εννέα Άρχοντες γίνονται διακοσμητικοί
- Η εξουσία στα χέρια των Δέκα Στρατηγών

Στο δικαστικό τομέα

- Πλήρης αποδυνάμωση Άρειου Πάγου
- Ενίσχυση της Ηλιαίας
- Οικονομικός τομέας

Οι λεπτουργίες, σπηλαντικός τρόπος άμεσης φορολογίας

- Τριηραρχία
- Χορηγία
- Γυμνασιαρχία
- Εστίαση
- Δημόσια προβολή όσων αναλαμβάνουν λειτουργίες

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
462 π.Χ.	Αποπομπή Κίμωνα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Σε τι συνίσταται η αθηναϊκή δημοκρατία; Ποιοι είναι οι κυριότεροι θεσμοί της;

a) Θεμέλιο της αθηναϊκής δημοκρατίας είναι η ισότητα των ελεύθερων πολιτών καθώς και η δυνατότητα να μετέχουν ενεργά στην πολιτική, οικονομική, πολιτιστική ζωή της πόλης. Η δημοκρατία είναι πολίτευμα όλων των πολιτών, γι' αυτό οι πολίτες μετέχουν ενεργά στα κοινά, γεγονός που τους επιτρέπει να αναπτύξουν στο μέγιστο βαθμό τις ικανότητές τους, σωματικές, διανοητικές και πνευματικές. Για πρώτη φορά ένα καθεστώς έδωσε την ευκαιρία στα κατώτερα στρώματα να γίνουν μέτοχοι εξουσιών και προνομίων που ήταν προστά στους λίγους. Οι δημιουργικές δυνάμεις των πολλών αποδεσμεύτηκαν, με αποτέλεσμα αυτήν την τόσο πολύπλοκη όσο και θεαματική ανάπτυξη της πόλης κατά τον 5ο αι. π.Χ.

β) Σε επίπεδο πολιτικής εξουσίας:

1. Η Εκκλησία του Δήμου
2. Η Βουλή των Πεντακοσίων
3. Οι Δέκα Στρατηγοί

Σε επίπεδο δικαστικής εξουσίας:

1. Η Ηλιαία

Σε οικονομικό επίπεδο:

1. Οι λειτουργίες (τριηραρχία κτλ.)

2. Ποιος ο αντίστοιχος με την Εκκλησία του Δήμου θεσμός στη σύγχρονη δημοκρατία; Ποια διαφορά υπάρχει στον τρόπο συμμετοχής;

a) Σήμερα στη θέση της Εκκλησίας του Δήμου υπάρχει ο θεσμός της Βουλής.

b) Κατά την αρχαιότητα υπήρχε άμεση συμμετοχή του λαού στα κοινά. Ο πληθυσμός ήταν πολύ μικρότερος εκείνη την εποχή. Σήμερα δεν είναι δυνατό, λόγω έκτασης και πληθυσμού, να λειτουργήσει αντίστοιχο σύστημα ελέγχου της εξουσίας και αποφάσεων. Γι' αυτό έχει εισαχθεί το αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα. Κάθε νομός εκλέγει αντιπροσώπους (Βουλευτές) οι οποίοι συγκροτούν τη Βουλή, κύριο σώμα που αποφασίζει για τα κοινά.

3. Ποιον σκοπό εξυπηρετούσε ο θεσμός των λειτουργιών στην αρχαία Αθήνα;

Οι λειτουργίες ήταν τρόπος άμεσης φορολογίας και ενίσχυσης των δημόσιων οικονομικών. Οι πλούσιοι πολίτες αναλαμβάνουν τα έξοδα σημαντικών λειτουργιών

της δημοκρατίας. Από τις λειτουργίες ωφελούνταν και αυτός που τις αναλάμβανε, γιατί η δημόσια προβολή του ιδίου ήταν μεγάλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πρεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

4. Αφού επιστρέψετε στο προηγούμενο κεφάλαιο (Ενότητα 5), και με τη βοήθεια των παραθεμάτων, να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί με τα σημαντικότερα πολιτικά μέτρα κάθε Αθηναϊού πολιτικού. Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί στα χρόνια του Περικλή η αθηναϊκή δημοκρατία έφτασε στο απόγειό της;

a)

Πολιτικά μέτρα Σόλωνα	Πολιτικά μέτρα Κλεισθένη	Πολιτικά μέτρα Εφιάλπη/Περικλή
Διεύρυνση ρόλου Εκκλησίας Δήμου	Δημιουργία δέκα φυλών	Κατάργηση εξουσιών του Άρειου Πάγου
Βουλή Τετρακοσίων	Βουλή των Πεντακοσίων	Καθολική συμμετοχή σε αξιώματα
Στέρηση δικαιωμάτων όσων μετείχαν στα κοινά	Δέκα στρατηγοί	Ενδυνάμωση Βουλής Πεντακοσίων
Στα αξιώματα μετείχαν οι ανώτερες τάξεις	Κυρίαρχο σώμα της Εκκλησία του Δήμου	Ανώτατοι άρχοντες οι Δέκα Στρατηγοί
Διατήρηση πολιτικής εξουσίας Άρειου Πάγου	Οστρακισμός	Οι Εννέα Άρχοντες γίνονται διακοσμητικοί

b) Στα χρόνια του Περικλή το αθηναϊκό πολίτευμα εξελίσσεται σε σημαντικό βαθμό. Οι βασικές εξουσίες μεταβιβάζονται πλέον σχεδόν αποκλειστικά στο λαό. Το δημοκρατικό πολίτευμα υποστηρίζει μια δυναμική οικονομική ανάπτυξη. Ο πλούτος που συρρέει στην πόλη από το εμπόριο, τη ναυτιλία και το συμμαχικό ταμείο χρησιμοποιείται για τη στήριξη των θεσμών και της πολιτείας. Ωστόσο, όπως λέει και ο Θουκυδίδης, το πολίτευμα ήταν «πρώτου ανδρός αρχή». Ο Περικλής κινούσε τα νήματα από ψηλά χωρίς να φαίνεται. Ακόμη και αυτός δεν μπορούσε να ξεπεράσει τα όρια της νομιμότητας. Έπρεπε να εκλέγεται κάθε χρόνο ως ένας από τους Δέκα Στρατηγούς. Τον 5ο αι. π.Χ. η Αθήνα αξιοποίησε το δυναμικό της, έμψυχο και άψυχο, με υποδειγματικό τρόπο. Είχε την τύχη να βρίσκεται υπό την υψηλή εποπτεία ενός που σημαντικού πολιτικού (Περικλής), ο οποίος κρατούσε τις ισορροπίες. Αργότερα, μετά το θάνατό του, επικράτησαν οι δημαγωγοί, γεγονός καταστροφικό για την αθηναϊκή πολιτεία.

1. Τι γνωρίζετε για την Εκκλησία του Δήμου;

Η Εκκλησία του Δήμου κυριαρχούσε πλέον στην πολιτική ζωή της πόλης. Μέλη της ήταν όλοι οι ελεύθεροι Αθηναίοι πολίτες. Κάθε πολίτης διέθετε μία ψήφο. Το σώμα αποφάσιζε για όλα όσα αφορούσαν την αθηναϊκή πολιτεία.

Παράλληλα διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της Βουλής των Πεντακοσίων. Προετοίμαζε τους νόμους που πήγαιναν για έγκριση στην Εκκλησία του Δήμου (προθούλευμα).

2. Ποιοι ήταν οι υπόλοιποι φορείς της πολιτικής εξουσίας;

Οι Εννέα Άρχοντες ορίζονταν με κλήρωση. Έκαστην πολλές από τις εξουσίες τους. Κατέληξαν να γίνουν διακοσμητικοί πολιτικοί παράγοντες.

Η εξουσία περνάει στα χέρια των Δέκα Στρατηγών. Ευθύνονται για την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της πόλης (διοίκηση στρατού και στόλου) καθώς και τις σχέσεις της πόλης με τις υπόλοιπες.

Ο Άρειος Πάγος έχασε πολλές από τις παλαιές εξουσίες που διέθετε. Μπορούσε να δικάζει μόνο για φόνο εκ προμελέτης και εμπροσμό.

3. Ποιες οι κυριότερες λειτουργίες;

Οι κυριότερες λειτουργίες ήταν: α) η τριπαρχία, οι δαπάνες για τη συντήρηση του στόλου· β) η χορηγία, οι δαπάνες για την πραγματοποίηση μιας παράστασης σε δραματικούς αγώνες· γ) η εστίαση, τα απαραίτητα χρήματα για την παροχή γεύματος σε μέλη της φυλής σε εορτές ή σε αγώνες.

4. Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ – Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πρεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

Περιληψη

Ο πληθυσμός της Αθήνας κατά το «χρυσό αιώνα» αποτελούνταν από:

α) τους **Αθηναίους πολίτες**, β) τους **μέτοικους**, γ) τους **δούλους**.

Για να υπαχθεί κάποιος στην κατηγορία του Αθηναίου πολίτη έπρεπε και οι δύο γονείς να είναι Αθηναίοι. Ήταν ίσοι απέναντι στο νόμο, συμμετείχαν σε όλα τα αξιώματα και στην Εκκλησία του Δήμου.

β) Μέτοικοι ονομάζονταν όσοι κατάγονταν από άλλες πόλεις και είχαν εγκατασταθεί στην Αθήνα για οικονομικούς λόγους. Ασχολούνταν κύρια με το εμπόριο και πλήρωναν το **μετοίκιο**, ένα φόρο ο οποίος τους επέτρεπε να ζουν και να εργάζονται στην πόλη.

Οι δούλοι αποτελούσαν και τη μεγαλύτερη κοινωνική ομάδα. Άλλοι προέρχονταν από αιχμαλωσίες πολέμου, άλλοι είχαν αγοραστεί και άλλοι ήταν απόγονοι δούλων. Ασχολούνταν σε ποικίλους τομείς: στους αγρούς, σε κρατικές υπηρεσίες, ως παιδαγωγοί κτλ. Γενικά οι Αθηναίοι φέρονταν καλά στους δούλους.

Τα σπίτια ήταν γενικά μονοκατοικίες. Η γυναίκα έμενε στο σπίτι και ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού και με την ανατροφή των παιδιών. Μόνο ιέρεια μπορούσε να γίνει.

Ο άντρας ήταν ελεύθερος να περνάει μεγάλο μέρος της ημέρας έξω από το σπίτι. Μπορούσε να ξοδεύει τον ελεύθερο χρόνο στα γυμναστήρια, στα λουτρά και αλλού.

Τα κορίτσια εκπαιδεύονταν από μικρά στις οικιακές εργασίες, ενώ τα αγόρια στέλνονταν σε ιδιωτικά σχολεία όταν γίνονταν επτά ετών.

Γενικά η διατροφή ήταν λιτή και περιοριζόταν σε όσα παρείχε η γη και η θάλασσα. Το κρέας ήταν σπάνιο. Βασικό ρούχο ήταν ο χιτώνας, ο οποίος δημιουργούσε πολλές ή λίγες πτυχώσεις. Υπήρχε και το ιμάτιο, ένα ζεστό μάλλινο πανωφόρι το οποίο φορούσαν πάνω από το χιτώνα. Στα πόδια φορούσαν σανδάλια, ενώ οι πλούσιες Αθηναίες αγαπούσαν τα κοσμήματα.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Κοινωνικές τάξεις της Αθήνας

- Αθηναίοι πολίτες: κυριαρχούν στην πόλη
- Μέτοικοι
- Δούλοι

Η θέση της γυναικός

- Παραμονή στο σπίτι
- Γινόταν μόνο ιέρεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' **Η θέση του άντρα**
Η ηγεμονία
της Αθήνας
(479 - 431 π.Χ.)

- Συζητήσεις, γυμναστήρια
- Εκκλησία του Δήμου
- Συμπόσια

Η ανατροφή των παιδιών

- Κορίτσια στο σπίτι
- Αγόρια σε ιδιωτικά σχολεία από επτά ετών

Διατροφή των Αθηναίων

- Λιτή
- Προϊόντα γης
- Σπάνια κρέας

Ένδυση

- Βασικό ένδυμα ο χιτώνας
- Πάνω από το χιτώνα το ιμάτιο

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Αθηναίοι πολίτες

Με το πέρασμα του χρόνου και την ανάπτυξη της οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος της αθηναϊκής πολιτείας γινόταν όλο και πιο δύσκολο σε κάποιον να μπει μέσα σε αυτό το στενό κύκλο του Αθηναίου πολίτη. Δυστυχώς τα, οικονομικά κυρίως, πλεονεκτήματα που απολάμβαναν οι Αθηναίοι πολίτες (θεωρικά κτλ.) είχαν ως αποτέλεσμα να επικρατήσει η άποψη στα φτωχά στρώματα ότι το κράτος ήταν υποχρεωμένο να τους συντηρεί για πάντα. Από την άλλη, η απροθυμία να απονείμουν πλήρη δικαιώματα στους συμμάχους δημιούργησε πολλές δυσαρέσκειες, οι οποίες θα κοστίσουν ακριβά στους Αθηναίους κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου.

Μέτοικοι

Οι μέτοικοι δε διέθεταν πολιτικά δικαιώματα, αν και πολλές φορές υπηρετούσαν στο στρατό ή στο ναυτικό.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

«Ο θεσμός της δουλείας είναι δίκαιος»

Τι σας κάνει ιδιαίτερα εντύπωση στο κείμενο του Αριστοτέλη; (σελ. 75 σχ. βιβλίου)

138 Ιδιαίτερη εντύπωση κάνει η επιχειρηματολογία του σπουδαίου φιλοσόφου υπέρ του θεσμού της δουλείας. Ο Αριστοτέλης θεωρεί εξ ορισμού ότι ο δουλός είναι ένα ζωντανό

εργαλείο. Θα περίμενε κανείς να ανήκει στους πολέμιους του θεσμού. Ωστόσο, βλέπουμε πως προσπαθεί να δικαιολογήσει τη δουλεία στηριγμένος σε αυθαίρετους συλλογισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πρεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

Ο ρόλος της γυναικάς

Συμφωνούν τα αγόρια και τα κορίτσια μ' αυτές τις απόψεις; Τι έχει αλλάξει από τότε έως σήμερα; (σελ. 76 σχ. βιβλίου)

Οι απόψεις των αγοριών και των κοριτσιών σχετικά με όσα πιστεύει ο Ήενοφώντας έχουν αλλάξει πλέον ριζικά. Σήμερα έχουν γίνει πολλά βήματα στον τομέα της ισότητας των δύο φύλων και από νομική άποψη και σε σχέση με τη νοοτροπία. Η γυναικά βγαίνει ελεύθερα έξω από το σπίτι και συμμετέχει περισσότερο ή λιγότερο ισότιμα στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική ζωή. Σε πολλές νέες οικογένειες έχει γίνει αποδεκτή η νοοτροπία ότι και ο άντρας πρέπει να ασχολείται με την ανατροφή των παιδιών και τις οικιακές εργασίες. Η ισότητα στην εκπαίδευση και στη μόρφωση είναι δεδομένη. Ωστόσο, εξακολουθούν να επιζούν παλιές και παρωχημένες νοοτροπίες πάνω σε αυτό το θέμα. Σε αρκετούς τομείς οι διακρίσεις δε λείπουν. Πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά για να επιτευχθεί καθεστώς ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα.

Σκπνή στο γυναικωνίτη. Ερυθρόμορφη πυξίδα. Παρίσι, Μουσείο Λούβρου. Ο γυναικωνίτης είναι το βασιλείο της γυναικάς. Με τη ασχολείται πι κύρια μορφή της εικόνας; (σελ. 76 σχ. βιβλίου)

Η καθιστή γυναικεία μορφή, στο κέντρο της εικόνας, ασχολείται με τον καλλωπισμό της. Στο ένα χέρι κρατάει έναν καθρέφτη ενώ στρέφει το κεφάλι της σε προφίλ για να δει το πρόσωπό της.

Σκπνή από συμπόσιο (Ρώμη, Μουσείο Βατικανού).

Τι απεικονίζει; (σελ. 77 σχ. βιβλίου).

Στο κέντρο της παράστασης βρίσκεται άντρας ξαπλωμένος σε ανάκλιντρο. Κάνει εμμετό σε αγγείο που βρίσκεται στο πάτωμα. Μια γυναικεία μορφή προσπαθεί να τον συνεφέρει.

1. Συγκρίνετε τη θέση των διούλων στην Αθήνα με την αντίστοιχη των ειλώτων στην Σπάρτη.

- a) Οι ειλώτες είχαν περιπέσει σε ένα καθεστώς επαχθούς δουλείας. Άν και στην αρχή ήταν στην ουσία δουλοπάροικοι, έχοντας την υποχρέωση να παραδίδουν ένα ποσοστό της σοδειάς στους Σπαρτιάτες, αργότερα η θέση τους έγινε πολύ δυσχερής. Ο διαρκής φόβος για εξέγερση των ειλώτων οδήγησε τους Σπαρτιάτες στην υιοθέτηση σκληρών μέτρων επιτίρησης του. Μας είναι γνωστή η πρακτική των Σπαρτιατών να σκοτώνουν έναν ειλώτα για κάθε γνήσιο πολίτη που έφτανε στο όριο ενηλικίωσης. Το φάσμα της επανάστασης των ειλώτων καθόρισε το χαρακτήρα του σπαρτιατικού κράτους. Μεταβλήθηκε σε μια κλειστοφοβική κοινωνία η οποία αρνούνταν να έχει σοβαρές επαφές με τον έξω κόσμο.

β) Αντίθετα η θέση των διούλων στην Αθήνα ήταν πολύ καλύτερη. Χρησιμοποιούνταν σε ποικιλες εργασίες: στους αγρούς, σε διοικητικές θέσεις, ως παιδαγωγοί κτλ. Οι Αθηναίοι γενικά περιέβαλαν τους διούλους με στοργή. Αν κατέφευγαν ως ικέτες σε κάποιο ιερό, κανείς δεν μπορούσε να τους πειράξει.

2. Τι ήταν οι μέτοικοι και ποιες ανποτοικίες βρίσκετε να υπάρχουν με τους σημερινούς μετανάστες στη χώρα μας;

- a) Μέτοικοι ονομάζονταν όσοι κατάγονταν από άλλες περιοχές και είχαν εγκατασταθεί στην Αθήνα για οικονομικούς λόγους. Η πόλη ήταν πλούσια και πολλοί Έλληνες θεωρούσαν ότι εκεί υπήρχαν ευκαιρίες πλουτισμού. Πλήρωναν ένα φόρο, το μετοίκιο, ο οποίος τους επέτρεπε να εργάζονται στην Αθήνα.
- β) Όπως οι μέτοικοι, έτσι και οι σημερινοί μετανάστες έχουν έρθει στη χώρα μας αναζητώντας μια καλύτερη μοίρα, μια πιο αξιοπρεπή ζωή, σε σχέση με τις χώρες καταγωγής τους.
Πολλοί μετανάστες σήμερα ασχολούνται με το εμπόριο, συμβάλλοντας με την εργασία τους στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

3. Ποιος ήταν ο ρόλος της γυναικάς στην Αθήνα; Ποιες διαφορές διαπιστώνετε στη θέση της γυναικάς σήμερα;

- a) Η θέση της γυναικάς ήταν στο σπίτι. Ασχολούνταν αποκλειστικά με τις οικιακές εργασίες και την ανατροφή των παιδιών. Ήξω έβγαινε σπάνια, κυρίως κατά τις θρησκευτικές εορτές. Μόνο ιερεία μπορούσε να γίνει. Πιο ελεύθερες ήταν οι εταίρες. Μπορούσαν να μορφωθούν και να συναναστραφούν στα συμπόσια με εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής.
- β) Η θέση της γυναικάς έχει αλλάξει πάρα πολύ. Αν και ακόμη ασχολείται με τα παιδιά ή με τις δουλειές του σπιτιού, εντούτοις είναι πλέον ελεύθερη να βγαίνει έξω, εργάζεται, έχει δικαίωμα ψήφου, διαχειρίζεται μόνη της τα χρήματα που κερδίζει, έχει αποδείξει την αναμφισθήτητη ικανότητά της σε πολλούς τομείς. Μένουν βέβαια να γίνουν πολλά, ώστε να εξασφαλιστεί η ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τι γνωρίζετε για τη διατροφή και την ένδυση;

Γενικά η διατροφή ήταν λιτή και περιοριζόταν σε όσα παρείχε η γη και η θάλασσα. Το κρέας ήταν σπάνιο. Βασικό ρούχο ήταν ο χιτώνας, ο οποίος δημιουργούσε πολλές ή λίγες πτυχώσεις. Υπήρχε και το ιμάτιο, ένα ζεστό μάλλινο πανωφόρι το οποίο φορούσαν πάνω από το χιτώνα. Στα πόδια φορούσαν σανδάλια, ενώ οι πλούσιες Αθηναίες αγαπούσαν τα κοσμήματα.

5. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΟΡΦΩΣΗΣ – Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΚΑΙ Η ΕΡΓΑΣΙΑ – Η ΑΘΗΝΑ ΓΙΟΡΤΑΖΕΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'
Η πρεμονία
της Αθήνας
(479 – 431 π.Χ.)

Περιληψη

Ιδανικό της πολιτείας ήταν η ισορροπημένη ανάπτυξη των σωματικών και των πνευματικών ικανοτήτων των παιδιών. Σπουδαία ήταν η θέση της μουσικής. Το αγόρι συνοδευόταν στο σχολείο από τον **παιδαγωγό**, ένα μορφωμένο διούλο συνήθως. Το ίδιο πρόσωπο τον βοηθούσε στα μαθήματα. Στο σχολείο ο **γραμματιστής** δίδασκε γραφή, ανάγνωση και τα ομηρικά έπη, ο **κιθαριστής** δίδασκε μουσική, ο παιδοτρίβης ασχολούνταν με τη γυμναστική του παιδιού. Όσοι ανήκαν σε πλούσιες οικογένειες και επιδίωκαν να ασχοληθούν με την πολιτική διδάσκονταν την τέχνη της ρυτορικής από μορφωμένους ανθρώπους, τους **σοφιστές**.

Την εποχή αυτή η Αθήνα μεταμορφώθηκε σε πνευματικό κέντρο της Ελλάδας (**«Ελλάδος παιδευστήν»**). Υπήρχαν πολλές ευκαιρίες και δυνατότητες για τους νέους να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους.

Οι αγρότες, που είναι η πολυπλοθέστερη τάξη, κατέχουν μικρά κομμάτια κλήρου. Τα καλλιεργούν με τη βούθεια των δούλων. Η κτηνοτροφία δεν είναι ανεπιυγμένη.

Οι τεχνίτες εργάζονται σε καταστήματα τα οποία είναι συγκεντρωμένα ανά ειδικότητα και ανοιχτά από τη μεριά του δρόμου. Το εμπόριο βρίσκεται σε άνθιση. Κάθε χρόνο εισάγονται ξυλεία, δημητριακά, δέρματα, μέταλλα κτλ. Σπουδαίο εξαγωγιμό προϊόν είναι τα απικά αγγεία. Σημαντική άνοδο γνωρίζουν οι μέτοικοι. Στην πόλη δρουν σπουδαίοι καλλιτέχνες, ρίτορες, φιλόσοφοι, οι οποίοι συμπληρώνουν τη χρυσή εποχή της Αθήνας.

Σπουδαία εορτή ήταν τα **Παναθήναια**, ο οποία τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμή της πολιούχου θεάς Αθηνάς. Σημαντικά ήταν και τα **Μεγάλα**, ή «εν άστει» **Διονύσια**, προς τιμή του Διονύσου. Το Διόνυσο τιμούσαν και στα **Ανθεσπέρια** ενώ δοκίμαζαν το καινούριο κρασί. Άλλη μια σπουδαία γιορτή ήταν τα **Ελευσίνια**, τα οποία τελούνταν στις αρχές Οκτωβρίου στην Ελευσίνα προς τιμή της Δήμητρας και της Περσεφόνης. Κατά τη γιορτή αυτή τελούνταν τα περίφημα Ελευσίνια Μυστήρια.

Το αθηναϊκό σύστημα εκπαίδευσης

Στόχοι του εκπαιδευτικού συστήματος

- Διδάσκαλοι
 - Παιδαγωγός (βοηθός στα μαθήματα)
 - Γραμματιστής (γραφή και ανάγνωση)
 - Παιδοτρίβης (γυμναστική).
 - Σοφιστές (ρητορική, ανώτερη εκπαίδευση)

Αγροπολιτική οικονομία

- Μικροί κλήροι
- Βοηθητικοί οι δούλοι
- Περιορισμένη η κτηνοτροφία

Οι τεχνίτες

- Συγκεντρωμένοι ανά κατηγορία
- Εργασία σε μικρά εργαστήρια

Εμπόριο

- Ραγδαία ανάπτυξη
- Ποικιλες εισαγωγές
- Εξαγωγές σε όλη τη Μεσόγειο

Διανόση

- Σπουδαίοι φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, πολιτικοί

Εορτές

- Πλαναθήναια
- Μεγάλα Διονύσια
- Ανθεστήρια
- Ελευσίνια

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Μεγάλα Διονύσια

Οργιαστικές τελετές προς τιμή του Διονύσου, θεού του κρασιού και της χαράς. Διεξάγονταν το μίνα Ελαφηβολιώνα (μέσα Μαρτίου - μέσα Απριλίου). Κατά τη διάρκειά τους διεξάγονταν και δραματικοί αγώνες. Αρχικά, διεξάγονταν μια τελετή όπου παρουσιάζονταν τα δράματα και οι συντελεστές τους. Μια επιτροπή, αποτελούμενη από δέκα επιμελητές και τον Επώνυμο Άρχοντα, επέλεγε τρία έργα

για παρουσίαση. Την επόμενη μέρα ακολουθούσε περιφορά του αγάλματος του Διονύσου, το οποίο τοποθετούσαν σε βωμό. Στη συνέχεια ψάλλονταν διθύραμβοι αφιερωμένοι στο θεό. Κατά τις τρεις τελευταίες μέρες παρουσιάζονταν τα τρία (479 – 431 π.Χ.) επιλεγμένα έργα.

Ανθεσπίρια

Εορτές της αρχαίας Αθήνας στις οποίες τιμούνταν ο Διόνυσος και οι νεκροί. Διαρκούσαν τρεις μέρες. Την πρώτη μέρα (Πιθάγια) άνοιγαν τα πιθάρια με το καινούριο κρασί. Τη δεύτερη μέρα (Χόες) γινόταν μια ιεροτελεστία, ο ιερός γάμος του Διονύσου με τη γυναίκα του Βασιλιά. Το ξύλινο άγαλμα του θεού (ξόανο) μεταφερόταν στους δρόμους της πόλης πάνω σε άρμα που είχε τη μορφή καραβιού. Την τρίτη μέρα (χύτροι) αποδιδόταν λατρεία στους νεκρούς. Θεωρούσαν ότι οι νεκροί τριγυρνούν στον πάνω κόσμο. Οι ζωντανοί κατέφευγαν σε καθαρμούς και έκαναν προσφορές στο Δία και στον Ερμή.

Ελευσίνια

Τελούνταν το μήνα Βονδρομιώνα (μέσα Σεπτεμβρίου - μέσα Οκτωβρίου). Μεγάλη πομπή ξεκινούσε από την Αθήνα και έφτανε στην Ελευσίνα μέσω της Ιεράς Οδού. Η πομπή έφτανε στον ιερό χώρο της Δήμητρας το βράδυ. Μέσα έμπαιναν μόνο οι μυημένοι. Πολύ λίγα γνωρίζουμε για όσα διαδραματίζονταν εκεί. Τα Μεγάλα Μυστήρια διαδραματίζονταν στο Τελεστήριο. Ξέρουμε ότι οι τελετές περιλάμβαναν τα «δρώμενα», τα «λεγόμενα» και τα «δεικνύμενα». Τα «δρώμενα» ήταν μάλλον κάποιες ιερουργίες σχετικές με τη ζωή τη Δήμητρας και της Περσεφόνης. Τα «λεγόμενα» σχετίζονταν με την αναφώνηση κάποιων ιερών και σημαντικών λέξεων. Αρχηγός των Μυστηρίων ήταν ο ιεροφάντης. Πιθανά οι τελετές σχετίζονταν με παλαιές αγροτικές λατρείες.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Υποδηματοποιείο: μελανόμορφος αμφορέας. (Βοστόνη, Μουσείο Καλών Τεχνών).

Μπορεί να προσδιορίσετε το ρόλο των τριών εικονιζόμενων προσώπων;

Αριστερά εικονίζεται ο υποδηματοποιός, ο οποίος επιδιορθώνει ένα υπόδημα. Δεξιά εικονίζεται ο πελάτης, ο οποίος κρατάει ένα ραβδί στο δεξί του χέρι και στηρίζεται πάνω σε αυτό. Στη μέση εικονίζεται μια μορφή η οποία ακουμπά το δεξί της χέρι στο κεφάλι του υποδηματοποιού. Πρόκειται μάλλον για συμβολική μορφή, κάποια θεότητα ίσως, που προστατεύει το επάγγελμα, η οποία μοιάζει να στεφανώνει τον τεχνίτη και να υποστηρίζει το έργο του.

**Εργαστήριο αγγειοπλαστικής: ερυθρόμορφος κρατήρας (Οξφόρδη,
Ασμολειανό Μουσείο).**
Μπορείτε να περιγράψετε τη σκηνή;

Δεξιά εικονίζεται ο αγγειοπλάστης (ο κεραμέας). Κρατάει ένα μεγάλο αγγείο, το οποίο μάλλον έχει βγάλει από το φούρνο. Στρέφει το κεφάλι του προς τη μορφή αριστερά, που βρίσκεται ο ρωγμάρχος που διακοσμεί ένα παρόμοιο αγγείο με το χρωστήρα (πινέλο). Η δεύτερη μορφή είναι καθιστή. Ο αγγειοπλάστης ετοιμάζεται να του φέρει το αγγείο που κρατάει για να το διακοσμήσει.

Μάθημα σ' ένα σχολείο: Απικό ερυθρόμορφο αγγείο. (Βερολίνο, Κρατικό Μουσείο).

Ποια μαθήματα διδάσκεται ο μαθητής; Από ποιον συνοδεύεται στο σχολείο;

Αριστερά βλέπουμε τον κιθαριστή να διδάσκει μουσική στο νεαρό αγόρι. Στη μέση ο γραμματιστής διδάσκει ανάγνωση στον όρθιο νεαρό, ίσως και τα ομηρικά έπη. Δεξιά βρίσκεται ο παιδαγωγός, μορφωμένος δούλος, συνήθως, ο οποίος συνοδεύει το παιδί στο σχολείο και τον βοηθάει στα μαθήματά του.

1. Ποιες γιορτές σήμερα σχετίζονται με τις αντίστοιχες αθηναϊκές; (Λάβετε υπόψη τα δεδομένα του τόπου σας).

Τα Μεγάλα Διονύσια και τα Ανθεστήρια αντιστοιχούν με τον εορτασμό της Αποκριάς. Πολλά δρώμενα σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας είναι διονυσιακά και ο πυρήνας τους ανάγεται σε αντίστοιχες διονυσιακές τελετές της αρχαιότητας. Ειδικά τα Ανθεστήρια, επειδή σε αυτά λατρεύονταν οι νεκροί, μπορούν να θεωρηθούν ότι αντιστοιχούν στα χριστιανικά Ψυχοσάββατα, τα οποία εορτάζονται την ίδια εποχή (Μάρτιος). Τα Ελευσίνια παρουσιάζουν ομοιότητες με το Χριστιανικό Πάσχα. Η Δήμητρα, όπως και ο Ιησούς, κατεβαίνει στον Άδη και ανεβάζει την Περσεφόνη στη γη των ζωντανών. Ο Ιησούς και η Δήμητρα νικούν το Θάνατο. Άλλωστε και η έξη Πάσχα σημαίνει πέρασμα από το σκοτάδι στο φως. Τον ίδιο συμβολισμό πάντως έχουν και οι περιπέτειες του Διόνυσου, ο οποίος πέθανε και αναστήθηκε.

2. Υπάρχει κοντά στην περιοχή σας κάποιο μουσείο; Ποια η χρονιμότητά του από πολιτιστική και οικονομική άποψη;

- Ένα από τα μουσεία είναι το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
- Τα μουσεία αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικό θεσμό. Φέρνουν τους ανθρώπους σε επαφή με το παρελθόν και τις ρίζες τους. Μέσα από τα εκθέματα ενός μουσείου μπορεί να δει κάποιος σπουδαία δείγματα του ανθρώπινου πολιτισμού. Μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τη δική του φύση, αλλά και τα ελαπτώματα. Ένα μουσείο μπορεί ακόμη να κεντρίσει το ενδιαφέρον του επισκέπτη για τη μάθηση και την ενασχόληση με κάποιον τομέα γνώσης. Επιπλέον, σημαντικό πολιτιστικό έργο παράγουν και οι έρευνες που χρηματοδοτούν τα μουσεία. Πολλές αρχαιολογικές

αποστολές στηρίζονται σε μεγάλα μουσεία. Τα μουσεία, ακόμη, δεν αποτελούνται μόνο από τις αίθουσες με εκθέματα. Υπάρχει ένας ολόκληρος αφανής κόσμος ο οποίος δουλεύει στα παρασκήνια. Σημαντική είναι η συμβολή των μουσείων στη συντήρηση, αναστήλωση και αξιολόγηση των μνημείων του παρελθόντος. Πολλά από αυτά (γραπτές πηγές, οικοδομήματα κτλ.) θα είχαν καταστραφεί χωρίς τη συνδρομή των τμημάτων συντήρησης.

Σημαντική είναι και η συμβολή των μουσείων στον οικονομικό τομέα. Τα μουσεία αποτελούν πόλο ελξης για πολλούς τουρίστες, γεγονός που τονώνει την οικονομία μιας περιοχής. Η προβολή εκθεμάτων μεγάλων μουσείων μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε διαφημιστική καμπάνια για την αύξηση του εθνικού τουρισμού.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια η μόρφωση που λάμβανε ένας Αθηναίος;

Ιδανικό της πολιτείας ήταν η ισορροπημένη ανάπτυξη των σωματικών και των πνευματικών ικανοτήτων των παιδιών. Σπουδαία ήταν η θέση της μουσικής. Το αγόρι συνοδευόταν στο σχολείο από τον παιδαγωγό, ένα μορφωμένο δούλο συνήθως. Το ίδιο πρόσωπο τον βοηθούσε στα μαθήματα. Στο σχολείο ο γραμματιστής δίδασκε γραφή, ανάγνωση και τα ομηρικά έπη, ο κιθαριστής δίδασκε μουσική, ο παιδοτρίβης ασχολούνταν με τη γυμναστική του παιδιού. Όσοι ανήκαν σε πλούσιες οικογένειες και επιδίωκαν να ασχοληθούν με την πολιτική διδάσκονταν την τέχνη της ρητορικής από μορφωμένους ανθρώπους, τους σοφιστές.

2. Ποιες οι σπουδαιότερες εορτές της αρχαίας Αθήνας;

Σπουδαία εορτή ήταν τα Παναθηναϊκά, η οποία τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμή της πολιούχου θεάς Αθηνάς. Σημαντικά ήταν και τα Μεγάλα Διονύσια, προς τιμή του Διονύσου. Το Διόνυσο τιμούσαν και στα Ανθεστήρια ενώ δοκίμαζαν το καινούριο κρασί. Άλλη μια σπουδαία γιορτή ήταν τα Ελευσίνια, τα οποία τελούνταν στις αρχές Οκτωβρίου στην Ελευσίνα προς τιμή της Δήμητρας και της Περσεφόνης. Κατά τη γιορτή αυτή τελούνταν τα περίφημα Ελευσίνια Μυστήρια.

Περίληψη

Το έτος 470 π.Χ. ιδρύεται η Συμμαχία της Δάλου. Σύντομα μετατρέπεται σε όργανο της αθηναϊκής ηγεμονίας. Η Αθήνα αναπτύσσεται δραματικά κάτω από την καθοδήγηση του Περικλή.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που έχουν σχέση μεταξύ τους

1. Κίμων	α. φόρος
2. μέτοικος	β. Άρειος Πάγος
3. Ελληνοταμίας	γ. Τριηραρχία
4. Εφιάλπις	δ. Βουλή των Πεντακοσίων
5. Θεωρικά χρήματα	ε. Ευρυμέδων
6. προβούλευμα	στ. μετοίκιον
7. λειπουργία	ζ. Θέατρο

Απάντηση:

1ε, 2στ, 3α, 4β, 5ζ, 6δ, 7γ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΠΕΜΠΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη σπίλη ΟΝΟΜΑ

ΠΡΟΤΑΣΗ	ΟΝΟΜΑ
1. Αθηναίος πολιτικός που πρωτοστάτησε στη Δηλιακή Συμμαχία.	
2. Κάτω από τις διαταγές του οι Αθηναίοι νίκησαν στον ποταμό Ευρυμέδοντα τους Πέρσες (467 π.Χ.).	
3. Αρχηγός της δημοκρατικής μερίδας στην Αθήνα. Δολοφονήθηκε το 461 π.Χ.	
4. Ο μέγιστος των Ελλήνων πολιτικών του 5ου αι. π.Χ.	
5. Αθηναίος διπλωμάτης, που έδωσε το όνομά του σε μια σπουδαία για την Αθήνα συνθήκη.	
6. Αθηναίος πολιτικός που αργότερα κατηγορήθηκε για μηδισμό.	

2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ

	Σ	Λ
1. Αρχικά οι νησιώτες ζήτησαν προστασία από την Αθήνα.	☐	☐
2. Η αρχική έδρα της Αθηναϊκής Συμμαχίας ήταν η Δήλος.	☐	☐
3. Ο Θεμιστοκλής εξορίστηκε με την κατηγορία ότι δέχτηκε χρήματα από τους Σπαρτιάτες.	☐	☐
4. Ο Κίμωνας νίκησε τους Πέρσες στον ποταμό Ευρυμέδοντα.	☐	☐
5. Ο Περικλής καταγόταν από το γένος του Αλκμεωνιδών.	☐	☐
6. Ο Άρειος Πάγος ήταν προοδευτικό σώμα.	☐	☐
7. Οι φτωχότεροι μπορούσαν απερίσπαστοι να παρακολουθούν τις συνεδριάσεις της Εκκλησίας του Δήμου.	☐	☐
8. Η Ειρήνη του Καλλία δημιουργεί πολλά προβλήματα στους Αθηναίους.	☐	☐
9. Κυρίαρχο σώμα στην αθηναϊκή πολιτεία είναι η Εκκλησία του Δήμου.	☐	☐
10. Τα μέλη της Βουλής των Πεντακοσίων εκλέγονταν για ένα χρόνο.	☐	☐
11. Οι Εννέα Άρχοντες εκλέγονταν από το λαό.	☐	☐
12. Ανώτατοι άρχοντες είναι οι δύο από τους εννέα άρχοντες.	☐	☐
13. Η Ήλιαία αποτελούνταν από 1.000 δικαστές.	☐	☐
14. Οι λειτουργίες αναλαμβάνονταν πρόθυμα από τους πολίτες.	☐	☐
15. Χορηγία ονομαζόταν η συντήρηση ενός πλοίου.	☐	☐
16. Για να είναι κάποιος Αθηναίος πολίτης έπρεπε και οι δύο γονείς να είναι Αθηναίοι.	☐	☐
17. Οι μέτοικοι κατάγονταν από άλλες πόλεις.	☐	☐
18. Οι Αθηναίοι συμπεριφέρονταν άσκημα στους δουύλους.	☐	☐
19. Τα έπιπλα ήταν λιτά σε ένα αθηναϊκό σπίτι.	☐	☐
20. Η γυναίκα έμενε μέσα στο σπίτι, σπάνια έβγαινε έξω.	☐	☐
21. Ο άνδρας ασχολούνταν και με δουλειές του σπιτιού.	☐	☐
22. Τα αγόρια και τα κορίτσια λάμβαναν την ίδια μόρφωση.	☐	☐
23. Το κρέας ήταν σπάνιο στην αθηναϊκή διατροφή.	☐	☐

- 24.** Οι Αθηναίες δεν αγαπούσαν τα κοσμήματα.
- 25.** Ο γραμματιστής μάθαινε το παιδί γραφή και ανάγνωση.
- 26.** Οι Αθηναίοι αγρότες ήταν ολιγομελής τάξη.
- 27.** Τα εργαστήρια βρίσκονταν διασκορπισμένα σε διάφορα μέρη.
- 28.** Οι μέτοικοι συνέβαλαν ιδιαίτερα στην οικονομική ανάπτυξη της Αθήνας.

3. Σπις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Τα μέλη της Δηλιακής Συμμαχίας διέθεταν
2. Ο καθόρισε για πρώτη φορά το ποσό της εισφοράς των μελών.
3. Η Δηλιακή Συμμαχία μετατράπηκε σε μέσο ανάπτυξής της
4. Στην πολιτική ζωή της Αθήνας κυριαρχούν δύο κόμματα, το και το
5. Ο Κίμωνας ήταν γνωστός για τη του.
6. Ο Κίμωνας έσπευσε να βοηθήσει τους κατά την επανάσταση των
7. Ο Περικλής προώθησε σχέδιο της πόλης.
8. Στην κάθε πολίτης εξέφραζε ελεύθερα τη γνώμη του.
9. Η ετοίμαζε τα κείμενα των νόμων που ψήφιζε η
10. Οι προέρχονταν και από αιχμαλωσίες πολέμου.
11. Το μοναδικό αξίωμα των γυναικών ήταν αυτό της
12. Η γυναίκα ασχολούνταν με τις εργασίες.
13. Ο άντρας σύχναζε και στα
14. Η μόρφωση των αγοριών άρχισε από την ηλικία των ετών.
15. Βασικό ρούχο ήταν ο
16. Το ήταν είδος πανωφορίου.

4. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ		ΓΕΓΟΝΟΣ
1	478 π.Χ.	α.	οστρακισμός Κίμωνα
2	471 π.Χ.	β.	οριστική πτώση του Κίμων
3	449 π.Χ.	γ.	εξορία του Θεμιστοκλή
4	467 π.Χ.	δ.	Τριακονταετείς Σπουδές
5	461 π.Χ.	ε.	μάχη στον Ευρυμέδοντα
6	446 π.Χ.	στ.	αθηναϊκή συμμαχία
7	462 π.Χ.	ζ.	Ειρήνη του Καλλία

5. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Συς παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Τα οικονομικά θέματα της Δηλιακής Συμμαχίας διαχειρίζονταν οι:
α) Ελλανοδίκες, β) Ελληνοταρίες, γ) Πεντακοσιομέδιμνοι
2. Η Αθηναϊκή Συμμαχία περιλάμβανε περίπου:
α) 100 πόλεις, β) 200 πόλεις, γ) 400 πόλεις
3. Ο Περικλής ήταν μαθητής του:
α) Αναξαγόρα, β) Αναξιμένη, γ) Αναξίμανδρου
4. Ο Κίμωνας πέθανε στην:
α) Αμφράγο, β) Πάρο, γ) Κύπρο
5. Ο Περικλής έγινε αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος μετά τη δολοφονία του:
α) Θεμιστοκλή, β) Εφιάλτη, γ) Αριστείδην
6. Λαϊκό δικαστήριο ήταν:
α) η Ηλιαία, β) ο Άρειος Πάγος, γ) η Πρυτανεία
7. Η παροχή δημοσίου γεύματος από πλούσιους πολίτες ονομαζόταν:
α) χορηγία, β) εστίαση, γ) γυμνασιαρχία
8. Ο φόρος που πλήρωναν οι μέτοικοι ονομαζόταν:
α) εμπορία, β) εφορεία, γ) μετοίκιο
9. Οι μορφωμένοι δούλοι εκτελούσαν χρέον:
α) αστυνομικών, β) εργατών, γ) παιδαγωγών
10. Ο δίδασκε στο παιδί μουσική:
α) σοφιστής, β) κιθαριστής, γ) παιδαγωγός
11. Με το γύμνασμα του παιδιού ασχολούνταν οι:
α) παιδοτρίβης, β) παιδαγωγός, γ) γραμματιστής
12. Η κτηνοτροφία στην Αθήνα είναι:
α) περιορισμένη, β) αναπτυγμένη, γ) πρωτόγονη
13. Η λαμπρότερη αθηναϊκή γιορτή ήταν τα:
α) Λίναια, β) Παναθήναια, γ) Αρρηφόρια
14. Γιορτή προς τιμή του Διονύσου ήταν τα:
α) Διονύσια, β) Θεσμοφόρια, γ) Ελευσίνια
15. Τα Ελευσίνια ήταν γιορτή αφιερωμένη:
α) στον Ελευσίνιο Δία, β) στην Ήρα, γ) στη Δήμητρα και στην Περσεφόνη

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΠΕΜΠΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1n άσκηση

1. Αριστείδης, 2. Κίμωνας, 3. Εφιάλτης, 4. Περικλής, 5. Καλλίας, 6. Θεμιστοκλῆς

2n άσκηση

- 1Λ, 2Σ, 3Λ, 4Σ, 5Σ, 6Λ, 7Σ, 8Λ, 9Σ, 10Σ, 11Λ, 12Λ, 13Λ, 14Σ, 15Λ, 16Σ, 17Σ, 18Λ, 19Σ, 20Σ, 21Λ, 22Λ, 23Σ, 24Λ, 25Σ, 26Λ, 27Λ, 28Σ

3n άσκηση

1. μία ψήφο 2. Αριστείδης 3. αθηναϊκής ηγεμονίας 4. αριστοκρατικό - δημοκρατικό, 5. νομιμοφροσύνη 6. Σπαρτιάτες - ειλώτων 7. ανοικοδόμησης 8. Εκκλησία του Δήμου 9. Βουλή των Πεντακοσίων - Εκκλησία του Δήμου 10. δούλοι 11. ιέρειας 12. οικιακές 13. γυμναστήρια 14. επτά 15. κιτώνας 16. ιμάτιο.

4n άσκηση

- 1στ, 2γ, 3z, 4ε, 5α, 6δ, 7β

5n άσκηση

- 1θ, 2γ, 3α, 4γ, 5θ, 6α, 7θ, 8γ, 9γ, 10θ, 11α, 12α, 13θ, 14α, 15γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΜΨΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ (431 - 362 π.Χ.)

Περίληψη

Την εποχή αυτή κυριαρχεί ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Αν και η Σπάρτη κερδίζει τον πόλεμο, στην πραγματικότητα έχει υποστεί μεγάλες φθορές. Η περίοδος κλείνει με την αποτυχημένη προσπάθεια της Θήβας να κυριαρχήσει στην Ελλάδα.

1. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΦΟΡΜΕΣ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ – Ο ΑΡΧΙΔΑΜΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431 - 421 π.Χ.).

Περίληψη

Η πγεμονική πολιτική της Αθήνας και του Περικλή στρέφεται προς τη Δύση. Έτσι έρχεται σε σύγκρουση με τη σφαίρα επιρροής των Κορινθίων. Σημαντικός παράγοντας αντιπαράθεσης αναδεικνύεται μακροπρόθεσμα η διαφορά ανάμεσα στο πολίτευμα της Αθήνας (δημοκρατικό - ανοιχτό) και της Σπάρτης (ολιγαρχικό - κλειστοφοβικό), η οποία οδηγεί σε ανάπτυξη εντελώς διαφορετικής νοοτροπίας και αντιμετώπισης των καταστάσεων.

Πρώτη αφορμή του πολύχρονου πολέμου αποτελεί η ανάμειξη των Αθηναίων στη διαμάχη Κερκυραίων και Κορινθίων για την Επίδαμνο. Οι Κορίνθιοι, ζητώντας εκδίκηση από την Αθήνα, ενεργούν ώστε να αποστατήσει η Ποτίδαια από τη Συμμαχία της Δλίδου (432 π.Χ.). Ο Περικλής αντιδρά με το Κατά Μεγαρέων ψήφισμα: απαγόρευε στα μεγαρικά καράβια (η πόλη ανήκε στη σπαριατική παράταξη) να αγκυροβολούν σε λιμάνια

της Συμμαχίας. Σε συνέδριο στη Σπάρτη επικρατούν οι φιλοπόλεμες απόψεις. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος χωρίζεται σε τρεις φάσεις: α) Αρχιδάμειος πόλεμος (431 - 421 π.Χ.), β) Σικελική εκστρατεία (415 - 413 π.Χ.), γ) Δεκελεικός πόλεμος (413 - 404 π.Χ.).

Οι εκθροπραξίες ξεκίνησαν με την εισβολή των Θηβαίων στην Πλάταια. Ο πληθυσμός της Αθήνας εγκαταλείπει την ύπαιθρο. Ο Αρχίδαμος εισβάλλει και λεηλατεί για λίγο τις γύρω από την Αθήνα περιοχές. Το 430 π.Χ. ξεσπάει στην Αθήνα επιδημία με πολλά θύματα. Ανάμεσα σε αυτά είναι και ο Περικλής (429 π.Χ.). Ο θάνατός του άφησε δυσαναπλήρωτο κενό. Η πόλη βρίσκεται στο έλεος των **δημαγωγών**.

Η οικονομική πίεση της Αθήνας προς τους συμμάχους οδηγεί στην αποστασία της Λέσβου, η οποία αποτυγχάνει (428 - 427 π.Χ.).

Το 425 π.Χ. οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν το νησί Σφακτηρία, στην Πύλο, και συλλαμβάνουν πολλούς Σπαρτιάτες. Η πρόταση ειρήνης απορρίπτεται.

Ο πόλεμος μεταφέρεται στην Χαλκιδική. Ο Σπαρτιάτης Βρασίδας καταλαμβάνει την **Αμφίπολη**. Αρχηγός του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος που στάλθηκε εναντίον των Σπαρτιατών ήταν ο δημαγωγός Κλέωνας. Στη μάχη που έγινε το 422 π.Χ. σκοτώνονται και οι δύο.

Μετά το θάνατο του Κλέωνα επικρατεί το αριστοκρατικό κόμμα στην Αθήνα. Ο νιγέτης του Νικίας υπογράφει ειρήνη για 50 χρόνια με τους Σπαρτιάτες (Νικείος Ειρήνη, 421 π.Χ.).

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Αίτια Πελοποννησιακού πολέμου

- Βλέψεις της Αθήνας στη Δύση, σφαίρα επιρροής Κορινθίων
- Διαφορά πολιτεύματος και νοοτροπίας Αθήνας και Σπάρτης

Αφορμές πολέμου

- Διαμάχη Κορινθίων και Κερκυραίων για την Επίδαμνο
- Κατά Μεγαρέων ψήφισμα

Τρεις οι φάσεις του πολέμου

- Αρχιδάμειος πόλεμος
- Σικελική εκστρατεία
- Δεκελεικός πόλεμος

Σπουδαιότερα γεγονότα α' φάσης

- Λεηλασία της απτικής υπαίθρου από τον Αρχίδαμο
- Λοιμός ενσκήπτει στην Αθήνα
- Θάνατος Περικλή
- Αποστασία Λέσβου
- Κατάληψη Σφακτηρίας από τους Αθηναίους
- Μάχη την Αμφίπολη - Θάνατος Κλέωνα και Βρασίδα
- Ειρήνη του Νικία

Ο πληθυσμός εγκαταλείπει την ύπαιθρο

Ο Περικλής προσπάθησε να πιέσει τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους να αναγνωρίσουν την αθηναϊκή ισχύ και τις αθηναϊκές σφαίρες επιρροής. Αυτός ήταν για τον Περικλή ο γενικότερος σκοπός του αναπόφευκτου πολέμου. Γι' αυτό και προσπαθούσε να αποφύγει τις άμεσες συγκρούσεις, ειδικά στη στεριά, όπου ο σπαρτιατικός στρατός ήταν πολύ καλύτερος. Η κυριαρχία των Αθηναίων στη θάλασσα τους επέτρεπε να διεξάγουν έναν πόλεμο φθοράς, λεηλατώντας τις εχθρικές ακτές και προκαλώντας ζημιές στο εμπόριο και στη ναυτιλία. Ήταν ένα σχέδιο που μακροχρόνια μόνο μπορούσε να αποδώσει με πολλές θυσίες και κωρίς να υπάρχει άμεσο κειροπιαστό αποτέλεσμα. Γι' αυτό φρόντισε να ενισχύσει την πόλη, όσο γινόταν καλύτερα: α) φρόντισε για την οικοδόμηση των Μακρών Τειχών, που συνέδεαν την Αθήνα με τον Πειραιά. Έτσι, ο λαός μπορούσε να καταφύγει στην τειχισμένη πόλη, εγκαταλείποντας την ύπαιθρο στις λεηλασίες των Σπαρτιατών. β) Φρόντισε για την οικονομική ευρρωστία της πόλης. Στην ακρόπολη φυλάσσονταν σχεδόν 6.000 τάλαντα, ιδιαίτερα μεγάλο ποσό, το οποίο μπορούσε να χρησιμεύσει για τη διεξαγωγή μακροχρόνιου πολέμου.

Δημιαργοί

Ο θάνατος του Περικλή κατά το λοιμό ήταν τραγικό γεγονός για τους Αθηναίους. Ο Περικλής μπορούσε, σεβόμενος πάντα τους νόμους, να οδηγεί με σύνεση το πλήθος με τρόπο ώστε να μην προκαλεί. Μετά το θάνατό του, όμως, απέκτησαν ισχύ στην Αθήνα άνθρωποι ανίκανοι, οι οποίοι στόχευαν στην ικανοποίηση προσωπικών συμφερόντων και ιδιοτελών σκοπών. Ήθελαν να είναι αρεστοί στο λαό, με αποτέλεσμα την εποχή ακριβώς που υπήρχε δραματική ανάγκη για ενιαία και χρηστή διοίκηση να διεξάγεται στο πολιτικό προσκήνιο ένας ανηλεής εμφύλιος σπαραγμός ανάμεσα στους διαδόχους του Περικλή για την εξασφάλιση πλεονεκτημάτων, γεγονός που είχε καταστροφικές συνέπειες.

Ειρήνη του Νικία

Η Ειρήνη του Νικία ήρθε σε μια εποχή που οι Αθηναίοι είχαν απογοτευθεί από την ως τότε πορεία του πολέμου. Άλλα και οι Σπαρτιάτες επιθυμούσαν διακοπή των εχθροπραξιών: α) Στην Αθήνα κρατούνταν ακόμη αιχμάλωτοι οι Σπαρτιάτες οπλίτες από τη Σφακτηρία. β) Αρκετοί σύμμαχοι ήταν δυσαρεστημένοι με την κατάσταση μακροχρόνιου πολέμου. γ) Η ειρήνη τριάντα χρόνων που είχε συνάψει η Σπάρτη με το Άργος είχε σχεδόν εκπνεύσει. Υπήρχε κίνδυνος διμέτωπου αγώνα. Αποφασίστηκε να παραμείνει το ίδιο σχεδόν εδαφικό καθεστώς που επικρατούσε πριν το 431 π.Χ. Υπήρχαν και εξαιρέσεις: η Πλάταια προσαρτήθηκε στους Θηβαίους, η Αθήνα κράτησε άλλες πόλεις. Με την ειρήνη ρυθμίστηκε και το zήτημα των αιχμαλώτων.

Κλέωνας

Αθηναίος πολιτικός, ιδιοκτήτης βυρσοδεψείου. Κατάφερε και να γίνει αρχηγός της ριζοσπαστικής παράταξης, που ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα μετά το θάνατο του Περικλή. Ήταν φιλοπόλεμος, κοντόφθαλμος και ανίκανος. Απέρριψε δελεαστική πρόταση των Σπαρτιατών για ειρήνη μετά τον αποκλεισμό 180 Σπαρτιατών και άλλων συμμάχων τους στη Σφακτηρία. Η επιχείρηση κατάληψης του νησιού ήταν επιτυχής, με αρχηγό όμως το Δημοσθένη, όχι τον Κλέωνα. Κατάφερε να κερδίσει την εύνοια των Αθηναίων, αργότερα όμως ήρθε η καταστροφή: μια εκστρατεία στη Βοιωτία κατέληξε σε καταστροφή στο Δάλιο (424 π.Χ.). Αργότερα, ο Σπαρτιάτης Βρασίδας κατέλαβε την Αμφίπολη (Χαλκιδική). Ο Κλέωνας δεν κατάφερε να αποφύγει τη στρατηγία και την ευθύνη της επιχείρησης ανάκτησης της πόλης. Μετά από βασικά στρατηγικά λάθη οι Αθηναίοι ηπίθηκαν στο πεδίο της μάχης. Ο Κλέωνας σκοτώθηκε.

Βρασίδας

Σπαρτιάτης στρατηγός, γιος του Τέλλιδος. Ήταν ιδιαίτερα συμπαθητική φυσιογνωμία και σπουδαίος στρατιωτικός. Το 424 π.Χ. έφτασε στη Μακεδονία προσπαθώντας να επιτεθεί στις εκεί αθηναϊκές κτίσεις, αλλά και να φέρει τους συμμάχους της Αθήνας με το μέρος των Σπαρτιατών. Άρχισε να διακρηρύσσει πως ήρθε ως ελευθερωτής των Ελλήνων από τον αθηναϊκό συγγ. Κατέλαβε την Αμφίπολη στη Χαλκιδική. Σκοτώθηκε στη μάχη που ακολούθησε εναντίον του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος με αρχηγό τον Κλέωνα.

Νικίας

Πολιτικός και στρατηγός της αρχαίας Αθήνας. Γεννήθηκε το 469 π.Χ. Καταγόταν από επιφανή αθηναϊκή οικογένεια. Μετά το 429 π.Χ. αναδείχτηκε ηγέτης του αριστοκρατικού κόμματος. Ήταν υπέρμαχος της ειρήνευσης με τους Σπαρτιάτες. Μετά το θάνατο του Κλέωνα (422 π.Χ.) εργάστηκε για σύναψη ειρήνης με τη Σπάρτη (Νικείος ειρήνη, 421 π.Χ.). Ορίστηκε αρχηγός της Σικελικής εκστρατείας μαζί με το Λάμαχο και τον Αλκιβιάδη. Έμεινε μόνος του μετά το θάνατο του Λάμαχου και την εξορία του Αλκιβιάδη. Η άφιξη του Σπαρτιάτη στρατηγού Γύλιππου στη Σικελία σήμανε την αρχή του τέλους της εκστρατείας. Οι Αθηναίοι ηπίθηκαν κατά κράτος και στη στεριά και στη θάλασσα από τους Συρακούσιους. Αιχμαλωτίστηκε, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε (413 π.Χ.).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
432 π.Χ.	Αποστασία Ποτίδαιας
431 - 421 π.Χ.	Αρχιδάμειος Πόλεμος
415 - 413 π.Χ.	Σικελική εκστρατεία
413 - 411 π.Χ.	Δεκελεικός πόλεμος
430 π.Χ.	Λοιμός στην Αθήνα
428 π.Χ.	Αποστασία Λέσβου
429 π.Χ.	Θάνατος του Περικλή
425 π.Χ.	Αποκλεισμός Πελοποννησίων στη Σφακτηρία
422 π.Χ.	Θάνατος του Κλέωνα και Βρασίδα στην Αμφίπολη
421 π.Χ.	Ειρήνη του Νικία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

*στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου*

- 1. Το 1981 έγινε σεισμός και η Πλάταια υπέστη πολλές καταστροφές. Η πρώτη μεγάλη θοίθεια που έφτασε στην πόλη ήταν από την Αθήνα, με επικεφαλής τον δήμαρχό της. Ο δήμαρχος της Πλάταιας καλωσόρισε την αποστολή με τη φράση: «Σας περιμέναμε». Να απιστογήσετε τη φράση σύμφωνα με δύο ξέρετε.**

Η Αθήνα ήταν σύμμαχος της Πλάταιας. Οι Πλαταιείς είχαν βοηθήσει τους Αθηναίους στη μάχη του Μαραθώνα. Υπήρχαν από παλιά στενοί δεσμοί ανάμεσα στην Πλάταια και στην Αθήνα. Η Αθήνα πρόσφερε την προστασία της σε μια πόλη που βρισκόταν σε αντιπαλότητα με την κοντινή της Θήβα. Γι' αυτό στην αρχή του πολέμου οι Θηβαίοι προσπάθησαν να κυριεύσουν την πόλη αιφνιδιαστικά αλλά απέτυχαν.

2. Τα αίτια που οδήγησαν στον Πελοποννησιακό πόλεμο μπορούν αναλογικά και στη σημερινή εποχή να προκαλέσουν πολέμους ανάμεσα στα κράτη; Δικαιολογήστε την οποιαδήποτε απάντησή σας με λογικά επικειρήματα ή και παραδείγματα.

Τα βασικά αίτια του Πελοποννησιακού πολέμου (η αντιπαλότητα Σπάρτης - Αθήνας, δύο υπερδυνάμεων της εποχής και η επεκτατική πολιτική των Αθηναίων) δεν έχουν σταματήσει να υφίστανται (αναλογικά βέβαια πάντα) και σήμερα. Και μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα. Επομένως και σήμερα, αν δεν επικρατήσει η σύνεση και η λογική, είναι πιθανό το ξέσπασμα ενός πολέμου ανάμεσα σε δύο κράτη ή σε δύο συνασπισμούς. Όσο υπάρχει άνθρωπος, θα υπάρχει η απλοτία, επεκτατικότητα, η λατρεία για εξουσία και επιβολή της θέλησης του ισχυρού πάνω στον αδύνατο. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος δεν αποτελεί εξαίρεση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ψυχρός πόλεμος, ανάμεσα στις ΗΠΑ και τις συμμαχικές χώρες και στην πρών Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους της. Ήταν μια σύγκρουση δύο εντελώς διαφορετικών οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών μοντέλων ανάπτυξης και νοοτροπιών.

3. Ο Ηρόδοτος έγραψε για τους Περσικούς πολέμους και ο Θουκυδίδης για τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, είχε δυσκολότερο έργο και γιατί; (Βλ. και παράθεμα: «Ο Θουκυδίδης σκιαγραφεί τον δλεθρό του πολέμου»).

Δυσκολότερο έργο είχε ο Θουκυδίδης. Ο Ηρόδοτος ασχολήθηκε με έναν πόλεμο ο οποίος κρίθηκε σχετικά σύντομα, μετά από λίγες αποφασιστικές μάχες. Εκτός από την Αθήνα, οι Πέρσες δεν προκάλεσαν πολλές καταστροφές στην υπόλοιπη Ελλάδα. Επιπλέον, επρόκειτο για έναν εθνικό πόλεμο: για πρώτη φορά οι Έλληνες ενώθηκαν για να αμυνθούν απέναντι στο «βάρβαρο Ανατολίτη», ο οποίος επιδίωκε να καταλύσει με τη βία την ελευθερία των Ελλήνων. Η ψυχική ανάταση ήταν μεγάλη.

Ο Θουκυδίδης, αντίθετα, ήταν υποχρεωμένος να ασχοληθεί με μια ολέθρια για τους Έλληνες εμφύλια σύρραξη, η οποία ήταν αγγελιοφόρος πολλών μελλοντικών κακών για τους Έλληνες: πολλές πόλεις καταστράφηκαν, πολλές περιοχές ερημώθηκαν, το μίσος αλληλοεξόντωσης έφερε σημαντική εξαχρείωση των ηθών. Οι Έλληνες πολεμούσαν με Έλληνες, χύθηκε πολύ δηλητήριο στις σχέσεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων. Σε αντίθεση με τους Περσικούς πολέμους, ο Πελοποννησιακός πόλεμος ήταν η αρχή του τέλους για την πόλη - κράτος.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

1. Ποια τα αίπια του Πελοποννησιακού πολέμου;

Η πγεμονική πολιτική της Αθήνας και του Περικλή στρέφεται προς τη Δύση. Έτσι έρχεται σε σύγκρουση με τη σφαίρα επιρροής των Κορινθίων. Σημαντικός παράγοντας αντιπαράθεσης αναδεικνύεται μακροπρόθεσμα η διαφορά ανάμεσα στο πολίτευμα της Αθήνας (δημοκρατικό - ανοιχτό) και της Σπάρτης (ολιγαρχικό - κλειστοφοβικό), η οποία οδηγεί σε ανάπτυξη εντελώς διαφορετικής νοοτροπίας και αντιμετώπισης των καταστάσεων.

2. Ποια γεγονότα οδήγησαν στην εμφύλια σύρραξη;

Πρώτη αφορμή του πολύχρονου πολέμου αποτελεί η ανάμειξη των Αθηναίων στη διαμάχη Κερκυραίων και Κορινθίων για την Επίδαμνο. Οι Κορίνθιοι, ςητώντας εκδίκηση από την Αθήνα, ενεργούν ώστε να αποστατήσει η Ποτιδαία από τη Συμμαχία της Δήλου (432 π.Χ.). Ο Περικλής αντιδρά με το Κατά Μεγαρέων ψήφισμα: απαγόρευε στα μεγαρικά καράβια (η πόλη ανήκε στη σπαρτιατική παράταξη) να αγκυροβολούν σε λιμάνια της Συμμαχίας. Σε συνέδριο στη Σπάρτη επικρατούν οι φιλοπόλεμες απόψεις. Αυτό ήταν το προοίμιο του Πελοποννησιακού πολέμου.

3. Να αναφερθείτε στα γεγονότα της περιόδου 425 - 421 π.Χ.

Το 425 π.Χ. οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν το νησί Σφακτηρία, στην Πύλο, και συλλαμβάνουν πολλούς Σπαρτιάτες. Η πρόταση ειρήνης της Σπάρτης απορρίπτεται. Ο πόλεμος μεταφέρεται στην Χαλκιδική. Ο Σπαρτιάτης Βρασίδας καταλαμβάνει την Αμφίπολη. Αρχηγός του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος που στάλθηκε εναντίον των Σπαρτιατών ήταν ο δημαγωγός Κλέωνας. Στη μάχη που έγινε το 422 π.Χ. σκοτώνονται και οι δύο.

Μετά το θάνατο του Κλέωνα επικρατεί το αριστοκρατικό κόρμα στην Αθήνα. Ο ηγέτης του Νικίας υπογράφει ειρήνη για 50 χρόνια με τους Σπαρτιάτες (Νικείος Ειρήνη, 421 π.Χ.).

2. Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ (415 - 413 π.Χ.) - Ο ΔΕΚΕΛΕΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (413 - 404 π.Χ.).

Περίληψη

Κυρίαρχος μετά την ειρήνη του Νικία αναδεικνύεται ο Αλκιβιάδης, πρόσωπο πολύ ικανό, αλλά και ιδιαίτερα φιλόδοξο. Υπήρξε ο εμπνευστής της Σικελικής εκστρατείας, χρησιμοποιώντας ως πρόφαση τη διαμάχη των Εγεσταίων και των κατοίκων του Σελινούντα. Αρχηγοί της εκστρατείας ορίστηκαν ο Αλκιβιάδης, ο Νικίας και ο Λάμαχος. Ενώ ο στόλος όδευε προς τη Σικελία, ξέσπασε σκάνδαλο στην Αθήνα. Ο Αλκιβιάδης κατηγορήθηκε ότι σε κατάσταση μέθης μαζί με τους φίλους του κατέστρεψε τις ερμαϊκές στίλες. Ο Αλκιβιάδης καταφεύγει στους Σπαρτιάτες. Τους συμβουλεύει να βοηθήσουν τους Σελινούντιους και τους Συρακούσιους και να οχυρώσουν τη Δεκέλεια.

Η Σικελική εκστρατεία καταλήγει σε καταστροφή. Ο Λάμαχος σκοτώνεται στη μάχη, το αθηναϊκό σώμα αιχμαλωτίζεται με σπαρτιατική βοήθεια (Γύλιππος).

Η οχύρωση της Δεκέλειας από τους Σπαρτιάτες οδηγεί σε απομόνωση της Αθήνας. Ο Αλκιβιάδης καταφεύγει στους Πέρσες, οι οποίοι επεμβαίνουν προσφέροντας χρήματα στους Σπαρτιάτες, για να δημιουργήσουν στόλο. Αρχηγός του σπαρτιατικού στόλου γίνεται ο Λύσανδρος. Ο Αλκιβιάδης επιστρέφει στην Αθήνα, αλλά φεύγει οριστικά από την πόλη ύστερα από την ήπα του στόλου στο Νότιο, στη Σάμο (407 π.Χ.).

Σπουδαία νίκη πετυχαίνει ο Κόνωνας στις **Αργινόδες** (406 π.Χ.), ενώ τον επόμενο χρόνο ο Λύσανδρος κερδίζει περίλαμπρη νίκη (**Αιγάς Ποταμοί**).

Το γεγονός αυτό κάνει την κατάσταση απελπιστική για την Αθήνα. Ο Πειραιάς αποκλείεται από τους Σπαρτιάτες. Οι Αθηναίοι παραδίνονται (404 π.Χ.).

Στο συνέδριο των συμμάχων οι Σπαρτιάτες αρνούνται να δεχτούν την άποψη των Κορινθίων και άλλων να καταστραφεί η Αθήνα. Αποφασίζουν:

- α) Να παραδοθούν όλα τα πλοία των Αθηναίων εκτός από δώδεκα.
- β) Να κατεδαφιστούν τα Μακρά Τείχη και τα τείχη του Πειραιά.
- γ) Να επαναπατριστούν οι πολιτικοί εξόριστοι.
- δ) Να δεθούν οι Αθηναίοι στο άρμα των Σπαρτιατών.

Οι καταστροφές του πολέμου είναι μεγάλες. Η ύπαιθρος και πολλές πόλεις έχουν καταστραφεί, οι νεκροί είναι πολλοί. Τα ήπη έχουν εξαχρειωθεί, η θρησκεία ήρθε σε δεύτερη μοίρα, ο κοινωνικός ιστός βρέθηκε σε κρίση. Οι Πέρσες αναμείχθηκαν με πλάγιο τρόπο στις ελληνικές υποθέσεις.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

Οργάνωση της Σικελικής εκστρατείας

- Αφορμή η διαμάχη Εγεσταίων - Σελινουντίων
- Αρχηγοί της εκστρατείας ο Αλκιβιάδης, ο Νικίας και ο Λάμαχος

Ανάκληση του Αλκιβιάδη

- Καταστροφή των ερμαϊκών στηλών
- Ο Αλκιβιάδης στη Σπάρτη

Η σικελική καταστροφή

- Καταφθάνουν σπαρτιατικές ενισχύσεις
- Καταστροφή των Αθηναίων

Το τέλος του πολέμου

- Οχύρωση Δεκέλειας από τους Σπαρτιάτες
- Οι Πέρσες προσφέρουν χρήματα στους Σπαρτιάτες για ναυπίγηση στόλου
- Ήπια αθηναϊκού στόλου στη Σάμο
- Νίκη Αθηναίων σε Αργινούσες και ήπια στους Αιγός ποταμούς
- Η Αθήνα συνθηκολογεί

Το συνέδριο των συμμάχων της Σπάρτης

- Οι Αθηναίοι κρατούν μόνο 12 πλοία
- Κατεδάφιση Μακρών Τειχών και τειχών του Πειραιά
- Επάνοδος πολιτικών εξορίστων
- Οι Αθηναίοι σύμμαχοι των Σπαρτιατών

Αποτελέσματα του πολέμου

- Καταστροφή σε ύπαιθρο και πόλεις
- Πολλοί οι νεκροί
- Ηθικές ζημιές
- Ανάμειξη Περσών στην Ελλάδα

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Νότο

Ακρωτήρι της Σάμου. Εκεί είχε αγκυροβολήσει ο αθηναϊκός στόλος με αρχηγό του Αλκιβιάδη, ώστε να αποκλείσει το Λύσανδρο, που βρισκόταν στο λιμάνι της Εφέσου. Ο Λύσανδρος για αρκετό καιρό δεν απέφευγε τη ναυμαχία, γι' αυτό ο Αλκιβιάδης χώρισε το στόλο του. Ο ίδιος με μέρος του στόλου προχώρησε βόρεια. Στο Νότιο έμεινε ο κυβερνήτης της ναυαρχίδας Αντίοχος με τον υπόλοιπο στόλο, με την ρητή εντολή να μην εμπλακεί σε μάχη. Ο Αντίοχος, όμως, δεν μπορούσε να συγκρατήσει τα κουρασμένα από την πολύμηνη αναμονή πληρώματα. Ορισμένα καράβια επιτέθηκαν χωρίς εντολή εναντίον του Λύσανδρου, ο οποίος αντεπέθηκε γρήγορα και διέλυσε τον αθηναϊκό στόλο (407 π.Χ.).

Αργινούσες

Συστάδα ννησιών που βρίσκονται νότια της Λέσβου. Εκεί διεξήχθη το 406 π.Χ. η ναυμαχία ανάμεσα σε αθηναϊκά και σαμιακά πλοία από τη μια και στο σπαρτιατικό στόλο, του οποίου επικεφαλής ήταν ο Καλλικρατίδας. Ο Σπαρτιάτης ναύαρχος είχε επιτύχει να κλείσει τον Κόρωνα και τους Αθηναίους στο λιμάνι της Μυτιλήνης. Η βοήθεια που στάλθηκε από την Αθήνα ήταν άμεση και δραματική. Οι Σπαρτιάτες υπέστησαν δεινή ήπτα. Η νίκη των αθηναϊκών όπλων αμαυρώθηκε όμως από άλλα γεγονότα. Μετά τη ναυμαχία ξέσπασε θαλασσοταραχή, η οποία εμπόδισε την περισυλλογή των νεκρών και των ναυαγών. Έξι από τους διοικητές του στόλου παραπέμφθηκαν σε δίκη και εκτελέστηκαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Αλκιβιάδης

Πολυτάρχη προσωπικότητα της αρχαίας Αθήνας (452 - 404 π.Χ.). Ήταν γιος του Κλεινία και της Δεινομάχης και ανιψιός του Περικλή. Μετά το θάνατο του πατέρα του (447 π.Χ.) ο Περικλής ανέλαβε την κηδεμονία του. Ήταν ιδιαίτερα έξυπνος αλλά και φιλόδοξος. Πήρε μέρος σε μάχη για πρώτη φορά στην Ποτίδαια (432 π.Χ.), όπου και τραυματίστηκε. Υπήρξε το αγαπημένο παιδί των Αθηναίων. Ήταν πασίγνωστος για τη σκανδαλώδη συμπεριφορά του προς τους συμπολίτες του. Την άμετρη φιλοδοξία του μόνο ο Σωκράτης κατάφερε να μετριάσει, και μόνο προσωρινά. Έπεισε τους Αθηναίους να αναλάβουν τη Σικελική εκστρατεία. Με αφορμή το σκάνδαλο της κοπής των ερμαϊκών στηλών κατέφυγε στη Σπάρτη. Έπεισε τους Σπαρτιάτες να στείλουν το Γύλιππο στη Σικελία και να αποκλείσουν τη Δεκέλεια. Αργότερα έφυγε και από τη Σπάρτη και κατέφυγε στο σατράπη Τισσαφέρνη, τον οποίο συμβούλευσε να κρατάει ισορροπίες ανάμεσα στην Αθήνα και στη Σπάρτη. Το 411 π.Χ. έγινε προσπάθεια για επικράτηση των ολιγαρχικών στην Αθήνα. Ο στόλος, που βρισκόταν στη Σάμο, εξεγέρθηκε και με αρχηγό τον Αλκιβιάδην αξίωσε την επιστροφή της δημοκρατίας. Μετά την πτώση των ολιγαρχικών στάλθηκε επικεφαλής του στόλου εναντίον των Λακεδαιμονίων. Πήρε δύο σημαντικές νίκες, στην Κύζικο και στην Άβυδο. Το 408 π.Χ. γύρισε πάλι στην Αθήνα· τον επόμενο χρόνο οι Αθηναίοι πιπήθηκαν στο Νότιο της Σάμου. Ο Αλκιβιάδης, από φόβο μήπως κατηγορηθεί αυτός, κατέφυγε στη Θράκη. Αργότερα κατέφυγε στο Φαρνάβαζο, στη Φρυγία, ο οποίος τον δολοφόνησε.

Λάμαχος

Αθηναίος στρατηγός. Απελευθέρωσε τη Σινώπη από τον Τύρανο Τιμασίλαο (453 π.Χ.). Συμφώνησε να υπογράψει την Ειρήνη του Νικία (421 π.Χ.). Έλαβε μέρος στη Σικελική εκστρατεία, όπου σκοτώθηκε από το Συρακούσιο στρατηγό Καλλικράτη.

Λύσανδρος

Σπαριάτης πολιτικός και στρατιωτικός. Αναδείχτηκε γρήγορα, καθώς ήταν ιδιαίτερα ικανός. Το 408 π.Χ. ανέλαβε την αρχηγία του σπαριατικού στόλου, τον οποίο αναδιοργάνωσε με περσικά χρήματα. Αν και νίκησε στο Νότιο της Σάμου τον αθηναϊκό στόλο, παραχώρησε τη ναυαρχία στον Καλλικρατίδα. Επανήλθε μετά την ήπτα των Σπαριατών στις Αργινούσες (406 π.Χ.). Ήταν ο κύριος αίτιος της αθηναϊκής ήπτας στους Αιγός ποταμούς (405 π.Χ.). Αργότερα κατέπλευσε στον Πειραιά (404 π.Χ.), αποκλείοντας την Αθήνα. Με δική του υποστήριξη πήραν την εξουσία οι Τριάκοντα Τύραννοι. Απέκτησε μεγάλη εξουσία και δύναμη. Κατέλυνε τα πολιτεύματα των πόλεων που βρισκόταν στην κατοχή του εγκαθιδρύοντας ολιγαρχίες, αποτελούμενες από δέκα ολιγαρχικούς και βοηθούμενες από Σπαριάτες στρατιωτικούς (δεκαρχίες). Προσπάθησε να πάρει αυτός την εξουσία στη Σπάρτη και να γίνει βασιλιάς, χωρίς να το καταφέρει. Τελικά σκοτώθηκε στη μάχη της Αλιάρτου, στη Βοιωτία, στον πόλεμο εναντίον των Βοιωτών.

Κόνωνας

Στρατηγός της αρχαίας Αθήνας (444 - 389 π.Χ.). Γρήγορα διακρίθηκε ως ναύαρχος αλλά και ως στρατηγός, ειδικά στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Το 406 π.Χ. αποκλείστηκε στο λιμάνι της Μυτιλήνης. Κατόρθωσε να διασώσει οκτώ καράβια στους Αιγός Ποταμούς και κατέφυγε στην Κύπρο. Εκεί κατάφερε να τεθεί επικεφαλής του περσικού ναυτικού στο Αιγαίο. Θριάμβευσε εναντίον των Σπαριατών στην Κνίδο (394 π.Χ.). Το 393 π.Χ. κατόρθωσε να αποσπάσει χρήματα από τους Πέρσες, με τα οποία οικοδομήθηκαν τα Μακρά Τείχη. Ύστερα από κατηγορίες των Σπαριατών για πλάγιες προσπάθειες ενίσχυσης της αθηναϊκής δύναμης συνελήφθη στις Σάρδεις, όπου είχε πάει ως αρχηγός μιας αντιπροσωπείας. Πέθανε στη φυλακή κατά μία άποψη.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
415 - 413 π.Χ.	Σικελική εκστρατεία
413 - 404 π.Χ.	Δεκελεικός πόλεμος
407 π.Χ.	Ήπτα Αθηναίων στο Νότιο
406 π.Χ.	Νίκη Αθηναίων στις Αργινούσες
405 π.Χ.	Ήπτα Αθηναίων στους Αιγός Ποταμούς
404 π.Χ.	Παράδοση Αθηναίων στους Σπαριάτες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Εκδήλωση της αντίθετης φωνής, της φιλειρηνικής, αποτελεί το παρακάτω ποίημα της εποχής.

Ειρήνη βαθύπλουτη τη χαριτωμένη σου όψη
πιο όμορφη από τους ευτυχείς θεούς, και όμορφα χορευτικά τραγούδια
πόσσο σ' επιθυμώ. Πόσο αργείς! και λαμπροστεφάνωτες γιορτές....
Φοβάμαι μη με καταβάλουν (Ευριπίδης, απόσπασμα 462)
τα γηρατειά, πριν αντικρίσω

Αφού εξηγήσετε τους λόγους δημιουργίας του ποιήματος, να αναζητήσετε αναλογίες με αντίστοιχα γεγονότα της εποχής μας.

- a) Ο Πελοποννησιακός πόλεμος προκάλεσε φοβερές καταστροφές. Πόλεις καταστράφηκαν, η ύπαιθρος λεπλατήθηκε. Χιλιάδες ήταν οι νεκροί. Η ιθική των ανθρώπων βρισκόταν σε κατάσταση πτώσης. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, έγιναν πολλά εγκλήματα, ενώ βγήκαν στην επιφάνεια τα κατώτερα ένστικτα του ανθρώπου. Μεγάλη διαφορά σχετικά με το κλίμα ευφορίας και ανάτασης που επικρατούσε μετά τους Μηδικούς πολέμους. Όλη αυτή η χρόνια κατάσταση πολεμικού κλίματος και καταστροφών κούρασε τον ποιητή, και πολλούς άλλους, με αποτέλεσμα να υμνεί την ειρήνη και να επιθυμεί διακαώς στην έλευσή της, ώστε να απαλλαγούν οι άνθρωποι από τα δεινά του πολέμου.
- b) Η εμφάνιση ανάλογων έργων παρατηρείται κατά το Μεσοπόλεμο (1918 - 1939). Ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος είχε σχεδόν 10.000.000 νεκρούς. Περισσότερο έμεινε στην ιστορία ως ο πόλεμος με τις μάταιες θυσίες. Ο ανθρός της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας θυσιάστηκε στους λασπότοπους του δυτικού και του ανατολικού μετώπου. Μετά το τέλος του πολέμου η λογοτεχνία της εποχής, απδιασμένη από τις συμφορές του πολέμου, απέκτησε έντονα αντιπολεμικό χαρακτήρα. Οι παλιές αξίες της γενναιότητας και του ηρωισμού στη μάχη αμφισβητήθηκαν από τα θεμέλια.

2. Στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου οι Αθηναίοι είχαν στείλει και άλλη φορά στόλο στη Σικελία, για να επιβάλλουν την κυριαρχία τους. Σε λόγο που εκφώνησε ο Ερμοκράτης ο Συρακούσιος προς τους αντιπροσώπους των πόλεων διατύπωσε για πρώτη φορά το δόγμα: «Η Σικελία για τους Σικελιώτες». Ποιο το νόημα του δόγματος; Μπορεί γενικότερα και στην εποχή μας να διατυπώσουν τα κράτη τέτοιο μήνυμα;

- a) Το νόημα του δόγματος είναι η άποψη ότι κάθε λαός πρέπει να διαχειρίζεται ο ίδιος τις τύχες του, τον πλούτο και την ευτυχία του. Κανείς δεν έχει δικαίωμα να επεμβαίνει απροκάλυπτα στις ζωές ενός άλλους έθνους και να απειλεί άμεσα ή έμμεσα τα βασικά δικαιώματα της ελευθερίας και της λαϊκής κυριαρχίας. Η εκστρατεία στη Σικελία είχε απροκάλυπτα κατακτητικούς σκοπούς. Οι Αθηναίοι χρησιμοποίησαν διάφορες αφορμές για να επιθάλουν την κυριαρχία τους στη Σικελία. Οι προσπάθειες, συγκαλυμμένες κάτω από ασήμαντες αφορμές, έπεσαν στο κενό, γιατί προκάλεσαν την αντίδραση των κατοίκων του νησιού.
- b) Δυστυχώς, σήμερα δεν έχουν λείψει στο παραμικρό οι επεμβάσεις μεγάλων και ισχυρών κρατών στα εσωτερικά μικρότερων. Άλλες φορές αυτό γίνεται άμεσα (με στρατιωτική επέμβαση), άλλες φορές έμμεσα (υποστήριξη φιλικών προς τους ισχυρούς κυβερνήσεων, οικονομικοί αποκλεισμοί κτλ.). Σήμερα είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά επίκαιρο το μήνυμα της αυτοδιάθεσης των λαών.

3. Ο χώρος έπαιξε αρνητικό ρόλο στην εξέλιξη της αθηναϊκής εκστρατείας στη Σικελία. Με ποια στοιχεία θα υποστηρίζατε την ορθότητα της παραπάνω φράσης; (Αξιοποίηστε τα δεδομένα του σχετικού χάρτη).

- a) Παρατηρώντας το χάρτη, βλέπουμε πόσο μακριά βρίσκεται η Αθήνα, η βάση, από τη Σικελία, το πεδίο των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει ότι οι γραμμές εφοδιασμού μάκριαν επικίνδυνα. Τα εφόδια έπρεπε να μεταφέρονται από τη Θάλασσα με τα πλοία της εποχής, τα οποία ήταν πολύ πιο αργά από τα σημερινά. Για την εποχή εκείνη η απόσταση ήταν πραγματική μεγάλη. Την κατάσταση δυσχέραινε και το γεγονός ότι τα πλοία της εποχής επηρέαζονταν από αστάθμητους παράγοντες: ενάντιοι, άνεμοι, θαλασσοταραχές κτλ.
- b) Είναι αλήθεια ότι πολλοί Αθηναίοι δε γνώριζαν το μέγεθος της Σικελίας ούτε πόσο μακριά βρισκόταν. Δε διέθεταν σαφή γνώση του τόπου που θα πολεμούσαν. Αυτό σημαίνει στην πράξη ότι βρίσκονταν στο έλεος καταστάσεων και συσκεπτισμών που δεν μπορούσαν να ελέγχουν. Άμεση βοήθεια από την Αθήνα ήταν αδύνατη. Ήταν στην ουσία μόνοι τους. Ακόμη και σήμερα με τα σύγχρονα μέσα μεταφορών, τέτοιο εγχείρημα δε θα ήταν εύκολο.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τη Σικελική εκστρατεία;

Κυρίαρχος μετά την ειρήνη του Νικία αναδεικνύεται ο Αλκιβιάδης, πρόσωπο πολύ ικανό, αλλά και ιδιαίτερα φιλόδοξο. Υπήρξε ο εμπνευστής της Σικελικής εκστρατείας, χρησιμοποιώντας ως πρόφαση τη διαμάχη των Εγεσταίων και των κατοίκων του Σελινούντα. Αρχηγοί της εκστρατείας ορίστηκαν ο Αλκιβιάδης, ο Νικίας και ο Λάμαχος. Ενώ ο στόλος όδευε προς τη Σικελία, ξέσπασε σκάνδαλο στην Αθήνα. Ο Αλκιβιάδης

καπηγορήθηκε ότι σε κατάσταση μέθης μαζί με τους φίλους του κατέστρεψε τις ερμαϊκές σπίλες. Ο Αλκιβιάδης καταφεύγει στους Σπαρτιάτες. Τους συμβουλεύει να βοηθήσουν τους Σελινούντιους και τους Συρακούσιους και να οχυρώσουν τη Δεκέλεια.

Η Σικελική εκστρατεία καταλήγει σε καταστροφή. Ο Λάμαχος σκοτώνεται στη μάχη, το αθηναϊκό σώμα αιχμαλωτίζεται με σπαρτιατική βοήθεια (Γύλιππος).

2. Ποιοι οι όροι παράδοσης της Αθήνας; Ποιες οι συνέπειες του πολέμου;

Στο συνέδριο των συμμάχων, οι Σπαρτιάτες αρνούνται να δεχτούν την άποψη των Κορινθίων και άλλων να καταστραφεί η Αθήνα. Αποφασίζουν:

- a) Να παραδοθούν όλα τα πλοία των Αθηναίων εκτός από δώδεκα.
- β) Να κατεδαφιστούν τα Μακρά Τείχη και τα τείχη του Πειραιά.
- γ) Να επαναπατριστούν οι πολιτικοί εξόριστοι.
- δ) Να δεθούν οι Αθηναίοι στο άρμα των Σπαρτιατών.

– Οι καταστροφές του πολέμου είναι μεγάλες. Η ύπαιθρος και πολλές πόλεις έχουν καταστραφεί, οι νεκροί είναι πολλοί. Τα ήθη έχουν εξαχρειωθεί, η θρησκεία ήρθε σε δευτέρη μοίρα, ο κοινωνικός ιστός βρέθηκε σε κρίση. Οι Πέρσες αναμείχθηκαν με πλάγιο τρόπο στις ελληνικές υποθέσεις.

3. Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ: ΜΙΑ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΕ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ

Περιληψη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

Με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου ένας ολιγαρχικός άνεμος σάρωνε τις πόλεις. Με την υποστήριξη των Περσών ήταν σύνθετος το φαινόμενο να τοποθετείται σπαρτιατική φρουρά, με επικεφαλής έναν αρμοστή. Παράλληλα οι Σπαρτιάτες επέβαλαν φόρους.

Στην Αθήνα εγκαθίσταται ένα τυραννικό ολιγαρχικό καθεστώς (**Τριάκοντα Τύραννοι**) με αρχηγό τον Κριτία. Πολλοί αντιφρονούντες εκτελούνται. Το καθεστώς καταρρέει το 403 π.Χ. μετά από εξέγερση με αρχηγό το Θρασύβουλο.

Την ίδια εποχή άρχισαν να φαίνονται στην Ελλάδα οι αδυναμίες της περσικής αυτοκρατορίας. Αφορμή στάθηκε η κάθοδος των «Μυρίων», κατά την οποία 13.000 Έλληνες μισθοφόροι κατόρθωσαν να διασχίσουν τη Μ. Ασία, από τα Κούναξα, όπου πολέμησαν εναντίον του Αρταξέρξη Β', ως τον Εύξεινο Πόντο (**Ξενοφώντας, «Κύρου Ανάθασις»**).

Μετά την αποτυχία του Κύρου να προσεταιριστεί το θρόνο από τον αδελφό του, οι Πέρσες πίεζαν τις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας να υποταχτούν. Οι πόλεις ζητούν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Αρχηγός της εκστρατείας αναλαμβάνει ο βασιλιάς Αγοστίλαος (395 π.Χ.), ο οποίος και πετυχαίνει αρχικά σπουδαίες νίκες. Ωστόσο ο περσικός χρυσός χρησιμοποιήθηκε για να δημιουργήσει αντιπερισπασμό στην Ελλάδα: Αθηναίοι, Κορίνθιοι κ.ά. συνασπίζονται εναντίον των Σπαρτιατών. Ο Αγοστίλαος επιστρέφει και τους νικάει στην Κορώνεια (394 π.Χ.). Ο δημιουργημένος με περσικά χρήματα αθηναϊκός στόλος με αρχηγό τον Κόνωνα νικά κατά κράτος τους Σπαρτιάτες στη ναυμαχία της Κνίδου (394 π.Χ.). Τα αθηναϊκά τείχη ξαναχτίζονται με περσικό χρυσό, ενώ οι πολεμικές επιχειρήσεις συνεχίζονται ως το 380 π.Χ.

Οι Σπαρτιάτες στέλνουν τον Ανταλκίδα στο βασιλιά της Περσίας Αρταξέρξη. Τον πείθει να στηρίξει σχέδιο ειρήνευσης (Βασίλειος Ειρήνη, 386 π.Χ.).

Υπεύθυνοι για την τίρηση της ειρήνης έγιναν οι Σπαρτιάτες, ενώ διαιτητές αναγορεύτηκαν οι Πέρσες. Το κείμενο της συνθήκης έγινε τελικά δεκτό από τις εξουθενωμένες πόλεις.

Το 378 π.Χ. ιδρύθηκε η Β' Αθηναϊκή Συμμαχία στην Αθήνα.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου

- Ολιγαρχικά καθεστώτα με σπαρτιατικές φρουρές
- Τριάκοντα τύραννοι στην Αθήνα

Κύρου Ανάβασις

- Η πορεία των Μυρίων προς την ελευθερία

Η κατάσταση μέχρι την Ανταλκίδειο ειρήνη

- Ο Αγοστῖλος στη Μ. Ασία πιέζει τους Πέρσες
- Σύσταση αντισπαρτιατικού συνασπισμού στην Ελλάδα
- Μάχη στην Κορώνεια και ναυμαχία της Κνίδου
 - Διαρκείς πόλεμοι ως το 386 π.Χ.

Ανταλκίδειος Ειρήνη

- Οι Πέρσες διαιτητές των διαφορών
- Υπεύθυνοι για εφαρμογή των όρκων οι Σπαρτιάτες

Β' Αθηναϊκή Συμμαχία (378 π.Χ.)

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Τριάκοντα Τύραννοι

Καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στην Αθήνα με την υποστήριξη των Σπαρτιατών. Ήταν πολύ πιο μετριοπαθείς όταν αρχηγός τους ήταν ο Θηραμένης. Αργότερα η εξουσία πέρασε στα χέρια των σκληροπυρηνικών με αρχηγό τον Κριτία. Πολλοί πλούσιοι Αθηναίοι εκτελέστηκαν, αργότερα και ο ίδιος ο Θηραμένης, ο οποίος αντέδρασε σε όσα έκαναν οι φανατικοί. Το 403 π.Χ. ο δημοκρατικός Θρασύβουλος με οπαδούς του, είχαν καταφύγει στη Θήβα αρχικά, κατέλαβαν το φρούριο Φυλλή. Αργότερα ο στρατός του μεγάλωσε. Οι Τριάκοντα πτήθηκαν, ο Κριτίας σκοτώθηκε. Όσοι από τους τυράννους επέζησαν κατέφυγαν στην Ελευσίνα. Με παρέμβαση του βασιλιά των Σπαρτιατών, η δημοκρατία αποκαταστάθηκε στην Αθήνα, ενώ αμνηστεύθηκαν όσοι είχαν όσοι είχαν διαπράξει πολιτικά αδικήματα.

Ειρήνη του Ανταλκίδα

Επρόκειτο για μια επαίσχυντη συνθήκη η οποία παγίωνε τον περσικό παρεμβατισμό στην Ελλάδα. Η εφαρμογή της δεν είχε κάποιο χρονικό περιορισμό. Οι ελληνικές πόλεις της μικρασιατικής ακτής, καθώς και η Κύπρος, παρέμεναν στην κυριαρχία του Πέρση Βασιλιά. Η Ίμβρος, η Σκύρος και η Λήμνος αναγνωρίστηκαν κτίσεις της Αθήνας. Οι υπόλοιπες πόλεις θα παρέμεναν αυτόνομες. Όσοι δέχονταν τη συνθήκη θα ένιωθαν το βαρύ χέρι των Περσών και των υπόλοιπων που είχαν δεχθεί τη συνθήκη. Η αυτονομία των πόλεων - κρατών ευνοούσε τους Πέρσες και τους Σπαρτιάτες. Οι πρώτοι θα κέρδιζαν πολλά από τον κερματισμό των ελληνικών

πόλεων, εφόσον είχαν οριστεί υψηλοί προστάτες της διατήρησης της ειρήνης. Οι Σπαρτιάτες αποκτούσαν ρόλο επιτηρητή των Περσών στα ελληνικά πράγματα, γεγονός που αναβάθμιζε το ρόλο τους. Ήδη τα επόμενα χρόνια δεν έλειψαν οι ωμές παρεμβάσεις της Σπάρτης στις ελληνικές πόλεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Κρητίας

Πολιτικός της αρχαίας Αθήνας (460 - 403 π.Χ.). Από πλούσια οικογένεια, υπήρξε μαθητής του Σωκράτη και άλλων σοφιστών. Άν και κατηγορήθηκε το 415 π.Χ. για το σκάνδαλο της κοπής των ερμαϊκών στηλών, αθωώθηκε. Αρχικά ανήκε στη δημοκρατική μερίδα, για να γίνει αργότερα ολιγαρχικός. Αργότερα εξορίστηκε στη Θεσσαλία, όπου προσπάθησε να γίνει τύραννος. Το 405 π.Χ. επέστρεψε στην Αθήνα, ενώ το 404 π.Χ. έγινε ένας από τους 30 Τυράννους. Θεωρείται ο βασικός αίτιος πολλών δολοφονιών με σκοπό την απόκτηση των περιουσιών των θυμάτων. Αργότερα θανάτωσε τον παλιό συνεργάτη του και μετριοπαθή ολιγαρχικό Θηραμένη. Σκοτώθηκε από οπαδούς του Θρασύβουλου.

Θρασύβουλος

Αθηναίος στρατηγός (5ος - 4ος αι. π.Χ.). Κατά το ολιγαρχικό πραξικόπημα του 411 π.Χ. υπερασπίστηκε το δημοκρατικό πολίτευμα από τη Σάμο. Γενικά είχε αναδειχθεί σε πολλές μάχες. Εξορίστηκε στη Θίβα από τους Τριάκοντα Τυράννους. Από εκεί εργάστηκε για την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα. Με τη βοήθεια εθελοντών νίκησε τους Τριάκοντα και επανέφερε το δημοκρατικό πολίτευμα. Το 391 π.Χ. προσπάθησε να εγκαθιδρύσει δημοκρατικό πολιτεύματα στην περιοχή της Προποντίδας. Συκοφαντήθηκε ότι είχε ηγεμονικές τάσεις και δολοφονήθηκε στην πόλη Άσπενδο.

Αγησιλαος

Βασιλιάς της Σπάρτης (444 - 360 π.Χ.). Πήρε την εξουσία το 399 π.Χ. Διέθετε σπάνιες στρατιωτικές και πολιτικές ικανότητες. Η αυξανόμενη περσική πίεση στις πόλεις της Μ. Ασίας είχε ως αποτέλεσμα να ζητήσουν σπαρτιατική βοήθεια. Ένα μικρό σώμα με αρχηγούς το Θίβρωνα και το Δερκυλίδια ενισχύθηκε το 396 π.Χ. από ένα άλλο σώμα με αρχηγό τον Αγησιλαο. Το 395 π.Χ. κατατρόπωσε περσική στρατιά στις Σάρδεις με αρχηγό τον Τισσαφέρνη. Επέστρεψε στην Ελλάδα για να αντιμετωπίσει αντισπαρτιατικό συνασπισμό. Το 394 π.Χ. νίκησε τους συνασπισμένους Αθηναίους, Κορίνθιους, Θηβαίους κ.ά. στην Κορώνεια. Αργότερα έσωσε τη Σπάρτη από εισβολή των Θηβαίων (362 π.Χ.) με αρχηγό τον Επαμεινώνδα. Τον επόμενο χρόνο πήγε στην Αίγυπτο επικεφαλής μισθοφόρων, όπου ανακατεύτηκε σε τοπικές δυναστικές έριδες. Πέθανε την ίδια χρονιά.

Ανταλκίδας

Πολιτικός της αρχαίας Σπάρτης (4ος αι. π.Χ.). Στάλθηκε το 393 π.Χ. στο σατράπη των Σάρδεων Τιρίβαζο να τον πείσει να διακόψει τη βοήθεια προς την Αθήνα. Οι Σπαρτιάτες προσέφεραν την ελευθερία των πόλεων της Μ. Ασίας. Ο Βασιλιάς των Περσών τελικά δέκτηκε να υπογράψει την Ανταλκίδειο Ειρήνη, με την οποία αναγνωρίζοταν η Σπάρτη κυρίαρχη δύναμη στην Ελλάδα, με αντάλλαγμα την υπαγωγή των ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας στους Πέρσες. Ο Ανταλκίδας νίκησε τον αθηναϊκό στόλο και υποχρέωσε τις πόλεις της Ελλάδας να υπογράψουν την ειρήνη. Το 370 π.Χ. έγινε ένας από τους Πέντε Εφόρους. Αργότερα στάλθηκε πάλι ως πρέσβης στους Πέρσες (367 π.Χ.), ωστόσο εκείνοι προτίμησαν τη φιλία των Θηβαίων. Αργότερα αυτοκτόνησε.

Αρταξέρξης Β'

Βασιλιάς των Περσών. Ήταν γιος του Δαρείου και της Παρυσάτιδας. Αντίπαλος στην ενθρόνισή του στάθηκε ο αδελφός του Κύρος ο Νεότερος. Στη γνωστή μάχη στα Κούναξα ο Κύρος σκοτώθηκε. Κατόρθωσε να καταπολεμήσει την αναρχία στην αυτοκρατορία. Υπέγραψε την Ανταλκίδειο Ειρήνη. Ωστόσο, το κράτος του είχε αδυνατίσει σημαντικά. Αργότερα έχασε την Αίγυπτο.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
404 π.Χ.	Τριάκοντα Τύραννοι στην Αθήνα
403 π.Χ.	Ανατροπή του καθεστώτος από το Θρασύβουλο
401 π.Χ.	Μάχη στα Κούναξα, ή «Κάθιδος των Μυρίων»
395 π.Χ.	Οι Σπαρτιάτες στη Μ. Ασία
394 π.Χ.	Η μάχη στην Κορώνεια
394 π.Χ.	Η ναυμαχία της Κνίδου
386 π.Χ.	Η Ανταλκίδειος Ειρήνη
378 π.Χ.	Β' Αθηναϊκή Συμμαχία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

1. Είναι γνωστό ότι κάθε κράτος εφαρμόζει την πολιτική που εξυπηρετεί τα συμφέροντά του. Το ίδιο έκαναν και οι Πέρσες παρεμβαίνοντας στην Ελλάδα. Ποια σφάλματα των ελληνικών πόλεων εκμεταλλεύτηκαν; Να συγκρίνετε τη θέση των ελληνικών πόλεων απέναντι στην Περσία τον προηγούμενο αιώνα.

a) Οι Έλληνες παρέμειναν βασικά κατακερματισμένοι μετά τους Μηδικούς πολέμους. Δημιουργήθηκαν βέβαια δύο μεγάλοι συνασπισμοί, η Αθηναϊκή Συμμαχία και η Πελοποννησιακή Συμμαχία, με πιγετική δύναμη τη Σπάρτη. Οι δύο αυτοί συνασπισμοί χρησιμοποιήθηκαν ως το άρμα για την επιβολή των δύο μεγάλων πόλεων (Αθήνας και Σπάρτης) στον ελλαδικό χώρο. Η Αθηναϊκή Συμμαχία μετατράπηκε σε αθηναϊκή πηγεμονία. Οι Αθηναίοι, και ειδικά ο Περικλής, χρησιμοποίησαν τους πόρους της Συμμαχίας για την ανάδειξη της πόλης τους. Η προσπάθεια για επέκταση των σφαιρών επιρροής, ειδικά στη Δύση, έφερε τους Αθηναίους σε τροχιά σύγκρουσης με τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους της. Αποτέλεσμα ήταν ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Από τη διαμάχη αυτή και οι δύο βγήκαν αδυνατισμένοι: η Αθήνα ως πτημένη και η Σπάρτη γιατί αδυνατούσε να επιβληθεί στο πανελλήνιο. Αντί να συμφιλιωθούν οι ελληνικές πόλεις, άρχισαν να πολεμούν συνεχώς μεταξύ τους με διαρκώς μεταβαλλόμενους συνασπισμούς. Επιπλέον, δέχτηκαν ο περσικός χρυσός να κανονίζει την πολιτική τους, αφού τον θεωρούσαν απαραίτητο, ώστε να ισχυροποιηθούν απέναντι στους αντιπάλους τους. Έτσι όμως άνοιξαν τις πόρτες στους Πέρσες διάπλατα.

b) Σε σχέση με τον προηγούμενο αιώνα η κατάπτωση είναι ολοφάνερη: 1) οι πόλεις - κράτη δέχονται τον 4ο αι. την Περσία ρυθμιστή των καταστάσεων. Αντίθετα, τον 5ο αι. υπήρχε διάχυτο το πνεύμα του επιθετικού πολέμου εναντίον της Περσίας. Ενώ τον 5ο αι. αναπτύσσεται το εθνικό αυτοσυναίσθημα ('Έλληνες - Βάρβαροι'), τον 4ο αι. οι «Βάρβαροι» γίνονται πρόθυμα δεκτοί από τις πόλεις - κράτη. 2) Ενώ τον 5ο αι. υπάρχει σαφής τάση ενοποίησης και ηθικής ανάτασης, τον 4ο αι. η πόλη - κράτος παρακμάζει. Όλοι πολεμούν εναντίον όλων, η ηθική έχει χαλαρώσει. Οι Έλληνες ζουν στη σκιά και στην ανάμνηση των Μηδικών.

2. Έχει υποστηριχθεί ότι οι Πέρσες πέτυχαν με τη διπλωματία (θλ. παράθεμα: «Η Ειρήνη του βασιλέως», 386 π.Χ.) δι, π δεν πέτυχαν με τα όπλα. Μπορείτε να εξηγήσετε τη φράση «Η διπλωματία αποτελεί συνέχιση του πολέμου με άλλα μέσα»;

Η παραπάνω φράση υποδηλώνει το γεγονός ότι η χρήση πλάγιων μέσων – υποστήριξη φιλικών καθεστώτων, χρηματισμός των πγετών κτλ. – μπορεί να πετύχει περισσότερα πράγματα από τη χρήση ωμής βίας. Πράγματι, η χρήση άμεσης βίας από μεγάλη δύναμη εναντίον μιας μικρής χώρας οδηγεί στη συσπείρωση όλων εναντίον της μεγάλης δύναμης. Η στρατιωτική κατοχή μιας χώρας μπορεί να πυροδοτήσει ένα ισχυρό κίνημα αντίστασης, με αποτέλεσμα την αιμορραγία σε έμψυχο υλικό (στρατιώτες) και την οικονομική επιβάρυνση της χώρας που πραγματοποίησε την επέμβαση. Η ίδια χώρα μπορεί να επιτύχει πιο εύκολα τη διείσδυση στην ίδια χώρα χρησιμοποιώντας κλασικές μεθόδους, όπως τη δημιουργία κλίματος διαίρεσης («διαιρεί και βασιλεύε»), την υπογραφή οικονομικών συμφωνιών (οικονομική διείσδυση) κ.ά.

3. Ποια διαφορά από πλευράς συνεπειών έχει ο εμφύλιος πόλεμος από έναν πόλεμο με εξωτερικό εχθρό; (Χρήσιμες πληροφορίες μπορούν να αντιληθούν από ανθρώπους μεγάλης πλοκίας με εμπειρίες από τον πόλεμο του 1940 και τον Εμφύλιο [1946-1949]).

Ο πόλεμος με εξωτερικό εχθρό μπορεί να οδηγήσει στην εθνική ανάταση ενός κράτους. Προβάλλεται η ιδεολογία της άμυνας και της προάσπισης της εδαφικής ακεραιότητας και της ελευθερίας απέναντι στο βάρβαρο εχθρό. Το τέλος του πολέμου σηματοδοτεί μια περίοδο συνεργασίας όλων των δυνάμεων για την αναγέννηση και την ανόρθωση της χώρας. Ο πόλεμος αυτός βασίζεται σε στερεά ηθικές και ιδεολογικές βάσεις.

Αντίθετα, ο εμφύλιος σπαραγμός, κατά τον οποίο αδελφός σκοτώνει αδελφό, οδηγεί, πέρα από τις υλικές ζημιές, στη διληπτηρίαση των ανθρώπων από την ιδεολογία του μίσους. Τα μίσον οδηγούν στη διάσπαση των κοινωνικών δυνάμεων, η συμβολή των οποίων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη της χώρας. Η έλλειψη πνεύματος ομόνοιας, η επιβούλευση και ο κατατρεγμός των πτημένων από τους νικητές οδηγούν σε σημαντική ηθική κατάπτωση και φθορά των ηθικών αξιών.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιες οι πολιτειακές μεταβολές στην Ελλάδα μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου;

Με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, ένας ολιγαρχικός άνεμος σάρωνε τις πόλεις. Με την υποστήριξη των Περσών ήταν σύνθετος το φαινόμενο να τοποθετείται σπαρτιατική φρουρά με επικεφαλή έναν αρμοστή. Παράλληλα οι Σπαρτιάτες επέβαλαν φόρους.

Στην Αθήνα εγκαθίσταται ένα τυραννικό ολιγαρχικό καθεστώς (Τριάκοντα Τύραννοι) με αρχηγό τον Κριτία. Πολλοί αντιφρονούντες εκτελούνται. Το καθεστώς καταρρέει το 403 π.Χ. μετά από εξέγερση με αρχηγό το Θρασύβουλο.

4. Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονική
Ανταγωνισμοί
(431 - 362 π.Χ.)

Περίληψη

Μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου η Θήβα, ως τότε σύμμαχος της Σπάρτης, στρέφεται εναντίον της. Στον εσωτερικό τομέα έντονες είναι οι διαμάχες ανάμεσα σε δημοκρατικούς και αριστοκρατικούς.

Το 382 π.Χ. οι Σπαρτιάτες εγκαθιδρύουν με ωμή επέμβαση ολιγαρχικό πολίτευμα. Το 379 π.Χ. ο **Πελοπίδας**, επικεφαλής των δημοκρατικών, διώχνει τους ολιγαρχικούς. Την εποκή αυτή ανασυγκροτείται ο θηβαϊκός στρατός. Πυρήνας είναι ο Ιερός Λόχος, που αποτελείται από 300 στρατιώτες. Βοηθός του Πελοπίδα στάθηκε ο σπουδαίος στρατηγός **Επαμεινώνδας**.

Το 371 π.Χ. οι Σπαρτιάτες υφίστανται βαριά ήπτα στα **Λεύκτρα** της Βοιωτίας. Ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Κλεόμβροτος σκοτώνεται στη μάχη. Αποφασιστικός παράγοντας της νίκης στάθηκε η εφαρμογή της διάταξης της **Λοξής Φάλαγγας** από τον Επαμεινώνδα.

Οι Θηβαίοι εκστρατεύουν ως τη Σπάρτη. Το 370 π.Χ. ιδρύεται η Μεγαλόπολη, ώστε να αποκλείστούν οι Σπαρτιάτες στην άμεση περιοχή τους. Αργότερα ο Πελοπίδας θα σκοτωθεί σε μάχη στη Θεσσαλία. Ο Επαμεινώνδας, μόνος του πλέον, επικειρεί νέα εκστρατεία στην Πελοπόννησο. Οι τύχες της Θήβας και της Σπάρτης κρίνονται στη Μαντινεία (362 π.Χ.). Οι Θηβαίοι νικούν, ο Επαμεινώνδας φονεύεται.

Η μάχη της Μαντινείας σηματοδοτεί το τέλος της κυριαρχίας της Θήβας και της Σπάρτης. Η κατάσταση φτάνει σε τέλος, στην Ελλάδα κυριαρχεί η αναρχία. Η ώρα έχει σημάνει για τους Μακεδόνες του Φιλίππου.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η κατάσταση στη Θήβα στις αρχές του 4ου αι. π.Χ.

- Αντιπαλότητα με τη Σπάρτη
- Διαμάχες ανάμεσα σε δημοκρατικούς και αριστοκρατικούς

Η επικράτηση των δημοκρατικών

- Αρχικά, κυριαρχία των ολιγαρχικών
- Ο Πελοπίδας ανατρέπει τους ολιγαρχικούς
 - Οργάνωση στρατού με τη βοήθεια του Επαμεινώνδα

Οι προσπάθειες για θηβαϊκή πυγμονία

- Μάχη στα Λεύκτρα - Λοξή Φάλαγγα
- Ίδρυση Μεγαλόπολης
- Θάνατος Πελοπίδα
- Μάχη Μαντινείας - Θάνατος Επαμεινώνδα

Μετά τη Μαντινεία

- Αναρχία στην Ελλάδα
- Έλευση των Μακεδόνων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Πελοπίδας

Θηβαίος στρατηγός και πολιτικός (410 - 364 π.Χ.). Ανήκε στη δημοκρατική μερίδα. Το 382 π.Χ. κατέφυγε στην Αθήνα, όταν στη Θήβα εγκαταστάθηκε η σπαρτιάτικη φρουρά με διοικητή το Φοιβίδα. Επιβλήθηκε τυραννική διακυβέρνηση. Το 379 π.Χ. επέστρεψε, σκοτώνοντας το Λεοντιάδη, τον πιο επικίνδυνο από τους τυράννους. Το 378 π.Χ. πήρε το αξίωμα του Βοιωτάρχη. Το 375 και 371 π.Χ. νίκησε τους Σπαρτιάτες στον Ορχομενό και στα Λεύκτρα αντίστοιχα. Το 369 π.Χ. στράφηκε με επιτυχία εναντίον του Αλέξανδρου, τυράννου των Φερών. Αργότερα έφτασε και ως τη Μακεδονία, όπου ανάγκασε το βασιλιά Αλέξανδρο Β' να υποταχτεί στο Βοιωτικό Κοινό, παίρνοντας ως όμηρο το νεαρό Φίλιππο Β'. Αργότερα αιχμαλωτίστηκε από τον τύραννο των Φερών Αλέξανδρο αλλά ελευθερώθηκε από τον Επαμεινώνδα. Προσπάθησε χωρίς επιτυχία να αναγνωρίσουν οι Πέρσες τη θηβαϊκή ηγεμονία στην Ελλάδα. Σκοτώθηκε το 364 π.Χ. σε μάχη στη θέση Κυνός Κεφαλαί, εναντίον του τυράννου των Φερών Αλέξανδρου.

Επαμεινώνδας

Θηβαίος πολιτικός και στρατηγός. Διακρινόταν για τις στρατιωτικές ικανότητες και την πνευματική του καλλιέργεια. Υπήρξε μαθητής του φιλόσοφου Λύση. Το 385 π.Χ. πολέμησε στη Μαντινεία έχοντας ως συμμάχους τους Σπαρτιάτες. Εκεί γνωρίστηκαν με τον Πελοπίδα. Το 371 π.Χ. αντιπροσώπευσε τη Θήβα σε συνέδριο ειρήνης που έγινε στη Σπάρτη. Εκεί ζήτησε ισότιμη μεταχείριση όλων των πόλεων. Ο Αγοστῖλας θύμωσε και κίρυξε τον πόλεμο στη Θήβα. Οι Σπαρτιάτες πτήθηκαν στα Λεύκτρα (371 π.Χ.). Το 370 π.Χ. βοήθησε τους Αρκάδες να οργανωθούν ώστε να μειωθεί η δύναμη της Σπάρτης. Το 369 και το 367 π.Χ. πραγματοποίησε άλλες δύο εκστρατείες στην Πελοπόννησο, με αρκετές επιτυχίες. Προσπάθησε να μετατρέψει τη Θήβα σε ναυτικό κράτος, χωρίς επιτυχία όμως. Το 362 π.Χ. σκοτώθηκε στη μάχη της Μαντινείας εναντίον των Σπαρτιατών, αν και οι Θηβαίοι είχαν κερδίσει τη μάχη.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
382 π.Χ.	Επικράτηση ολιγαρχικών στη Θήβα
379 π.Χ.	Ανατροπή ολιγαρχικών από τους δημοκρατικούς (Πελοπίδας)
371 π.Χ.	Μάχη των Λεύκτρων
370 π.Χ.	Ίδρυση Μεγαλόπολης
362 π.Χ.	Μάχη της Μαντινείας

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Εξηγήστε πως η λοξή φάλαγγα ανέτρεψε τη μέχρι τότε τακτική της παράλληλης παράταξης.

Μέχρι τη μάχη των Λεύκτρων η βασική τακτική μάχης ήταν η διάσπαση των γραμμών της εχθρικής φάλαγγας με άμεση επίθεση. Ο ένας σκηματισμός επιδίωκε τη δημιουργία ρύγματος στην αντίπαλη φάλαγγα. Μια τέτοια διάσπαση ήταν καταστροφική.

Ο Επαμεινώνδας διαίρεσε για πρώτη φορά τη φάλαγγα σε επιθετική και σε αμυντική πτέρυγα. Η επιθετική πτέρυγα είχε μεγάλο βάθος, ώστε να επιτευχθεί άμεση διάσπαση των σπαρτιατών γραμμών. Η ασθενέστερη αμυντική πτέρυγα έπρεπε να κρατήσει τις εχθρικές γραμμές, η επιθετική περνούσε στην επίθεση και ο εχθρός βρισκόταν ανάμεσα στα δύο πυρά. Για πρώτη φορά το αποτέλεσμα της μάχης εξαρτιόταν τόσο άμεσα από τους ελιγμούς, την τακτική και τη συνεργασία της φάλαγγας. Η τακτική αυτή υπερτερούσε σε σκέση με την παράλληλη παράταξη, γιατί η επιθετική πτέρυγα αποκτούσε μεγάλη ισχύ, η οποία, σε συνδυασμό με την αστραπαία ταχύτητα, οδηγούσε στην καταστροφή του αντιπάλου. Εμφανίστηκε η εξειδίκευση των μονάδων, γεγονός που οδηγούσε σε ευκολότερη νίκη.

2. Η Θήβα, παρά τις προσπάθειες του Επαμεινώνδα, δεν κατάφερε να συγκροτήσει ναυτικό. Ποιες αρνητικές συνέπειες είκε η έλλειψη αυτή στην πολιτική της για ηγεμονία στην Ελλάδα; Τι θα σήμαινε σήμερα για τη χώρα μας η αντίστοιχη έλλειψη ναυτικού (ή και αεροπορίας);

- a) Η έλλειψη ναυτικού ήταν σημαντικός παράγοντας αποτυχίας της ηγεμονικής πολιτικής της Θήβας. Η Ελλάδα είναι χώρα η οποία περιβάλλεται από θάλασσα. Οι θαλάσσιες οδοί έχουν ζωτική σημασία για τη χώρα. Η ύπαρξη ναυτικού και η κυριαρχία στη θάλασσα θα επεξέτεινε την κυριαρχία των Θηβαίων ως τον Ελλήσποντο. Η Θήβα θα μπορούσε να ελέγχει την εισαγωγή σιτηρών από το Βόσπορο. Η απουσία ναυτικού σήμαινε ότι οι Θηβαίοι δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν γρήγορα αποστολή δυνάμεων και εφοδιοπομπών όπου χρειαζόταν. Μπορούσαν να επεκτείνουν την επιρροή τους μόνο στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ακόμη, ο αποκλεισμός εχθρικών περιοχών μέσω της θάλασσας ήταν αδύνατος.
- b) Η πολεμική ισχύς της Ελλάδας είναι ανέκαθεν συνδεδεμένη με το θαλάσσιο στοιχείο. Η έλλειψη ναυτικού (ή και αεροπορίας) θα σήμαινε απώλεια σημαντικής στρατιωτικής ισχύος. Σήμερα, ειδικά η κυριαρχία των αιθέρων είναι σημαντική για την επιτυχή έκβαση ενός πολέμου. Τα πλοία και τα αεροπλάνα αποτελούν ιδιαίτερα ισχυρές πλατφόρμες όπλων και ταχείας αποστολής δυνάμεων.

3. Αναζητήστε στοιχεία για τη συγκρότηση Ιερού Λόχου σε δύο κρίσιμες σημείες της ελληνικής ιστορίας (Επανάσταση του 1821 και Β' Παγκόσμιος πόλεμος). Δικαιολογήστε το γεγονός.

- a) Σώμα αποτελούμενο από 500 εθελοντές και σπουδαστές το οποίο συγκροτήθηκε το 1821 στη Μολδαβία από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Στη μάχη του Δραγατσανίου (Ιούνιος 1821) υπέστη καταστροφική ήττα. Ελάχιστοι κατόρθωσαν να σωθούν. Αργότερα πολέμησαν στην επαναστατημένη Ελλάδα.
- b) Μονάδα η οποία ιδρύθηκε στη Μ. Ανατολή κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου (1942) από αξιωματικούς του στρατού. Πολέμησε γενναία στο πλευρό των συμμάχων και στην Αφρική αλλά και στο Αιγαίο.
- γ) Ο Ιερός Λόχος αποτελούνταν από στρατιώτες οι οποίοι εμπνέονταν από υψηλά φρονήματα και ιδανικά. Έδιναν ιδιαίτερο όριο. Η σύστασή του δικαιολογείται, καθώς υπήρχε ανάγκη για την ύπαρξη ενός σώματος το οποίο θα αποτελούσε οδηγό όχι μόνο στρατιωτικό αλλά και ιδεολογικό για το υπόλοιπο στράτευμα. Στην πρώτη περίπτωση αποτελούσε την ιδεολογική συνέχεια του στρατού των Σπαρτιατών, των Αθηναίων, των τελευταίων υπερασπιστών της Κωνσταντινούπολης. Στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο αποτελούσε μέσο συσπείρωσης των διαλυμένων ελληνικών δυνάμεων μετά από την συνθηκολόγηση της Ελλάδας με τους Γερμανούς.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

1. Ποια γεγονότα προετοίμασαν την πγεμονία της Θήβας στην Ελλάδα;

Το 382 π.Χ. οι Σπαρτιάτες εγκαθιδρύουν με ωμή επέμβαση ολιγαρχικό πολίτευμα. Το 379 π.Χ. ο Πελοπίδας, επικεφαλής των δημοκρατικών, διώχνει τους ολιγαρχικούς. Την εποχή αυτή ανασυγκροτείται ο θηβαιϊκός στρατός. Πυρήνας είναι ο Ιερός Λόχος, που αποτελείται από 300 στρατιώτες. Βοηθός του Πελοπίδα στάθηκε ο σπουδαίος στρατηγός Επαμεινώνδας.

2. Αναφερθείτε στην ακμή και παρακμή της θηβαιϊκής ισχύος.

Το 371 π.Χ. οι Σπαρτιάτες υφίστανται βαριά ήπτα στα Λεύκτρα της Βοιωτίας. Ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Κλεόμβροτος σκοτώνεται στη μάχη. Αποφασιστικός παράγοντας της νίκης στάθηκε η διάταξη της Λοξής Φάλαγγας από τον Επαμεινώνδα.

Οι θηβαίοι εκστρατεύουν ως τη Σπάρτη. Το 370 π.Χ. ιδρύεται η Μεγαλόπολη, ώστε να αποκλειστούν οι Σπαρτιάτες στην άμεση περιοχή τους. Αργότερα ο Πελοπίδας θα σκοτωθεί σε μάχη στη Θεσσαλία. Ο Επαμεινώνδας, μόνος του πλέον, επιχειρεί νέα εκστρατεία στην Πελοπόννησο. Οι τύχες της Θήβας και της Σπάρτης κρίνονται στη Μαντινεία (362 π.Χ.). Οι θηβαίοι νικούν, ο Επαμεινώνδας φονεύεται.

Περίληψη

Οι ελληνικές πόλεις φθείρονται σημαντικά μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Η ηγεμονία της Σπάρτης και της Θήβας καταρρέουν. Επικρατεί χάος.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κάντε τη σωστή αντιστοίχιση

Αγοστῖαος	στρατηγός	Αιγάς Ποταμός
Επαμεινώνδας	ναύαρχος	Κορώνεια
Κλέων	βασιλιάς	Μαντινεία
Λύσανδρος	δημαγωγός	Αμφίπολη

Απάντηση:

- (1) Αγοστῖαος - βασιλιάς - Κορώνεια
- (2) Επαμεινώνδας - στρατηγός - Μαντινεία
- (3) Κλέων - δημαγωγός - Αμφίπολη
- (4) Λύσανδρος - ναύαρχος - Αιγάς ποταμός

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη στήλη ONOMA

	ΠΡΟΤΑΣΗ	ONOMA
1.	Ιστορικός που συνέγραψε τα γεγονότα του Πελοποννησιακού πολέμου.	
2.	Σπαρτιάτης στρατηγός, κατέλαβε την Αμφίπολη (422 π.Χ.).	
3.	Αρχηγός του ριζοσπαστικού κόμματος στην Αθήνα.	
4.	Ανιψιός του Περικλή, υπεύθυνος για τη Σικελική εκστρατεία.	
5.	Αθηναίος στρατηγός, υπεύθυνος για την ειρήνη του 421 π.Χ.	
6.	Σπαρτιάτης στρατηγός που νίκησε τους Αθηναίους στη Σικελία.	
7.	Αθηναίος ναύαρχος, νικητής της ναυμαχίας στις Αργινούσες.	
8.	Σπαρτιάτης στρατηγός. Σε αυτόν παραδόθηκε η Αθήνα.	
9.	Αρχηγός των Τριάκοντα Τυράννων.	
10.	Σπαρτιάτης βασιλιάς, αντιμετώπισε τους Πέρσες και τους Έλληνες στις αρχές του 4ου αι. π.Χ.	
11.	Σπαρτιάτης διπλωμάτης, υπεύθυνος για τη Βασιλείο Ειρήνη.	
12.	Σπουδαίοι Θηβαίοι στρατηγοί, θεμελιωτές της Θηβαϊκής κυριαρχίας.	

**2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε ένα X στην αντίστοιχη στήλη, ανάλογα αν
τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες**

ΠΡΟΤΑΣΗ

Σ Λ

1. Αφορμή του Πελοποννησιακού πολέμου ήταν η αντίθεση Αθηναίων και Κορινθίων.
2. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος κράτησε 27 χρόνια.
3. Ο Περικλής πέθανε από την έλλειψη τροφής.
4. Κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν υπήρξαν αποστασίες από την Αθηναϊκή Συμμαχία.
5. Οι Αθηναίοι πέτυχαν σπουδαία νίκη στη Σφακτηρία.
6. Στη μάχη της Αμφίπολης σκοτώθηκε μόνο ο Κλέωνας.
7. Μετά το 421 π.Χ. στην Αθήνα κυριαρχεί ο Αλκιβιάδης.
8. Ο Λάμαχος ήταν αρχηγός των Τριάκοντα τυράννων.
9. Ο Αλκιβιάδης κατηγορήθηκε ότι ακρωτηρίασε τις ερμαϊκές στίλες.
10. Ο αθηναϊκός στόλος πτήθηκε από το σπαρτιατικό στο ακρωτήριο Νότιο της Σάμου (407 π.Χ.).
11. Στο συνέδριο ειρήνης οι Σπαρτιάτες θέλησαν την καταστροφή της Αθήνας.
12. Η Ελλάδα γνώρισε λίγες καταστροφές κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο.
13. Ο Λυσίας επανέφερε τη δημοκρατία στην Αθήνα.
14. Οι Μύριοι νίκησαν στα Κούναξα (401 π.Χ.).
15. Ο Αγοστίλαος πέτυχε σπουδαίες νίκες στη Μ. Ασία.
16. Οι Σπαρτιάτες ανέλαβαν την εφαρμογή της Βασιλείου Ειρήνης.
17. Ο Κλεόμβροτος συγκρότησε στρατό με πυρήνα τον Ιερό Λόχο.
18. Στα Λεύκτρα (371 π.Χ.) σκοτώθηκε ο Επαμεινώνδας.

3. Στις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Η Αθήνα και η Σπάρτη είχαν διαφορετική στην αντιμετώπιση των πραγμάτων.
2. Καθοριστική ήταν η διαμάχη Αθηναίων - Κορινθίων για την
3. Μετά τον Περικλή στην πολιτική σκοπήν κυριαρχούν οι
4. Κατά την πρώτη περίοδο οι Σπαρτιάτες μεταφέρουν τον πόλεμο στη
5. Ο σκοτώθηκε στη Σικελία.
6. Ο Αλκιβιάδης, για να σωθεί από τους Αθηναίους, κατέφυγε στη
7. Οι Αιγός Ποταμοί βρίσκονται στον
8. Οι Αθηναίοι υποχρεώθηκαν να γκρεμίσουν
9. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος έδωσε την ευκαιρία στους να αναμειχθούν στην Ελλάδα.

10. Ο Κύρος ο νεότερος στράφηκε εναντίον του αδελφού του
11. Στον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Θηβαίοι ήταν σύμμαχοι της
12. Ο ανέτρεψε τους ολιγαρχικούς και εγκαθίδρυσε δημοκρατία.
13. Ο χρησιμοποίησε τη στη μάχη.
14. Μετά τη μάχη στη Μαντινεία στην Ελλάδα επικράτησε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'
Ηγεμονικού
Ανταγωνισμού
(431 - 362 π.Χ.)

4. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ		ΓΕΓΟΝΟΣ
1.	432 π.Χ.	a)	μάχη στα Κούναξα
2.	431 - 421 π.Χ.	β)	Νικείος Ειρήνη
3.	413 - 411 π.Χ.	γ)	νίκη Αθηναίων στις Αργινούσες
4.	422 π.Χ.	δ)	παράδοση Αθήνας
5.	421 π.Χ.	ε)	Βασιλείος Ειρήνη
6.	415 - 413 π.Χ.	στ)	Αρχιδάμειος πόλεμος
7.	406 π.Χ.	ζ)	μάχη της Μαντινείας
8.	404 π.Χ.	η)	Δεκελεικός πόλεμος
9.	401 π.Χ.	Θ)	μάχη στη Λεύκτρα
10.	386 π.Χ.	ι)	αποστασία της Ποτίδαιας
11.	371 π.Χ.	ια)	μάχη στην Αμφίπολη
12.	362 π.Χ.	ιβ)	Σικελική εκστρατεία

5. Επιλογή ορθής απάντωσης:

(Σημ: παρακάτω προτάσεις υπογραμμίζεται τη σωστή απάντωση)

1. Άμεση αφορμή του Πελοποννησιακού πολέμου ήταν:
 - α) η κατάληψη της Δεκέλειας, β) το Μεγαρικό ψήφισμα, γ) η αποστασία της Λέσβου
2. Η Αθήνα αποδεκατίστηκε το 430 π.Χ. από:
 - α) λοιμό, β) λιμό γ) θεομηνίες
3. Η Νικείος Ειρήνη υπογράφτηκε για:
 - α) 10 χρόνια, β) 50 χρόνια, γ) 20 χρόνια
4. Πρόφαση για τη Σικελική εκστρατεία ήταν η διαμάχη:
 - α) Συρακούσιων - Γέλας, β) Ιμέρας - Κατάνης, γ) Έγεστας - Σελινούντα
5. Οι Αθηναίοι έπαθαν καταστροφή:

- α) στους Αιγάλεως Ποταμούς, β) στις Αργινούσες, γ) στη Λέσβο
6. Οι Σπαρτιάτες επέβαλαν καθεστώς στην Αθήνα.
α) δημοκρατικό, β) ολιγαρχικό, γ) μοναρχικό
7. Η πορεία των Μυρίων αναφέρεται στο έργο του Ξενοφώντα:
α) Κύρου Θάνατος, β) Κύρου Κατάθασις, γ) Κύρου Ανάθασις
- 8) Το 378 π.Χ. ιδρύεται η:
α) Β' Αθηναϊκή Συμμαχία, β) Δηλιαϊκή Συμμαχία, γ) Θοβαϊκή Συμμαχία
9. Ο Ιερός Λόχος αποτελούνταν από:
α) 100 άνδρες, β) 200 άνδρες, γ) 300 άνδρες
10. Πρωτεύουσα της αρκαδικής συμπολιτείας ήταν:
α) Τεγέα, β) Ήλιδα, γ) Μεγαλόπολη

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΕΚΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1η άσκηση

1. Θουκυδίδης, 2. Βρασίδας, 3. Κλέωνας, 4. Αλκιβιάδης, 5. Νικίας, 6. Γύλιππος,
7. Κόνωνας, 8. Λύσανδρος, 9. Κριτίας, 10. Αγοστίλαος, 11. Ανταλκίδας, 12.
Πελοπίδας - Επαμεινώνδας

2η άσκηση

- 1Σ, 2Σ, 3Δ, 4Λ, 5Σ, 6Λ, 7Σ, 8Λ, 9Σ, 10Σ, 11Λ, 12Λ, 13Λ, 14Σ, 15Σ, 16Σ, 17Λ,
18Λ

3η άσκηση

1. νοοτροπία, 2. Επίδαμνο, 3. Δημαγωγοί, 4. Μακεδονία, 5. Λάμαχος, 6. Σπάρτη,
7. Ελλήσπονδο, 8. τα Μακρά Τείχη, 9. Πέρσες, 10. Αρταξέρξη, 11. Σπάρτης, 12.
Πελοπίδας, 13. Επαμεινώνδας - λοξή φράλαγγα, 14. χάος

4η άσκηση

- 1ι, 2στ, 3η, 4ια, 5θ, 6ιθ, 7γ, 8δ, 9α, 10ε, 11θ, 12ζ

5η άσκηση

- 1θ, 2α, 3θ, 4γ, 5α, 6θ, 7γ, 8α, 9γ, 10γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Περιληψη

Οι βασιλιάδες της Μακεδονίας πολεμούσαν στο βορρά, αλλά στρέφονταν προς το νότο. Ο Φίλιππος Β' θέτει τις βάσεις της μακεδονικής ισχύος και της πανελλήνιας πολιτικής εναντίον των Περσών. Ο γιος του Αλέξανδρος οδηγεί τα ελληνικά στρατεύματα ως την Ινδία.

1. Το Κράτος της Μακεδονίας

Περιληψη

Οι Μακεδόνες ζούσαν για αιώνες στο βορρά περιστοιχισμένοι από εχθρικά φύλα. Ζώντας σε απομόνωση, διατήρησαν το θεσμό της πατριαρχικής **βασιλείας**. Η νότια Μακεδονία είχε αποικιστεί από νότιους Έλληνες.

Από νωρίς βρέθηκαν στην ανάγκη να πολεμήσουν με εχθρικά φύλα, όπως οι Ιλλυριοί και οι Παίονες.

Μετά τα Μηδικά, οι σκέσεις Μακεδόνων και Ελλήνων της Ν. Ελλάδας πυκνώνουν. Οι Αθηναίοι εισάγουν ξυλεία αποκλειστικά από τη Μακεδονία.

Ο **Αλέξανδρος Α'** αναδιοργάνωσε το κράτος. Στα Μηδικά είχε χρησιμεύσει ως αγγελιοφόρος του Μαρδόνιου, ακολουθώντας αναγκαστικά τους Πέρσες. Αργότερα οργάνωσε το ιππικό και το πεζικό.

Αρχικά πρωτεύουσα ήταν οι **Αιγές**. Ο **Αρχέλαος** (αρχές 4ου αι.) μετέφερε την πρωτεύουσα στην **Πέλλα**.

Η Μακεδονία γνώρισε μεγάλη ακμή στα χρόνια του. Ανέκτησε αθηναϊκά εδάφη μετά την καταστροφή των τελευταίων στη Σικελία. Σημαντική ακμή γνώρισε το **Δίο**, ως θρησκευτικό κέντρο. Παράλληλα ο Αρχέλαος κάλεσε στην αυλή του πολλούς σημαντικούς ανθρώπους του πνεύματος.

Από το θάνατο του Αρχέλαου ως το Φίλιππο Β' στη Μακεδονία κυριαρχούσε αναρχία.

Ο χαρακτήρας των Μακεδόνων

- Ζουν απομονωμένοι στο βορρά
- Διατηρούν το θεσμό της βασιλείας
- Έρχονται σιγά σιγά σε επαφή με τους νότιους Έλληνες
- Βρίσκονται σε διαμάχη με τους βόρειους γείτονες

Αλέξανδρος Α'

- Μεσολαβητής Περσών και Αθηναίων
- Οργάνωση πεζικού και ιππικού Μακεδόνων

Αρχέλαος

- Μεταφορά πρωτεύουσας στην Πέλλα
- Ανάκτηση τηματών από Αθηναίους
- Ανάδειξη του Δίου ως θρησκευτικό κέντρο
- Σημαντικοί πνευματικοί άνθρωποι στην αυλή του

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Μακεδόνες

Κάποιες επιγραφές που σώθηκαν, και κυρίως η μελέτη της θρησκείας και των θεσμών, δείχνουν καθαρά ότι οι Μακεδόνες ήταν καθαρά ελληνικό φύλο (Μακεδόνος = ψυλός). Για πολλά χρόνια ζούσαν απομονωμένοι στο βορρά αποτελώντας ασπίδα για τους νότιους Έλληνες, καθώς απέκρουν συστηματικά επιδρομές των βόρειων μη ελληνικών φύλων (Ιλλυριοί, Παίονες, κτλ.). Η χρόνια απομόνωση δικαιολογεί τη διατήρηση θεσμών που είχαν εξαφανιστεί προ πολλού από τους υπόλοιπους Έλληνες. Έτσι διατηρήθηκε η παλαιά πατριαρχική βασιλεία. Ο βασιλιάς ήταν πρώτος μεταξύ ίσων ανάμεσα στους ευγενείς (εταίροι). Ανακηρυσσόταν βασιλιάς από τη συνέλευση του στρατού, ενώ είχε θρησκευτικές και δικαστικές αρμοδιότητες.

Αιγάς

Πρώτη πρωτεύουσα της αρχαίας Μακεδονίας. Σήμερα η θέση ταυτίζεται με το κωριό Βεργίνα. Η παράδοση αναφέρει ότι το μέρος ονομάστηκε έτσι από τον Αρχέλαο, γιο του Τήμενου, βασιλιά του Άργους. Ο Αρχέλαος είχε πάει στη Μακεδονία για να βοηθήσει το βασιλιά Κισσέα. Αυτός όμως, πατώντας τους όρκους, προσπάθησε να τον σκοτώσει. Ο Αρχέλαος, αφού τον σκότωσε, ακολούθησε μια κατσίκα (αίγα) ως οδηγό, προσπαθώντας να δραπετεύσει. Στο μέρος που η αίγα σταμάτησε αποφάσισε να ιδρύσει την ομώνυμη πόλη. Η πόλη γνώρισε δόξα και ακμή ως πρώτη πρωτεύουσα του μακεδονικού κράτους. Αν και αργότερα η

πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στην Πέλλα, στις Αιγαίς συνήθιζαν να θάβουν τους βασιλιάδες της Μακεδονίας.

Πέλλα

Αρχαία πόλη της Μακεδονίας και δεύτερη πρωτεύουσα των Μακεδόνων. Βρίσκεται στον κάμπο των Γιαννιτσών, κοντά στον ποταμό Λουδία. Η μεταφορά της πρωτεύουσας έγινε από το βασιλιά Αρχέλαο (αρχές 4ου αι. π.Χ.). Έκτοτε γνώρισε σημαντική ακμή. Η αρχαία πόλη καταστράφηκε στις αρχές του 3ου αι. μ.Χ. Πρώτος αναφέρει την πόλη ο Ηρόδοτος, ενώ αναφορές γίνονται από το Θουκυδίδη και τον Ξενοφώντα. Στη μακεδονική αυλή προσκλήθηκαν σημαντικοί καλλιτέχνες και άνθρωποι του πνεύματος: ο ωραγρόφος Ζεύξης, ο Χοιρίλος, ο Ευριπίδης, ο Αριστοτέλης από το Φίλιππο Β'. Ήδη κατά τις πρώτες ανασκαφές βρέθηκαν σημαντικά ευρήματα που φτάνουν μέχρι και την εποχή του Χαλκού. Σημαντικό αρχιτεκτονικό λείψανο είναι το ανάκτορο. Αποτελείται από διάφορα κτίρια και πλαισιώνεται από στοές και αυλές. Σπουδαία είναι και η αγορά της πόλης. Βρέθηκαν πολλά καταστήματα. Υπάρχει εκτεταμένο αποχετευτικό δίκτυο, ενώ σημαντικά είναι και τα ψηφιδωτά που βρέθηκαν. Εικονίζουν: κυνήγι ελαφιού, το Διόνυσο πάνω σε πάνθηρα κ.ά. Τα ψηφιδωτά αυτά ανήκουν στις καλύτερες δημιουργίες της εποχής. Υπάρχει η απόδοση της τρίτης διάστασης, ενώ οι μορφές χαρακτηρίζονται από χάρη, φυσικότητα και αρμονία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
495 - 450 π.Χ.	Αλέξανδρος Α'
413 - 399 π.Χ.	Αρχέλαος
Αρχές 4ου αι. π.Χ.	Μεταφορά πρωτεύουσας στην Πέλλα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Μελετήστε το παράθεμα «Πνευματικός θίσος» και αναφέρετε τους στόχους της πολιτικής των πρώτων Μακεδόνων βασιλέων στον πνευματικό τομέα.

Οι πρώτοι Μακεδόνες βασιλείς καλούσαν στην αυλή τους διάσημους πνευματικούς ανθρώπους από τη νότια Ελλάδα. Ο Ιπποκράτης, ο ζωγράφος Ζεύξης, ο επικός ποιητής Χοιρίλος, ο Ευριπίδης και πολλοί άλλοι έζησαν και δημιούργησαν στη μακεδονική αυλή. Στόχος αυτών των βασιλιάδων ήταν η πνευματική άνοδος του βασιλείου μέσα από την εισαγωγή του πολιτισμού των νότιων Ελλήνων. Προσπάθησαν με κάθε τρόπο να σπάσουν τα δεσμά της χρόνιας απομόνωσης και της επαφής με τα εκθρικά φύλα του βορρά. Γι' αυτό καλούσαν ό,τι καλύτερο διέθετε η νότια Ελλάδα στον πνευματικό τομέα. Οι Μακεδόνες αρχίζουν σιγά σιγά να διεκδικούν και οι ίδιοι μερίδιο στα ελληνικά δρώμενα σε πολλαπλά επίπεδα και βέβαια και στον πνευματικό τομέα, ο οποίος έχαιρε σημαντικής εκτίμησης από τους Έλληνες.

2. Αναζητήστε στοιχεία για τις ανασκαφές στη Βεργίνα και στο Δίο και, αφού σκολιάσετε τα ευρήματα, αξιολογήστε τη συμβολή της αρχαιολογίας στη γνώση του παρελθόντος. Να αξιοποιήσετε γι' αυτό το σκοπό και τις σχετικές εικόνες του βιβλίου.

- a) Οι ανασκαφές άρχισαν στην περιοχή από το Γάλλο αρχαιολόγο Εζέ. Το 1861 ανακάλυψε το ανάκτορο, ενώ αργότερα ανάσκαψε και ένα μακεδονικό τάφο. Το 1938 ανακαλύφθηκε από τον Κ. Ρωμαίο άλλος ένας συλλημένος τάφος σε σχήμα ναού. Το 1977 ανακαλύφθηκε από το Μανόλη Ανδρόνικο ο τάφος του Φιλίππου σε ένα μεγάλο τεχνητό λόφο (τούμπα). Έτσι έγινε δυνατή η ταύτιση του χωριού με τις Αιγές, την πρώτη πρωτεύουσα των Μακεδόνων (προπονούμενως οι Αιγές ταυτίζονταν με την Έδεσσα). Ο λόφος αυτός απέτρεψε τη λεπλασία του τάφου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στον προθάλαμο του τάφου βρέθηκε μαρμάρινη σαρκοφάγος και δύο μικρότερες λάρνακες. Εκεί βρέθηκαν τα οστά της Κλεοπάτρας, συζύγου του Φιλίππου, καθώς και χρυσό διάδημα μαζί με πορφυρό ύφασμα. Στον κεντρικό θάλαμο βρέθηκε σαρκοφάγος που περιείχε χρυσή λάρνακα με τα οστά του Φιλίππου Β'. Πάνω από τα οστά βρέθηκε χρυσό στεφάνι, ενώ γύρω από τη σαρκοφάγο ανακαλύφθηκε θώρακας, η χρυσελεφάντινη ασπίδα, κράνος με τη μορφή της Αθηνάς κ.ά. ευρήματα. Βρέθηκαν ακόμη και κεφάλια από ελεφαντοστό. Κοντά στον τάφο του Φιλίππου βρίσκεται ο τάφος της Περσεφόνης. Έχει συλληθεί, ωστόσο σώζονται σημαντικές τοιχογραφίες, όπου κυριαρχεί η αρπαγή της Περσεφόνης.

Άλλο γνωστό εύρημα είναι ο τάφος του Πρίγκιπα, ο οποίος είναι ασύλληπτος. Εκεί βρέθηκε σπουδαίο ανάγλυφο από ελεφαντοστό που παριστάνει τον Πάνα να οδηγεί έναν άνδρα και μια γυναίκα.

Άλλα ευρήματα: Νεκρόπολη αποτελούμενη από πολλούς τύμβους: Το Ήρώ, το οποίο ήταν αφιερωμένο στο νεκρό Φιλίππο· το θέατρο, όπου δολοφονήθηκε ο Φιλίππος· το ανάκτορο των Αιγών, το οποίο είναι ένα μεγαλοπρεπές κτίριο που ενώνονταν με το θέατρο και το ναό κ.ά.

Τα ευρήματα της Βεργίνας, και ειδικά ο τάφος του Φιλίππου, αποτελούν νύξεις της ακμής του μακεδονικού πολιτισμού μετά το Φιλίππο Β'. Ο πλούτος και η εξαιρετική δεξιοτεχνία των καλλιτεχνών (αν δει κανείς στο στεφάνι από φύλλα βελανιδιάς μένει έκθαμβος για τη λεπτότητα και τη χάρη) μαρτυρούν μια κοινωνία που δεν είχε τίποτα να ζηλέψει από τον πολιτισμό των νότιων Ελλήνων. Οι Μακεδόνες, όντας απομονωμένοι για αιώνες στο βορρά, διεκδικούν επάξια μερίδιο και στον πολιτισμό από τους υπόλοιπους Έλληνες. Τα ορυχεία χρυσού στο Παγγαίο όρος εξασφάλισαν την οικονομική ανεξαρτησία και την ευδαιμονία στο βασιλείο του Φιλίππου και του Αλέξανδρου. Τα ευρήματα της Βεργίνας αποτελούν σταθμό στη μελέτη της ιστορίας των Μακεδόνων, ως του ελληνικού φύλου που ένωσε τους υπόλοιπους Έλληνες και μέσω ιδιοφυών ανδρών διέδωσε τον ελληνικό πολιτισμό στα πέρατα της τότε οικουμένης.

8) Οι ανασκαφές άρχισαν αργά σε σχέση με άλλες περιοχές, μόλις το 1928. Η πόλη ήταν θρησκευτικό κέντρο των Μακεδόνων. Έξω από τα τείχη η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως ιερό της Δημητρας, ιερά εισαγομένων (αιγυπτιακών) θεών: της Ίσιδας κ.ά. Βρέθηκε ακόμη ένα ρωμαϊκό θέατρο. Στην ανατολική πλευρά βρέθηκε η λεγόμενη έπαυλη του Διονύσου. Στο δάπεδο της αιθουσας όπου διεξάγονταν τα συμπόσια σώθηκε εξαιρετικό ψηφιδωτό που απεικονίζει το θεό Διόνυσο. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως νεκροταφείο, μαγαζιά, Ασκληπιείο, Ωδείο. Βρέθηκαν ακόμη ρωμαϊκά λουτρά και ένα τέμενος αφιερωμένο στο Δία (από τον οποίο πήρε το όνομα η πόλη)· στο τέμενος ανακαλύφθηκαν πέτρινες στήλες με συνθήκες κ.ά. δημόσια κείμενα.

Οι ανασκαφές στο Δίο είναι σημαντικές από εθνική και εθνολογική άποψη. Η πόλη ήταν σπουδαίο θρησκευτικό κέντρο. Τα θρησκευτικά αρχιτεκτονικά λείψανα αποδεικνύουν οριστικά και αμετάκλητα ότι οι Μακεδόνες ήταν ελληνικό φύλο. Καταρρίπτονται έτσι οριστικά οι θεωρίες περί μη ελληνικότητας των Μακεδόνων, οι οποίες φάνηκε ότι έχουν και πολιτικό υπόβαθρο. Στην περίπτωση των Μακεδόνων υπήρχαν δύο βασικά προβλήματα: δε σώθηκαν παρά ελάχιστα δείγματα γραφής, ενώ παράλληλα γνωρίζαμε ελάχιστα για τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις καθώς και για τα ίθη, έθιμα και τον τρόπο ζωής τους. Τα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν καταφανώς ότι λάτρευαν ελληνικές θεότητες και ακολουθούσαν έναν τρόπο ζωής που ήταν ανάλογος των νοτίων Ελλήνων. Μάλιστα, επειδή ζούσαν απομονωμένοι στο βορρά, διατήρησαν παλαιές θρησκευτικές συνήθειες, λατρείες και παραδόσεις, όπως την πατριαρχικού τύπου βασιλεία.

γ) Η αρχαιολογία είναι μια επιστήμη που οφείλεται στην ανασκαφή και ερμηνεία των λειψάνων που έρχονται στο φως. Γι' αυτό και η αρχαιολογία θεωρείται βοηθητική επιστήμη της ιστορίας.

Η ανασκαφή ναών μας βοηθάει να κατανοήσουμε τη θρησκεία μιας εποχής. Το ίδιο σημαντικές είναι και οι παραστάσεις θρησκευτικού περιεχομένου από την αγγειογραφία. Οι ανασκαφές σε νεκροταφεία μας δίνουν πληροφορίες για τα ταφικά ήθη και έθιμα.

Σπουδαία πηγή πληροφοριών είναι και τα αγάλματα. Τα θέατρα μας παρέχουν μαρτυρίες για την πολιτιστική ζωή μιας εποχής. Τα καταστήματα και τα αγγεία που ανακαλύπτονται σε αυτά μας παρέχουν πληροφορίες για το εμπόριο και την οικονομική ζωή μιας περιοχής. Σημαντικά είναι και τα νομίσματα. Η σύνθεση του μετάλλου (χρυσό, ασημένιο κτλ.) μας δίνει έμμεσες μαρτυρίες για την οικονομική κατάσταση των κρατών της εποχής. Σημαντικές οικονομικές, θρησκευτικές, πολιτικές, κοινωνικές πληροφορίες μας δίνουν οι παραστάσεις στα νομίσματα και στα αγγεία. Οι συνθήκες, τα ψηφίσματα μας μιλούν για την εξωτερική και εσωτερική κατάσταση κάθε εποχής (κοινωνικοί αγώνες, σχέσεις μεταξύ πολέων - κρατών). Κάθε εύρημα έχει να μας πει τη δική του ιστορία. Εκεί είναι και η μεγάλη συμβολή της αρχαιολογίας. Αφού γκράζεται με συνέπεια τους ήχους του παρελθόντος που βγαίνουν ακατάπαυστα από τα αρχαιολογικά ευρήματα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια η κατάσταση της Μακεδονίας μέχρι και τον Αλέξανδρο Α';

Από νωρίς οι Μακεδόνες βρέθηκαν στην ανάγκη να πολεμήσουν με εχθρικά φύλα, όπως οι Ιλλυριοί και οι Παίονες.

Μετά τα Μηδικά, οι σχέσεις Μακεδόνων και Ελλήνων της Ν. Ελλάδας πυκνώνουν. Οι Αθηναίοι εισάγουν ξυλεία αποκλειστικά από τη Μακεδονία.

Ο Αλέξανδρος Α' αναδιοργάνωσε το κράτος. Στα Μηδικά είχε χρησιμεύσει ως αγγελιοφόρος του Μαρδόνιου, ακολουθώντας τους Πέρσες αναγκαστικά. Αργότερα οργάνωσε το ιππικό και το πεζικό.

2. Ποια η προσφορά του Αρχέλαιου στην ανάπτυξη της Μακεδονίας;

Αρχικά πρωτεύουσα ήταν οι Αιγές. Ο Αρχέλαιος (αρχές 4ου αι.) μετέφερε την πρωτεύουσα στην Πέλλα.

Η Μακεδονία γνώρισε μεγάλη ακμή στα χρόνια του. Ανέκτησε αθηναϊκά εδάφη μετά την καταστροφή των τελευταίων στη Σικελία. Σημαντική ακμή γνώρισε το Δίο ως θρησκευτικό κέντρο. Παράλληλα ο Αρχέλαιος κάλεσε στην αυλή του πολλούς σημαντικούς ανθρώπους του πνεύματος.

Από το θάνατο του Αρχέλαιου ως το Φίλιππο Β' στη Μακεδονία κυριαρχούσε αναρχία.

2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΕΠΕΚΤΕΙΝΕΤΑΙ

Περιληψη

Ο Φίλιππος Β' ανέβηκε στο θρόνο μετά το θάνατο του Περδίκκα Γ', αρχικά ως επίτροπος του ανιψιού του Αμύντα. Σπουδαίο κατόρθωμα ήταν η αναδιοργάνωση του στρατού. Από τους αγρότες και τους βοσκούς δημιούργησε τη μακεδονική φάλαιγγα. Κάθε στρατιώτης έφερε μια μικρότερη ασπίδα και ένα μακρύ δόρυ (6 μέτρων) από ξύλο κρανιάς, τη σάρισα.

Αναδιοργάνωσε το παλαιό μακεδονικό ιππικό, το οποίο απέκτησε μεγάλες ικανότητες στη μάχη. Τα δύο αυτά βασικά σώματα πλαισίωναν οι ισχυρές πολιορκητικές μυχανές και ελαφρά οπλισμένοι στρατιώτες. Η ευφυΐα του Φίλιππου φάνηκε και στον τομέα της στρατηγικής. Εφάρμοσε ιδιαίτερα επιδέξια τη δική του εκδοχή της λογικής φάλαιγγας.

Αντιμετώπισε με επιτυχία τους **Ιλλυριούς** και τους **Παίονες** και κατάφερε να αναπτύξει καλές σχέσεις με τη Θράκη.

Η παρακμή της πόλης - κράτους στον ελληνικό νότο εξαιτίας των συνεχών πολέμων και των καταστροφών ανοίγει το δρόμο στο Φίλιππο για επέκτασην. Αρχίζουν και ακούγονται φωνές για ειρήνευση και ένωση των Ελλήνων (**Ισοκράτης**). Στην Αθήνα βρίσκεται συμμάχους αλλά και φανατικούς εκθρούς.

Αρχικά ο Φίλιππος ενσωματώνει στη δική του επικράτεια τα παράλια της Μακεδονίας, σφαίρα επιρροής των Αθηναίων. Αργότερα επεμβαίνει στα πράγματα της κεντρικής Ελλάδας με αφορμή τον ιερό πόλεμο που κήρυξε το **αμφικτιονικό συνέδριο** εναντίον των Φωκέων. Ο Φίλιππος ορίζεται αρχιστράτηγος. Στρατοπεδεύει στην Ελάτεια. Οι Αθηναίοι και οι Φωκείς παρατάσσονται εναντίον του στη **Χαιρώνεια** (338 π.Χ.). Υφίστανται συντριπτική ήττα. Αρχηγός της αριστερής πτέρυγας ήταν ο δεκαοκτάχρονος γιος του **Αλέξανδρος**.

Το 337 π.Χ. συγκαλεί πανελλήνιο **συνέδριο στην Κόρινθο**, με εξαίρεση τη Σπάρτη, στο οποίο ο Φίλιππος ανακηρύχτηκε αρχηγός στην εκστρατεία εναντίον των Περσών. Ωστόσο το 336 π.Χ. ο Φίλιππος δολοφονήθηκε και η εκστρατεία ματαιώθηκε προσωρινά.

Η άνοδος του Φιλίππου Γ' και η οργάνωση του στρατού

- Ο Φιλίππος Β' βασιλιάς της Μακεδονίας
- Οργάνωση πεζικού
- Οργάνωση ιππικού
- Ανάπτυξη στρατηγικής - λοξή φάλαγγα

Πρώτες ενέργειες του Φιλίππου

- Αντιμετώπιση βορείων φύλων
- Καλές σχέσεις με Θράκη
- Αρχή επεμβάσεων στην Ν. Ελλάδα
- Παρακμή πόλης - κράτους
- Φωνές για ειρήνη και ένωση
- Φίλοι και εχθροί στην Αθήνα

Ο Φιλίππος και η Ν. Ελλάδα

- Προσάρτηση παραλίων Μακεδονίας
- Το αμφικτιονικό συνέδριο καλεί το Φιλίππο ως αρχιστράτηγο
- Μάχη Χαιρώνειας
- Συνέδριο Κορίνθου
- Θάνατος Φιλίππου

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Μακεδονικό πεζικό

Κάτω από την ηγεσία του Φιλίππου το μακεδονικό πεζικό θριάμβευσε. Οι στρατιώτες της φάλαγγας ονομάζονταν πεζέταιροι. Απέκτησαν τα προνόμια που είχαν προηγουμένως οι ευγενείς, οι εταίροι. Διαιρέθηκαν σε συντάγματα, ή τάξεις. Υπήρχαν και πιο ελαφριά οπλισμένοι στρατιώτες, οι υπασπιστές.

Λοξή Φάλαγγα

Ο Φιλίππος είχε γνωρίσει την τακτική της λοξής φάλαγγας όταν ήταν όμηρος στη Θήβα. Ωστόσο προέβη σε αναγκαίες αλλαγές: η επιθετική κίνηση διενεργούνταν από το εξαιρετικά ευέλικτο ιππικό, ενώ η βαριά οπλισμένη φάλαγγα είχε αμυντικό ρόλο. Η επίθεση διενεργούνταν από την αριστερή ή από τη δεξιά πτέρυγα, ανάλογα με τις συνθήκες.

Πολιορκητικές μυχανές

Σημαντική ήταν η συμβολή των πολιορκητικών μυχανών. Σκοπός της χρήσης τους ήταν η πλήρης και ολοκληρωτική νίκη. Συμπλήρωναν επάξια τη γενικότερη στρατιωτική οργάνωση των Μακεδόνων. Η χρήση των μυχανών αυτών διευκόλυνε πολύ την πολιορκία των πόλεων. Σημαντικές σχετικά με τη χρήση πολιορκητικών μυχανών ήταν οι πολιορκίες του Βυζαντίου και της Περίνθου: αποτέλεσμα της

εκτεταμένης χρήσης τηλεβόλων και άλλων μηχανών ήταν η αντικατάσταση των πλιθινών τειχών από πέτρινα.

Ιλλυριοί

Λαός της Β.Δ. Βαλκανικής. Η καταγωγή τους δεν είναι γνωστή. Ίσως να προέρχονται από μεξήν ινδοευρωπαϊκών και αυτοχθόνων φυλών. Ελάχιστα είναι τα γλωσσικά λείψανα. Ωστόσο ξέρουμε ότι μιλούσαν ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Το πολιτιστικό επίπεδο δεν ήταν υψηλό. Ασχολούνταν κυρίως με την πειρατεία. Ο Φίλιππος Β' και ο Αλέξανδρος υπέταξαν τις πολυπλοθείς ιλλυρικές φυλές και προσάρτισαν τη χώρα τους στο μακεδονικό βασίλειο. Παρά τους συνεχείς πολέμους, ωστόσο, η περιοχή υποτάχτηκε οριστικά στους Ρωμαίους κατά τα τέλη του 1ου αι. π.Χ., αν και οι εξεγέρσεις δεν έλειψαν. Τον 6ο αι. η περιοχή κατοικήθηκε από σλαβικά φύλα.

Παιόνες

Φύλο θρακικής προέλευσης. Κατοικούσαν σε μια περιοχή εκτεινόμενη ανάμεσα στο Παγγαίο όρος και στην Ημαθία. Αναφορά στο λαό αυτό υπάρχει ήδη από την Ιλιάδα. Εκεί αναφέρονται σύμμαχοι των Τρώων. Υποτάχτηκαν στους Μακεδόνες οριστικά στα μέσα του 3ου αι. π.Χ.

Χαιρώνεια

Η μάχη της Χαιρώνειας σηματοδοτεί την οριστική νίκη της μοναρχίας έναντι της πόλης - κράτους. Η Θήβα τιμωρήθηκε με το να δεχτεί υποχρεωτικά μακεδονική φρουρά στην Καδμεία. Στους Αθηναίους φάνηκε ιδιαίτερα επιεικής: αναγνώρισε την αυτονομία της πόλης και συμφώνησε να γίνει απελευθέρωση των αιχμαλώτων χωρίς χρηματικό αντίτιμο. Η ναυτική συμμαχία των Αθηναίων διαλύθηκε. Σκοπός αυτής της πολιτικής ήταν η δημιουργία πανελλήνιας συμμαχίας εναντίον των Περσών, με τη συμμετοχή βέβαια και της Αθήνας. Οι Σπαρτιάτες περιορίστηκαν στα δικά τους εδάφη. Οριστικά πλέον η δύναμη της Σπάρτης καταστράφηκε.

Συνέδριο της Κορίνθου

Στο συνέδριο συμμετείχαν τα νότια και κεντρικά ελληνικά φύλα εκτός από τη Σπάρτη. Αποφασίστηκε να δημιουργηθεί κοινός οργανισμός με το όνομα Έλληνες. Οι πόλεμοι θα σταματούσαν και θα υπήρχε κοινή ειρήνη. Η συνθήκη ειρήνης προέβλεπε την αυτονομία των ελληνικών πόλεων που συμμετείχαν καθώς και την παροχή εγγύησης για διατήρηση των πολιτευμάτων τους. Παράλληλα, δηλώθηκε η πρόθεση για ασφάλεια στις θαλάσσιες μεταφορές με την καταπολέμηση της πειρατείας. Βασικό όργανο ήταν ένα συμβούλιο που αποτελούνταν από τα κράτη - μέλη. Κάθε μέλος έστελνε ορισμένο αριθμό αντιπροσώπων. Η εκτελεστική εξουσία πάντως ασκούνταν από το Φίλιππο, ο οποίος ασκούσε απευθείας έλεγχο στο στρατό και στις σχέσεις της Συμμαχίας με τα υπόλοιπα κράτη. Απώτερος σκοπός αυτής της συμμαχίας ήταν η ανάληψη πολέμου εναντίον των Περσών από όλες τις ελληνικές πόλεις, με το μακεδονικό στρατό και τον ίδιο να βρίσκονται σε περίοπτη θέση. Γι' αυτό ο Φίλιππος προσπάθησε να παρουσιάσει τον πόλεμο αυτό ως συνέχεια των Μηδικών πολέμων.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
338 π.Χ.	Μάχη Χαιρώνειας
337 π.Χ.	Συνέδριο Κορίνθου
336 π.Χ.	Δολοφονία Φιλίππου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Ο Φιλίππος ανέθεσε στον Αριστοτέλη τη διαπαιδαγώγηση του γιου του Αλέξανδρου. Να κρίνετε την ενέργεια αυτή.

Ο Φιλίππος προόριζε το διάδοχό του να γίνει πιγέτης όλων των Ελλήνων. Ο ίδιος προετοίμασε το έδαφος, έθεσε τις βάσεις, για τη δημιουργία μιας αυτοκρατορίας. Κατάφερε, άλλοτε με την πονηριά, άλλοτε με τη δύναμη και την ευελιξία των μακεδονικών όπλων, να δημιουργήσει το μεγαλύτερο μέχρι τότε ελληνικό οργανισμό. Οπωσδήποτε η ανάδειξη του μακεδονικού Ελληνισμού ως κινητήρια δύναμη υπήρχε στο μυαλό του Φιλίππου από την αρχή. Ζώντας ως όμπρος στη Θήβα είδε από κοντά τις αδυναμίες της πόλης - κράτους. Παράλληλα συνειδητοποίησε τα πλεονεκτήματα της μοναρχίας απέναντι στους ήδη υπάρχοντες πολιτειακούς σχηματισμούς. Για να είναι αποτελεσματική όμως η μοναρχία, έπρεπε η κεφαλή, ο βασιλιάς, να είναι άνθρωπος πολύπλευρος, ικανός όχι μόνο σε στρατιωτικό επίπεδο. Ο καλός στρατηγός είναι η μία μόνο πτυχή ενός μεγάλου πιγέτη. Αυτός θα πρέπει να διαθέτει πλατιά μόρφωση και καλλιέργεια, αλλά και διεισδυτικότητα, ανοιχτό μυαλό, γνώση των ανθρώπων και των πραγμάτων. Θα χρειαζόταν να διαθέτει την απαραίτητη πνοή, ώστε να οραματίζεται μεγαλεπίθιλα σχέδια για το μέλλον της χώρας. Ο διάδοχός του έπρεπε να έχει δάσκαλο κάποιον ο οποίος θα ήταν αντάξιος αυτών των μεγάλων προσδοκιών. Ο Φιλίππος έκρινε ότι ο Αριστοτέλης εκπληρούσε όλες τις προϋποθέσεις και η ιστορία του δικαιώσει.

2. 405 π.Χ., 371 π.Χ. και 338 π.Χ.: Ποια γεγονότα έλαβαν χώρα κατά τα έπι αυτά και πώς επηρέασαν την πολιτική ζωή των Ελλήνων;

190 a) 405 π.Χ.: Ήπα του αθηναϊκού στόλου στους Αιγάς Ποταμούς από το Σπαρτιάτη

Λύσανδρο. Οι Αθηναίοι χάνουν το στόλο τους. Ο Πειραιάς αποκλείεται από τους Σπαρτιάτες. Το τέλος φτάνει για την Αθήνα. Οι Αθηναίοι παραδίδονται και ο Πελοποννησιακός πόλεμος τελειώνει.

- β) **371 π.Χ.:** Μάχη στα Λεύκτρα της Βοιωτίας. Ο Επαμεινώνδας και ο Πελοπίδας εφαρμόζουν τη λοξή φάλαγγα (επιθετική πτέρυγα: μεγάλο βάθος, αμυντική: μικρό βάθος) και συντρίβουν τους Σπαρτιάτες. Αρχή του τελούς της σπαρτιατικής πολεμικής ισχύος.
- γ) **338 π.Χ.:** Μάχη της Χαιρώνειας. Οι Μακεδόνες του Φιλίππου και του Αλεξανδρου κατατροπώνουν την αντιμακεδονική συμμαχία, στην οποία μετέχουν βασικά οι Αθηναίοι και οι Θηβαίοι. Οριστική επικράτηση του Φιλίππου και της μοναρχίας απέναντι στην παρηκμασμένη από τους διαρκείς πολέμους πόλη - κράτος.

3. «Λέγω υμίν π τοις όπλοις κρατείν π τοις κρατούσι (με τους ισχυρούς) φίλους είναι»: (Πλούταρχος Φωκίων, 21): Αξιολογήστε τις συμβουλές που έδινε ο στρατηγός Φωκίων στους Αθηναίους για τη σάση που έπρεπε να τηρήσουν απέναντι στο Φίλιππο και να δικαιολογήσετε το χαρακτηρισμό «συννετός» που αποδιδόταν σ' αυτόν.

- α) Οι συμβουλές του Φωκίωνα ακουμπούν στην πραγματικότητα της εποχής. Όσο κι αν ήταν δυσάρεστο για την Αθήνα, οι μέρες της δόξας και της παντοδυναμίας έχουν περάσει για την πόλη. Ισχυρός άνδρας πια είναι ο Φίλιππος. Οι Αθηναίοι πρέπει να έχουν φιλικές σχέσεις με τους ισχυρούς, ώστε να μπορέσει να επιβιώσει η πόλη. Άλλιως το μόνο που έχουν να κερδίσουν είναι η καταστροφή και η λεηλασία των περιουσιών τους. Βέβαια, μια τέτοια συμβουλή δεν μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή από εκείνους των οποίων η πόλη πρωταγωνιστούσε στο ελληνικό γίγνεσθαι τον προηγούμενο ενάμισι αιώνα. Ωστόσο, κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, γιατί οι καταστάσεις έχουν αλλάξει πλέον, το ίδιο και οι ισορροπίες δυνάμεων.
- β) Ο Φωκίωνας ήταν ρεαλιστής. Ξέρει τη δύναμη του Φιλίππου και την αδυναμία της Αθήνας. Η πόλη δεν είναι πλέον η κραταιά προστάτιδα της Αθηνάς. Οι συνεχείς και αιματηροί πόλεμοι την έχουν φθείρει σημαντικά. Ο Φωκίωνας σκέφτεται με το μυαλό και όχι με την καρδιά του, όπως ο Δημοσθένης. Είναι ρευστός, προσαρμοστικός. Σκέφτεται με βάση το παρόν και όχι τις καταστάσεις του παρελθόντος. Και η λογική υπαγορεύει να είναι φίλοι οι Αθηναίοι με τους δυνατούς.

1. Ποια η συμβολή του Φιλίππου Β' στην οργάνωση του μακεδονικού στρατού;

Σπουδαίο κατόρθωμα ήταν η αναδιοργάνωση του στρατού. Από τους αγρότες και τους βοσκούς δημιούργησε τη μακεδονική φάλαγγα. Κάθε στρατιώτης έφερε μια μικρότερη ασπίδα και ένα μακρύ δόρυ (6 μέτρων) από ξύλο κρανιάς, τη σάρισα.

Αναδιοργάνωσε το παλαιό μακεδονικό ιππικό, το οποίο απέκτησε μεγάλες ικανότητες στη μάχη. Τα δύο αυτά βασικά σώματα πλαισίωναν οι ισχυρές πολιορκητικές μποχανές και ελαφρά οπλισμένοι στρατιώτες. Η ευφυΐα του Φιλίππου φάνηκε και στον τομέα της στρατηγικής. Εφάρμοσε ιδιαίτερα επιδέξια τη δική του εκδοχή της λοξής φάλαγγας.

2. Ποια η πορεία του Φιλίππου μέχρι το Συνέδριο της Κορίνθου;

Αρχικά ο Φιλίππος ενσωματώνει στη δική του επικράτεια τα παράλια της Μακεδονίας, σφαίρα επιρροής των Αθηναίων. Αργότερα επεμβαίνει στα πράγματα της κεντρικής Ελλάδας με αφορμή τον ιερό πόλεμο που κίρυξε το αμφικτιονικό συνέδριο εναντίον των Φωκέων. Ο Φιλίππος ορίζεται αρχιστράτηγος. Στρατοπεδεύει στην Ελάτεια. Οι Αθηναίοι και οι Φωκείς παρατάσσονται εναντίον του στη Χαιρώνεια (338 π.Χ.). Υφίστανται συντριπτική νίτια. Αρχηγός της αριστερής πτέρυγας ήταν ο δεκαοκτάχρονος γιος του Αλέξανδρος.

Το 337 π.Χ. συγκαλεί πανελλήνιο συνέδριο στην Κόρινθο, με εξαίρεση τη Σπάρτη, στο οποίο ο Φιλίππος ανακηρύχτηκε αρχηγός στην εκστρατεία εναντίον των Περσών.

3. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Περιληψη

Ο Αλέξανδρος ανακηρύσσεται βασιλιάς της Μακεδονίας σε πλικία είκοσι ετών. Μαθητής του Αριστοτέλου, θαυμάζει κυρίως τον Όμηρο, τον Πίνδαρο και άλλους. Συμμερίζεται το όραμα του πατέρα του για παγκόσμια κυριαρχία του Ελληνισμού.

Αρχικά τακτοποιεί τα πράγματα στην Ελλάδα, όπου ξεσπούν ταραχές μετά το θάνατο του Φιλίππου. Το Συνέδριο της Κορίνθου του απονέμει τον τίτλο του «**σπρατηγός αυτοκράτορα**». Βασιλιάς της Περσίας είναι ο **Δαρείος ο Γ' ο Κοδομανός**. Το 334 π.Χ. ο Αλέξανδρος εισβάλλει με λιγοστούς πόρους, μέτριο σε αριθμό στρατό και ακλόνητη πίστη στη νίκη. Οι σατράπες της Μ. Ασίας τον αντιμετωπίζουν στο **Γρανικό ποταμό** (334 π.Χ.). Η νίκη του Αλέξανδρου είναι ολοκληρωτική. Η Μ. Ασία πέφτει στα χέρια του. Οι Πέρσες πτώνται και στην **Ισσό** (333 π.Χ.). Ο Αλέξανδρος φτάνει ως την Αίγυπτο ακολουθώντας τα παράλια. Εκεί ιδρύει την περίφημη **Αλεξάνδρεια**.

Η επόμενη σημαντική μάχη διεξάγεται στα **Γαυγάμηλα της Μηδείας**. Οι Πέρσες παθαίνουν νέα πανωλεθρία. Ο Δαρείος διαφεύγει αλλά τελικά δολοφονείται. Ο Αλέξανδρος καταλαμβάνει όλες τις μεγάλες πόλεις της Περσίας. Μετά από σκληρούς αγώνες στα ανατολικά (**Αρεία, Βακτρία, Δραγγιανή**) ο Αλέξανδρος κατευθύνεται προς τον **Ινδό ποταμό** (326 π.Χ.). Η τελευταία σημαντική μάχη έλαβε χώρα εναντίον του βασιλιά Πώρου στον ποταμό Υδάσπη. Το μακεδονικό στράτευμα έφτασε μέχρι των **Υφασμάτων**, παραπόταμο του Ινδού. Εκεί οι στρατιώτες αρνήθηκαν να προχωρήσουν, όπως ήθελε ο Αλέξανδρος. Η επιστροφή στα Σούσα (324 π.Χ.) είναι δύσκολη. Πεθαίνει το 323 π.Χ. στη Βαθυλώνα από ανεξιχνίαστα αίτια.

Μέσα σε λίγα χρόνια δημιουργείται μια τεράστια αυτοκρατορία. Ο Αλέξανδρος **μυθοποιείται**.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η φυσιογνωμία του Αλέξανδρου

- Μαθητής του Αριστοτέλου
- Θαυμάζει τον Όμηρο, τον Πίνδαρο κ.ά.
- Ονειρεύεται τη συντριβή των Περσών και την πνευματική επικράτηση των Ελλήνων

Οι πρώτες ενέργειες του Αλέξανδρου

- Τακτοποίηση της κατάστασης στην Ελλάδα
- Εισβολή στην Ασία
- Μάχη στο Γρανικό
- Μάχη στην Ισσό

- Εισβολή στην Αίγυπτο μέσω των παραλίων
- Ιδρυση Αλεξάνδρειας

Ο Αλέξανδρος προχωρεί ακάθεκτος στην Ασία

- Μάχη στα Γανγάμιλα
- Υποταγή των ανατολικών επαρχιών

Ο Αλέξανδρος στην Ινδία

- Μάχη με το βασιλιά Πώρο
- Ο στρατός φτάνει στην Ύφαση. Αρχίζει η επιστροφή

Το τέλος του Αλέξανδρου

- Δύσκολη πορεία μέχρι τα Σούσα
- Θάνατος του Αλέξανδρου στη Βαβυλώνα
- Μυθοποίηση του Αλέξανδρου

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Γρανικός ποταμός

Οι Πέρσες διέθεταν ένα πολύ καλά εκπαιδευμένο σώμα Ελλήνων μισθοφόρων. Ωστόσο στη διάρκεια της μάχης αυτοί βρίσκονταν πίσω και δεν πρόλαβαν να αποκρούσουν την ορμητική επίθεση του Αλέξανδρου. Ο ίδιος ήταν επικεφαλής της δεξιάς επιθετικής πτέρυγας, η επίθεση της οποίας έκρινε και την έκθαση της μάχης. Στο Γρανικό ο Αλέξανδρος παραλίγο να σκοτωθεί. Οι Έλληνες μισθοφόροι τιμωρήθηκαν σκληρά, ενώ έστειλε στην Αθήνα 300 πανοπλίες ως αναθήματα στη θεά Αθηνά.

Ισούς

Ήδη από την άνοιξη το 333 π.Χ. ο Αλέξανδρος κατέλαβε χωρίς αντίσταση τη διάβαση του Ταύρου (Ν.Α. Τουρκία). Ο Δαρείος κινήθηκε εναντίον του Αλεξάνδρου στην περιοχή της Κιλικίας. Αρχικά οι δύο στρατοί κινούνταν παράλληλα προς διαφορετική κατεύθυνση χωρίς να έχει πάρει είδοση το ένα στρατόπεδο τις κινήσεις του άλλου. Μόλις πληροφορήθηκε ο Δαρείος ότι ο Αλέξανδρος κινούνταν νότια, στράφηκε και αυτός προς την ίδια κατεύθυνση. Η θέση της μάχης ευνοούσε τον Αλέξανδρο: ήταν μια στενή πεδιάδα ανάμεσα στο όρος Άμανος και στη θάλασσα. Έτσι, ο Δαρείος δεν μπόρεσε να αναπτύξει τις δυνάμεις του όπως θα ήθελε. Εφαρμόστηκε πάλι η τακτική της λογής φάλαγγας. Δημιουργήθηκε ένα κενό στη φάλαγγα που ερχόταν πίσω από τον Αλέξανδρο. Σ' αυτό προσπάθησαν να διεισδύσουν οι Έλληνες μισθοφόροι. Ωστόσο η επίθεση του Αλεξάνδρου ήταν τόσο επιτυχημένη, ώστε οι Έλληνες μισθοφόροι αποκρούστηκαν. Ο Δαρείος υποχώρησε άτακτα, η οικογένειά του πιάστηκε αιχμάλωτη. Ο Αλέξανδρος αρχίζει σιγά σιγά να παρουσιάζεται όχι μόνο ως αρχηγός της πανελλήνιας εκδικητικής εκστρατείας, αλλά και ως επίδοξος βασιλιάς της περσικής αυτοκρατορίας.

Αλεξάνδρεια

194 Η πιο σπουδαία πόλη από το όνομά του που ίδρυσε ο Αλέξανδρος. Χτίστηκε το

331 π.Χ. στο δυτικό βραχίονα του δέλτα του Νείλου ανάμεσα στο νησί Φάρος και στη λίμνη Μαρεώτιδα. Το σημείο ήταν ιδανικό για την ίδρυση αυτής της εμπορικής πόλης. Τα νερά ήταν καθαρά σε εκείνο το σημείο καθώς τα ρεύματα της Μεσογείου απομάκρυναν τη λάσπη που κατέβαζε ο Νείλος. Αργότερα γνώρισε λαμπρή ανάπτυξη κάτω από την ηγεσία των Πτολεμαίων. Αναδείχτηκε σε σπουδαία εμπορική, οικονομική, πνευματική μητρόπολη της Ανατολής. Ήταν ιδιαίτερα γνωστή για το Μουσείο και τη Βιβλιοθήκη. Με την ίδρυση της Αλεξάνδρειας παγιώνεται η ελληνική παρουσία στην Αίγυπτο.

Γαυγάμηλα

Η μάχη στα Γαυγάμηλα (1/10/331 π.Χ.) έκρινε στην ουσία τη μοίρα της αυτοκρατορίας. Ο Δαρείος είχε αντιπαρατάξει έναν τεράστιο στρατό. Ιδιαίτερα επικίνδυνα ήταν τα δρεπανοφόρα άρματα και οι πολεμικοί ελέφαντες των Περσών. Η μάχη κρίθηκε πάλι από την ορμητική επιθεση της δεξιάς πτέρυγας του ιππικού, που διοικούσε. Σαν κεραυνός έπεσε πάνω στο περσικό κέντρο, εκμεταλλευόμενος προσπάθεια κυκλωπικής κίνησης της αριστερής περσικής πτέρυγας. Σημαντική πίεση δέχτηκε η αριστερή μακεδονική πτέρυγα· ωστόσο με τη βοήθεια των Θεσσαλών ιππέων οι εχθροί απωθήθηκαν. Ο Δαρείος υποχώρησε άτακτα πάλι από το πεδίο της μάχης.

Αρεία, Βακτρία, Δραγγιανή

Περιοχές της ανατολικής περσικής αυτοκρατορίας. Σήμερα ανήκουν στο Ν. και Β. Αφγανιστάν, στο Δ. Πακιστάν και στο Τουρκεστάν. Στις περιοχές αυτές ο Αλέξανδρος διεζήγαγε σκληρούς πολέμους για τρία χρόνια (330 - 327 π.Χ.). Ο Αλέξανδρος ίδρυσε πολλές πόλεις με το όνομα Αλεξάνδρεια, ώστε να προωθηθεί ο αποικισμός από τους Έλληνες. Ο Αλέξανδρος είχε να αντιμετωπίσει το δύσκολο έδαφος, αντίστοιχος κλιματολογικές συνθήκες και τους πολεμικούς και ανεξάρτητους λαούς της περιοχής. Γι' αυτό προτίμησε να χρησιμοποιήσει ελαφρά οπλισμένους έφιππους στρατιώτες (έφιππους τοξότες κυρίως).

Υφασμάτινη

Πρόκειται για παραπόταμο του Ινδού. Φτάνοντας εκεί ο Αλέξανδρος, θέλησε να τον περάσει και να προχωρήσει στην ινδική χερσόνησο. Εδώ φάνηκε καθαρά η ανεξάντλητη φιλοδοξία του Αλέξανδρου. Οι στρατιώτες όμως εξεγέρθηκαν για πρώτη και τελευταία φορά. Είχαν φτάσει πλέον στα όριά τους. Ο φόβος για το άγνωστο και η μεγάλη κόπωση υπήρξαν αναστατωτικοί παράγοντες. Ο Αλέξανδρος υπάκουεσε για πρώτη και τελευταία φορά.

Θάνατος Αλεξανδρου

Ο Αριανός διηγείται πως τις τελευταίες μέρες της ζωής του ο Αλέξανδρος εμφάνισε έντονο πυρετό. Πέθανε χωρίς να γίνει τελικά αντιληπτή η αιτία θανάτου του. Άλλοι υποστηρίζουν πως πέθανε από φυσικά αίτια, ενώ άλλοι ότι δηλητηριάστηκε από Βαβυλώνιους ιερείς, ή ακόμη και από τον Αριστοτέλη. Συγκινητική είναι η τελευταία εικόνα: οι συμπολεμιστές του περνούν και χαιρετούν με κλάματα τον ετοιμοθάνατο Αλέξανδρο στην κλίνη του.

Όμηρος

Ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές. Γεννημένος κάπου στην Ιωνία συνέθεσε τα παλαιότερα ευρωπαϊκά έπη: την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Οι ιστορίες της Ιλιάδας και της Οδύσσειας φαίνεται πως κυκλοφορούσαν κατά κύκλους και πριν από αυτόν. Η μεγαλοφυΐα του φαίνεται από τον τρόπο με τον οποίο συνέδεσε αυτούς τους επικούς κύκλους, δίνοντάς τους νέα πνοή και κάνοντάς τους αθάνατους. Τα έπη του Ομήρου υπήρξαν ενοποιητικό στοιχείο ανάμεσα στους Έλληνες, καθώς πρώτος αναφέρθηκε σε εκστρατεία των ενωμένων ακαϊκών βασιλείων στην ανατολή. Στον Όμηρο και στον Ήσιόδο οφείλεται η διαμόρφωση της λατρείας των Ολυμπίων θεών: στα έπη τους για πρώτη φορά γίνεται σαφής χωρισμός του πεδίου δράσης κάθε θεότητας.

Πώρος

Βασιλιάς περιοχής του σημερινού Πακιστάν. Νικήθηκε από τον Αλέξανδρο σε μια σπουδαία μάχη το 326 π.Χ. Ο Αλέξανδρος κατάφερε να νικήσει εκτελώντας υποδειγματική κυκλωτική κίνηση. Παρουσιάζεται ως έντιμος άνθρωπος. Αργότερα δήλωσε υποταγή στον Αλέξανδρο, μένοντας πιστός στον μεγάλο στρατηλάτη. Ο Αλέξανδρος τον αντάμειψε κάνοντάς τον άρχοντα της περιοχής στην οποία ήταν προηγουμένως βασιλιάς.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
336 π.Χ.	Δολοφονία Φιλίππου
336 π.Χ.	Βασιλιάς της Περσίας ο Δαρείος Γ' Κοδομανός
334 π.Χ.	Ο Αλέξανδρος ξεκινά την εκστρατεία του
334 π.Χ.	Μάχη του Γρανικού ποταμού
333 π.Χ.	Μάχη της Ισσού
331 π.Χ.	Ίδρυση της Αλεξάνδρειας στην Αίγυπτο
331 π.Χ.	Μάχη στα Γαυγάμηλα
326 π.Χ.	Η μάχη με τον Πώρο
324 π.Χ.	Ο Αλέξανδρος στα Σούσα
323 π.Χ.	Θάνατος του Αλέξανδρου στη Βαβυλώνα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Η κίση της Αλεξανδρείας

Τι σημαίνει, κατά τη γνώμη σου, ότι ο Αλέξανδρος έκπισε ναό στην Ίσιδα;
(σελ. 100 σχ. βιβλίου)

Ο Αλέξανδρος ήταν ένας άνθρωπος με πλατιούς ορίζοντες. Ήξερε ότι είχε πάει ως κατακτητής σε ξένη γη. Προσπάθησε με κάθε τρόπο να εντάξει οργανικά τους Έλληνες και τον πολιτισμό τους στον αντίστοιχο αιγυπτιακό. Βασική πολιτική του ήταν η αρμονική συμβίωση των κατακτητών Ελλήνων με τους υποταγμένους λαούς. Ο ναός της Ίσιδας, ανάμεσα στους ελληνικούς, ήταν ένας τρόπος συγκερασμού των πίστεων και ένδειξη σεβασμού στην αρχαία αιγυπτιακή θρησκεία. Ήθελε να δεξερεύει ότι οι θεοί, όπως και οι λαοί, της ανατολής μπορούν να ζήσουν μαζί με τους κατακτητές Έλληνες.

1. Μελέτησε το χάρτη και προσδιόρισε τις χώρες που κατέκτησε ο Αλέξανδρος.

Ο Αλέξανδρος κατάκτησε τη Μ. Ασία, τη Συρία, την Παλαιστίνη, την Αίγυπτο, τη Μεσοποταμία (σημερινό Ιράκ), την Περσία (το Ιράν) καθώς και σημαντικά εδάφη που ανήκουν σήμερα στο Αφγανιστάν, Τουρκεστάν και Πακιστάν, φτάνοντας ως τα όρια της σημερινής Ινδίας.

2. Ποιες μάχες έκριναν την εκστρατεία του Αλέξανδρου;

- α) Η μάχη του Γρανικού ποταμού (334 π.Χ.): κρίθηκε η τύχη της Μ. Ασίας.
- β) Η μάχη της Ισσού (333 π.Χ.): κρίθηκε η τύχη της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου και προετοιμάστηκε το έδαφος για την εισβολή του στη Μεσοποταμία.
- γ) Η μάχη στα Γαυγάμηλα (331 π.Χ.): κρίθηκε η τύχη του κράτους των Αχαμενιδών και της Μεσοποταμίας.
- δ) Η μάχη με το βασιλιά Πώρο: κρίθηκε η τύχη του ινδικού Καύκασου και των ανατολικών εσκατιών της αυτοκρατορίας.

1. Ποια η δράση του Αλέξανδρου μέχρι και την κατάκτηση της Αιγύπτου;

Αρχικά τακτοποιεί τα πράγματα στην Ελλάδα, όπου ξεσπούν ταραχές μετά το θάνατο του Φιλίππου. Το Συνέδριο της Κορίνθου του απονέμει τον τίτλο του «στρατηγού αυτοκράτορα». Βασιλιάς της Περσίας είναι ο Δαρείος ο Γ' ο Κοδομανός. Το 334 π.Χ. ο Αλέξανδρος εισβάλλει με λιγοστούς πόρους, μέτριο σε αριθμό στρατό και ακλόνητη πίστη στη νίκη. Οι σατράπες της Μ. Ασίας τον αντιμετωπίζουν στο Γρανικό ποταμό. Η νίκη του Αλέξανδρου είναι ολοκληρωτική. Η Μ. Ασία πέφτει στα χέρια του. Οι Πέρσες ηπτώνται και στην Ισσό (333 π.Χ.). Ο Αλέξανδρος φτάνει ως την Αίγυπτο ακολουθώντας τα παράλια. Εκεί ιδρύει την περίφημη Αλεξανδρεία.

2. Η πορεία του Αλέξανδρου από τα Γαυγάμηλα ως το θάνατό του.

Η επόμενη σημαντική μάχη διεξάγεται στα Γαυγάμηλα της Μηδείας. Οι Πέρσες παθαίνουν νέα πανωλεθρία. Ο Δαρείος διαφεύγει αλλά τελικά δολοφονείται. Ο Αλέξανδρος καταλαμβάνει όλες τις μεγάλες πόλεις της Περσίας. Μετά από σκληρούς αγώνες στα ανατολικά (Αρεία, Βακτρία, Δραγγιανή) ο Αλέξανδρος κατευθύνεται προς τον Ινδό ποταμό (326 π.Χ.). Η τελευταία σημαντική μάχη έλαβε χώρα εναντίον του βασιλιά Πώρου στον ποταμό Υδάσπη. Το μακεδονικό στράτευμα έφτασε μέχρι τον Ύφραση, παραπόταμο του Ινδού. Εκεί οι στρατιώτες αρνήθηκαν να προχωρήσουν, όπως ήθελε ο Αλέξανδρος. Η επιστροφή στα Σουύσα (324 π.Χ.) είναι δύσκολη. Πεθαίνει το 323 π.Χ. στη Βαβυλώνα από ανεξιχνίαστα αίτια.

4. Το Έργο του Αλεξανδρου

Περιληψη

Ο Αλέξανδρος δημιούργησε ένα ενιαίο κράτος που έφτανε από την Αδριατική ως τις Ινδίες. Στα όρια του κράτους ζούσε πλήθος λαών με διαφορετικά ήθη και έθιμα. Για να είναι βιώσιμο αυτό το κράτος έπρεπε να εφαρμοστεί μια αποδεκτή από όλους πολιτική.

Ο Αλέξανδρος ξεκίνησε από το στρατό. Σιγά σιγά άρχισαν να μπαίνουν στο στρατεύμα και Πέρσες. Διατρήθηκε η διοικητική διαίρεση των Περσών, υιοθετήθηκαν κάποια έθιμα της αυλής των Περσών, ενώ έγιναν και πολλοί **μικτοί γάμοι**.

Σημαντικό ήταν το γεγονός της **ίδρυσης πόλεων** στην αυτοκρατορία του. Μετατράπηκαν σε οικονομικές και πολιτιστικές **κυψέλες του Ελληνισμού**. Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στα βάθη της Ασίας.

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να δημιουργήσει ένα **αρμονικό μίγμα λαών**. Ενθάρρυνε τους μικτούς γάμους. Ο ίδιος παντρεύεται τη Ρωξάνη, η οποία ήταν ευγενής από τη Βακτριανή. Πολλοί Έλληνες παντρεύονται Περσίδες σε λαμπρή τελετή, ενώ πολλά παιδιά των Περσών (40.000) διδάσκονται τα ελληνικά.

Κάλεσε σημαντικούς καλλιτέχνες να δοξάσουν τα έργα του, οργάνωνε γυμναστικούς και μουσικούς αγώνες. Παράλληλα προωθεί την ιδέα της **ανεξιθρησκείας**.

Ο Αλέξανδρος καταλαβαίνει τη ζωτική αξία των **ανταλλαγών** για την εξασφάλιση του ομαδού βίου της αυτοκρατορίας.

Κατασκευάζει έργα υποδομής (γέφυρες, δρόμους κτλ.), ώστε τα αγαθά να φτάνουν ως τα έσκατα σύνορα. Κοινό νόμισμα γίνονται σιγά σιγά τα μακεδονικά νομίσματα. Ενοποιείται έτσι οικονομικά μια τεράστια περιοχή.

Στον πολιτειακό τομέα, τα χρόνια της βασιλείας του Αλέξανδρου επηρέασαν σημαντικά την ελληνική νοοτροπία: εισάγεται η λατρεία του ηγεμόνα καθώς και ένα νέο συγκεντρωτικό σύστημα. Ο ελληνικός τρόπος ζωής διαδίδεται σε μια τεράστια περιοχή και γίνεται το άλας της οικουμένης.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ο χαρακτήρας του κράτους του Αλεξάνδρου

- Εκτεταμένα σύνορα
- Πλήθος λαών
- Εφαρμογή πολιτικής αρμονικής συμβίωσης των πληθυσμών
- Ένταξη Περσών στο μακεδονικό στρατό
- Ίδρυση πόλεων
- Μικτοί γάμοι

- Οι Πέρσες γίνονται μέτοχοι της ελληνικής παιδείας

Μέτρα για την προώθηση του ελληνικού πνεύματος

- Καλλιτέχνες έρχονται στην Ασία
- Οργάνωση αγώνων
- Επίδειξη ανεξιθρησκίας

Οικονομικά μέτρα

- Οικονομική ενοποίηση της αυτοκρατορίας
- Κατασκευή υποδομών
- Επιβολή κοινού νομίσματος

Η διαμόρφωση του πολιτεύματος και του πολιτισμού

- Συγκεντρωτικό πολίτευμα
- Διάδοση ελληνικού πνεύματος στην Ασία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

Η ένωση της Ευρώπης με την Ασία

Γιατί δίνει τόση σημασία ο Πλούταρχος στους μικτούς γάμους; (σελ. 102 σχ. βιβλίου)

Οι μικτοί γάμοι συμβολίζουν την ένωση δύο ισχυρών φυλών, της ελληνικής και της περσικής. Της φυλής που αποτελούσε τη βάση της παλιάς αυτοκρατορίας και του νέου κυρίαρχου, των Ελλήνων. Οι γάμοι αυτοί συμβολίζουν την ένωση δύο διαφορετικών πολιτισμών, ηθών και εθίμων. Η νέα φυλή που θα προκύψει θα είναι προορισμένη να διοικήσει με τρόπο λαμπρό τη νέα αυτοκρατορία. Η ένωση αυτή σηματοδοτεί μια νέα λαμπρή εποχή ακμής, στην οποία θα ενωθούν τα πεπρωμένα της Ελλάδας και της ανατολής για πρώτη φορά.

Σκιαγραφία του Αλέξανδρου

Σημείωσε τα κύρια χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τον τέλειο στρατιωτικό νγέτη. (σελ. 103 σχ. βιβλίου)

- α) Η εργατικότητα, η γενναιότητα και η περιφρόνηση στους κινδύνους.
- β) Υπομονή στις στερίσεις.
- γ) Διάκριση σωστού - λάθους.

- 200 δ) Σωστή οργάνωση και εξοπλισμός του στρατού.

ε) Πρέπει να εμπνέει εμπιστοσύνη στο στράτευμα, να δίνει ο ίδιος το παράδειγμα και να εξυψώνει το ηθικό του στρατού και γενικά να κατανοεί την ψυχολογία του στρατεύματος.

1. Γιατί οι πόλεις που ίδρυσε ο Αλέξανδρος αποτελούν το αποκορύφωμα του εκπολιτιστικού του έργου;

Οι ελληνικές πόλεις της ανατολής αποτέλεσαν φάρους που διέδωσαν τον ελληνικό πολιτισμό στα βάθια της Ασίας. Τις πόλεις αυτές αποίκισαν πολλοί Έλληνες από τη Μ. Ασία και την Ελλάδα, αναζητώντας νέες ευκαιρίες και νέους ορίζοντες. Ο ελληνικός τρόπος ζωής ρίζωσε για πολλούς αιώνες βαθιά μέσα στο έδαφος της Ασίας. Σε πολλές περιπτώσεις τα ελληνικά ήθη και έθιμα ενώθηκαν με τα ντόπια. Υποδείμματα του ελληνικού πολιτισμού συναντάμε ακόμη και σήμερα σε αυτές τις περιοχές.

2. Τι ονομάζουμε σήμερα πολυπολιτισμική κοινωνία και ποια η σχέση της με την πολιτική που εφάρμοσε ο Αλέξανδρος απέναντι στους λαούς της ανατολής;

- Πολυπολιτισμική κοινωνία ονομάζουμε την κοινωνία όπου ζουν μαζί και συνυπάρχουν αρμονικά λαοί με διαφορετικό τρόπο ζωής, ήθη και έθιμα, θρησκεία.
- Βασικός άξονας της πολιτικής του Αλέξανδρου ήταν η δημιουργία μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, όπου οι λαοί της αυτοκρατορίας θα ζούσαν ειρηνικά και αρμονικά μεταξύ τους. Θεωρούσε ότι μόνο έτσι θα επιβίωνε η αυτοκρατορία του.

3. Το εκπολιτιστικό έργο του Αλέξανδρου διαπνέεται από το πνεύμα της ελληνικής παιδείας. Αποδείξτε ότι η άποψη είναι ορθή.

Ο Αλέξανδρος αποδείχτηκε γνήσιος μαθητής του μεγάλου φιλοσόφου Αριστοτέλη, ο οποίος τον εισήγαγε, νεαρό ακόμη, στο πνεύμα του ελληνικού πολιτισμού και παιδείας. Ο Αλέξανδρος θαύμαζε τον Όμηρο, τον Πίνδαρο κ.ά. Έλληνες ποιητές. Έκφραση αυτού του θαυμασμού υπήρξε και το εκπολιτιστικό του έργο. Ο μεγάλος κατακτητής πίστευε στην αιστείρευτη δύναμη της ελληνικής παιδείας. Θεωρούσε ότι το ελληνικό πνεύμα θα αναζωογονούσε και τις δύο πλευρές, προσθέτοντας νέα δυναμική και ορμή στον ελληνικό κόσμο. Η ανεκτικότητα (θρησκευτική, φυλετική), που αποτελεί μια από τις βάσεις της ελληνικής παιδείας, έγινε ο στύλος και της δικής του πολιτικής. Στην ουσία, η κατακτηση της Ασίας ήταν ένα πολιτιστικό πείραμα τεράστιας έκτασης: ο νεαρός κατακτητής προσπάθησε να γίνει όχι μόνο κατακτητής των σωμάτων, αλλά και κατακτητής ψυχών. Και ως όχημα χρησιμοποίησε την ελληνική παιδεία.

1. Με ποιο τρόπο εφάρμοσε ο Αλέξανδρος την πολιτική αρμονικής συμβίωσης Ελλήνων και ντόπιων;

Ο Αλέξανδρος ξεκίνησε από το στρατό. Σιγά σιγά άρχισαν μπαίνουν στο στράτευμα και Πέρσες. Διατηρήθηκε η διοικητική διαίρεση των Περσών, υιοθετήθηκαν κάποια έθιμα της αυλής των Περσών, ενώ έγιναν και πολλοί μικτοί γάμοι.

Σημαντικό ήταν το γεγονός της ίδρυσης πόλεων στην αυτοκρατορία του. Μετατράπηκαν σε οικονομικές και πολιτιστικές κυψέλες του Ελληνισμού. Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στα βάθη της Ασίας.

Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να δημιουργήσει ένα αρμονικά τοποθετημένο μίγμα λαών. Ενθάρρυνε τους μικτούς γάμους. Ο ίδιος παντρεύεται τη Ρωξάνη, η οποία ήταν ευγενής από τη Βακτριανή. Πολλοί Έλληνες παντρεύονται Περσίδες σε λαμπρή τελετή, ενώ πολλά παιδιά των Περσών (40.000) διδάσκονται τα ελληνικά.

2. Ποιες οι εξελίξεις στους τομείς της οικονομίας και του πολιτεύματος;

Ο Αλέξανδρος καταλαβαίνει τη ζωτική αξία των ανταλλαγών για την εξασφάλιση του ομαδού βίου της αυτοκρατορίας.

Κατασκευάζει έργα υποδομής (γέφυρες, δρόμους κτλ.), ώστε τα αγαθά να φτάνουν ως τα έσχατα σύνορα. Κοινό νόμισμα γίνονται σιγά σιγά τα μακεδονικά νομίσματα. Ενοποιείται έτσι οικονομικά μια τεράστια περιοχή.

Στον πολιτειακό τομέα, τα χρόνια της βασιλείας του Αλέξανδρου επηρέασαν σημαντικά την ελληνική νοοτροπία: εισάγεται η λατρεία του ηγεμόνα καθώς και ένα νέο συγκεντρωτικό σύστημα. Ο ελληνικός τρόπος ζωής διαδίδεται σε μια τεράστια περιοχή και γίνεται το άλας της οικουμένης.

5. Οι Τύχες της Κύπρου

Περιληψη

Η Κύπρος βρισκόταν μακριά από την κυρίως Ελλάδα. Γι' αυτό και αποτελούσε θύμα επίθεσης από ξένους λαούς. Γενικά τα **εννέα βασιλεία** του νησιού κατόρθωναν να μένουν αυτόνομα: άλλοτε πολεμούσαν ενωμένα, άλλοτε χρησιμοποιούσαν τη διπλωματία. Από το 721 π.Χ. το νησί εξουσιαζόταν από τους **Ασσύριους**, ωστόσο οι Κύπριοι διατηρούσαν την ανεξαρτησία τους πληρώνοντας φόρο. Τους Ασσύριους διαδέχτηκαν οι Αιγύπτιοι και οι Πέρσες.

Οι Κύπριοι επαναστατούν κατά την Ιωνική επανάσταση χωρίς επιτυχία. Προσωρινές μόνο επιτυχίες έχει και ο Κίμωνας (450 π.Χ.).

Το 410 π.Χ. παίρνει την εξουσία στο βασίλειο της Σαλαμίνας ο **Ευαγόρας**. Ήταν λαμπρός μονάρχης. Δημιούργησε **λαϊκό στρατό**, με ελεύθερη συμμετοχή των πολιτών. Σιγά σιγά κυρίευσε όλη την Κύπρο. Εισήγαγε την ελληνική παιδεία και τον ελληνικό τρόπο ζωής.

Ο Ευαγόρας βοήθησε τους Αθηναίους στη ναυμαχία της Κνίδου με 100 πλοία. Ωστόσο, οι Πέρσες επανέρχονται με αφορμή τη «Βασιλείο Ειρίνη».

Ο Ευαγόρας αντιστέκεται, τελικά όμως συνάπτει ειρήνη (376 π.Χ.), διατηρώντας την αυτονομία του νησιού, πληρώνοντας όμως φόρο. Μετά τη δολοφονία του Ευαγόρα (374 π.Χ.) στο θρόνο ανεβαίνει ο γιος του **Νεοκλής**.

Το 323 π.Χ. η Κύπρος απελευθερώνεται από τον Αλέξανδρο.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η εσωτερική κατάσταση της Κύπρου

- Χωρισμένη σε εννέα βασιλεία
- Διατήρηση αυτονομίας έναντι των ξένων δυναστών
- Τα βασίλεια πολεμούν ενωμένα
- Χρήση διπλωματίας

Ξένοι δυνάστες

- Ασσύριοι (από 721 π.Χ.)
- Αιγύπτιοι (550 - 525 π.Χ.)
- Πέρσες, με διακοπές

Η βασιλεία του Ευαγόρα

- Λαμπρός μονάρχης
- Δημιουργία λαϊκού στρατού

- Εισαγωγή ελληνικής παιδείας
- Υποστήριξη της Αθήνας
- Πόλεμος με τους Πέρσες - συνθήκη ειρήνης με αντάλλαγμα πληρωμή φόρων

Μετά τον Ευαγόρα

- Διαδοχή από το γιο του Νεοκλή
- Απελευθέρωση Κύπρου από τον Αλέξανδρο

ΑΝΑΓΤΥΧΗ ΟΡΩΝ

Ασσύριοι

Οι Ασσύριοι έθεσαν τις βάσεις της αυτοκρατορίας τους με τον Ασσουρνασιρπάλ Β'. Οι Ασσύριοι αργότερα προχώρησαν κατακτώντας τη Βαβυλώνα, ενώ έφτασαν ως τη Συρία. Κυριαρχούσαν τον 8ο αι. π.Χ. στη Μεσοποταμία, στη Συρία, στη Μηδεία και στο Ισραήλ. Στον κολοφώνα της δύναμής τους έφτασαν να απλώσουν την κυριαρχία τους ως την Κύπρο. Διακρίθηκαν για τη βαρβαρότητα που επέδειξαν απέναντι στους υπόδουλους λαούς αλλά και για τον ωμό τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζαν τις εξεγέρσεις. Το κράτος των Ασσυρίων άρχισε να παρακμάζει στις αρχές του 7ου αι. π.Χ. εξαιτίας εσωτερικών δυναστικών αντιπαλοτήτων. Οι Βαβυλώνιοι και οι Μήδοι συνασπίστηκαν εναντίον των Ασσυρίων στα τέλη του 7ου αι. π.Χ. Ο Μήδος Κυαξάρης κατέλαβε και κατέστρεψε την Ασσούρ (614 π.Χ.) και τη Νινευί (612 π.Χ.).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
721 π.Χ.	Η Κύπρος κάτω από ασσυριακή εξουσία
550 - 525 π.Χ.	Η Κύπρος στους Αιγύπτιους
450 π.Χ.	Εκστρατεία του Κίμωνα
410 π.Χ.	Βασιλιάς της Κύπρου ο Ευαγόρας
394 π.Χ.	Ναυμαχία της Κνίδου
376 π.Χ.	Ειρήνη Ευαγόρα και Περσών
374 π.Χ.	Δολοφονία Ευαγόρα
323 π.Χ.	Απελευθέρωση Κύπρου από τον Αλέξανδρο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Με ποιον τρόπο η Κύπρος κατόρθωσε να διατηρεί, ουσιαστικά, την ανεξαρτησία της;

Η Κύπρος χρησιμοποιούσε κυρίως τη διπλωματία για να διατηρεί την αυτονομία της. Πληρώνοντας φόρο υποτελειας, οι βασιλιάδες διατηρούσαν αλώβητη την εξουσία τους.

2. Μελετήστε το παράθεμα του Ισοκράτη για τον Ευαγόρα και καταγράψτε τα στοιχεία τα οποία δείχνουν ότι ήταν ένας αγαθός πιγεμόνας.

- α) Κυβερνούσε με θεοσεβή και φιλάνθρωπο τρόπο.
- β) Δεν οδικούσε κανένα, τιμούσε τους καλούς και τιμωρούσε τους ενόχους.
- γ) Συζητούσε τις υποθέσεις με τους φίλους του.
- δ) Ήταν άψογος στη διαγωγή του, τιμούσε τις συμφωνίες.

3. Συνδέστε την Κύπρο με όσα γνωρίζετε, πρόσωπα και γεγονότα, μέχρι την απελευθέρωσή της από τον Αλέξανδρο.

721 π.Χ.	Η Κύπρος υπό την εξουσία των Ασσυρίων.
550 - 525 π.Χ.	Η Κύπρος βρίσκεται κάτω από αιγυπτιακή κηδεμονία.
525 κ. εξίς	Οι Πέρσες κυριαρχούν στην Κύπρο.
450 π.Χ.	Η εκστρατεία του Κίμωνα. Προσωρινή απομάκρυνση των Περσών.
410 π.Χ.	Ο Ευαγόρας βασιλιάς της Σαλαμίνας.
394 π.Χ.	Ο Ευαγόρας βοηθάει τους Αθηναίους με 100 πλοία.
376 π.Χ.	Ειρήνη με τους Πέρσες, οι Κύπριοι πληρώνουν φόρους.
374 π.Χ.	Δολοφονία Ευαγόρα. Τον διαδέχεται ο γιος του Νεοκλῆς.
323 π.Χ.	Ο Αλέξανδρος απελευθερώνει την Κύπρο.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τη βασιλεία του Ευαγόρα;

Το 410 π.Χ. παίρνει την εξουσία στο βασίλειο της Σαλαμίνας ο Ευαγόρας. Ήταν λαμπρός μονάρχης. Δημιούργησε λαϊκό στρατό, με ελεύθερη συμμετοχή των πολιτών. Σιγά σιγά κυρίευσε όλη την Κύπρο. Εισήγαγε την ελληνική παιδεία και τον ελληνικό τρόπο ζωής.

Ο Ευαγόρας βοήθησε τους Αθηναίους στη ναυμαχία της Κνίδου με 100 πλοία. Ωστόσο, οι Πέρσες επανέρχονται με αφορμή τη «Βασίλειο Ειρήνη».

Ο Ευαγόρας αντιστέκεται, τελικά όμως συνάπτει ειρήνη (376 π.Χ.), διατηρώντας την αυτονομία του νησιού, πληρώνοντας όμως φόρο. Δολοφονήθηκε το 374 π.Χ.

Περίληψη

Ο ελληνικός χώρος ενώθηκε το 8^ο μισό του 4ου αι. π.Χ. κάτω από την ηγεσία των Μακεδόνων. Ο Φίλιππος Β' δημιούργησε μια πανελλήνια συμμαχία και έθεσε τις βάσεις του κατακτητικού πολέμου στην Περσία. Ο Αλέξανδρος συνέχισε το έργο του φτάνοντας στα πέρατα της τότε οικουμένης. Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στην Ανατολή, η Κύπρος συνδέθηκε άμεσα με τον ηπειρωτικό ελλαδικό χώρο.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που έχουν σχέση μεταξύ τους

1. Φίλιππος	α. Κύπρος
2. Δημοσθένης	β. Αλεξάνδρεια
3. Δαρείος Γ'	γ. Γρανικός ποταμός
4. Αίγυπτος	δ. ρήτορας
5. Αριστοτέλης	ε. Περσία
6. Αλέξανδρος	στ. διδάσκαλος Αλεξανδρου
7. Ευαγόρας	ζ. Χαιρώνεια

Απάντηση:

1z, 2δ, 3ε, 4θ, 5στ, 6γ, 7α

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΒΔΟΜΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ
Η ανάπτυξη
της
Μακεδονίας

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη στήλη ONOMA

ΠΡΟΤΑΣΗ	ONOMA
1. Μακεδόνας βασιλιάς, μετέφερε την πρωτεύουσα στην Πέλλα.	
2. Σπουδαίος βασιλιάς της Μακεδονίας, αναδιοργανωτής του μακεδονικού στρατού.	
3. Αθηναίος ρίτορας, φανατικός εχθρός των Μακεδόνων.	
4. Ρίτορας της Αθήνας, υποστηρικτής της πανελλήνιας ιδέας.	
5. Ο τελευταίος βασιλιάς των Περσών.	
6. Ινδός βασιλιάς, εναντίον του ο Αλέξανδρος έδωσε την τελευταία μεγάλη μάχη.	
7. Σπουδαίος Έλληνας στρατηλάτης. Διέδωσε τον ελληνικό πολιτισμό στην τότε οικουμένη.	
8. Γυναίκα του Αλέξανδρου καταγόταν από τη Βακτρία.	
9. Σπουδαίος βασιλιάς της Κύπρου.	
10. Βασιλιάς της Κύπρου, διάδοχος του Ευαγόρα.	

2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε ένα X στην αντίστοιχη στήλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1. Τα παράλια της Μακεδονίας αποικίστηκαν από τους Βόρειους Έλληνες.	☐	☒
2. Οι σχέσεις Μακεδόνων και νότων Ελλήνων έγιναν στενότερες μετά τα Περσικά.	☐	☒
3. Οι Μακεδόνες τιμούσαν ιδιαίτερα τον Δία.	☒	☐
4. Ο Φιλίππος ανέβηκε στο θρόνο αρχικά ως επίτροπος του θετού γιού του.	☐	☒
5. Βάση του μακεδονικού πεζικού ήταν οι ευγενείς.	☒	☐
6. Ο μακεδονικός στρατός δε διέθετε, πάντως, πολιορκητικές μπχανές.	☐	☒
7. Κατά την εποχή του Φιλίππου, οι ελληνικές πόλεις του νότου είχαν αρχίσει να παρακμάζουν.	☒	☐

8. ο Φίλιππος τίρησε από την αρχή στάση αυτοαπομόνωσης.
9. Ο Ιερός πόλεμος έγινε για θέματα σχετικά με το Μαντείο των Δελφών.
10. Ο Αλέξανδρος κατέλαβε χωρίς αντίσταση την Περσέπολη.
11. Ο Αλέξανδρος θεωρούσε λανθασμένη την πολιτική του Φιλίππου για πανελλήνια εκστρατεία εναντίον των Περσών.
12. Ο Αλέξανδρος ξεκίνησε για την Περσία με πολύ ισχυρές δυνάμεις.
13. Ο Δαρείος δολοφονήθηκε τελικά.
14. Ο Αλέξανδρος προβλήθηκε ως ο νόμιμος διάδοχος του Δαρείου.
15. Επιθυμία του Αλέξανδρου ήταν να φτάσει μέχρι τα Εκβάτανα.
16. Η αυτοκρατορία του Αλέξανδρου ήταν πολυφυλετική.

3. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Στα χρόνια του Αρχέλαου η γνώρισε ανάπτυξη.
2. Μετά το θάνατο του Αρχέλαου ακολούθησε περίοδος
3. Η μακεδονική φάλαγγα ήταν εξοπλισμένη επιθετικά με τη
4. Ο Φίλιππος εφάρμοσε τη με μεγάλη επιτυχία.
5. Οι φωνές για στην Ελλάδα δεν έπαψαν.
6. Το αμφικτιονικό συνέδριο στράφηκε εναντίον των
7. Οι Θοβαίοι και οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν το Φίλιππο στη
8. Το πανελλήνιο συνέδριο έγινε στην
9. Ο Αλέξανδρος λάτρεψε τον
10. Ο Αλέξανδρος γνώριζε τις δυσκέρειες του
11. Η πρώτη πόλη με το όνομά του ιδρύθηκε στην
12. Ο Αλέξανδρος γνώρισε ιδιαίτερα σκληρή αντίσταση στις επαρχίες του περσικού στρατού.
13. Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να εφαρμόσει πολιτικά με τους κατακτημένους λαούς.
14. Η κυριότερη του Αλέξανδρου στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στην Ανατολή ήταν η
15. Πολλοί Έλληνες τη μπροπολιτικής Ελλάδας εγκαταστάθηκαν
16. Μέσα σε μια ημέρα 10.000 στρατιώτες παντρεύτηκαν

4. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Στα χρόνια του Αρχέλαου η γνώρισε ανάπτυξη.
2. Μετά το θάνατο του Αρχέλαου ακολούθησε περίοδος
3. Η μακεδονική φάλαγγα ήταν εξοπλισμένη επιθετικά με τη
4. Ο Φίλιππος εφάρμοσε τη με μεγάλη επιτυχία.

5. Οι φωνές για στην Ελλάδα δεν έπαιψαν.
6. Το αμφικτιονικό συνέδριο στράφηκε εναντίον των
7. Οι Θηβαίοι και οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν το Φιλιππο στην
8. Το πανελλήνιο συνέδριο έγινε στην
9. Ο Αλέξανδρος λάτρεψε του
10. Ο Αλέξανδρος γνώριζε τις δυσχέρειες του
11. Η πρώτη πόλη με το όνομά του ιδρύθηκε στην
12. Ο Αλέξανδρος γνώρισε ιδιαίτερα σκληρή ανίσταση στις επαρχίες του περσικού κράτους.
13. Ο Αλέξανδρος προσπάθησε να εφαρμόσει πολιτική με τους κατακτημένους λαούς.
14. Η κυριότερη συμβολή του Αλέξανδρου στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στην Ανατολή ήταν η
15. Πολλοί Έλληνες τη μπροπολιτικής Ελλάδας εγκαταστάθηκαν
16. Μέσα σε μια ημέρα 10.000 στρατιώτες παντρεύτηκαν

5. Ανποτοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΣ
1. 495 - 450 π.Χ.	α) μάχη της Χαιρωνείας
2. 413 - 499 π.Χ.	β) μάχη στην Ισσό
3. 338 π.Χ.	γ) μάχη του Αλέξανδρου με τον Πάρο
4. 337 π.Χ.	δ) μάχη στα Γαυγάμηλα
5. 334 π.Χ.	ε) Αλέξανδρος Α'
6. 333 π.Χ.	στ) Συνέδριο Κορίνθου
7. 326 π.Χ.	ζ) Αρχέλαος
8. 331 π.Χ.	η) επιστροφή Αλέξανδρου στα Σούσα
9. 323 π.Χ.	θ) μάχη στο Γρανικό ποταμό
10. 324 π.Χ.	ι) θάνατος Αλέξανδρου

6. Επιλογή ορθής απάντωσης: (Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντωση)

1. Αρχική πρωτεύουσα της Μακεδονίας ήταν:
 - οι Αιγές, β) το Δίο, γ) η Αμφίπολη
2. Αργότερα η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε:
 - στην Όλυνθο, β) στην Πύδνα, γ) στην Πελλά

3. Ιερή πόλη των Μακεδόνων ήταν:
 - α) το Δίο, β) η Πέλλα, γ) η Ποτίδαια
4. Ο Φίλιππος αντιμετώπισε με επιτυχία τις επιδρομές των:
 - α) Βοπιαίων, β) Ιλλυριών, γ) Σαρματών
5. Ο ήταν υπέρμαχος της ειρήνης στην Ελλάδα.
 - α) Ισοκράτης, β) Ισαίος, γ) Δημοσθένης
6. Στη μάχη της Χαιρωνείας διακρίθηκε ο:
 - α) Πτολεμαίος, β) Αμύντας, γ) Αλέξανδρος
7. Με τη μάχη του Γρανικού ο Αλέξανδρος γίνεται κύριος της:
 - α) Φρυγίας, β) Μ. Ασίας, γ) Παμφυλίας
8. Η δεύτερη μεγάλη σύγκρουση Ελλήνων - Περσών πραγματοποιείται:
 - α) στην Ταρσό, β) στη Φοινίκη, γ) στην Ισσό
9. Ο Αλέξανδρος έφτασε μέχρι των ποταμών:
 - α) Ύφαση, β) Γάγγη, γ) Ινδό
10. Ο Αλέξανδρος ήθελε να γίνει:
 - α) κατακτητής, β) αγαθός πηγεμόνας, γ) δικτάτορας
11. Η Ρωξάνη καταγόταν από την:
 - α) Σογδιανή, β) Αραχωσία, γ) Βακτρία
12. Μέσο συμφιλίωσης Ελλήνων και Περσών ήταν:
 - α) οι μικτοί γάμοι,
 - β) η παραχώρηση δικαιωμάτων στους Πέρσες,
 - γ) η διανομή των γαιών στους Πέρσες ακτήμονες
13. Ο Αλέξανδρος στον τομέα της θρησκείας προώθησε:
 - α) την επιβολή των ελληνικών δοξασιών
 - β) την ανεξιθρησκεία, γ) τις ανατολικές λατρείες
14. Η Κύπρος αρχικά ήταν χωρισμένη σε:
 - α) πέντε βασιλεία, β) οκτώ βασιλεία, γ) εννέα βασιλεία
15. Η Κύπρος στα τέλη του 8ου αι. π.Χ. πλήρωνε φόρο υποτέλειας στους:
 - α) Αιγυπτίους, β) Ασσύριους, γ) Πέρσες
16. Το 410 π.Χ. ανέβηκε στο θρόνο του Βασιλείου της ο:
 - α) Σαλαμίνας - Ευαγόρας, β) Πάφου - Ευαγόρας, γ) Σαλαμίνας - Νεοκλῆς
17. Ο Ευαγόρας προώθησε τη δημιουργία:
 - α) λαικών επιτροπών, β) λαικού θεάτρου, γ) λαικού στρατού
18. Στη ναυμαχία της Κνίδου ο Ευαγόρας βοήθησε τους:
 - α) Αθηναίους, β) Σπαρτιάτες, γ) Θοβαίους
19. Τον Ευαγόρα διαδέχτηκε ο:
 - α) Ιφικλής, β) Νεοκλής, γ) Περικλής
20. Το νησί απελευθερώθηκε τελικά από τον:
 - α) Κόνωνα, β) Λύσανδρο, γ) Αλέξανδρο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΕΒΔΟΜΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'
Η ανάπτυξη
της
Μακεδονίας

1η άσκηση

1. Αρχέλαος, 2. Φιλιππος Β', 3. Δημοσθένης, 4. Ισοκράτης, 5. Δαρείος Γ', 6. Πώρος, 7. Αλέξανδρος, 8. Ρωξάνη, 9. Ευαγόρας, 10. Νεοκλής

2η άσκηση

- 1Λ, 2Σ, 3Σ, 4Λ, 5Λ, 6Λ 7Σ, 8Λ, 9Σ, 10Σ, 11Λ 12Λ, 13Σ, 14Σ, 15Λ, 16Σ

3η άσκηση

1. Μακεδονία, 2. ανασφάλειας, 3. σάρισσα, 4. λοξή φάλαγγα, 5. ειρήνευση, 6. Αμφισσέων, 7. Χαιρώνεια, 8. Κόρινθο, 9. Όμηρο, 10. Δαρείου, 11. Αίγυπτο, 12. ανατολικές, 13. συνεργασίας, 14. ίδρυση ελληνικών πόλεων, 15. στην Ασία, 16. Περσίδες

4η άσκηση

- 1ε, 2z, 3a, 4στ, 5θ, 6θ, 7γ, 8δ, 9ι, 10η

5η άσκηση

- 1α, 2γ, 3α, 4θ, 5α, 6γ, 7θ, 8γ, 9α, 10θ, 11γ, 12α, 13θ, 14γ, 15θ, 16α, 17γ, 18α, 19θ, 20γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Περιληψη

Κατά την κλασική εποχή παρουσιάζεται ζωηρή άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών. Στον εικαστικό τομέα αποκτά αδιαφιλονίκητη ηγετική θέση η Αθήνα.

1. ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Περιληψη

Την εποχή αυτή θεμελιώνεται η **ιστορία**. Ο **Ηρόδοτος**, ο **πατέρας της ιστορίας**, αφηγείται την ιστορία των Μηδικών πολέμων, διανθίζοντας το έργο του με ιστορίες εθνολογικού και ηθογραφικού χαρακτήρα των λαών της ανατολής. Καθαρά ιστορική είναι η γραφή του **Θουκυδίδη** (460 - 400 π.Χ.), που ασχολήθηκε με τη συγγραφή του Πελοποννησιακού πολέμου. Αρνείται τις θεϊκές επεμβάσεις και προσπαθεί να ανακαλύψει την αλήθεια, διαχωρίζοντας τα αίτια από τις αφορμές. Ο **Ξενοφώντας ο Αθηναίος** (430/25 - 355 π.Χ.) εξιστορεί τα γεγονότα, βάζοντας μέσα και προσωπικές απόψεις.

Στον τομέα της **φιλοσοφίας** ξεχωρίζει ο Σωκράτης (470 - 399 π.Χ.). Ήταν υποστηρικτής της **διαλεκτικής μεθόδου** και της **θικής διαβίωσης**. Παράλληλα δρούσαν και οι **σοφιστές**. Μαθητής του Σωκράτη ήταν ο **Πλάτωνας** (427 - 347 π.Χ.), ο θεμελιωτής της θεωρίας των ιδεών. Ο μαθητής του Πλάτωνα **Αριστοτέλης** ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία αλλά και με πολλές άλλες επιστήμες.

Πατέρας της σύγχρονης ιατρικής είναι ο **Ιπποκράτης από την Κω** (460 - 370 π.Χ.). Ταξινόμισε τις ιατρικές γνώσεις και ίδρυσε πρότυπο σχολή.

Σημαντική ανάπτυξη γνωρίζει και η **ρητορική** και τον 4ο αι. π.Χ. Οι θεσμοί του δημοκρατικού πολιτεύματος (συνελεύσεις Εκκλησίας του Δήμου, δικαστήρια) αποτέλεσαν το γόνιμο χώμα μέσα στο οποίο άπλωσε τις ρίζες και άνθισε αυτή η τέχνη.

Σπουδαίοι ρήτορας ήταν ο **Λυσίας** (445 - 380 π.Χ.), ο **Ισοκράτης** (436 - 338 π.Χ.), ο **Δημοσθένης** (384 - 322 π.Χ.).

Κατά την κλασική εποχή άνθισε και το θέατρο (τραγική ποίηση) και στα τρία είδη με τα οποία παρουσιάστηκε: τραγωδία, σατυρικό δράμα, κωμωδία. Σπουδαία ήταν η περίφημη τριάδα των τραγικών ποιητών: **Αισχύλος** (525 - 456 π.Χ.), **Σοφοκλῆς** (496 - 406 π.Χ.) και **Ευριπίδης**. Την τριάδα αυτή πλαισίωνε ο μέγιστος κωμικός ποιητής **Αριστοφάνης** (445 - 386 π.Χ.), ο οποίος διακρίθηκε για την αθυρόστομη κριτική της σύγχρονης πραγματικότητας. Οι Αθηναίοι πολίτες έπαιρναν από το κράτος το αντίτιμο του εισιτηρίου (θεωρικά), γιατί το θέατρο θεωρούνταν ως σπουδαίο μέσο διαπαιδαγώγησης του λαού.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η εξέλιξη της ιστορίας

- Ηρόδοτος, ο πατέρας της ιστορίας
- Θουκυδίδης, ο θεμελιωτής της ιστορικής έρευνας
- Ξενοφώντας, βάζει υποκειμενικά στοιχεία στο έργο του

Η εξέλιξη της φιλοσοφίας

- Σωκράτης: διακλεκτική μέθοδος
- Πλάτωνας: θεωρία των ιδεών
- Αριστοτέλης: θεμελιωτής της λογικής και πολλών επιστημών

Η ιατρική

- Ιπποκράτης ο Κείος: πατέρας της ιατρικής

Η ρητορική κατά τον 4ο αι. π.Χ.

- Λυσίας
- Ισοκράτης
- Δημοσθένης

Η εξέλιξη του θεάτρου

Τραγική ποίηση:

- Αισχύλος: μεγαλοπρεπής
- Σοφοκλῆς: αρμονία και χάρη, εξειδανίκευση
- Ευριπίδης: ρεαλισμός και εξερευνητής της ανθρώπινης ψυχής

Κωμωδία

- Αριστοφάνης: αθυρόστομη σάτιρα προσώπων και πραγμάτων της εποχής

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Φιλόσοφοι της αρχαιότητας οι οποίοι μετακινούνταν από πόλη σε πόλη και δίδασκαν με χρηματική αμοιβή φιλοσοφία και ρητορική. Δέχτηκαν αυστηρή κριτική, γιατί χρησιμοποιούσαν την τέχνη τους για την ανάδειξη πολιτικών προσωπικοτήτων, οι οποίες χρησιμοποιούσαν τη δύναμη του λόγου για να προβληθούν δημόσια. Οι Σοφιστές υποστήριζαν ότι δεν υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα ούτε αιώνιες και σταθερές αξίες. Δίδασκαν ότι όλα υπόκεινται στον υποκειμενικό παράγοντα. Κάθε άνθρωπος δημιουργεί τη δική του αλήθεια και μπορεί να την επιβάλει με τη χρήση του λόγου. Δεν ενδιαφέρονταν για την αναζήτηση του καλού και του κακού, της αλήθειας, της ηθικής, της αρετής. Η κυριαρχία του υποκειμενικού στοιχείου θα σήμαινε την επικράτηση ενός απίστευτου ηθικού χάσους, καθώς δε θα υπήρχαν σταθερά στηρίγματα για την ανάπτυξη της ανθρώπινης ηθικής. Σκληρός πολέμιος των σοφιστών αναδείχθηκε ο Σωκράτης, ενώ τους διακωμώδει με καυστικό τρόπο ο Αριστοφάνης στις «Νεφέλες». Ωστόσο, πολλοί από αυτούς ήταν σπουδαίοι γνώστες της γλώσσας και ιδιαίτερα καλλιεργημένοι άνθρωποι. Γνωστοί σοφιστές ήταν: ο Γοργίας, ο Πρωταγόρας, ο Πρόδικος κ.ά.

Τραγωδία

Θεατρικό έργο το οποίο ασχολείται με τον άνθρωπο και τα λάθη του. Κατάγεται από τις θρησκευτικές εκδηλώσεις κατά τη λατρεία του Διονύσου (τραγωδία = τράγων αδόν). Οι πιστοί τραγουδούσαν τραγούδια αφιερωμένοι στο θεό Διόνυσο (διθύραμβοι). Αρχικά οι διθύραμβοι ήταν άτεχνα τραγούδια. Σημαντική ώθηση έδωσε ο Αρίονας από τη Λέσβο. Αυτός έζησε στην Κόρινθο (6ος αι. π.Χ.) και συνέβαλε ουσιαστικά στην τεχνική απόδοση του τραγουδιού: χορεύονταν από ομάδα χορευτών την οποία είχε γυμνάσει ο ίδιος. Τον 6ο αι. π.Χ., στην Αθήνα του Πεισίστρατου, ο Θέσπις παρενέβαλε ένα πρόσωπο που αποκρινόταν στο χορό, τον υποκριτή. Γεννήθηκε έτσι το βασικό χαρακτηριστικό του θεάτρου, ο διάλογος. Σπουδαίοι αναμορφωτές της τραγωδίας και του θεάτρου ήταν η διάσημη τριάδα: Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης. Με την τραγωδία ασχολήθηκε ο Αριστοτέλης, ο οποίος αποτελεί το θεμελιωτή της θεωρητικής προσέγγισης του θεάτρου. Η τραγωδία οδηγούσε τους θεατές, μέσα από την ταύτισή τους με τους ήρωες του έργου, σε καταστάσεις οδύνης και ψυχικής έντασης, για να έρθει αργότερα, προς το τέλος του έργου, η «κάθαρση», η λύση της υπόθεσης και η αποκατάσταση της θείας τάξης.

Σατυρικό δράμα

Θεατρικό έργο στο οποίο κυριαρχούσε χορός αποτελούμενος από Σάτυρους, τους ακόλουθους του Διονύσου. Τα θέματά του σχετίζονταν με τις χαρές της ζωής και τη δύναμη του έρωτα. Σπουδαίος σατυρικός ποιητής ήταν ο Αισχύλος: «Πρωτεύς» και άλλα έργα.

Κωμωδία

Θεατρικό είδος που ασχολείται με την αστεία και χαρούμενη προσέγγιση των πραγμάτων (κώμος = ομάδα που μιλούσε αθυρόστομα και ξεσόμισε πολλές άσεμνες

λέξεις). Πολλές φορές η κωμωδία ασκολήθηκε με σοβαρά ζητήματα, προσπαθώντας να καυτηριάσει τις αδυναμίες των ανθρώπων μέσα από την παρουσίαση αστείων καταστάσεων. Η κωμωδία κατάγεται από τα άσεμνα τραγούδια που τραγουδούσαν στις διονυσιακές τελετές. Χωρίζεται σε τρεις περιόδους: α) Αρχαία κωμωδία (486 - 400 π.Χ.). Ο ποιητής στρέφεται εναντίον συγκεκριμένων προσώπων, τα οποία θεωρεί φορείς απαράδεκτων φαινομένων και παρακμής. Επιστρατεύονται βωμολοχίες, βρισιές και άσεμνα θεάματα. Χαρακτηριστικός εκπρόσωπος είναι ο Αριστοφάνης. β) Μέση κωμωδία (400 - 330 π.Χ.). Άνθισε μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Διακωμαδείται η καθημερινότητα, γενικά οι συμπειριφορές των ανθρώπων, μυθικά πρόσωπα. Γενικά, η Μέση Κωμωδία είναι πιο ήπια σε σχέση με το παρελθόν. γ) Νέα κωμωδία (330 - 262 π.Χ.). Ως προς τη δομή, μοιάζει πολύ με τη Μέση Κωμωδία. Οι ποιητές διακωμαδούν καθημερινές καταστάσεις, ωστόσο η δομή των έργων είναι περισσότερο στέρεη, η τεχνική ανάπτυξης είναι καλύτερη. Σπουδαιότερος εκπρόσωπος της Νέας Κωμωδίας είναι ο Μένανδρος.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ηρόδοτος

Σπουδαίος ελληνικός ιστοριογράφος (484 - 425 π.Χ.). Γεννήθηκε στην Αλικαρνασσό (Ν.Δ. Μικρά Ασία). Ο θείος του ήταν επικός ποιητής και ονομαζόταν Πανύασις. Σε νεανική ηλικία αναμείχθηκε με την πολιτική. Συμμετείχε στην προσπάθεια ανατροπής του τυράννου Λύγδαμη. Εξορίστηκε στη Σάμο. Αργότερα επέστρεψε στην Αλικαρνασσό (455 π.Χ.). Δέκα χρόνια αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Έγινε φίλος με τον Περικλήν. Αργότερα ακολούθησε τους Αθηναίους στη Σικελία κατά τον αποικισμό των Θουρίων. Ταξίδεψε σε πολλά μέρη, φτάνοντας μέχρι τη Μεσοποταμία. Ο Ηρόδοτος έδινε διαλέξεις στο κοινό της Αθήνας σχετικά με ό,τι είχε δει στα ταξίδια του. Θεωρείται ο πατέρας της ιστορίας. Χαρακτηριστικά του έργου του είναι: α) το ζωντανό ύφος, το οποίο ενίστε είχε λογοτεχνική χροιά. β) Οι συχνές παρεμβάσεις που κάνει με βάση κάποιο γεγονός που αφηγείται. γ) Η αφήγηση των γεγονότων. Προσπαθεί να εξιχνιάσει τα βαθύτερα αίτια των γεγονότων. Χρησιμοποιεί ως πηγές αυτόπτες μάρτυρες, κρατικά αρχεία κ.ά. Το έργο του χωρίζεται σε εννέα βιβλία, ένα για κάθε μούσα: Κλειώ, Ευτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ερατώ, Πολύμνια, Ουρανία και Καλλιόπη.

Θουκυδίδης

Αθηναίος στρατηγός και ιστορικός (460 - 400 π.Χ.). Ήταν γιος του Όλορου και γεννήθηκε στο δήμο Αλιμούντα. Ήταν συγγενής του Μιλτιάδη. Διέθετε αξιόλογη περιουσία στη Θράκη. Η αριστοκρατική του καταγωγή καθόρισε και τη μόρφωσή του: δέχτηκε τα φώτα διάσημων σοφιστών της εποχής. Έζησε από κοντά τα γεγονότα του Πελοποννησιακού πολέμου. Επειδή απέτυχε να φτάσει έγκαιρα στην

Αμφίπολη κατά την πολιορκία του Βρασίδα εξορίστηκε από την Αθήνα. Τα χρόνια της εξορίας ταξίδεψε στη Σπάρτη, στις Συρακούσες, στη Μακεδονία. Επέστρεψε στην Αθήνα με το τέλος του πολέμου. Πέθανε ξαφνικά το 400 π.Χ. περίπου. Ο Θουκυδίδης επιρεάστηκε από τη ζωηρή πνευματική κίνηση της Αθήνας τον 5ο αι. π.Χ. Το έργο του αποτελεί συνισταμένη της επίδρασης των φυσικών φιλοσόφων της Ιωνίας (σχέση αιτίας - αποτελέσματος) και των απόφεων των σοφιστών, που ασχολήθηκαν με την επίδραση του αιτίου και του αποτελέσματος στις ανθρώπινες σχέσεις. Ο Θουκυδίδης θεωρούσε ότι οι συμπεριφορές των ανθρώπων εντάσσονται σε ένα επαναλαμβανόμενο κύκλο κατ' αναλογία γεγονότων. Οι άνθρωποι μπορούν να προβλέπουν, ως ένα βαθμό, τα μελλούμενα. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος συγγραφής του έργου. Ο Θουκυδίδης διαχωρίζει τις βαθύτερες αιτίες από τις αφορμές. Η επέμβαση του θείου απορρίπτεται κατηγορηματικά. Δέχεται μόνο την επίδραση των τυχαίων γεγονότων, που δίνουν μη προβλέψιμη πορεία στα γεγονότα. Το έργο του σταματά απότομα στο έτος 411 π.Χ.

Ξενοφώντας

Αθηναίος στρατηγός και ιστορικός (430/25 - 355 π.Χ.). Ανήκε σε εύπορη οικογένεια. Το 401 π.Χ. πήγε στις Σάρδεις για να γνωρίσει τον Κύρο το Νεότερο, τον αδελφό του βασιλιά της Περσίας Αρταξέρξη. Δέχτηκε να ακολουθήσει τους Έλληνες μισθοφόρους που θα πολεμούσαν εναντίον του αδελφού του Κύρου. Ή μάχη έγινε στα Κούναξα, οι Έλληνες στρατηγοί διολοφονήθηκαν ύστερα από προδοσία. Ο ίδιος εκλέχτηκε στρατηγός και μαζί με άλλους οδήγησε τους στρατιώτες, τους «Μύριους», μέσα από την Αρμενία στις ακτές του Εύξεινου Πόντου. Ο Ξενοφώντας ήταν λάτρης των Σπαρτιατών, και ειδικά του βασιλιά Αγησίλαου, τον οποίο ακολούθησε στην Ελλάδα, όταν επέστρεψε για να αντιμετωπίσει τον αντισπαριατικό σχηματισμό. Οι Αθηναίοι τον εξόρισαν εξαιτίας της φιλοσπαριατικής στάσης. Ο Ξενοφώντας έλαβε ως τιμπτικό δώρο από τους Σπαρτιάτες ένα κτήμα στην Ηλεία. Μετά τη μάχη των Λευκτρών κατέφυγε στην Κόρινθο. Αργότερα του δόθηκε χάρη από τους Αθηναίους. Δεν ξέρουμε τον ακριβή τρόπο θανάτου του. Έχει γράψει ιστορικά έργα: α) «Κύρου Ανάβασις», στην οποία αφηγείται τα γεγονότα της Καθόδου των Μυρίων. β) «Έλληνικά», ιστορικό έργο που συνεχίζει την αφήγηση του Θουκυδίδη (411 - 362 π.Χ.), σε 7 βιβλία. γ) Πολιτικά έργα είναι: ο «Οικονομικός», οι «Πόροι, ή περί προσόδων» κ.ά. Το ύφος του είναι απλό, περιεκτικό και καθαρό. Διακρίνεται για τη σαφήνεια και την έλλειψη στόμφου.

Σωκράτης

Αθηναίος φιλόσοφος (470 - 399 π.Χ.). Καταγόταν από οικογένεια καλλιτεχνών. Ο πατέρας του λεγόταν Σωφρονίσκος και ήταν γλύπτης. Έθεσε σκοπό της ζωής του τη μετάδοση των φιλοσοφικών αληθειών στους συμπολίτες του. Η φιλοσοφική του παιδεία δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή. Διακρίθηκε ως στρατιώτης κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο (α' φάση). Στη δίκη των στρατηγών μετά τη ναυμαχία στις Αργινούσες, το 406 π.Χ., (κατηγορούνταν ότι δε συνέλεξαν τους νεκρούς εξαιτίας

της θαλασσοταραχής) αρνήθηκε να τους καταδικάσει. Αρνήθηκε να συνεργαστεί με τους Τριάκοντα Τυράννους. Αργότερα, κατηγορήθηκε άδικα από το Μέληπο, τον Άνυτο και το Λύκωνα ότι εισήγαγε στην πόλη «κοινά δαιμόνια», διαφθείροντας τους νέους. Καταδικάστηκε σε θάνατο. Αρνήθηκε να δραπετεύσει και πέθανε πίνοντας κώνειο. Φαίνεται πως οι Αθηναίοι δεν του συγχώρεσαν το γεγονός ότι ο τύραννος Κριτίας ήταν μαθητής του. Για τη φιλοσοφία του Σωκράτη μαθαίνουμε από διάφορες πηγές, κυρίως από τα έργα του Πλάτωνα, τον «Κρίτωνα», την «Απολογία» κ.ά. Ο Σωκράτης προσπαθούσε να βρει την αλήθεια και το θητικό καλό. Μέσο αναζήτησης ήταν η διαλεκτική μέθοδος και η σωκρατική ειρωνεία. Ξεκινούσε από τη θέση ότι δε γνώριζε τίποτα για κάποιο ζήτημα. Μέσα από λογικά επιχειρήματα έβγαζε στην επιφάνεια τα αδύνατα σημεία των απόψεων των άλλων. Σημαντική ήταν η γνώση στη διδασκαλία του Σωκράτη. Θεωρούσε ότι γνώση και αρετή πάνε μαζί χέρι χέρι. Είχε πολλούς μαθητές, από τους οποίους ξεχώρισε ο Πλάτωνας.

Πλάτωνας

Σπουδαίος Αθηναίος φιλόσοφος (427 - 347 π.Χ.). Καταγόταν από παλιά και αριστοκρατική γενεά της Αθήνας. Πολλοί συγγενείς του ήταν εξέχοντες πολιτικοί της πόλης. Αρχικά είχε ακούσει τις διδασκαλίες του φιλόσοφου Κρατύλου. Το 408 π.Χ. γνώρισε το Σωκράτη και έγινε ιδιαίτερα πιστός μαθητής του. Έμεινε για αρκετό διάστημα στην Αθήνα (10 χρόνια) μετά το θάνατο του Σωκράτη. Αργότερα πήγε στη Σικελία. Ο τύραννος των Συρακούσων Διονύσιος Α' τον έδιωξε. Μετά από περιπέτειες έφτασε στην Αθήνα. Το 387 π.Χ. ιδρύθηκε η Ακαδημία. Ξαναγύρισε στις Συρακούσες το 367 και το 361 π.Χ., μετά το θάνατο του Διονύσιου Α'. Εκεί όμως κινδύνευσε από το γιο του Διονύσιο Β'. Τελικά, δεν είδε να πραγματώνονται οι ιδέες του περί διακυβέρνησης. Έγραψε πολλά και σπουδαία έργα, με σπουδαιότερο την «Πολιτεία». Σε αυτό οραματίζεται τη δημιουργία μιας πολιτείας αποτελούμενη από τρείς τάξεις. Κυρίαρχη τάξη ήταν αυτή των φιλοσόφων - κυβερνητών. Ιδιαίτερη θέση στην κοσμοθεωρία του κατέχει ο «κόσμος των ιδεών». Πίστευε ότι ο δικός μας κόσμος είναι μια αντανάκλαση ενός αιώνιου κόσμου, του κόσμου των ιδεών.

Αριστοτέλης

Σπουδαιότατος Έλληνας φιλόσοφος (384 - 322 π.Χ.). Καταγόταν από τα Στάγιρα της Χαλκιδικής. Ο πατέρας του ήταν ο βασιλικός γιατρός του βασιλιά Αμύντα Β'. Σε νεαρή ηλικία πήγε στην Αθήνα, όπου φοίτησε για 20 χρόνια στην Ακαδημία του Πλάτωνα. Μετά το θάνατο του δασκάλου του εγκαταστάθηκε στην Άσσο της Τρωάδας, όπου ίδρυσε σχολή. Ο Φίλιππος Β' τον κάλεσε στην αυλή του για να διδάξει το γιο του Αλέξανδρο. Μετά την άνοδο του Αλέξανδρου στο θρόνο της Μακεδονίας ο Αριστοτέλης εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ίδρυσε δική του σχολή, το Λύκειον. Η διεύθυνση της σχολής είχε ανατεθεί στους μαθητές. Ο φιλόσοφος ασχολήθηκε και με τη δημιουργία σπουδαίας βιβλιοθήκης. Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου αποσύρθηκε στη Χαλκιδική, επειδή η ατμόσφαιρα στην Αθήνα ήταν ιδιαίτερα εχθρική γι' αυτόν. Εκεί πέθανε. Το έργο του είναι τεράστιο.

Θεωρείται ότι έγραψε τετρακόσια έργα. Ο Αριστοτέλης διαφοροποιείται από τον Πλάτωνα, θεωρώντας ότι οι ιδέες ενυπάρχουν στον αισθητό κόσμο και αποτελούν τη βάση του. Θεωρείται ο θεμελιωτής της Λογικής. Στον τομέα της πιθικής πίστευε ότι τα αγαθά είναι μέσο για την αρετή και την ευδαιμονία και όχι αυτοσκοπός. Στον τομέα της πολιτικής πίστευε ότι το ιδανικό πολίτευμα έπρεπε να δημιουργεί ενάρετους και έντιμους πολίτες.

Ιπποκράτης

Έλληνας γιατρός, ο πατέρας της ιατρικής (460 - 370 π.Χ.). Βρέθηκε κοντά σε σπουδαίους φιλοσόφους, όπως ο Γοργίας, ο Δημόκριτος. Μαθήτευσε στις περίφημες ιατρικές σχολές της Κνίδου και της Κω. Ταξίδεψε πολύ. Τελικά εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλία. Εκεί απέκτησε μεγάλη φήμη. Έσωσε πολλές περιοχές από αρρώστιες. Ιδιαίτερα βοήθησε τους Θεσσαλούς και τους Αθηναίους. Μυήθηκε μάλιστα στα Ελευσίνια Μυστήρια. Πέθανε σε μεγάλη ηλικία στη Λάρισα. Προσπαθούσε να μάθει ανατομία κάνοντας τομές σε ζώα, γιατί σε ανθρώπους απαγορευόταν. Ακόμη και με αυτό τον τρόπο γνώριζε πολλά οστά και όργανα του ανθρώπου. Θεωρούσε ότι στο σώμα του ανθρώπου υπάρχει η «φύσις», μια ουσία που ρυθμίζει την καλή λειπούργια του σώματος. Θεωρούσε σημαντικά φάρμακα τη δίαιτα και την εγκράτεια. Χρησιμοποιούσε αποτελεσματικά εργαλεία για τις εγχειρίσεις. Είχε πολλές γνώσεις μαιευτικής και γυναικολογίας. Πρώτος αυτός ταξινόμησε συστηματικά τις γνώσεις σκετικά με τη διάγνωση και τη θεραπεία του ανθρώπινου σώματος. Επίσης, πρώτος αυτός δίδαξε ότι οι αιτίες των ασθενειών προέρχονται από φυσικά αίτια και όχι από κάποια θεότητα ή από κάποια υπερβατική οντότητα.

Λυσίας

Ρίτορας της αρχαίας Αθήνας (445 - 380 π.Χ.). Ο πατέρας του καταγόταν από τις Συρακούσες. Είχε ιδρύσει βιοτεχνία κατασκευής ασπίδων. Οι Τριάκοντα Τύραννοι τον κυνήγησαν. Παραλίγο να σκοτωθεί. Κατέφυγε στα Μέγαρα. Η περιουσία του δημεύτηκε. Βοήθησε το Θρασύβουλο και τους δημοκρατικούς να ανατρέψουν τους Τριάκοντα. Γι' αυτό ο Θρασύβουλος πρότεινε να του απονεμηθεί το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη, χωρίς επιτυχία όμως. Για να αντιμετωπίσει το οικονομικό πρόβλημα έγινε λογογράφος. Έγραψε τους λόγους που εκφωνούσαν οι διάδικοι στο δικαστήριο. Έγινε διάσημος με τους λόγους του. Έγραψε λόγους δικανικούς (για το δικαστήριο), αλλά και συμβουλευτικούς και επιδεικτικούς. Ο λόγος του είναι λιτός όπου χρειαζόταν, άλλες φορές χρησιμοποιούσε ρητορικά σχήματα. Υπάρχει μια απλότητα που τους δίνει αμεσότητα.

Ισοκράτης

Αθηναίος ρίτορας (436 - 338 π.Χ.). Ο πατέρας του ήταν εύπορος. Ο Ισοκράτης έγινε λογογράφος, εξαιτίας οικονομικών δυσπραγιών. Στη Θεσσαλία πήρε μαθήματα από το ρίτορα Γοργία. Το 390 π.Χ. αναφέρεται να έχει ανοίξει σχολή ρητορικής στην Αθήνα, όπου φοιτούσαν πληρώνοντας σεβαστό χρηματικό ποσό. Η σχολή έγινε διάσημη σε ολόκληρη την Ελλάδα. Πολλοί σπουδαίοι ρίτορες

φοίτησαν σε αυτήν. Οι λόγοι του κυριαρχούνται από την ιδέα της ομόνοιας και της ειρήνης ανάμεσα στους Έλληνες και της ανάληψης πανελλήνιας εκστρατείας εναντίον των Περσών. Αρχικά στράφηκε στις ισχυρές πόλεις - κράτη της εποχής: Αθήνα, Σπάρτη κτλ. Αργότερα απευθύνθηκε προς το Φίλιππο Β'. Πέθανε το 338 π.Χ., μετά τη μάχη της Χαιρώνειας.

Δημοσθένης

Ρίτορας της αρχαίας Αθήνας (384 - 322 π.Χ.). Ο πατέρας του είχε αρκετά μεγάλη περιουσία. Σε μικρή ηλικία έμεινε ορφανός από πατέρα. Οι κηδεμόνες του ξόδεψαν τα χρήματα που προορίζονταν για το Δημοσθένη. Αρχικά είχε πολλά σωματικά και γλωσσικά ελαττώματα, είχε όμως και ισχυρή θέληση. Μόλις ενηλικιώθηκε, στράφηκε δικαστικά εναντίον των κηδεμόνων του. Αργότερα έγινε και αυτός λογογράφος. Αργότερα (μετά το 355 π.Χ.) ασχολήθηκε με την πολιτική. Στρέφεται με μανία εναντίον του Φιλίππου Β'. Σπουδαίοι είναι οι τρεις Ολυνθιακοί λόγοι, που εκφωνήθηκαν υπέρ της αποστολής βοήθειας στην απειλούμενη από το Φίλιππο Όλυνθο. Αργότερα παίρνει μέρος στην πρεσβεία που πηγαίνει στη Μακεδονία. Αποτέλεσμα αυτής της αποστολής είναι η υπογραφή ειρήνης με το Φίλιππο (Φιλοκράτειος Ειρήνη), την οποία αργότερα ο Φίλιππος θα πατήσει. Οι προσδοκίες του γκρεμίζονται στη Χαιρώνεια (338 π.Χ.). Η φήμη ότι ο Αλέξανδρος είχε πεθάνει στην Ιλλυρία κάνει το Δημοσθένη να προτείνει ανταρσία στους Θηβαίους. Ο Αλέξανδρος όμως παρουσιάζεται ζωντανός και απαιτεί την παράδοση του Δημοσθένη, ανάμεσα σε άλλους. Ο Δημοσθένης όμως γλιτώνει. Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου προσπάθησε πάλι να υποκινήσει επανάσταση, η οποία συντρίφητη (322 π.Χ.). Ο Δημοσθένης αυτοκτόνησε. Οι λόγοι του διακρίνονται για την ακρίβεια και την καταλληλότητα των λέξεων, για να εκφράσει τις ιδέες του. Οι ιδέες του κειμένου υποστηρίζονται με πάθος, ενώ παρουσιάζονται ιδιαίτερα σωστά από τεχνική άποψη.

Αισχύλος

Ο πρώτος από την τριάδα των μεγάλων Αθηναίων τραγωδών (525 - 456 π.Χ.). Γεννήθηκε στην Ελευσίνα από αριστοκρατική οικογένεια. Πολέμησε στους μεγάλους πολέμους για την ανεξαρτησία (Μαραθώνας, Σαλαμίνα, Πλαταιές). Κυριαρχούσε στους δραματικούς αγώνες μετά το 484 π.Χ. Σώθηκαν μόνο επτά τραγωδίες. Τα έργα του διαπινέονται από το έντονο πατριωτισμό και υψηλές ιδέες, σαν αυτές που οδήγησαν τους Έλληνες στην εποποιία των Μηδικών πολέμων. Χρησιμοποιεί δυνατές εκφράσεις. Οι ήρωες διαπινέονται από υψηλές ιδέες. Κυριαρχούν τα βαθιά, με σημασία νοήματα. Η γλώσσα του αποτελεί μνημείο τελειότητας. Ο Αισχύλος έδωσε μεγαλύτερη βαρύτητα στο διάλογο, προσθέτοντας δεύτερο υποκριτή. Έργα του: «Ικέτιδες», «Πέρσες» κ.ά.

Σοφοκλής

Σπουδαίος αρχαίος Αθηναίος τραγωδός (496 - 406 π.Χ.). Ο πατέρας του ήταν εύπορος. Είχε πολύ καλή μόρφωση. Γρήγορα ξεχώρισε. Ήταν ιδιαίτερα συμπαθής

στους Αθηναίους. Δεν ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την πολιτική. Το 420 π.Χ. έγινε ιερέας του Ασκληπιού. Τιμήθηκε ιδιαίτερα από τους Αθηναίους. Από το 469 π.Χ. κυριαρχούσε στους δραματικούς αγώνες. Από τις πολλές τραγωδίες που έγραψε σώζονται πολύ λίγες. Ο Σοφοκλής εκφράζει τη χάρη του ελληνικού - αθηναϊκού πνεύματος κατά το «*χρυσό αιώνα*». Παρουσιάζει τους ήρωες ως ιδανικά, ως πρότυπα, έτσι όπως έπρεπε να είναι. Ο μύθος των έργων του Σοφοκλή διαθέτει εσωτερική συνοχή· τα πάθη, η έκβαση των γεγονότων και το τέλος εξαρτώνται από τις εσωτερικές δυνάμεις των ηρώων. Οι θεοί καθηρεφτίζονται μέσα από τους ανθρώπους. Η έκφραση είναι απλή, λιπτή αλλά και ιδιαίτερη ισχυρή και άμεση όταν χρειάζεται. Ο Σοφοκλής πρόσθεσε άλλον έναν υποκριτή, ενώ αύξησε τα μέλη του χορού. Έργα του: «*Ηλέκτρα*», «*Αντιγόνη*», «*Οιδίπους Τύραννος*», «*Φιλοκτήτης*» κ.ά.

Ευριπίδης

Σπουδαίος τραγωδός της αρχαιότητας (485/84 - 406 π.Χ.). Η επιμελής μόρφωση του ποιητή δείχνει ότι οι γονείς του ήταν μάλλον εύποροι. Δε γνωρίζουμε το ακριβές έτος γέννησής του. Πήρε καλή μόρφωση: άκουσε τον Πρωταγόρα, τον Αναξαγόρα κ.ά. Παράλληλα πήρε και μαθήματα ζωγραφικής. Πρώτη φορά διακρίθηκε το 441 π.Χ. Ο Ευριπίδης δεν ήταν κοινωνικός άνθρωπος. Η παράδοση αναφέρει ότι ο ποιητής συνέγραψε τα έργα του μέσα σε μια σπολιά της Σαλαμίνας. Στα 408 π.Χ. περίπου εγκαταστάθηκε στη νέα πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου, την Πέλλα, καλεσμένος του βασιλιά Αρχέλαου. Εκεί και πέθανε δύο χρόνια αργότερα. Ο Ευριπίδης παρουσιάζεται ανανεωτής της δραματικής τέχνης. Στον πρόλογο αναφέρεται σε στοιχεία του παρελθόντος. Τα χορικά έχουν μειωθεί σε έκταση· παράλληλα έχουν ανεξαρτητοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό. Το τέλος του έργου, «*η λύση*» του δράματος, έρχεται με τη βούθεια ενός από μηχανής θεού. Στα έργα του κυριαρχεί η κριτική - σατιρική διάθεση απέναντι στους πατροπαράδοτους θεσμούς και αντιλήψεις. Ο Ευριπίδης παρουσιάζει τα πράγματα όπως ήταν πραγματικά. Σκάβει με ευλάβεια και ανιχνεύει την ψυχή των ανθρώπων και πιο πολύ τη γυναικεία ψυχή. Οι ήρωές του συγκλονίζονται από τα πάθη και τα λάθη τους. Έργα του: «*Μήδεια*», «*Ηλέκτρα*», «*Ιππόλιτος*», «*Τρωάδες*», «*Φοίνισσαι*» κ.ά.

Αριστοφάνης

Σπουδαιότατος κωμικός ποιητής της αρχαιότητας (445 - 386 π.Χ.). Γεννήθηκε στην Αθήνα και έζησε πολλά χρόνια στην Αίγινα. Διακρίθηκε για τη βαθιά και πολύπλευρη μόρφωση που διέθετε. Πήρε το πρώτο βραβείο το 425 π.Χ. Ο Αριστοφάνης αντλεί τα θέματά του από την οικονομική, πολιτική, πολιτιστική πραγματικότητα της εποχής του. Χαρακτηρίζεται από ακατάσχετες βωμολοχίες και αρμονικό τρόπο στη δομή του έργου. Ο Αριστοφάνης προκαλεί με τα θέματα και τις λέξεις που χρησιμοποιεί· όμως χρησιμοποιεί το λόγο του όχι ως αυτοσκοπό, αλλά για να σατιρίσει πρόσωπα και καταστάσεις της σύγχρονης αθηναϊκής πραγματικότητας. Στα έργα του παρουσιάζεται να κάνει κριτική στις αδυναμίες της δημοκρατίας και στα νεοτεριστικά - ριζοσπαστικά στοιχεία της κοινωνίας. Έντονη

κριτική ασκεί απέναντι στους σοφιστές και στις διακηρύξεις τους. Στο ίδιο καλάθι βάζει και το Σωκράτη, λαθεμένα βέβαια. Έργα του: «Ιππίς», «Νεφέλαι», «Αχαρνής», «Βάτραχοι», «Λυσιστράτη», «Ειρήνη» κ.ά.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
484-425 π.Χ. 460-400 π.Χ. 430/25-355 π.Χ.	Ιστορία Ήρόδοτος Θουκυδίδης Ξενοφώντας ο Αθηναίος
470-399 π.Χ. 427-347 π.Χ.	Φιλοσοφία Σωκράτης Πλάτωνας
460-370 π.Χ.	Ιατρική Ιπποκράτης
445-380 π.Χ. 436-338 π.Χ. 384-322 π.Χ.	Ρητορική Λυσίας Ισοκράτης Δημοσθένης
525-456 π.Χ. 496-406 π.Χ. 485/84-406 π.Χ. 445-386 π.Χ.	Θέατρο Αισχύλος Σοφοκλής Ευριπίδης Αριστοφάνης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Να αναφέρετε τραγωδίες και κωμωδίες που έχετε παρακολουθήσει και τα στοιχεία που σας χούπευσαν σε αυτά τα έργα. Επίσης να συγκρίνετε το ρόλο του θεάτρου στην αρχαία και στη σύγχρονη κοινωνία.

α) Τραγωδίες: Οιδίπους Τύραννος, Αντιγόνη, Μήδεια.

Κωμωδίες: Νεφέλες, Ειρήνη, Λυσιστράτη.

Οιδίπους Τύραννος, Αντιγόνη: Διακρίνονται για τη χάρη και την αρμονία των διαλόγων. Μέσα από αυτούς ο Σοφοκλής υψεύται τον άνθρωπο και τις δυνατότητές του, κακές και καλές. Ξεκινάει από τον ύμνο στον έρωτα «έρωτ’ ανίκατε μάχαν» (Αντιγόνη), συνεχίζει με την υποτική πρώτα και ύστερα σωματική τύφλωση του Οιδίποδα. Η έκβαση της πλοκής εξαρτίεται και στις δύο τραγωδίες από τις εσωτερικές δυνάμεις των ηρώων, όχι από την επέμβαση κάποιου θεού. Ο Οιδίποδας ξεχωρίζει για τις σοφές και έντονες εναλλαγές της ψυχικής και ψυχολογικής διάθεσης των ηρώων (κανονικό ψυχογράφημα) καθώς και για τη δεξιοτεχνική ανάπτυξη του θέματος. Η Αντιγόνη μας μαγνητίζει με τη δύναμη των διαλόγων, την προσήλωση στις τιτανικές δυνάμεις της ανθρώπινης ψυχής και τους πυκνούφασμένους όσο και σοφά δομημένους διαλόγους.

Μήδεια: Ξεχωρίζει για το ρεαλισμό και τη γνήσια δραματουργική ένταση. Ο Ευριπίδης κατόρθωσε να αποδώσει τέλεια τις πιο αιχνές αποχρώσεις των διακυμάνσεων της ψυχής της ηρωίδας. Η ανυπέρβλητη δύναμη των συναισθημάτων μας καθηλώνει κυριολεκτικά στο κάθισμα. Κυριαρχεί ο πεζός απτικός λόγος, ο οποίος εκφράζει τις διαθέσεις των ηρώων με μια αξεπέραστη λεπτότητα. Το έργο καταφέρνει κάπι πολύ σημαντικό: να βάλει το θεατή από την αρχή μέχρι το τέλος στη θέση των ηρώων. Ο θεατής συμπάσχει με τα πρόσωπα, ειδικά με την μητέρα, το τραγικότερο ίσως σύμβολο της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Νεφέλες, Ειρήνη, Λυσιστράτη: Ο ποιητής διακωμαδεί αριστουργηματικά πρόσωπα και καταστάσεις της εποχής του. Η σάτιρα είναι αμείλικτη, οι φράσεις τσακίζουν κόκαλα. Οτιδήποτε φαίνεται στραβό στον ποιητή στηλίτευται χωρίς οίκτο.

β) Το θέατρο στην αρχαιότητα, όπως και σήμερα, είχε παιδευτικό χαρακτήρα. Χρησίμευε στην ανύψωση του πνευματικού επιπέδου του λαού, μέσα από την παρουσίαση υψηλών νοημάτων και αποχρώσεων της ανθρώπινης ψυχής και των καταστάσεων. Ο θεατής συμπάσχει με τους ήρωες, παρακολουθεί τις ψυχολογικές τους μεταπτώσεις, στο τέλος «καθαίρεται», εξαγνίζεται μέσα από τη λύση που δίνεται.

2. Ο Σωκράτης δίδαξε πόθος και συνέπεια λόγων και έργων. Πώς το αντιλαμβάνεστε αυτό;

Ο Σωκράτης δίδασκε την ανάγκη για αναζήτηση της αρετής και για ηθική διαβίωση. Η συνέπεια των λόγων του φάνηκε κυρίως σε δύο περιπτώσεις: α) Μετά τη μάχη στις Αργινούσες οι στρατηγοί δε μάζεψαν του νεκρούς λόγω θαλασσοταραχής. Παραπέμφθηκαν σε δίκη για ασέβεια. Ο Σωκράτης αρνήθηκε να ψηφίσει τη θανατική τους καταδίκη, όπως οι άλλοι δικαστές. β) Όταν καταδικάστηκε σε θάνατο, πήγαν οι φίλοι του και του πρότειναν να τον βοηθήσουν να δραπετεύσει. Ο Σωκράτης όμως αρνήθηκε. Προτίμησε να μείνει πιστός στους θεσμούς της δημοκρατίας, έστω κι αν αρκετές φορές δε λειτουργούσαν σωστά.

3. Σε ποιους λόγους οφείλεται η ύπαρξη προσωπικών απόψεων στη συγγραφή της ιστορίας;

Ο ιστορικός είναι άνθρωπος της εποχής. Ζει μέσα στην κοινωνία, μοιράζεται με τους υπόλοιπους ανθρώπους μια κοινή πραγματικότητα. Δε ζει απομονωμένος σε γυάλινο σπίτι. Έχει κάποιες απόψεις και κάποιο υπόβαθρο, είναι ζωντανό κύπαρο της κοινωνικής πραγματικότητας. Είναι μια σύνθετη προσωπικότητα. Όταν λοιπόν γράφει ένα βιβλίο για τα δρώμενα μιας περιόδου, αναπόφευκτα επηρεάζεται από όλα τα παραπάνω.

4. Ποιες νομίζετε ότι είναι οι βασικές διαφορές ανάμεσα στην αρχαία και στη σύγχρονη ιατρική;

α) Στην αρχαιότητα (ως ένα σημείο) απέδιδαν τις αρρώστιες στη δράση θεοτήτων. Δε θεωρούσαν ότι έχουν φυσικά αίτια.

β) Σήμερα υπάρχει μεγάλη εξειδίκευση των γιατρών και πολύ περισσότερα τεχνικά μέσα. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει οδηγήσει στην κατασκευή πολύπλοκων ιατρικών μηχανημάτων.

γ) Οι γνώσεις μας σχετικά με τα αίτια των αρρωστειών και τη δομή και τις λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος είναι πολύ περισσότερες από ότι ήταν στην αρχαιότητα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποια ήταν η πορεία του θεάτρου τον 5ο και 4ο αι. π.Χ.;

Κατά την κλασική εποχή άνθισε και το θέατρο (τραγική ποίηση) και στα τρία είδη με τα οποία παρουσιάστηκε: τραγωδία, σατυρικό δράμα, κωμωδία. Σπουδαία ήταν η περίφημη τριάδα των τραγικών ποιητών: Άισχυλος, Σοφοκλής και Ευριπίδης. Την τριάδα αυτή πλαισίωνε ο μέγιστος κωμικός ποιητής Αριστοφάνης, ο οποίος διακρίθηκε για την αθυρόστομη κριτική της σύγχρονης πραγματικότητας. Οι Αθηναίοι πολίτες έπαιρναν από το κράτος το αντίτιμο του εισιτηρίου (θεωρικά), γιατί το θέατρο θεωρούνταν ως σπουδαίο μέσο διαπαιδαγώγησης του λαού.

2. OI TEHNEΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'
Οι τέχνες και
τα γράμματα
την κλασική
εποχή

Περιληψη

Η κλασική τέχνη υπήρξε για πολλούς αιώνες μέτρο σύγκρισης για τα έργα κάθε εποχής. Η λέξη **κλασικός** δηλώνει το αιώνιο, το άφθαρτο στο χρόνο, το διαχρονικό. Δίνει έμφαση στην εξίδανικευμένη ομορφιά, στην αρμονία. Η κίνηση, η στάση του σώματος, η έκφραση του προσώπου χαρακτηρίζονται από πρεμία.

Διακρίνονται τρεις περίοδοι:

α) Η **πρώιμη κλασική τέχνη**, ή **τέχνη του αυστηρού ρυθμού** (480 - 450 π.Χ.).

β) Η **ώριμη κλασική περίοδος** (450 - 390 π.Χ.).

Η στάση των μορφών είναι ήρεμη, τα γυναικεία ενδύματα γίνονται περισσότερο διάφανα.

γ) Η **ύστερη κλασική εποχή** (390 - 323 π.Χ.).

Η κλασική τέχνη αντλεί τα θέματά της από τη μυθολογία, η οποία πολλές φορές απεικόνιζε συμβολικά τη σύγχρονη πραγματικότητα, και θρησκευτικά θέματα.

Η επιρροή της κλασικής τέχνης είναι παγκόσμια. Φορείς της διάδοσής της ήταν οι Ρωμαίοι και η Δυτική τέχνη. Η αρχαία ελληνική γλυπτική άσκησε έντονη επιρροή στη Δύση, όπως και η μικροτεχνία. Υπήρχαν εποχές (Αναγέννηση) κατά τον οποίο κυριαρχούσαν τάσεις απομίμησης της αρχαίας τέχνης (**κλασικισμός**). Τα έργα ονομάζονται **κλασικιστικά**. Στην Ελλάδα κτίστηκαν πολλά **νεοκλασικά** κτίρια μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Χαρακτηριστικά κλασικής τέχνης

- Διαχρονικότητα, αξεπέραστη λάμψη
- Μέτρο, αρμονία, εξειδανικευμένη ομορφιά

Περίοδοι κλασικής τέχνης

- Πρώιμη κλασική τέχνη
- Όριμη κλασική περίοδος
- Ύστερη κλασική εποχή

Θεματογραφία κλασικής τέχνης

- Μυθολογικά θέματα
- Αρχικά σπάνια απεικονίσεις προσώπων και γεγονότων
- Αργότερα στήσιμο πορτρέτων

Παγκόσμια επιρροή της κλασικής τέχνης μέσω των Ρωμαίων και της σύγχρονης Δυτικής τέχνης

Κλασικισμός

Η τάση για μίμηση κλασικών προτύπων στην τέχνη. Ο κλασικισμός ως κίνημα ανάγεται στο 17ο αι. (Γαλλία). Αργότερα η κίνηση αυτή, απόρροια του θαυμασμού στην ελληνική αρχαιότητα, διαδόθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι τομείς της λογοτεχνίας (Μολιέρος, Γκαίτε κ.ά.), της μουσικής, της αρχιτεκτονικής (Μπραμάντε κ.ά.), της ζωγραφικής (Νταβίντ κ.ά.) επηρεάστηκαν από τα αρχαία ελληνικά έργα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
480 - 450 π.Χ.	Πρώιμη κλασική εποχή
450 - 390 π.Χ.	Ώριμη κλασική περίοδος
390 - 323 π.Χ.	Ύστερη κλασική εποχή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Για ποια πράγματα και καταστάσεις χρησιμοποιούμε σήμερα τον όρο «κλασικός»;

Η λέξη «κλασικός» χρησιμοποιείται για να δηλώσουμε καταστάσεις όπως: α) η ομορφιά ενός ανθρώπου ή ενός αντικειμένου. β) Το στιλ ενός κτιρίου και γενικά ενός αρχιτεκτονήματος. γ) Το στιλ, και γενικά ο τρόπος συμπεριφοράς ή τρόπος ένδυσης ενός ανθρώπου. δ) Το στιλ ενός επίπλου ή ενός δωματίου.

2. Αναζητήστε νεοκλασικά κτίρια και άλλα κλασικιστικά έργα που τυχόν υπάρχουν στο άμεσο περιβάλλον σας ή κτίρια και έργα που γνωρίζετε από την πρωτεύουσα και άλλες πόλεις.

Πολλά ιδιωτικά νεοκλασικά κτίρια έχουν χτιστεί στην Αθήνα, και ειδικότερα στην

περιοχή της Πλάκας, που βρίσκεται κάτω από την Ακρόπολη. Σπουδαία κτίρια είναι τα Παλαιά ανάκτορα (η σημερινή Βουλή), παλαιά Βουλή, το Ζάππειο Μέγαρο (έργο του Θεόφιλου Χάνσεν), το τρίπυχο Βιβλιοθήκη, Ακαδημία, Πανεπιστήμιο, το Εθνικό Θέατρο, το Μετσόβειο Πολυτεχνείο, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, η Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, το Μπενάκειο Μουσείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η
Οι τέχνες και
τα γράμματα
την κλασική
εποχή

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποιες περιόδους χωρίζεται η τέχνη της κλασικής περιόδου;

- a) Η πρώιμη κλασική τέχνη, ή τέχνη του αυστηρού ρυθμού (480 - 450 π.Χ.).
Οι μορφές χαρακτηρίζονται από αυστηρότητα, σοβαρότητα και έντονα στιγμιαία κίνηση.
- b) Η ώριμη κλασική περίοδος (450 - 390 π.Χ.).
Η στάση των μορφών είναι ήρεμη, τα γυναικεία ενδύματα γίνονται περισσότερο διάφανα.
- γ) Η ύστερη κλασική εποχή (390 - 323 π.Χ.).

2. Από πού αντλεί τη θεματολογία της η κλασική εποχή;

Η κλασική τέχνη αντλεί τα θέματά της από τη μυθολογία, η οποία πολλές φορές απεικόνιζε συμβολικά τη σύγχρονη πραγματικότητα, και από θρησκευτικά θέματα. Σπάνια απεικονίζονταν πρόσωπα ή γεγονότα της εποχής. Σκηνές της καθημερινότητας απεικονίζονταν συνήθως στα αγγεία. Αργότερα πάντως έσπνιναν αρκετά συχνά πορτρέτα δημοσίων προσώπων.

3.Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Περίληψη

Κατά τους κλασικούς χρόνους κτίζονται σπουδαία κτίρια (ναοί, δημόσια κτίρια): Θόλοι, στοές, θέατρα κτλ. Σπουδαίο γεγονός είναι η ανακάλυψη του **κορινθιακού κιονόκρανου**: μοιάζει με καλάθι που περιτριγυρίζεται από άκανθες (αγκάθια).

Στην **Ακρόπολη της Αθήνας** κτίζονται τα **Προπύλαια**, η είσοδος προς το σύμπλεγμα των ναών. Αρχιτέκτονας ήταν ο **Μηνοικλής** και αποτελούνταν από πέντε εισόδους.

Σπουδαίο κτίριο, που δέσποζε στον ιερό βράχο, ήταν ο ναός που είχε αφιερωθεί στην Αθηνά Παρθένο, ο **Παρθενώνας**. Αρχιτέκτονες ήταν ο **Ικτίνος** και ο **Καλλικράτης**. Τα κιονόκρανα ήταν δωρικά· πάνω από αυτά δέσποζε η ζωοφόρος με την περίφημη πομπή των Παναθήναιων. Ιδιαίτερα διάσημα είναι και τα αγάλματα του ναού, όπως το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς, έργο του Φειδία.

Ο Καλλικράτης ήταν υπεύθυνος για τον κομψό ιωνικό ναό της **Αθηνάς Νίκης**. Την ίδια εποχή κτίστηκε και το **Ερεχθείο**.

Τον 5ο αι. π.Χ. κτίζονται λίθινα θέατρα· παλιότερα ήταν ξύλινα. Σπουδαιότερο ήταν το **Θέατρο της Επιδαύρου**. Τα θέατρα κτίζονται σε φυσικά κοιλώματα. Εκεί κατασκευάζονται τα αμφιθεατρικά καθίσματα (**κοίλον**). Υπήρχαν οριζόντιοι διάδρομοι (**διαζώματα**) και στενές κάθετες σκάλες οι οποίες διαμόρφωναν ακτινωτά τις **κερκίδες**. Εκεί κάθονταν οι θεατές. Απέναντι από το κοίλον βρισκόταν ο κυκλικός επίπεδος χώρος που εκτυλίσσονταν το έργο (**ορχήστρα**). Πίσω βρισκόταν η σκηνή, ενώ ακριβώς μπροστά υπήρχε το **προσκήνιο**, όπου σπίνονταν τα σκηνικά. Αριστερά και δεξιά έχουν κτιστεί δύο άλλοι χώροι, τα **παρασκήνια**. Στο πλάι της ορχήστρας υπήρχαν, αριστερά και δεξιά, δύο διάδρομοι, οι **πάροδοι**.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η κατάσταση κατά τον 5ο αι. και 4ο αι. π.Χ.

- Χτίζονται λαμπρά κτίρια
- Εμφάνιση κορινθιακού κιονόκρανου

Κτίρια της Ακρόπολης της Αθήνας

- Προπύλαια
- Παρθενώνας
- Ναός της Αθηνάς Νίκης
- Ερέχθειο

Το αρχαίο θέατρο

- Ξεχωρίζει το θέατρο της Επιδαύρου

Τα μέρη του θεάτρου

- Το κοιλόν. Χαρακτηριστικά:
 - διαζώματα (οριζόντια διαδρόμους)
 - κερκίδες
- Ορχίστρα
- Σκηνή
- Προσκήνιο
- Παρασκήνια
- Πάροδοι

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Κορινθιακό κιονόκρανο

Κιονόκρανο που χαρακτηρίζει τον τρίτο αρχιτεκτονικό ρυθμό, τον κορινθιακό. Αποτελείται από τον κάλαθο (το κυρίως κιονόκρανο) και τον άβακα, που βρίσκεται τριγύρω. Γύρω από τον άβακα αναπτύσσονται φύλλα άκανθας καθώς και έλικες, βλαστοί κ.ά. Μετά τον 4ο αι. π.Χ. διαδόθηκε ιδιαίτερα, κυρίως γιατί μπορεί να συνδυαστεί με κίονες και των άλλων ρυθμών. Το πλεονέκτημα αυτό συνέτεινε στη διατήρηση του τύπου αυτού μέχρι και το Βυζάντιο.

Παρθενώνας

Αριστούργημα της αρχαίας ελληνικής ναοδομίας. Χτίστηκε στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. (447 - 432 π.Χ.) υπό την υψηλή εποπτεία του Περικλή. Αποτελεί σύμα κατατεθέν της αθηναϊκής δημοκρατίας. Πρόκειται για ναό που καλύπτεται από κίονες από όλες τις πλευρές (περίπτερος ναός). Οι κίονες είναι δωρικού ρυθμού. Ήταν αφιερωμένος στην Αθηνά Παρθένο. Ο γλυπτός διάκοσμος φιλοτεχνίθηκε από το Φειδία και τους μαθητές του. Το 530 μ.Χ. μετατράπηκε σε χριστιανική εκκλησία. Αφιερώθηκε στην Αγία Σοφία και στην Πλαναγία αργότερα. Κατά την Τουρκοκρατία έγινε τζαμί και μπαρούταποθήκη. Το 1687 ο Μοροζίνι προκάλεσε μεγάλη καταστροφή. Στις αρχές του 19ου αι. πολλά τμήματα της ζωοφόρου εκλάπησαν από το Λόρδο Έλγιν.

Ναός Αθηνάς Νίκης

Πρόκειται για ιωνικό ναό ο οποίος χτίστηκε στις αρχές του Πελοποννησιακού πολέμου. Ήταν αφιερωμένος στην Αθηνά Νίκη, που είναι υπεύθυνη για τη δόξα της πόλης. Κατά την Τουρκοκρατία ο ναός διαλύθηκε και τα μέλη του χρησιμοποιήθηκαν στις οχυρώσεις του βράχου.

Ερέχθειο

Ναός ιωνικού ρυθμού. Χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. Ήταν αφιερωμένος στην Αθηνά Πολιάδα και στον Ποσειδώνα Ερεχθέωνα, ο οποίος

ταυτίζεται με το μυθικό βασιλιά Ερεχθέα. Στο σημείο όπου κτίστηκε ο ναός, σύμφωνα με τη μυθολογία, βρίσκονταν το μέρος όπου φίλονικοσαν οι δύο θεοί για την ονομασία της πόλης. Στο σημείο αυτό βρισκόταν η ιερή ελιά και η «Ερεχθίς Θάλασσα», η πηγή με το αλμυρό νερό, το δώρο του Ποσειδώνα. Το Ερέχθειο είναι διάσημο και για τη συστάδα των Καρυάτιδων. Αυτές ήταν γυναικείες μορφές που χρησιμοποιήθηκαν ως κίονες. Οι χριστιανοί μετέτρεψαν το ναό σε εκκλησία.

Θέατρο Επιδαύρου

Αποτελεί μέρος του Ασκληπιείου. Χτίστηκε τον 4ο αι. π.Χ. από τον αρχιτέκτονα Πολύκλειτο το Νεότερο. Οι ανασκαφές διεξήχθησαν στα τέλη του 19ου αι. Το θέατρο χωράει περίπου 14.000 θεατές. Είναι το καλύτερα διατηρημένο θέατρο της Ελλάδας. Η ορχήστρα διέθετε βωμό (διονυσιακό κατάλοιπο) και η σκηνή είναι διώροφη. Οι πάροδοι αποτελούνταν από μεγαλοπρεπείς εισόδους. Το θέατρο είναι διάσημο για την εξαιρετική ακουστική του. Σήμερα κάθε καλοκαίρι διεξάγονται θεατρικές παραστάσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Να περιγράψετε το καθένα ξεχωριστά και στη συνέχεια να συγκρίνετε το Ερέχθειο με τον Παρθενώνα.

α) Ο Παρθενώνας είναι ναός δωρικού ρυθμού. Οι κίονες καλύπτουν όλο το ναό (περίπτερος ναός). Πάνω από τα κιονόκρανα υπάρχουν τρίγλυφα και ενδιάμεσα μετόπες. Στις μετόπες υπάρχουν πλάκες με ανάγλυφες παραστάσεις. Πάνω από τις μετόπες βρίσκεται η ζωοφόρος με σκηνές κυρίως από τα Παναθήναια. Πάνω από τη ζωοφόρο βρίσκονται τα αετώματα. Υπάρχουν δύο αετώματα με γλυπτές παραστάσεις. Κίονες υπάρχουν και στον πρόναο καθώς και στον οπισθόδομο.

Το Ερέχθειο είναι ένας ιωνικός ναός. Αποτελείται από δύο ναούς, το ναό της Αθηνάς και το ναό του Ποσειδώνα. Αποτελείται από κίονες ιωνικού ρυθμού. Η μία είσοδος περιβάλλεται από στοά η οποία στηρίζεται σε σειρά από κίονες, τις περίφημες Καρυάτιδες. Υπάρχουν δύο σειρές από πέντε κίονες στις δύο στενές πλευρές του ναού.

Το πάνω μέρος του έχει καταστραφεί.

β) **Διαφορές:** Ο Παρθενώνας είναι ναός δωρικού ρυθμού, πιο λιπός. Το Ερέχθειο είναι περίτεχνος και πολυτελής ναός ιωνικού ρυθμού. Το Ερέχθειο διαθέτει και κίονες ανθρωπόμορφους (Καρυάτιδες). Είναι σύμπλεγμα δύο ναών, της Αθηνάς και του Ποσειδώνα. Ο Παρθενώνας είναι αφιερωμένος στην Αθηνά Παρθένο. Πάνω από τους κίονες του Παρθενώνα υπάρχουν τρίγλυφα, μετόπες και ζωοφόρος. Αυτό δε

συμβαίνει στο Ερέχθειο. Οι κίονες του Παρθενώνα διακρίνονται για το φουύσκωμα στη μέσην (ραδινότητα). Το ιωνικό κιονόκρανο είναι ίσιο. Γενικά ο Παρθενώνας είναι πιο απλό σε σχήμα κτίριο, ενώ το Ερέχθειο είναι ένα πιο πολύπλοκο σύμπλεγμα ναών.

Ομοιότητες: Πρόκειται για δύο κτίρια - ορόσημα στην αρχαία και γενικά στην παγκόσμια αρχιτεκτονική. Και οι δύο ναοί χτίστηκαν για να στεγάσουν σημαντικές θεότητες.

2. Να περιγράψετε σύγχρονες θρησκευτικές πομπές (λιτανείες) και να τις συγκρίνετε με την παράσταση της πομπής των Παναθηναίων στη ωοφόρο του Παρθενώνα.

Η λιτανεία είναι μια πομπή θρησκευτικού χαρακτήρα. Αποτελείται από τη θρησκευτική αρχή (ιερέας - εκπρόσωπος του Θεού) και την πομπή των πιστών που ακολουθούν. Στην κεφαλή της πομπής βρίσκονται ο ιερέας, που ψέλνει διάφορους φαλμούς, ώστε να ευοδωθεί ο σκοπός της λιτανείας. Ακολουθεί η εικόνα της Παναγίας ή κάποιου Αγίου, η οποία μεταφέρεται είτε από πιστούς είτε από ιερείς. Συνήθως υπάρχουν και κάποιοι οι οποίοι διβανίζουν τη δαφνοστολισμένη εικόνα. Η πομπή ακολουθεί σε σειρά. Οι πιστοί δέονται και αυτοί υπέρ του σκοπού της λιτανείας και προσεύχονται.

Διαφορές: Η πομπή των Παναθηναίων τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια. Η λιτανεία είναι μια έκτακτη πομπή η οποία γίνεται για κάποιο λόγο, π.χ. για τη λήξη της ξηρασίας.

Στην πομπή των Παναθηναίων του Παρθενώνα κυριαρχούν οι ιππείς και όχι οι πεζοί, όπως στις σύγχρονες λιτανείες.

Ομοιότητες: Και στις δύο περιπτώσεις στην κεφαλή της πορείας βρίσκονται ιερά αντικείμενα (εικόνα - πέπλο της Αθηνάς).

Και στις δύο περιπτώσεις την περιφορά του ιερού συμβόλου ακολουθεί κάποια πομπή.

Και οι δύο πομπές γίνονται για να τιμήσουν κάποιο σημαντικό πρόσωπο, ώστε να υπάρχει ευημερία.

3. Ποια είναι τα λεγόμενα «έλγινεια μάρμαρα» και γιατί ονομάστηκαν έτοι;

Ελγίνεια μάρμαρα ονομάζονται τα τμήματα των αρχιτεκτονικών μελών που απέσπασε παράνομα ο λόρδος Έλγιν στις αρχές του 19ου αι. από την Ακρόπολη. Ο Έλγιν και οι εργάτες του απέσπασαν, πολλές φορές με βίαιο τρόπο, προκαλώντας πολλές ζημιές, κομμάτια από τα αιετώματα του Παρθενώνα καθώς από τις μετόπες του ναού. Ακόμη πίρε μια Καρυάτιδα από το Ερέχθειο, μαρμάρινες πλάκες από το ναό της Αθηνάς Νίκης κ.ά. Τα κομμάτια αυτά πουλήθηκαν στο Βρετανικό Μουσείο (Λονδίνο). Ακόμη και σήμερα αποτελούν αντικείμενα διεκδίκησης από το ελληνικό κράτος.

4. Τι σημαίνει ο όρος «χρυσός αιώνας» του Περικλή;

Ο όρος «χρυσός αιώνας» του Περικλή δηλώνει τα τελευταία 30 χρόνια πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο (αποκορύφωμα η τελευταία δεκαπενταετία). Η περίοδος

αυτή αποτελεί μια από τις λαμπρές σπιγμές της παγκόσμιας ιστορίας. Η γλυπτική, η ζωγραφική, η αρχιτεκτονική (με αποκορύφωμα τον Παρθενώνα), η φιλοσοφία, η ρητορική, το θέατρο έφτασαν σε τέτοιο επίπεδο ακμής και τελειότητας, ώστε πολλοί τομείς να θεωρούνται αξεπέραστοι ακόμη και σήμερα. Και να σκεφτεί κάποιος ότι η πρόοδος αυτή συντελέστηκε μετά στα όρια της πόλης - κράτους της Αθήνας. Τα ονόματα του Φειδία, του Σωκράτη, του Πλάτωνα, του Σοφοκλή, του Ικτίνου και Καλλικράτη και πολλών άλλων λάμπρυναν τους αιώνες και μας φωτίζουν ακόμη και σήμερα. Στον τομέα της οικονομίας η Αθήνα μετατρέπεται σε πηγεμονική δύναμη. Στον πολιτικό τομέα η δημοκρατία ισχυροποιείται και παγιώνεται, ο λαός αποκτά όλο και περισσότερα δικαιώματα, η αθηναϊκή πολιτεία γίνεται το αιώνιο σύμβολο ισονομίας και ελευθερίας. Υπεύθυνος για όλα αυτά είναι ο Περικλής. Κάτω από την καθοδήγησή του η Αθήνα μεταβάλλεται σε πανελλήνιο κέντρο με τεράστια δύναμη. Η ισχυρή του προσωπικότητα είχε τη δύναμη να επιβάλλεται στο λαό και να τον καθοδηγεί από ψηλά. Αυτός ήταν η κρυφή δύναμη της αθηναϊκής δημοκρατίας. Η Αθήνα και ο Περικλής δέθηκαν τόσο στενά, ώστε να αποτελούν αιώνια σύμβολα λάμψης και δύναμης, του μυαλού και του σώματος.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τον Παρθενώνα;

Σπουδαίο κτίριο, που δέσποζε στον ιερό βράχο, ήταν ο ναός που είχε αφιερωθεί στην Αθηνά Παρθένο, ο Παρθενώνας. Αρχιτέκτονες ήταν ο Ικτίνος και ο Καλλικράτης. Τα κιονόκρανα ήταν δωρικά: πάνω από αυτά δέσποζε η ζωοφόρος με την περίφρυνη πομπή των Παναθήναιων. Ιδιαίτερα διάσημα είναι και τα αγάλματα του ναού, όπως το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς, έργο του Φειδία.

2. Από ποια τμήματα αποτελούνταν το αρχαίο θέατρο;

Τα θέατρα κτίζονται σε φυσικά κοιλώματα. Εκεί κατασκευάζονται τα αμφιθεατρικά καθίσματα (κοίλον). Υπήρχαν οριζόντιοι διάδρομοι (διαζώματα) και στενές κάθετες σκάλες οι οποίες διαμόρφωναν ακτινωτά τις κερκίδες. Εκεί κάθονταν οι θεατές. Απέναντι από το κοίλον βρισκόταν ο κυκλικός επίπεδος χώρος που εκτυλίσσονταν το έργο (ορχήστρα). Πίσω βρισκόταν η σκηνή, ενώ ακριβώς μπροστά υπήρχε το προσκήνιο, όπου στήνονταν τα σκηνικά. Αριστερά και δεξιά έχουν κτιστεί δύο άλλοι χώροι, τα παρασκήνια. Στο πλάι της ορχήστρας υπήρχαν, αριστερά και δεξιά, δύο διάδρομοι, οι πάροδοι.

4. Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Περιληψη

Μετά τα Μηδικά οι καλές τέχνες φτάνουν σε αξιοσημειωτη ακμή (5ος αι. και 4ος αι. π.Χ.).

Οι καλλιτέχνες δουλεύουν κυρίως το **μάρμαρο** και τον **ορείχαλκο**. Κατασκευάζονται τεράστια αγάλματα θεών στα οποία τα γυμνά μέρη αποτελούνται από ελεφαντοστό και τα ενδύματα από φύλλα χρυσού (χρυσελεφάντινα αγάλματα).

Στη θέση των κούρων εμφανίζονται γυμνοί **αθλητές** σε διάφορες στάσεις, **πολεμιστές**, ντυμένοι ή γυμνοί **ἵρωες**. Απεικονίζονται οι **Θεοί του Ολύμπου** και **μυθολογικές μορφές**.

Από τα γραπτά μνημεία μας είναι γνωστά ονόματα διάσημων καλλιτεχνών. Στη γλυπτική ξεχωρίζουν ο **Αθηναίος Μύρων** και ο **Φειδίας**, ο **Πολύκλεπτος** από το Άργος, ο **Πραξιπέλης** και ο **Λεωκάρης** από την Αθήνα, ο **Σκόπας** (Πάρος) και ο **Λύσιππος** από τη Σικουώνα.

Στον τομέα της ζωγραφικής ξεχωρίζουν: ο **Πολύγνωτος** (Θάσος), ο **Παρράσιος** (Έφεσος), ο **Ζεύς** (Μ. Ελλάδα), ο **Απελλήνης** (Κολοφών). Οι πίνακες τους στην **Ποικιλη Σιοά** (Αθήνα) και στη **Λέσκη των Κνιδίων** (Δελφοί) επηρέασαν τους ζωγράφους των αγγείων. Η αγγειογραφία ακμάζει καθώς οι μορφές μας παρουσιάζονται μεγαλόπρεπες, εξιδανεικευμένες αλλά και με συγκρατημένο ύφος. Εδώ πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι απεικονίσεις των αγγείων διασώζουν τεχνικές της μνημειακής ζωγραφικής.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Υλικά που χρησιμοποιεί η γλυπτική

- Μάρμαρο
- Ορείχαλκος
- Ελεφαντοστό
- Φύλλα χρυσού

Θεματολογία αγαλμάτων

- Αθλητές
- Πολεμιστές
- Ήρωες
- Ολύμπιοι θεοί
- Μυθολογικές μορφές

Γλύπτες της Αρχαιότητας

- Μύρωνας, Φειδίας (Αθήνα)
- Πολύκλειτος (Άργος)
- Πραξιτέλης, Λεωχάρης (Αθήνα)
- Σκόπας (Πάρος)
- Λύσιππος (Σικυώνα)

Ζωγράφοι της αρχαιότητας

- Πολύγνωτος (Θάσος)
- Μίκων, Απολλόδωρος, Νικίας (Αθήνα)
- Παρράσιος (Έφεσος)
- Ζεύξις (Μ. Ελλάδα)

Η ανάπτυξη της αγγειογραφίας

- Επιρροή από μνημειακή ζωγραφική
- Διασώζει το στιλ της ζωγραφικής του 5ου αι. π.Χ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Μύρων

Σπουδαίος γλύπτης της αρχαιότητας (5ος αι. π.Χ.). Γεννήθηκε στην Αττική. Τα περισσότερα έργα του είναι χάλκινα. Σπουδαίο έργο είναι ο περίφημος «Δισκοβόλος» (μέσα 5ου αι. π.Χ.), το οποίο σώζεται, όπως και όλα τα έργα του, από ρωμαϊκό αντίγραφο. Εικονίζεται ένας δισκοβόλος τη στιγμή που ετοιμάζεται να ρίξει το δίσκο. Το έργο αυτό αγγίζει τα όρια της τελειότητας. Είχε φτιάχει και πολλά άλλα αγάλματα τα οποία κοσμούσαν πολλές πόλεις της αρχαίας Ελλάδας.

Φειδίας

Πολύ γνωστός αρχαίος γλύπτης. Γεννήθηκε στην Αθήνα. Η οικογένειά του είχε στενή σχέση με καλλιτέχνες. Αρχικά στράφηκε στη ζωγραφική και αργότερα με τη γλυπτική. Έγινε στενός φίλος με τον Περικλή, ο οποίος του ανέθεσε την καλλιτεχνική διεύθυνση κατά την περίοδο της κατασκευής του Παρθενώνα. Το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς ανήκει στα αριστουργήματά του. Επίσης φιλοτέχνησε και μέρος των αναγλύφων της ζωοφόρου του Παρθενώνα. Κατηγορήθηκε για ασέβεια (γιατί τάχα στην ασπίδα της Αθηνάς φιλοτέχνησε τα πορτρέτα του ίδιου και του Περικλή) αλλά και για κλοπή χρυσού που προοριζόταν για μέρος του αγάλματος· φαίνεται όμως ότι ήθελαν να πλήξουν έμμεσα τον Περικλή. Κρίθηκε ένοχος για ασέβεια, φυλακίστηκε: ωστόσο αργότερα κατέφυγε στην Ολυμπία. Εκεί κατασκεύασε το Χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία. Ο Φειδίας φιλοτέχνησε σειρά άλλων σπουδαίων έργων, τα οποία γνωρίζουμε μόνο από περιγραφές. Η τεχνική του Φειδία αποτελεί το κορύφωμα της κλασικής περιόδου.

Οι μορφές είναι αρμονικές, εξιδανεικεύονται, ενώ παρουσιάζονται με απαράμιλλη φυσικότητα και χάρη.

Πραξιτέλης

Διάσημος γλύπτης της αρχαιότητας (4ος αι. π.Χ.). Καταγόταν από οικογένεια γλυπτών. Από νεαρή πλικία εργάστηκε κοντά στον πατέρα του, που ήταν και αυτός γλύπτης. Δούλεψε το μάρμαρο και το χαλκό. Σπουδαίο έργο είναι η «Αφροδίτη» καθώς και η «Κνίδια Αφροδίτη», που διακρίνονται για τη ζωντανία και τη χάρη τους. Άλλο σπουδαίο έργο είναι ο «Σαυροκτόνος Απόλλωνας» καθώς και ο περίφημος «Ερμής». Τα έργα του χαρακτηρίζονται από αισθητική τελειότητα και απόδοση του συναισθηματικού κόσμου των μορφών.

Λεωάρδος

Γλύπτης της αρχαίας Αθήνας (4ος αι. π.Χ.). Ξέρουμε ότι φιλοτέχνησε μέρος των γλυπτών από το Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού. Αργότερα εργάστηκε για τους βασιλείς της Μακεδονίας. Έργα του: ο «Απόλλωνας Belvedere» κ.ά.

Σκόπας

Διάσημος Παριανός γλύπτης (4ος αι. π.Χ.). Αρχικά παρακολούθησε μαθήματα στο Άργος και στη Σικυώνα. Μέρος των γλυπτών του Μαυσωλείου της Αλικαρνασσού είναι δικά του. Σπουδαία είναι και τα γλυπτά της Αλέας Αθηνάς (Τεγέα). Το έργο του χαρακτηρίζεται από τα γεμάτα με πάθος μάτια και από την σύσπαση που υπάρχει στο πρόσωπο των μορφών.

Λύσιππος

Διάσημος Σικυώνιος γλύπτης (4ος αι. π.Χ.). Έζησε κοντά στο Φίλιππο Β' και στον Αλέξανδρο. Λέγεται ότι έμαθε την τέχνη της γλυπτικής μόνος του. Λίγα έργα του σώθηκαν από τα πολλά που αναφέρεται ότι έχει φιλοτεχνήσει. Το έργο του χαρακτηρίζεται από φυσικότητα και από τα μικρά σε μέγεθος κεφάλια.

Πολύγνωτος

Ζωγράφος της αρχαιότητας από τη Θάσο (5ος αι. π.Χ.). Καταγόταν από οικογένεια ζωγράφων. Δούλεψε σε αρκετές πόλεις της Ελλάδας και στην Αθήνα. Περίφημη είναι η δουλειά του στην Ποικίλη Στοά. Οι μορφές είναι παθιασμένες, υπάρχει η απόδοση της τρίτης διάστασης. Οι μορφές τοποθετούνται ανά επίπεδα.

Παρράσιος

Ζωγράφος της αρχαιότητας. Καταγόταν από την Έφεσο. Εργάστηκε στην Αθήνα κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Δε σώθηκαν έργα του. Οι περιγραφές μας μιλάνε για πλαστική και ρεαλιστική απόδοση των μορφών.

Ζεύξις

Σπουδαίος αρχαίος Έλληνας ζωγράφος από τη Μ. Ελλάδα. Δάσκαλός του ήταν ο ζωγράφος Απολλόδωρος. Πολλά είναι τα έργα που αναφέρουν αρχαίοι συγγραφείς. Ήταν περίφημος για την απόδοση του βάθους καθώς και ιδιαίτερα λεπτολόγος και τελειομανής.

Απελλής

Διάσημος αρχαίος Έλληνας ζωγράφος από την Κολοφώνα. Μαθήτευσε στην

Έφεσο, κοντά στο ζωγράφο Έφορο. Αργότερα εγκαταστάθηκε στη μακεδονική αυλή, όπου έγινε φίλος και ζωγράφος του Αλέξανδρου. Δούλεψε σε πολλές ελληνικές πόλεις. Ασχολήθηκε με την προσωπογραφία και τις ζωγραφικές συνθέσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Να συγκρίνετε: α) το άγαλμα ενός κούρου με το άγαλμα του Διαδούμενου του Πολύκλεπου, β) το άγαλμα μιας κόρης με το άγαλμα της Καρυάπιδας του Ερεχθέα, γ) το άγαλμα της Καρυάπιδας με το άγαλμα της Νίκης του Παιωνίου.

α) Ο κούρος χαρακτηρίζεται από μια συγκρατημένη στατικότητα στην κίνηση. Λειπει η φυσικότητα και η αίσθηση της αληθοφάνειας, όπως παρουσιάζεται στο Διαδούμενο. Οι αναλογίες του σώματος του Διαδουμένου είναι πολύ καλύτερες από τις αναλογίες ενός κούρου. Στον κούρο υπάρχουν πολλά γραμμικά στοιχεία (π.χ. απόδοση των μυών της κοιλιάς), ενώ ο Διαδούμενος χαρακτηρίζεται από πλαστικότητα και φυσικές σωματικές αναλογίες. Το πρόσωπο ενός κούρου είναι και αυτό γραμμικό, ανέκφραστο, ειδικά στα μάτια, που είναι ψυχρά, απόμακρα. Στην περίπτωση του Διαδούμενου το κεφάλι συντελεί σημαντικά στην αίσθηση μιας γνήσιας πλαστικότητας. Το κεφάλι γέρνει ελαφριά προς τα αριστερά, τα μάτια τονίζουν τη γαλήνη και την εξιδανίκευση της μορφής. Τα μαλλιά του κούρου είναι στιλιζαρισμένα, ενώ του Διαδούμενου φυσικά, σε καλούν να τα αγγίξεις.

β) Η κόρη χαρακτηρίζεται από στατικότητα. Απλά υπάρχει στο χώρο. Η Καρυάπιδα βρίσκεται σε όρθια στάση, υπάρχει όμως μέσα της η αίσθηση της κίνησης.

Τα μαλλιά της κόρης είναι (όπως και στον κούρο) στιλιζαρισμένα. Δε μας δίνουν την αίσθηση του φυσικού, του πλαστικού, όπως στην Καρυάπιδα (ως ένα βαθμό και εδώ).

Το φόρεμα της κόρης είναι περισσότερο γραμμικό, δε δίνει την αίσθηση της κίνησης και της φυσικότητας. Είναι περισσότερο άτεχνο και στατικό. Αντίθετα, το φόρεμα της Καρυάπιδας χαρακτηρίζεται από αρμονία. Οι πτυχές πέφτουν φυσικά και αρμονικά, είναι πολύ περισσότερο απέξ και τρισδιάστατες. Βρίσκονται σε αρμονική συνοχή και εσωτερική σύνδεση με την ηρεμία της μορφής.

γ) Με τη Νίκη του Παιωνίου βρισκόμαστε στο μεταίχμιο ανάμεσα στην κλασική και ελληνιστική απόδοση των μορφών. Η Νίκη παριστάνεται τη στιγμή που ετοιμάζεται να προσγειωθεί. Στα πόδια παριστάνεται αετός με ανοιγμένα φτερά. Το γλυπτό χαρακτηρίζεται από την έντονη και ζωηρή κίνηση. Η θεά μοιάζει σαν αληθινή. Αντίθετα

η Καρυάτιδα είναι πολύ περισσότερο ακίνητη, έστω κι αν υπάρχει η προβολή του αριστερού ποδιού, μια υποψία κίνησης.

Το φόρεμα στην Καρυάτιδα πέφτει αρμονικά. Στη Νίκη χαρακτηρίζεται από έντονη και ζωηρή κίνηση προς τα πίσω. Οι πτυχές είναι πολύ έντονες, το ρούχο ανεμίζει στον αέρα. Η πλαστικότητα της μορφής και του ρούχου είναι έντονα.

2. Να αναζητήσετε παραστάσεις αρχαίων αγγείων με σκηνές από τη θρησκευτική και καθημερινή ζωή καθώς και από τη μυθολογία. Να περιγραφούν και να συζητηθούν σε σχέση με αντίστοιχες σκηνές της σύγχρονης ζωής.

a) **Σκηνή από ερυθρόμορφο κρατήρα** που παριστάνει σκηνή από τα Μικρά Διονύσια.

Τρεις νέοι κινούνται εύθυμα από αριστερά προς τα δεξιά. Ο πρώτος και ο τρίτος κρατάνε μεγάλα πιθάρια, τα οποία είναι γεμάτα κρασί. Η διάθεσή τους είναι χαρούμενη.

Απική ερυθρόμορφη υδρία. Αποτελείται από τέσσερις κεντρικές μορφές. Η αριστερή μορφή είναι δάσκαλος μουσικής. Κοιτάζει προς τα δεξιά, προς ένα νεαρό. Ο νεαρός στέκεται όρθιος. Δεξιά του βρίσκεται άλλη μια καθιστή μορφή. Κοιτάει προς το νεαρό. Στη δεξιά πλευρά βρίσκεται ο παιδαγωγός, διούλος συνήθως που στέκεται όρθιος κρατώντας ραβδί και κοιτάει όλους τους υπόλοιπους.

Σκηνή από γυναικωνίτη, ερυθρόμορφη πυξίδα. Στο κέντρο βρίσκεται γυναίκα του σπιτιού, η οικοδέσποινα. Κάθεται σε καρέκλα. Στο δεξί της χέρι κρατάει καθρέφτη και περιποιείται τα μαλλιά της. Στρέφει το κεφάλι προς το θεατή. Αριστερά φαίνεται μια ανοικτή πόρτα. Δεξιά υπάρχει όρθια δούλα η οποία κοιτάει προς την κεντρική μορφή.

Μελανόμορφος αμφορέας του αγγειοπλάστη και ωγράφου Εξηκία (530 π.Χ.). Αριστερά εικονίζεται ο καθιστός Αχιλλέας να παίζει κάποιο παιχνίδι επιτραπέζιο με τον επίσης καθιστό Αίαντα. Στη μέση βρίσκεται μικρό τραπέζι. Ο Αχιλλέας φοράει κνημίδες και περικεφαλαία. Αριστερά και δεξιά από τις μορφές βρίσκονται τέσσερα ακόντια.

Ερυθρόμορφος κρατήρας (480 π.Χ.). Αριστερά εικονίζεται ο Ποσειδώνας με μακριά μαλλιά (βοστρίχους). Κρατάει τρίαινα. Ετοιμάζεται να χτυπίσει το γίγαντα Εφιάλτη κατά τη Γιγαντομαχία. Ο Εφιάλτης είναι γονατιστός, φοράει κράνος και κρατάει σπαθί, προσπαθώντας να τον αποκρούσει.

β) Οι θρησκευτικές και οι καθημερινές σκηνές δε διαφέρουν πολύ από αντίστοιχες καθημερινές σκηνές. Η σκηνή από τα Διονύσια θα μπορούσε να αναφέρεται σε κάποια χριστιανική γιορτή. Το ίδιο και η σκηνή από το γυναικωνίτη. Θα μπορούσε να αφορά (στα βασικά σημεία) την αποτύπωση του καλλωπισμού μιας σύγχρονης γυναίκας. Η αποτύπωση των μυθολογικών σκηνών παραπέμπει στην παρουσία φαντασικών σκηνών (φωτογραφίες από βιβλία επιστημονικής φαντασίας κτλ.). Οι καθημερινές εκδηλώσεις των ανθρώπων μέσα στους αιώνες παραμένουν οι ίδιες στη βάση τους, όσο και αν η ανάπτυξη της τεχνολογίας και οι γενικότερες συνθήκες έχουν διαφοροποιήσει πολύ τη σύγχρονη ζωή σε σχέση με την αρχαιότητα. Ο άνθρωπος πάντα θα ασχολείται με τη θρησκεία, με την καθημερινότητα και με το φαντασικό.

1. Από πού αντλούν τα θέματά τους οι γλύπτες των κλασσικών χρόνων;

Στη θέση των κούρων εμφανίζονται γυμνοί αθλητές σε διάφορες στάσεις, πολεμιστές, ντυμένοι ή γυμνοί ήρωες. Απεικονίζονται οι θεοί του Ολύμπου και μυθολογικές μορφές.

2. Τι γνωρίζετε για τη ζωγραφική του 5ου και 4ου αι. π.Χ.;

Στον τομέα της ζωγραφικής ξεχωρίζουν ο Πολύγνωτος (Θάσος), ο Παρράσιος (Έφεσος), ο Ζεύξις (Μ. Ελλάδα), ο Απελλής (Κολοφών). Οι πίνακές τους στην Ποικίλη Στοά (Αθήνα) και στη Λέσχη των Κνιδίων (Δελφοί) επηρέασαν τους ζωγράφους των αγγείων. Η αγγειογραφία ακμάζει καθώς οι μορφές μας παρουσιάζονται μεγαλόπρεπες, εξιδανεικευμένες αλλά και με συγκρατημένο ύφος. Εδώ πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι απεικονίσεις των αγγείων διασώζουν τεχνικές της μνημειακής ζωγραφικής, δείγματα της οποίας σώζονται μόνο στους μακεδονικούς τάφους της Βεργίνας (4ος αι. π.Χ.).

Περιληψη

Κατά την κλασική εποχή οι τέχνες και τα γράμματα γνώρισαν ανυπέρβλητη ακμή. Η ιστορία, η φιλοσοφία, το θέατρο εστιάζουν στον άνθρωπο. Η κλασική τέχνη γίνεται πρότυπο για αιώνες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΟΓΔΟΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη στίλη ONOMA

ΠΡΟΤΑΣΗ	ONOMA
1. Θεμελιωτής της ιστορίας από την Αλικαρνασσό.	
2. Φιλόσοφος, ο θεμελιωτής της διαλεκτικής μεθόδου.	
3. Σπουδαίος φιλόσοφος, εμπνευστής της θεωρίας των ιδεών.	
4. Πατέρας της Ιατρικής, από την Κω.	
5. Τραγικός ποιητής, που εισήγαγε τον ρεαλισμό στο δράμα.	
6. Αρχιτέκτονες του Παρθενώνα.	
7. Αθηναίος αρχιτέκτονας, φίλος του Περικλή και υπεύθυνος για το καλλιτεχνικό πρόγραμμα του Παρθενώνα.	
8. Σπουδαίος γλύπτης της κλασικής εποχής από την Πάρο.	
9. Διάσημος ζωγράφος από τη Θάσο.	
10. Διάσημος ζωγράφος από τη Μ. Ελλάδα.	
11. Ζωγράφος καταγόμενος από την Έφεσο.	
12. Ζωγράφος καταγόμενος από την Κολοφώνα.	
13. Σπουδαίος Αθηναίος κωμικός ποιητής.	

2. Σις παρακάτω προτάσεις βάλτε X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες.

ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1. Ο Ηρόδοτος συνδυάζει την αφήγηση αληθινών και μυθολογικών γεγονότων.	☐	☒
2. Ο Θουκυδίδης προσπαθεί να ανακαλύψει την πραγματική αλήθεια.	☐	☒
3. Ο Ξενοφώντας εισάγει υποκειμενικές απόψεις στα έργα του.	☐	☒
4. Ο Πλάτωνας πρόβαλε το συλλογικό στοιχείο σε βάθος του ατομικού.	☐	☒
5. Ο Σωκράτης δεν άφησε γραπτά έργα.	☐	☒
6. Ο Σωκράτης υπήρξε υπερασπιστής των απόψεων των Σοφιστών.	☐	☒
7. Ο Σωκράτης διακήρυξε την ιδέα της ηθικής διαθίωσης.	☐	☒
8. Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε μόνο με τις επιστήμες.	☐	☒
9. Ο 5ος αι. είναι αιώνας ραγδαίας ανάπτυξης της ρητορικής.	☐	☒
10. Η κωμωδία δεν ανήκει στην τραγική ποίηση.	☐	☒
11. Ο Σοφοκλής παρουσίαζε τους ανθρώπους καλύτερους από ό,τι ήταν.	☐	☒
12. Χαρακτηριστικό του αυστηρού ρυθμού είναι οι στιβαρές μορφές.	☐	☒
13. Ένα χαρακτηριστικό της κλασικής τέχνης είναι η δημιουργία έντονα συναισθηματικών προσώπων.	☐	☒
14. Η κλασική τέχνη έγινε τελικά παγκόσμια.	☐	☒
15. Η μικροτεχνία έχει επηρεαστεί από την Ελληνιστική τέχνη.	☐	☒
16. Την κλασική εποχή εφευρίσκεται το κορινθιακό κιονόκρανο.	☐	☒
17. Τα Προπύλαια συνδυάζουν τον ιωνικό και το δωρικό ρυθμό.	☐	☒
18. Στη μεγάλη ζωοφόρο του Παρθενώνα κυριαρχεί η Γιγαντομαχία.	☐	☒
19. Τα αρχαία θέατρα κτίζονται στις άκρες των λόφων.	☐	☒
20. Η αγγειογραφία επηρεάστηκε από τη μεγάλη ζωγραφική.	☐	☒

3. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ρητορικής έπαιξαν οι
2. Η λέξη κλασικός δηλώνει το
3. Κατά την ώριμη κλασική περίοδο τα γυναικεία ενδύματα
4. Τα μυθολογικά θέματα συμβόλιζαν τη

5. Η κλασική τέχνη επηρέασε και τους
6. Τον 5ο και 4ο αι. π.Χ. χτίστηκαν λαμπροί
7. Ο Παρθενώνας αποτέλεσε το σύμα κατατεθέν της
8. Το Ερεχθείο ήταν ναός ρυθμού.
9. Σε ιδιαίτερα καλή κατάσταση διατηρείται το θέατρο
10. Αριστερά και δεξιά από την ορχήστρα βρίσκονταν δύο μικροί χώροι,
11. Τα λατρευτικά αγάλματα των θεών έχουν κάποτε
12. Οι κούροι ήταν αγάλματα της περιόδου.
13. Συχνές είναι οι απεικονίσεις του
14. Η διακοσμούνταν με θέματα της μεγάλης ζωγραφικής.
15. Στη βρέθηκαν σπουδαίοι μακεδονικοί τάφοι.
16. Τα Προπύλαια ήταν η μνημειακή της Ακρόπολης.

4. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΣ
1. 484 - 425 π.Χ.	α) Αυστηρός ρυθμός
2. 427 - 347 π.Χ.	β) Λυσίας
3. 436 - 338 π.Χ.	γ) Αισχύλος
4. 445 - 386 π.Χ.	δ) Σωκράτης
5. 480 - 450 π.Χ.	ε) Θουκυδίδης
6. 390 - 323 π.Χ.	στ) Σοφοκλής
7. 427 - 347 π.Χ.	ζ) Πλάτωνας
8. 460 - 400 π.Χ.	η) Ευριπίδης
9. 470 - 399 π.Χ.	θ) Ηρόδοτος
10. 496 - 406 π.Χ.	ι) Αριστοφάνης
11. 485 - 406 π.Χ.	ια) Ισοκράτης
12. 445 - 380 π.Χ.	ιβ) Ύστερη κλασική εποχή

5. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Σις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Κύρια θέματα των θεατρικών έργων ήταν:
 - a) η πραγματικότητα, β) οι μύθοι, γ) η ιστορία
2. Ο ίδρυσε την πρώτη σπουδαία ιατρική σχολή στην Ελλάδα.
a) Ιπποκράτης, β) Δεινοκράτης, γ) Αντισθένης
3. Στην κλασική τέχνη κυριαρχεί:
 - a) η στάση, β) η εξειδανίκευση, γ) ο ρεαλισμός
4. Στην κλασική εποχή αρχίζουν και σπίνονται ολοένα και περισσότερο ανδριάντες:
 - a) νηών, β) θεών, γ) σύγχρονων προσώπων
5. Πολλά στοιχεία από την κλασική τέχνη έχουν δανειστεί τα κτίρια.
a) τα νεοκλασικά, β) μοντέρνα, γ) αρχαία
6. Τα λαμπρότερα κτίρια της Αθήνας κτίζονται στην:
 - a) Ακαδημία, β) Ακρόπολη, γ) Αγορά
7. Οι οριζόντιοι διάδρομοι του θεάτρου ονομάζονται:
 - a) περιζώματα, β) βαθμίδες, γ) διαζώματα
8. Τα καθίσματα των θεατών ονομάζονται:
 - a) κερκίδες, β) κοῖλα, γ) κάλαθοι
9. Απέναντι από τα καθίσματα βρίσκονταν κυκλικός επίπεδος χώρος:
 - a) το προσκόνιο, β) η θυμέλη, γ) η ορχήστρα
10. Η σκηνογραφία βρισκόταν μπροστά από τη σκηνή, στο:
 - a) παρασκόνιο, β) προσκόνιο, γ) αντίσκηνο
11. Αριστερά και δεξιά από την ορχήστρα βρίσκονταν δύο διάδρομοι οι:
 - a) δρόμοι, β) παράδρομοι, γ) πάροδοι
12. Σπουδαίο υλικό της γλυπτικής ήταν:
 - a) ο ορείχαλκος, β) το ξύλο, γ) ο χρυσός
13. Η Αθηνά Παρθένος, που βρισκόταν στον Παρθενώνα, ήταν:
 - a) χάλκινη, β) χρυσελεφάντινη, γ) μαρμάρινη
14. Στη γλυπτική παριστάνονται κυρίως:
 - a) πολιτικοί, β) ζωόμορφα μοτίβα, γ) ήρωες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΟΓΔΟΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1η άσκηση

1. Ήρόδοτος, 2. Σωκράτης, 3. Πλάτωνας, 4. Ιπποκράτης, 5. Ευριπίδης, 6. Ικτίνος και Καλλικράτης, 7. Φειδίας, 8. Σκόπας, 9. Πολύγνωτος, 10. Ζεύξις, 11. Παρράσιος, 12. Απελλής, 13. Αριστοφάνης

2η άσκηση

- 1Σ, 2Σ, 3Σ, 4Λ, 5Σ, 6Λ, 7Σ, 8Λ, 9Λ, 10Λ, 11Λ, 12Σ, 13Λ, 14Σ, 15Λ, 16Σ, 17Σ, 18Λ, 19Λ, 20Σ

3η άσκηση

1. Θεσμοί της δημοκρατίας, 2. διαχρονικό, 3. γίνονται πιο ελαφριά, 4. σύγχρονη πραγματικότητα, 5. Ρωμαίους, 6. ναοί, 7. Αθήνας, 8. ιωνικού, 9. της Επιδαύρου ,10. τα παρασκήνια, 11. κολοσσιαίο μέγεθος, 12. αρχαϊκής, 13. Ήρακλή, 14. Ποικιλή Στοά, 15. Βεργίνα, 16. είσοδος

4η άσκηση

- 1θ, 2ζ, 3ια, 4ι, 5α, 6ιβ, 7γ, 8ε, 9θ, 10στ, 11η, 12θ

5η άσκηση

- 1θ, 2α, 3θ, 4γ, 5α, 6θ, 7γ, 8α, 9γ, 10θ, 11γ, 12α, 13θ, 14γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Περιληψη

Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου (323 π.Χ.) ακολούθησε αγώνας επικράτησης ανάμεσα στους στρατηγούς του. Το βάρος μεταφέρεται στην ανατολή, η ελληνική γλώσσα γίνεται παγκόσμια, η Ρώμη εξελίσσεται σιγά αλλά σταθερά σε παγκόσμια δύναμη.

1. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

Περιληψη

Ο Αλέξανδρος πέθανε χωρίς να ορίσει επίσημα διάδοχο. Ο ορισμένος από το στρατό ετεροθαλής αδερφός του, ο Φίλιππος Αριδαίος, ήταν επιληπτικός και ανίκανος να κυβερνήσει. Το ίδιο ανίκανος ήταν και ο μικρός Αλέξανδρος, ο γιός του στρατηλάτη από τη Ρωξάνη.

Οι στρατηγοί του πολέμησαν άγρια ο ένας τον άλλο, προσπαθώντας να κερδίσουν όσο γινόταν περισσότερα, σχεδόν για τριάντα χρόνια. Η μάχη που παγίωσε κάπως την κατάσταση έγινε στην Ιψό (301 π.Χ.). Παγιώθηκαν τέσσερα κράτη: της Μακεδονίας, της Θράκης, της Συρίας, της Αιγύπτου. Η Αιγύπτος καταχωρίθηκε στον **Πτολεμαίο**. Οι Πτολεμαίοι, αν και στηρίχτηκαν στην παλιότερη δομή διοίκησης, επέβαλαν τον ελληνικό τρόπο ζωής. Ήταν το μόνο κράτος με σαφή σύνορα. Η **Αλεξάνδρεια** έγινε πρωτεύουσα και σπουδαία μητρόπολη της ανατολής. Η νευραλγική της θέση έδωσε ώθηση στην οικονομία και στο εμπόριο. Διέθετε σπουδαίο λιμάνι. Η πόλη ήταν γνωστή και για το **Μουσείο**, ένα σημαντικό ίδρυμα το οποίο στήριζε την εργασία πολλών πνευματικών ανθρώπων. Διάσημη ήταν και η **Βιβλιοθήκη** της πόλης, η οποία είχε χιλιάδες τόμους (περίπου 700.000).

Πρώτος κυβερνήτης της Συρίας υπήρξε ο **Σέλευκος** (312-281 π.Χ.). Περιλάμβανε το βασικό τμήμα της αυτοκρατορίας του Αλέξανδρου. Είχε ενσωματώσει πολλούς και διαφορετικούς λαούς και εδάφη.

Πρωτεύουσα έγινε η **Αντόχεια**. Η χώρα αποτελούνταν από 25 σατραπείες. Γλώσσα του κράτους ήταν η ελληνική. Πολλοί Έλληνες γεωργοί μετανάστευσαν σε περιοχές του συριακού κράτους.

Το θρακικό κράτος ήταν βραχύβιο. Σημαντική ήταν η εξέλιξη του κράτους της **Περγάμου**. Αρχικά η περιοχή ήταν υπό την εποπεία του Φιλέταιρου (281 π.Χ.). Αργότερα ανεξαρτητοποιήθηκε και άκμασε στα χρόνια του Αππάλου Α' (241-197 π.Χ.). Αυτός απέκρουσε εισβολή Γαλατών και αύξησε τα όρια του κράτους του.

Η Πέργαμος είχε κτιστεί πάνω σε λόφο με τη βούθεια αναβαθμίδων (πάνω σε πλατώματα εδάφους). Γνώρισε σημαντική οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Σπουδαία ήταν η βιβλιοθήκη (με 200.000 τόμους). Εκεί εφευρέθηκε η γραφική ύλη από κατεργασμένο δέρμα zώων, η περγαμηνή.

Η ίδρυση των κρατών έδωσε ώθηση στο εμπόριο. Το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ελλάδα αυξήθηκε ραγδαία. Η επαφή Ελλήνων και ντόπιων οδήγησε σε συγκερασμό των ιθών και των εθίμων.

Παρά την ανάπτυξή τους, τα βασίλεια αυτά παρήκμασαν και πέρασαν στη σφαίρα επιρροής των Ρωμαίων.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η έλλειψη διάδοχου μετά το θάνατο του Αλέξανδρου

Αρχικά ορίστηκαν ανεπαρκείς διάδοχοι:

- Αριδαίος Φιλιππος (επιλοπτικός)
- Αλέξανδρος, γιος του Αλέξανδρου και της Ρωξάνης

Η αυτοκρατορία διασπάται

- Άγριες διαμάχες μεταξύ των διαδόχων
- Αποφασιστική μάχη στην Ιψό
- Δημιουργούνται τέσσερα βασίλεια

Η οργάνωση της Αιγύπτου

- Ιδρυτής ο Πτολεμαίος
- Ομοιογενές κράτος
- Εισάγονται ελληνικά πρότυπα ζωής
- Το διοικητικό σύστημα βασίζεται στο παρελθόν

Η Αλεξάνδρεια

- 246 • Μετατροπή σε λαμπρή μητρόπολη

- Ανάπτυξη της οικονομίας
- Σπουδαίο πνευματικό κέντρο
 - Μουσείο
 - Βιβλιοθήκη

Η οργάνωση του κράτους της Συρίας

- Ιδρυτής ο Σέλευκος
- Ανομοιγενές κράτος
- Πρωτεύουσα η Αντιόχεια
- Διαιρεση σε 25 σατραπείες
- Μετανάστευση πολλών Ελλήνων γεωργών
- Επίσημη γλώσσα η ελληνική

Το κράτος της Θράκης ως λίγο

Η Πέργαμος

- Αρχικά παραχωρείται στο Φιλέταιρο
- Ακμή με τον Άπαλο Α'
- Χτισμένη σε λόφο
- Πνευματικό κέντρο
 - Βιβλιοθήκη
 - Περγαμονή

Οικονομική ανάπτυξη της Α. Μεσογείου

- Το εμπόριο ακμάζει
- Εξόμαλυνση διαφορών Ελλήνων και ντόπιων

Παρακμή των ελληνιστικών βασιλείων

- Εμφάνιση της ρωμαϊκής δύναμης

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Βιβλιοθήκη

Ένα από τα πιο διάσημα πνευματικά ιδρύματα της αρχαιότητας. Ιδρύθηκε κατά το 285 π.Χ. από τον Πτολεμαίο Α'. Αργότερα, η Βιβλιοθήκη εμπλουτίστηκε, καθώς η Αλεξανδρεία γνώριζε όλο και μεγαλύτερη ακμή. Η Βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας διέσωσε πολλά και σπουδαία έργα. Το ίδρυμα αυτό διακρινόταν για τον υποδειγματικό τρόπο οργάνωσης. Έφτασε να έχει πάνω από μισό εκατομμύριο τόμους. Μεγάλη καταστροφή υπέστη το 47 π.Χ. από τους Ρωμαίους. Μια μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε μεγάλο μέρος της. Η Βιβλιοθήκη καταστράφηκε από Χριστιανούς και αργότερα από τους Άραβες.

Ανπόχεια

Σπουδαία πόλη της Συρίας, μια από τις λαμπρότερες μητροπόλεις του Ελληνισμού στην ανατολή. Χτίστηκε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. από το Σέλευκο, το στρατηγό του Μ.Αλέξανδρου. Ονομαζόταν και Τετράπολη, εξαιτίας του μεγέθους και της ιδρυσης τεσσάρων μεγάλων οικισμών γύρω από αυτήν. Η πόλη προικίστηκε με σπουδαία μνημεία. Τα ανάκτορα των Σελευκιδών ήταν χτισμένα πάνω σε ένα νησάκι του ποταμού Ορόντη. Η πόλη ήταν διάσημη για τις σποές και τα ρωμαϊκά αγάλματα. Αργότερα έγινε σπουδαίο κέντρο του Χριστιανισμού. Διακρίθηκε στον πνευματικό και στον εμπορικό τομέα. Ήταν διάσημη στον τομέα των τεχνών και των γραμμάτων. Διέθετε σπουδαία βιβλιοθήκη. Αργότερα έπεσε στα χέρια των Αράβων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Πτολεμαίος

Σπουδαίος στρατηγός του Φιλίππου Β' και του Μ.Αλεξάνδρου. Ήταν γιος του Λάγου. Διακρίθηκε στους πολέμους του Φιλίππου, στην προσπάθειά του να υποτάξει τους βόρειους λαούς της Βαλκανικής και να ενώσει τους Έλληνες. Αργότερα ανέλαβε σπουδαία δράση και στην εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου. Μετά το θάνατο του στρατηλάτη ανέλαβε να διοικήσει την Αίγυπτο, στην οποία στέφθηκε βασιλιάς. Εγκαινίασε τον Οίκο των Λαγιδών, ο οποίος βασιλεψε για τρεις αιώνες περίπου. Ήταν το μοναδικό ελληνιστικό βασίλειο που παρέμεινε άθικτο μέχρι το τέλος. Οι Πτολεμαίοι σεβάστηκαν τα ήθη και έθιμα των Αιγυπτίων, ωστόσο επέβαλαν τον ελληνικό τρόπο ζωής. Τελευταία εκπρόσωπος ήταν η διάσημη Κλεοπάτρα.

Απαλός Α'

Βασιλείας της Περγάμου. Πέτυχε σπουδαίες νίκες εναντίον των Γαλατών που είχαν εισβάλει στη Μ.Ασία. Αργότερα συμμάχησε με τους Ρωμαίους εναντίον του Σέλευκου Κεραυνού. Θεωρούσε οτι έπρεπε να στηριχτεί στους Ρωμαίους. Ισχυροποίησε το κράτος του και μετέτρεψε την Πέργαμο σε πνευματικό κέντρο. Σπουδαία κτίρια ήταν η βιβλιοθήκη της Περγάμου, που ανταγωνιζόταν την αντίστοιχη της Αλεξάνδρειας, και ο βωμός του Δία, ο οποίος ήταν διάσημος για τη Γιγαντομαχία (αλληγορική απεικόνιση της νίκης εναντίον των Γαλατών) και τον υπόλοιπο γλυπτό διάκοσμο.

Φιλέταιρος

Ταμίας του Λυσίμαχου, στρατηγού του Αλέξανδρου. Άν και διοικητής των δυνάμεων του Λυσίμαχου στο φρούριο της Περγάμου, πήρε το μέρος του αντιπάλου του Σέλευκου. Ο Σέλευκος του παραχώρισε ως ανταμοιβή την οχυρή πόλη και τη γύρω πεδιάδα. Ως ταμίας του Λυσίμαχου κατείχε το σπουδαίο ποσό των 9.000 ταλάντων.

Έθεσε τις βάσεις του κράτους της Περγάμου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'
ελληνιστικοί
και
ρωμαϊκοί
χρόνοι

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΕΓΟΝΟΣ
301 π.Χ.	Μάχη στην Ιψό
312-281 π.Χ.	Σέλευκος, βασιλιάς της Συρίας
281 π.Χ.	Ο Φιλέταιρος παίρνει την περιοχή της Περγάμου
241-197 π.Χ.	Άπαλος Α', βασιλιάς της Περγάμου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

Έλληνες και αυτόχθονες

Τι πήναν το Γυμνάσιο; (σελ. 118 σχ. βιβλίου)

Ήταν ένα μέρος σωματικής άσκησης και πνευματικών ενασχολήσεων. Ήταν η ενσάρκωση της ελληνικής θεωρίας για υγιές πνεύμα σε υγιές σώμα. Πολλοί φιλόσοφοι, άνθρωποι των γραμμάτων και των επιστημών δίδασκαν όσους πήγαιναν να αθληθούν. Μεγάλη ανάπτυξη γνώρισε μετά τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξανδρου. Οι ελληνικές πόλεις διέθεταν γυμνάσια, σήματα κατατεθέντα του ελληνικού τρόπου ζωής μέσα σε μια ανατολή η οποία προσπαθούσε να διατηρήσει το δικό της χρώμα, τις δικές της αξίες.

1. Αναζητήστε περισσότερα στοιχεία για τον πάπυρο και την περγαμονή και συζητήστε τη σημασία τους στη διάδοση και διάσωση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

α) **Πάπυρος:** Υδρόφιλο φυτό που φυτρώνει στο Νεῖλο και σε άλλα ποτάμια. Έγινε διάσημο, καθώς από πολύ παλιά χρησιμοποιήθηκε ως γραφική ύλη. Χρησιμοποιούσαν την ψίχα του κορμού ή και των κλαδιών. Κόβονταν σε φύλλα τα οποία τοποθετούσαν σταυρικά. Σχηματίζονταν έτσι μακριές ταινίες γύρω από ένα στρογγυλό ξύλο.

β) **Περγαμονή:** Δέρμα προβάτου ή κατσίκας συνήθως, το οποίο χρησιμοποιούνταν ως γραφική ύλη. Η περγαμονή ανακαλύφτηκε στην Πέργαμο ως λύση ανάγκης,

εξαιτίας της έλλειψης παπύρου. Ο Πτολεμαίος Β' είχε απαγορεύσει τις εξαγωγές παπύρου. Συνήθιζαν να τη διπλώνουν σε τέσσερα φύλλα. Πολλές τέτοιες τετράδες αποτελούσαν τον κώδικα.

Ο πάπυρος και ο περγαμηνή χρησιμοποιούντικαν ως γραφική ύλη για πολλούς αιώνες. Ήταν μια εποχή κατά την οποία η παραγωγή και αντιγραφή πνευματικών έργων γινόταν με το χέρι. Τα δύο αυτά υλικά ήταν εύκολο να βρεθούν και να χρησιμοποιούνται. Γι' αυτό ήταν πολύτιμα στη διάδοση και διάσωση του πολιτισμού. Δεν υπήρχε εκείνη τη εποχή η μαρική παραγωγή έργων, όπως αργότερα, μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας το 14ο αι. στη Γερμανία. Υπήρχαν πολύ λίγα αντίγραφα των έργων, τα οποία έπρεπε να διατηρούνται όσο γινόταν καλύτερα. Και τα δύο αυτά υλικά αποτέλεσαν σε δύσκολες περιόδους ανεκτίμητη βάση διάσωσης της πνευματικής κληρονομιάς.

2. Παρατηρίστε το πρόπλασμα της Περγάμου και εντοπίστε τα κύρια πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της ελληνιστικής αυτής πόλης.

Η πόλη είχε κτιστεί πάνω σε λόφο. Το γεγονός αυτό έχει καθορίσει και τη φυσιογνωμία της. Δεν υπάρχει ένα κεντρικό πολεοδομικό σχέδιο. Τα κτίρια έχουν κτιστεί πάνω σε αναβαθμίδες. Η πόλη χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πυκνής δόμησης εξαιτίας της σημαντικής έλλειψης χώρου. Δεν υπάρχουν τετραγωνισμένοι χώροι δόμησης (τετράγωνα), όπως στο ιπποδάμειο σύστημα. Υπάρχει ένας κεντρικός δρόμος ο οποίος ανεβαίνει περιμετρικά προς την κορυφή, όπου βρισκόταν ο ακρόπολη. Διασχίζει την αγορά και ιδιωτικές κατοικίες. Αρχιτεκτονικά, η πόλη χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη στοών. Αυτές χρησιμοποιούνταν ως καταστήματα. Σπουδαίο κτίριο ήταν και το γυμναστήριο. Στην ακρόπολη βρίσκονταν τα ανάκτορα και οι ναοί, τα τείχη, ο σπουδαίος βωμός του Δία. Η πόλη αρχιτεκτονικά βρισκόταν σε αρμονία με το περιβάλλον. Υπάρχουν πολλές ιδιωτικές κατοικίες αλλά και εκτεταμένες εμπορικές ζώνες (κάτω και πάνω τμήμα αγοράς). Στην κάτω ζώνη κυριαρχεί το γυμνάσιο. Μέσα στην ακρόπολη υπάρχουν τα πολυτελή ανάκτορα, ο ιδιαίτερα πολυτελής βωμός του Δία, σπουδαίοι ναοί, η βιβλιοθήκη κτλ. Η αρχιτεκτονική οργάνωση αποχεί τη σημασία που είχε η Πέργαμος ως εμπορικό, οικονομικό και πνευματικό κέντρο.

3. Ποιο από τα ελληνιστικά κράτη διεκδικούσε την κληρονομιά της αυτοκρατορίας του Αλεξάνδρου και γιατί;

Το κράτος των Σελευκιδών διεκδικούσε την κληρονομιά της αλεξανδρικής αυτοκρατορίας. Αυτό συνέβαινε, γιατί ο Σελευκός και οι επίγονοι είχαν κρατήσει το μεγαλύτερο μέρος των ασιατικών εδαφών της αυτοκρατορίας του Αλεξάνδρου. Το κράτος του εκτεινόταν βαθιά μέσα στο σημερινό Ιράν. Οι Σελευκίδες, επομένως, ήθελαν και για λόγους προπαγάνδας να θεωρούνται συνεχιστές του έργου του μεγάλου στρατηλάτη. Προσπάθησαν να θεμελιώσουν τον ελληνικό πολιτισμό στα ασιατικά εδάφη, υλοποιώντας έτσι κατά κάποιο τρόπο το όραμα του Αλεξανδρου.

1. Τι γνωρίζετε για το κράτος των Πτολεμαίων;

Η Αίγυπτος καταχωρίθηκε στον Πτολεμαίο. Οι Πτολεμαίοι, αν και στηρίχτηκαν στην παλιότερη δομή διοίκησης, επέβαλαν τον ελληνικό τρόπο ζωής. Ήταν το μόνο κράτος με σαφή σύνορα. Η Αλεξανδρεία έγινε πρωτεύουσα και σπουδαία μητρόπολη της ανατολής. Η νευραλγική της θέση έδωσε ώθηση στην οικονομία και στο εμπόριο. Διέθετε πολύθυνο λιμάνι. Σημαντικά εξαγώγιμα προϊόντα ήταν τα υαλικά, το αλάβαστρο, ο πάπυρος.

Η πόλη ήταν γνωστή και για το Μουσείο, ένα σπουδαίο ίδρυμα το οποίο στήριζε την εργασία πολλών πνευματικών ανθρώπων. Διάσημη ήταν και η Βιβλιοθήκη της πόλης, η οποία είχε χιλιάδες τόμους (περίπου 700.000).

2. Τι γνωρίζετε για τη Συρία;

Πρώτος κυβερνήτης της Συρίας υπήρξε ο Σέλευκος (312-281 π.Χ.). Περιλάμβανε το βασικό τμήμα της αυτοκρατορίας του Αλέξανδρου. Είχε ενσωματώσει πολλούς και διαφορετικούς λαούς και εδάφη.

Πρωτεύουσα έγινε η Αντιόχεια. Η χώρα αποτελούνταν από 25 σατραπείες. Γλώσσα του κράτους ήταν η ελληνική. Πολλοί Έλληνες γεωργοί μετανάστευσαν σε περιοχές του συριακού κράτους.

3. Ποια ήταν η εξέλιξη του κράτους της Περγάμου;

Σημαντική ήταν η εξέλιξη του κράτους της Περγάμου. Αρχικά η περιοχή ήταν υπό την εποπτεία του Φιλέταιρου (281 π.Χ.). Αργότερα ανεξαρτητοποιήθηκε και άκμασε στα χρόνια του Απάλου Α' (241-197 π.Χ.). Αυτός απέκρουσε εισβολή Γαλατών και αύξησε τα όρια του κράτους του.

Η Πέργαμος είχε χτιστεί πάνω σε λόφο με τη βοήθεια αναβαθμίδων (πάνω σε πλατώματα εδάφους). Γνώρισε σημαντική οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Σπουδαία ήταν η βιβλιοθήκη (με 200.000 τόμους). Εκεί εφευρέθηκε η γραφική ύλη από κατεργασμένο δέρμα ζώων, η περγαμηνή.

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Περίληψη

Η Μακεδονία ήταν ισχυρό βασίλειο. Χαρακτηριζόταν από ομοιογένεια και σχετική δημοκρατικότητα του καθεστώτος. Η ανάπτυξή της συνεχίζοταν αμείωτη. Σπουδαία εμπορική πόλη αναδείχθηκε η Θεσσαλονίκη, που ιδρύθηκε από τον Κάσσανδρο (316 π.Χ.).

Σημαντικές καταστροφές προκλήθηκαν από τις επιδρομές των Γαλατών, οι οποίοι έφτασαν μέχρι την κεντρική Ελλάδα, αφού ο Πτολεμαίος Κεραυνός και οι Μακεδόνες του απέτυχαν να τους αποκρούσουν. Τελικά πτήθηκαν από τον **Αντίγονο Γονατά** (277 π.Χ.). Οι Γαλάτες τελικά μετανάστευσαν στη Μ. Ασία.

Την εποχή αυτή παρατηρούμε την ίδρυση δύο συμπολιτειών, της Αιτωλικής και της Αχαϊκής.

α) Η Αιτωλική συμπολιτεία αποτελούσε ομοσπονδία πόλεων. Η εξουσία πήγαζε από τους πολίτες, τους **«Αιτωλούς»**, οι οποίοι συγκροτούσαν την ομοσπονδιακή συνέλευσην.

β) Πυρήνας της Αχαϊκής συμπολιτείας ήταν τέσσερις πόλεις της Β. Πελοπονήσου οι οποίες ενώθηκαν το 280 π.Χ. Τα μέλη είχαν κοινό νόμισμα, κοινά έθιμα, διέθεταν διαιτητικό δικαστήριο. Σπουδαίοι στρατηγοί ήταν ο Άρατος και ο Φίλοποιμν, ο «τελευταίος Έλληνας».

Τα μέλη της συμπολιτείας δεν απέφυγαν τις μεταξύ τους έριδες, τη στιγμή που θέριευε η ρωμαϊκή απειλή.

Στην Ήπειρο σπουδαίος βασιλιάς αναδείχθηκε ο **Πύρρος**. Κατέβαλε συντονισμένες προσπάθειες για ανάπτυξη της γεωργίας και του εμπορίου, καθώς για την πνευματική ανάπτυξη του βασιλείου. Προσπάθησε να επεκταθεί στη δύση. Αποβιβάστηκε στην Ιταλία ύστερα από έκκληση βοήθειας των κατοίκων του Τάραντα. Πέτυχε δύο νίκες εναντίον των Ρωμαίων, ενώ την τρίτη φορά πτήθηκε. Οι μεγάλες απώλειες οδήγησαν στην επιστροφή του στην Ελλάδα. Σκοτώθηκε σε μία οδομαχία στο Άργος.

Η κατάσταση στη Μακεδονία

Η Μακεδονία, ένα ισχυρό βασίλειο

- Ομοιογένες
- Δημοκρατικό
- Σπουδαία πόλη η Θεσσαλονίκη

Οι Γαλάτες και οι επιδρομές τους

- Νίκούν τους Μακεδόνες
- Εισβολή σε κεντρική Ελλάδα
- Απόκρουση από τον Αντίγονο Γονατά
- Εγκατάσταση στη Μ.Ασία

Η Αιγαϊκή συμπολιτεία

- Ομοσπονδία πόλεων
- Πηγή εξουσίας η συνέλευση

Αιαϊκή συμπολιτεία

- Εμφάνιση το 280 π.Χ.
- Αρχικά μόνο τέσσερις πόλεις, αργότερα προστίθενται άλλες
- Κοινά μέτρα και σταθμά
- Διαιτητικό δικαστήριο
- Ξεχωρίζουν: Άρατος, Φιλοποίμην

Θετικά και αρνητικά γνωρίσματα των συμπολιτειών

- Θετικά: συνεννόηση ανάμεσα στις πόλεις
- Αρνητικά: έριδες και συγκρούσεις

Η βασιλεία του Πύρρου

- Εκσυγχρονισμός του κράτους
- Ανάπτυξη γεωργίας και εμπορίου
- Μέριμνα για πνευματική άνοδο
- Αποτυχημένη προσπάθεια για επέκταση επιρροής στη Δύση
- Πεθαίνει στο Άργος

Θεσσαλονίκη

Σπουδαία πόλη στο μυχό του θερμαϊκού κόλπου. Ιδρύθηκε το 316 π.Χ. από τον Κάσσανδρο. Η νευραλγική τοποθεσία της πόλης φάνηκε σχεδόν από την αρχή. Καθώς βρίσκεται πάνω στο μεταίχμιο των θαλάσσιων και χερσαίων εμπορικών οδών που οδηγούν προς την κεντρική και ανατολική Ευρώπη, για 2.300 χρόνια υπήρξε πολύ σημαντική πόλη. Σπουδαία ακμή γνώρισε κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Εκτεταμένη είναι η ρωμαϊκή αγορά, ενώ προς τα τέλη της ρωμαϊκής εποχής χτίστηκαν σπουδαία οικοδομήματα, όπως η Ροτόντα και η Αψίδα του Γαλερίου. Νέα ακμή γνώρισε κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Η Θεσσαλονίκη συναγωνίστηκε την Κωνσταντινούπολη. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συνεισφορά της πόλης στον εκχριστιανισμό των Σλάβων. Χτίστηκαν σπουδαίοι ναοί, ιδιαίτερα κατά την πρωτοχριστιανική εποχή: ο Αγ. Δημήτριος, η Αχειροποίητος και άλλες εκκλησίες. Η Θεσσαλονίκη έγινε επανειλημένα στόχος των Αράβων. Το 904 λεηλατήθηκε άγρια από τους Σαρακηνούς. Πολλοί κάτοικοι έγιναν δούλοι. Μετά την κατάληψη της Κων/πολης από τους Φράγκους (1204), η πόλη έγινε πρωτεύουσα του φραγκικού βασιλείου της Θεσσαλονίκης. Το 1246 πέρασε στην κυριαρχία της αυτοκρατορίας της Νίκαιας. Ο 14ος αιώνας ήταν εποχή αναταραχών. Μεγάλη ζημιά έκανε το κίνημα των Ζηλωτών (1342-1349), οι οποίοι στράφηκαν εναντίον των πλουσίων. Παράλληλα ήταν και εποχή πνευματικής ακμής. Σπουδαίες εκκλησίες χτίστηκαν τότε. Το 1430 οι Οθωμανοί κατέλαβαν την πόλη, η οποία τελικά απελευθερώθηκε στις 26/10/1912.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Κάσσανδρος

Στρατηγός και βασιλιάς της Μακεδονίας (350-298 π.Χ.). Ήταν γιος του Αντίπατρου, του στρατηγού που άφησε ο Αλέξανδρος να εποπτεύει τον ελλαδικό χώρο κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του στην Ασία. Το 321 π.Χ. έγινε διοικητής του μακεδονικού ιππικού στην Ασία (Χιλίαρχος). Ο πατέρας του είχε ορίσει διάδοχό του τον Πολυυσπέρχοντα. Ο Κάσσανδρος στράφηκε εναντίον του. Το 317 π.Χ. κατέλαβε την Αθήνα. Αργότερα ορίστηκε και αντιβασιλιάς της Μακεδονίας. Η Ολυμπιάδα κατάφερε να νικήσει το στρατό του Φιλίππου Αριδαίου και της Ευρυδίκης, που είχαν την εξουσία στη Μακεδονία, και να τους σκοτώσει. Το θάνατό τους εκδικήθηκε ο Κάσσανδρος. Αργότερα παντρεύτηκε την ετεροθαλή αδελφή του Αλέξανδρου Θεσσαλονίκη. Αρχικά ανέλαβε να προστατεύσει το μικρό γιο του Αλέξανδρου και τη Ρωξάνη, αργότερα όμως τους σκότωσε (306 π.Χ.). Κατάφερε τελικά να γίνει βασιλιάς της Μακεδονίας ως το θάνατό του.

Ανίγονος Γονατάς

254 Βασιλιάς της Μακεδονίας και στρατηγός. Ήταν γιος του Δημήτριου Πολιορκητή.

Απάλλαξε την Ελλάδα από την απειλή των Γαλατών.

Άρατος

Έλληνας στρατηγός και πολιτικός (276-213 π.Χ.). Σε νεαρή ηλικία εκλέχτηκε στρατηγός της συμπολιτείας. Στράφηκε με επιτυχία εναντίων των Μακεδόνων και των Αιγαλών. Αργότερα, πάντως, συμμάχησε με τους Μακεδόνες εναντίων των Αιγαλών. Ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Ε' είχε άλλα σχέδια: χρησιμοποίησε τη συμμαχία αυτή για να κατακτήσει την Πελοπόννησο. Κατόρθωσε μάλιστα να διλοφονήσει τον Άρατο, ο οποίος ξεχώριζε για τις πηγετικές του ικανότητες.

Φιλοποίμην

Στρατηγός της Αχαϊκής συμπολιτείας (253-183 π.Χ.). Ξεχώρισε για τη γενναιότητά του, βοηθώντας τους συμπολίτες του (κατοίκους της Μεγαλόπολης). Ήταν σπουδαίος οργανωτής. Χαρακτηριστικό των ικανοτήτων του ήταν η οργάνωση του στρατού κατά τα πρότυπα της Μακεδονίας. Στο τέλος του 3ου αι. π.Χ. ταπείνωσε τους Σπαρτιάτες. Θεωρούνταν σπουδαίος στρατηγός και άνθρωπος. Δηλητηριάστηκε από αντιπάλους του όταν πιάστηκε αιχμάλωτος το 183 π.Χ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
316 π.Χ	Ίδρυση της Θεσσαλονίκης
280 π.Χ	Εμφάνιση της Αχαϊκής Συμπολιτείας
277 π.Χ	Ο Αντίγονος Γονατάς νικάει τους Γαλάτες
272 π.Χ	Θάνατος του Πύρρου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Καταγράψτε τις διαφορές που παρουσίαζε το κράτος της Μακεδονίας από τα αντίστοιχα ελληνιστικά.

- a) Το κράτος της Μακεδονίας διέθετε ελληνικό πληθυσμό. Ήταν εξαιρετικά ομοιογενές. Αντίθετα στα υπόλοιπα ελληνιστικά κράτη οι Έλληνες αποτελούσαν μια κρούστα κατακτητών. Ο απόνχος της κυριαρχίας του ελληνικού πνεύματος είχε περιοριστεί στις πόλεις. Στην ύπαιθρο κυριαρχούσαν οι ντόπιοι. Οι Έλληνες είναι οι εκπρόσωποι της ντόπιας αριστοκρατίας. Είχαν φτιάξει τείχος ανάμεσα στους ίδιους και στο λαό. Οι διάδοχοι δεν ενστερνίστηκαν την προσπάθεια του Αλεξανδρου για αρμονική συμβίωση Ελλήνων και ντόπιων.
- b) Βασιλεία στη Μακεδονία στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στην παλαιά πατριαρχικού τύπου βασιλεία. Η λατρεία του νιγερόνα έφτασε από την ανατολή. Αντίθετα, οι Έλληνες βασιλιάδες της ανατολής υιοθέτησαν την παράδοση της λατρείας του νιγερόνα. Οι Πτολεμαίοι αποτελούσαν τη συνέχεια των Φαραώ, ως γιοι του Ήλιου. Οι Σελευκίδες επιδίωκαν τη λατρεία των υπηκόων τους.
- γ) Επειδή ακριβώς ο Αλέξανδρος ήταν Μακεδόνας, το βασίλειο της Μακεδονίας είχε σημαίνουσα σημασία. Από εκεί ξεκίνησε ο μακεδονικός στρατός για να κατακτήσει την ανατολή. Ήταν το κέντρο του ελληνιστικού κόσμου.

2. Ποιοι είναι οι Γαλάτες προς τους οποίους ο Απόστολος Παύλος απευθύνει σχετική επιστολή; (Ζητίστε περισσότερες πληροφορίες από το θεολόγο καθηγητή του σχολείου σας).

Ορισμένα φύλα Γαλατών εισέβαλαν το 280 π.Χ. στη Μακεδονία και στη Θράκη. Ο Πτολεμαίος Κεραυνός απέτυχε οικτρά να τους αντιμετωπίσει. Ο ίδιος σκοτώθηκε. Κατάφεραν να φτάσουν μέχρι τις Θερμοπύλες (279 π.Χ.). Εκεί ηπήθηκαν από τους συνασπισμένους Έλληνες. Αργότερα κατέψυγαν στη Μ. Ασία. Αρχικά ζούσαν ειρηνικά, αργότερα όμως άρχισαν τις λεπλασίες. Νικήθηκαν όμως από τον Αντίοχο Σωτήρα και τον Άπταλο Α' και εγκαταστάθηκαν στη Φρυγία. Αργότερα στράφηκαν εναντίον των Ρωμαίων και αναγκάστηκαν να υποταχθούν (25 π.Χ.). Σιγά σιγά εξελληνίστηκαν και έγιναν Χριστιανοί. Αυτοί είναι οι αποδέκτες της επιστολής του Αποστόλου Παύλου.

3. Τι ήταν η «πύρρεια νίκη» και με ποια σημασία χρησιμοποιούμε τον όρο αυτό σήμερα; Δώστε ένα παράδειγμα.

- a) «Πύρρεια» ονομάστηκε η νίκη του Πύρρου στην Κάτω Ιταλία. Κατάφερε να νικήσει τους Ρωμαίους δύο φορές αλλά με μεγάλες απώλειες. Την τρίτη φορά ηπήθηκε και

αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Ιταλία. Σήμερα με τον όρο αυτό εννοούμε το ίδιο πράγμα: τη νίκη που πετυχαίνει κάποιος με πολλές απώλειες· η νίκη αυτή δε φέρνει αναγκαστικά και καλό αποτέλεσμα.

β) Χαρακτηριστικό παράδειγμα στον 20ό αιώνα είναι ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος. Οι δυνάμεις της Αντάντ (Μ. Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία ως το 1917) και οι ΗΠΑ πέτυχαν νίκη έναντι στους Γερμανούς, Αυστριακούς και στους συμμάχους τους. Οι απώλειες των νικητών ήταν τεράστιες. Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος και οι συνθήκες που ακολούθησαν περιείχαν τα σπέρματα του Β' Παγκοσμίου πολέμου.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για την Αιτωλική και Αχαική συμπολιτεία;

Την εποχή αυτή παρατηρούμε την ίδρυση δύο συμπολειών, της Αιτωλικής και της Αχαικής.

α) Η Αιτωλική συμπολιτεία αποτελούσε ομοσπονδία πόλεων. Η εξουσία πήγαζε από τους πολίτες, τους «Αιτωλούς», οι οποίοι συγκροτούσαν την ομοσπονδιακή συνέλευση.

β) Πυρήνας της Αχαικής συμπολιτείας ήταν τέσσερις πόλεις της Β. Πελοπονήσου οι οποίες ενώθηκαν το 280 π.Χ. Τα μέλη είχαν κοινό νόμισμα, κοινά έθιμα, διέθεταν διαιτητικό δικαστήριο. Σπουδαίοι στρατηγοί ήταν ο Άρατος και ο Φιλοποίμην, ο «τελευταίος Έλληνας».

Τα μέλη της συμπολιτείας δεν απέφυγαν τις μεταξύ τους έριδες, τη στιγμή που θέριευε η ρωμαϊκή απειλή.

2. Τι γνωρίζετε για τη δράση του Πύρρου;

Στην Ήπειρο σπουδαίος βασιλιάς αναδείχθηκε ο Πύρρος. Κατέβαλε συντονισμένες προσπάθειες για ανάπτυξη της γεωργίας και του εμπορίου, καθώς για την πνευματική ανάπτυξη του βασιλείου. Προσπάθησε να επεκταθεί στη δύση. Αποβιβάστηκε στην Ιταλία ύστερα από έκκληση βοήθειας των κατοίκων του Τάραντα. Πέτυχε δύο νίκες εναντίον των Ρωμαίων, ενώ την τρίτη φορά ηττήθηκε. Οι μεγάλες απώλειες οδήγησαν στην επιστροφή του στην Ελλάδα. Σκοτώθηκε σε μία οδομαχία στο Άργος.

3.ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟΚΤΑ ΜΕΓΑΛΗ ΔΥΝΑΜΗ

Περήφυση

Την εποχή των πολέμων ανάμεσα στους Έλληνες ή Ιταλία ενοποιείται κάτω από την εξουσία των Ρωμαίων. Η προνομιακή θέση της Ρώμης της προσέδωσε γρήγορα πολεμική θέση στην παλική χερσόνησο. Αρχικά στη Ρώμη υπήρχε το πολίτευμα της **Βασιλείας**. Το 509 π.Χ. όμως οι ευγενείς κατέλυσαν τη βασιλεία και το πολίτευμα άρχισε να παίρνει **δημοκρατική** χροιά. Σημαντική ήταν η εξουσία των **δύο Υπάτων** σε στρατιωτικά και πολιτικά θέματα, αν και εκλέγονταν μόνο για ένα χρόνο. Δίπλα στους Ύπατους υπήρχε το συμβουλευτικό σώμα της **Συγκλήτου**, το οποίο αποτελούνταν από ισόβια μέλη.

Υπήρχαν δύο τάξεις πολιτών, οι **πατρίκιοι**, οι οποίοι κατάγονταν από οικογένειες γαιοκτημόνων, και οι **πληθείοι**. Οξείς ήταν οι αγώνες τους για κοινωνική εξίσωση. Αργότερα όμως επικράτησε κοινωνική ειρήνη.

Οι Ρωμαίοι σιγά σιγά κατέλαβαν πρώτα το Βορρά και μετά τις ελληνικές πόλεις του νότου. Τελευταία πόλη που υπέκυψε ήταν οι Συρρακούσες, εξαιτίας των επινοίσεων του **Αρχιμήδη** (212 π.Χ.).

Στη συνέχεια οι Ρωμαίοι στράφηκαν εναντίον των Καρχηδονίων. Βαρύ πλήγμα επέφερε η παράτολμη επίθεση του Καρχηδόνιου **Αννίβα**, ο οποίος εισέβαλε στην Ιταλία μέσω των Άλπεων. Πέτυχε διαδοχικές νίκες εναντίον των Ρωμαίων και έφτασε εμπρός από τα τείχη της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι αντεπιτέθηκαν στην Αφρική και ο Αννίβας αναγκάστηκε να επιστρέψει. Οι Ρωμαίοι, με αρκηγό το **Σκιπίωνα**, νίκησαν τον Αννίβα στη **Ζάμα** (202 π.Χ.). Τελικά η Καρχηδόνα καταστράφηκε το 146 π.Χ. Στα τέλη του 2ου αι. π.Χ. ο Γάιος και Τίβεριος Γράκχος προσπάθησαν να φέρουν σε πέρας κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Στα τέλη 2ου-τέλη 1ου αι. π.Χ. ξέσπασαν εμφύλιοι πόλεμοι ανάμεσα σε φιλόδοξους στρατηγούς (Μάριος-Σύλλας, Πομπήιος- Ιούλιος Καίσαρας, Μάρκος Αντώνιος-Οκταβιανός). Ο Ιούλιος Καίσαρας κατέκτησε τη Γαλατία. Ο ανιψιός του Οκταβιανός νίκησε το Μάρκο Αντώνιο (30 π.Χ.) και ανακηρύχτηκε Αυτοκράτορας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η κατάσταση στην Ιταλία

- Ενοποίηση της Ιταλίας από τους Ρωμαίους
- Ρώμη, εμπορικό και οικονομικό κέντρο της Ιταλίας

Η εξέλιξη του πολιτεύματος

- Αρχικό πολίτευμα βασιλεία
- Ακολουθεί δημοκρατία
- Η εξουσία στα χέρια των δύο Υπάτων
- Η Σύγκλητος έχει συμβουλευτικό ρόλο

Η κοινωνική κατάσταση

- Πατρίκιοι
- Πληθείοι
- Κοινωνικοί αγώνες για ισότητα

Η άνοδος των Ρωμαίων στην Ιταλία

- Καταλαμβάνουν το βορρά
- Κατάληψη των ελληνικών πόλεων του νότου
- Τελευταία ελεύθερη πόλη οι Συρρακούσες

Οι Καρχηδονιακοί πόλεμοι

- Ο Αννίβας στην Ιταλία
- Αντιπερισπασμός των Ρωμαίων
- Ήπα Καρχηδονίων στη Ζάμα
- Καταστροφή Καρχηδόνας το 146 π.Χ.

Το ρωμαϊκό κράτος το 2ο και 1ο αι π.Χ.

- Προσπάθεια για κοινωνικές μεταρρύθμισεις (αδερφοί Γράκκοι)
- Εμφύλιοι πόλεμοι
- Επικράτηση Οκταβιανού – Δημιουργία της αυτοκρατορίας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ύπατοι

Άρχοντες της Ρώμης που εκλέγονταν για ένα χρόνο από τη Λοχίτιδα Εκκλησία. Αρχικά έπρεπε και οι δύο να είναι πατρίκιοι, αργότερα όμως (342 π.Χ.) μετείχαν και οι πληθείοι στο αξίωμα. Συγκαλούνσαν την Εκκλησία, είχαν νομοθετικές, δικαστικές και θρησκευτικές εξουσίες. Στον πόλεμο είχαν την αρχιστρατηγία των δυνάμεων.

Σύγκλητος

Σώμα του ρωμαϊκού κράτους. Τα μέλη της προτείνονταν από τους Ύπατους και ήταν ισόβια. Αργότερα (312 π.Χ.) υπεύθυνοι για την εκλογή συγκλητικών ήταν οι τιμητές, οι οποίοι μπορούσαν να καθαιρέσουν τους παραβάτες. Το δικαίωμα της συμμετοχής στη Σύγκλητο επεκτάθηκε στους πληθείους, με κάποιες προϋποθέσεις: να είναι ελεύθεροι πολίτες, να κατέχουν περιουσία, ενώ υπήρχε και όριο πλικίας. Την εποκή της δημοκρατίας η Σύγκλητος έλεγχε το στρατό, τους Υπάτους σε καιρό πολέμου, ενώ είχε υπό την εξουσία της τους διοικητές των επαρχιών. Η επέκταση της ρωμαϊκής δύναμης μετέφερε τη δύναμη από τη Σύγκλητο στους στρατηγούς. Όταν η δημοκρατία μετατράπηκε σε αυτοκρατορία, οι εξουσίες της Συγκλήτου μειώθηκαν δραστικά. Ο θεσμός επιβίωσε στο Βυζάντιο, ήταν όμως διακοσμητικός.

Καρχηδόνα

Αρχαία πόλη της Β. Αφρικής, αποικία των Φοινίκων. Ιδρύθηκε το 814 π.Χ. Γνώρισε σπουδαία ανάπτυξη. Ιδιαίτερα ανεπτυγμένο ήταν το ναυτικό της. Κυριαρχούσε στη Δ. Μεσόγειο. Διέθετε μεγάλο πολεμικό ναύσταθμο. Οι Καρχηδόνιοι ήταν

πολυθεϊστές. Στην κορυφή βρισκόταν ο Βαάλ. Το πολίτευμα ήταν αριστοκρατικό. Την πόλη κυβερνούσαν η Γερουσία και το συμβούλιο των 104. Ωστόσο, ο λαός είχε εκτεταμένα δικαιώματα. Η λαϊκή συνέλευση μπορούσε να απορρίψει τις αποφάσεις των αριστοκρατικών συμβουλίων. Η πόλη κυριαρχούσε στο θαλάσσιο εμπόριο για αιώνες. Η κυριαρχία της έφτανε ως τη Ν. Ισπανία. Αρχικά, οι Καρχηδόνιοι πολέμησαν εναντίον των Ελλήνων και αργότερα ήρθαν σε αντιπαράθεση με τους Ρωμαίους. Η πόλη καταστράφηκε το 146 π.Χ. και ισοπεδώθηκε παρά τη γενναία αντίσταση. Αργότερα η πόλη δέχτηκε το Χριστιανισμό και γνώρισε αρκετά μεγάλη ακμή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Αρχιμήδης

Σπουδαίος μαθηματικός και μηχανικός του αρχαίου κόσμου. Γεννήθηκε στις Συρρακούσες και σπούδασε στην Αίγυπτο. Οι μελέτες του προώθησαν σημαντικά τα μαθηματικά. Πρώτος κατάφερε να υπολογίσει τη σχέση της διαμέτρου του κύκλου με το μήκος της περιφέρειας ($\pi = 3,14$). Έγραψε αρκετά βιβλία, τα οποία έθεσαν τη βάση πολλών μαθηματικών εννοιών. Ο Αρχιμήδης διέπρεψε και στον τομέα των εφευρέσεων. Είναι γνωστή η ιστορία κατά την οποία του ζητήθηκε από τον τύραννο των Συρρακουσών να ελέγχει αν το στέμμα περιείχε το ίδιο βάρος χρυσού που είχε παραχωρήσει στο χρυσοχό οι να το κατασκευάσει. Κάποτε στα λουτρά της πόλης παρατήρησε ότι το νερό ανέβαινε και κατέβαινε το ίδιο όταν έμπαινε και έβγαινε από το νερό. Από αυτό συμπέρανε ότι το βάρος του σώματος είναι το ίδιο με την ποσότητα του εκτοπιζόμενου νερού. Ενθουσιασμένος βγήκε στους δρόμους φωνάζοντας «εύρηκα, εύρηκα». Έγινε γνωστός και για την επινόηση πολεμικών μηχανών για την άμυνα της πόλης από τους Ρωμαίους κατακτητές. Κατασκεύασε σύστημα από βαλλίστρες, γερανούς και κάτοπτρα, καταστρέφοντας το ρωμαϊκό στόλο. Σκοτώθηκε από Ρωμαίο στρατιώτη το 212 π.Χ. κατά την πτώση της πόλης στα χέρια των Ρωμαίων.

Αννίβας

Καρχηδόνιος στρατηγός. Ήταν γιος του Αμίλκα. Στράφηκε εναντίον της Ρώμης στο Β' Καρχηδονιακό πόλεμο. Με 40.000 στρατό ξεκίνησε από την Ισπανία. Πέρασε τις Άλπεις και εισέβαλε στην Ιταλία. Κέρδισε σπουδαία νίκη στη λίμνη Τρασιμένη. Σπουδαία ήταν και η νίκη στις Κάννες απέναντι στον ισχυρότερο ρωμαϊκό στρατό. Ωστόσο δεν πολιορκήσε τη Ρώμη, γιατί δε διέθετε αρκετές πολιορκητικές μηχανές (211 π.Χ.). Αργότερα ο αδερφός του σκοτώθηκε και ο στρατός του ηπίθηκε. Οι Ρωμαίοι αποβιβάστηκαν στην Αφρική και νίκησαν τον Αννίβα στη Ζάμα (202 π.Χ.). Προσπάθησε να προετοιμαστεί για νέο πόλεμο, αλλά προδόθηκε και κατέφυγε στην ανατολή. Τελικά αυτοκτόνησε στη Βιθυνία (183 π.Χ.) για να μη πιαστεί αιχμάλωτος από τους Ρωμαίους.

Σκιπίωνας

Πήρε την προσωνυμία Αφρικανός (236-183 π.Χ.). Σε νεαρή ηλικία πήρε μέρος στους πολέμους της Ρώμης εναντίον της Καρχηδόνας. Το 205 π.Χ. έκανε αντιπερισπασμό μεταφέροντας τον πόλεμο στην Αφρική. Ο Αννίβας νικήθηκε στην Ζάμια σε μία σπουδαία ώστη και αιματορή μάχη (202 π.Χ.). Το 190 π.Χ. νίκησε τον Αντίοχο Γ' στη Μαγνησία της Μ.Ασίας. Κατηγορήθηκε για ευνοϊκή μεταχείριση του εχθρού και αποσύρθηκε.

Μάριος

Σπουδαίος Ρωμαίος στρατηγός. Από αγροτική οικογένεια, κατάφερε να φτάσει στο αξίωμα του Υπάτου, το οποίο κατέκιε από το 104 ως το 100 π.Χ. Διακρίθηκε σε πολλούς πολέμους. Βρισκόταν σε μόνιμη αντιπαλότητα με το Σύλλα. Στις αρχές του 1ου αι π.Χ. ο Σύλλας κατάφερε να τον εκδιώξει. Ακολούθησε εμφύλιος πόλεμος. Το 87 π.Χ. κυρίευσε τη Ρώμη. Εκλέχτηκε Ύπατος για τελευταία φορά το 80 π.Χ.

Σύλλας

Ρωμαίος στρατηγός και πολιτικός (138-78 π.Χ.). Αρχικά ήταν φίλος και οπαδός του Μάριου. Πολέμησαν μαζί σε διάφορους πολέμους. Αργότερα (88 π.Χ.) πήγε με το μέρος των αριστοκρατικών και στράφηκε εναντίον του Μάριου. Στον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε αρχικά κατέλαβε τη Ρώμη, εξοντώνοντας πολλούς οπαδούς του Μάριου. Το 87 π.Χ. πολέμησε στην Ελλάδα εναντίον του Μιθριδάτη. Παρά τις μεγάλες δυσκολίες, το 86 π.Χ. κατέλαβε την Αθήνα, ενώ πέτυχε σημαντικές νίκες στον Ορχομενό και στη Χαιρώνια. Ο Σύλλας προκάλεσε πολλές καταστροφές στην Ελλάδα. Το ίδιο σκληρός φάνηκε και στη Ρώμη, όταν επέστρεψε. Πολλοί αντίπαλοί του σφαγιάστηκαν. Τελικά πήρε τον τίτλο του δικτάτορα.

Μάρκος Αντώνιος

Ρωμαίος στρατηγός και πολιτικός (83-30 π.Χ.). Διακρίθηκε σε πολλές μάχες. Το 54 π.Χ. έγινε βοηθός του Ιούλιου Καίσαρα. Κατάφερε να εξουδετερώσει τους δολοφόνους Βρούτο και Κάσσιο στην μάχη των Φιλίππων (42 π.Χ.) με τη βοήθεια του Οκταβιανού. Οι δύο στρατηγοί μοίρασαν τα εδάφη. Ο Μάρκος Αντώνιος εξουσίαζε την ανατολή. Στην Αίγυπτο συνδέθηκε με τη βασιλισσα Κλεοπάτρα. Το 37 π.Χ. παντρεύτηκε την αδελφή του Οκταβιανού, την Οκτάβια. Ωστόσο, το 36 π.Χ. παντρεύτηκε την Κλεοπάτρα, με την οποία είχε και ένα γιο. Ο Οκταβιανός πέτυχε την κήρυξη πολέμου εναντίον της Κλεοπάτρας. Στο Άκτιο της Πρέβεζας ο Αντώνιος ηπίθηκε και αυτοκτόνησε (30 π.Χ.)

Πομπίος

Ρωμαίος στρατηγός και πολιτικός (106-48 π.Χ.). Καταγόταν από μεγάλη οικογένεια. Η δράση του ξεκίνησε κάτω από τις διαταγές του Σύλλα σε πολέμους εναντίον του Μάριου και στην Αφρική. Εκλέχτηκε Ύπατος το 78 π.Χ. Αργότερα, πάντως, μαζί με τον Κράσσο επανέφεραν πολλούς δημοκρατικούς νόμους, που είχε καταργήσει ο Σύλλας. Σπουδαίες νίκες πέτυχε το 66-64 π.Χ. στη Μ. Ασία εναντίον του Μιθριδάτη και του βασιλιά της Αρμενίας Τιγράνη. Όταν ο Σύγκλητος προσπάθησε να περιορίσει τις εξουσίες τους στην ανατολή, μαζί με τον Ιούλιο Καίσαρα και τον

Κράσσο δημιούργησαν την Πρώτη Τριανδρία. Ο Πομπίνιος, ανησυχώντας εξαιτίας της ισχυροποίησης του Καίσαρα μετά τις νίκες του στη Γαλατία, κατάφερε να πείσει τη Σύγκλητο να τον καλέσει στη Ρώμη. Ο Καίσαρας όμως βάδισε εναντίον του. Ήττιθηκε στην μάχη των Φαρσάλων (48 π.Χ.). Κατέφυγε στην Αίγυπτο, όπου δολοφονήθηκε.

Ιούλιος Καίσαρας

Διάσημος Ρωμαίος στρατηγός και πολιτικός. Ήταν ανιψιός του Μάριου. Κυνηγήθηκε από το Σύλλα. Επέστρεψε στη Ρώμη μετά το θάνατο του Σύλλα. Γρήγορα αναδείχθηκε σε διάφορα αξιώματα. Μαζί με τον Κράσσο και τον Πομπίνιο δημιούργησε την Πρώτη Τριανδρία (60 π.Χ.). Το 58 π.Χ. στράφηκε εναντίον της Γαλατίας. Ο αρχηγός των Γαλατών Βερκικεντόρις παραδόθηκε το 52 π.Χ. Ο Πομπίνιος συνομότησε εναντίον του και έπεισε τη Σύγκλητο να τον ανακαλέσουν. Αυτός όμως βάδισε εναντίον της Ρώμης. Τελικά νίκησε τον Πομπίνιο στα Φάρσαλα (48 π.Χ.) Αργότερα ανέβασε στον αιγυπτιακό θρόνο την Κλεοπάτρα. Το 45 π.Χ., μετά από στρατιωτικές επιτυχίες, γύρισε στη Ρώμη, όπου εκλέχτηκε δικτάτορας (44 π.Χ.). Ο ίδιος επιδείκνυε με κάθε τρόπο την εξουσία του. Τελικά δολοφονήθηκε το Μάρτιο του 44 π.Χ. από το Βρούτο και τον Κάσσιο.

Οκταβιανός

Στρατιωτικός, πολιτικός και ιδρυτής της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (63 π.Χ.-14 μ.Χ.). Ήταν ανιψιός και θετός γιος του Ιούλιου Καίσαρα. Μαζί με το Μάρκο Αντώνιο και το Λέπιδο εκδικήθηκε το θάνατο του Καίσαρα (42 π.Χ.). Συγκρότησαν τη Δεύτερη Τριανδρία. Αργότερα παραμέρισαν το Λέπιδο. Στράφηκε και ενάντια στο Μάρκο Αντώνιο, τον οποίο νίκησε το 30 π.Χ. στο Άκτιο. Το 27 π.Χ. η Σύγκλητος τον ανακύρησε Αύγουστο (σεβαστό). Το 12 π.Χ. πήρε και τον τίτλο του Μέγιστου Αρχιερέα. Το ρωμαϊκό κράτος μετατράπηκε σε αυτοκρατορία. Έφτανε από τον Ατλαντικό Ωκεανό ως τη Μεσοποταμία. Μείωσε τη δύναμη της Συγκλήτου και προστάτευσε τους μικροϊδιοκτήτες της γης. Κατέπνιξε πολλές εξεγέρσεις στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας. Μια τεράστια περιοχή ενώθηκε πολιτικά, πολιτιστικά και οικονομικά. Πήρε την προσωνυμία του «Θείου» και λατρεύτηκε ως θεός.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
509 π.Χ.	Καταργείται η βασιλεία στη Ρώμη
216 π.Χ.	Νίκη Αννίβα στις Κάννες
212 π.Χ.	Οι Ρωμαίοι καταλαμβάνουν τις Συρρακούσες
202 π.Χ.	Νίκη Ρωμαίων στη Ζάμα
146 π.Χ.	Καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους
44 π.Χ.	Δολοφονία του Ιούλιου Καίσαρα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Τι ήταν οι πατρίκιοι και οι πληθείσι; Με ποια σημασία χρησιμοποιούμε τις λέξεις αυτές;

α) Πατρίκιοι ήταν εκπρόσωποι της γαιοκτητικής αριστοκρατίας. Μετά την κατάργηση της βασιλείας οι Πατρίκιοι μονοπώλιούσαν την εξουσία. Γίνονταν 'Υπατοι, συγκλητικοί, ανώτεροι αξιωματικοί. Παντρεύονταν μέσα από το δικό τους κύκλο. Διέθεταν μεγάλες περιουσίες και μπορούσαν να συντηρούν συγκεκριμένο αριθμό πολιτών με περιορισμένα δικαιώματα, τους πελάτες. Αργότερα η τάξη αυτή δέχτηκε σοβαρά πλήγματα από τους πρώτους αυτοκράτορες. Στα τέλη του 1ου και το 2ου αι. μ.Χ. η μεγάλη ιδιοκτησία κατέστρεψε σιγά σιγά τους μικροϊδιοκτήτες της γης, που αποτελούσαν τον κορμό του στρατού.

Στην τάξη των πληθείων ανήκαν οι αγρότες, οι έμποροι και γενικά οι λαϊκές μάζες. Μετά την κατάργηση της βασιλείας η θέση των πληθείων υποβαθμίστηκε, καθώς κατέφευγαν σε συνεχείς δανεισμούς από τους ευγενείς, για να αντιμετωπίσουν τη χαμηλή αποδοτικότητα των γαιών και των βιοτεχνιών. Η υπερχρέωση και οι συνεχείς πόλεμοι οδήγησαν στον αποδεκατισμό της τάξης αυτής. Οι πληθείσι εξεγέρθηκαν. Απαίτησαν προστασία από την καταπίεση των πατρικίων και μερίδιο στην εξουσία. Προχώρησαν στη δημιουργία δικών τους συνελεύσεων. Η κατάσταση χειροτέρεψε τον 4ο αι. π.Χ., εξαιτίας των επιδρομών των Γαλατών. Η κρίση τελικά άρχισε να εκτονώνεται, όταν το 366 π.Χ. εκλεχτήκε ο πρώτος 'Υπατος από αυτή την τάξη. Μετά το 312 π.Χ. οι πληθείσι συμμετείχαν και στη Σύγκλητο. Έτσι, η κοινωνική ομόνοια έθεσε τις βάσεις για τις μεγάλες κατακτήσεις.

β) Σήμερα με τον όρο πατρίκιοι εννοούμε εκείνους που διαθέτουν πλούτο, χρήματα και δύναμη. Πληθείσι είναι όσοι ανήκουν στα λαϊκά στρώματα και έχουν μικρή ή μηδαμινή περιουσία.

2. Διαβάστε το παράθεμα: «Ου λογισάμενοι την Αρχιμήδους δύναμιν» καθώς και τη λεζάντα που συνοδεύει την εικόνα του Αρχιμήδη και εξηγήστε τη φράση: «μια σκέψη κάποτε είναι πιο αποτελεσματική από όλο το πλήθος», προσκομίζοντας και κάποιο παράδειγμα.

α) Η παραπάνω φράση δηλώνει ότι καμιά φορά η πνευματική ανωτερότητα και η δύναμη του πνεύματος κάποιου ξεχωριστού ατόμου μπορεί να υπερέχει, να είναι πιο ισχυρή από τις σωματικές προσπάθειες ενός πλήθους. Εδώ προβάλλεται η δύναμη του πνεύματος σε σχέση με τη σωματική ρώμη.

β) Κατά τη βυζαντινή περίοδο, ειδικά κατά τον 8ο αι π.Χ., η Κωσταντινούπολη δέχτηκε πολλές επιθέσεις από ανώτερες αραβικές δυνάμεις. Ο ισχυρός αραβικός στόλος κατατροπώθηκε από το υγρό πυρ.

3. Τι σημαίνει η φράση σήμερα: «Ο Αννίβας προ των πυλών»; Σε ποιες περιπτώσεις τη χρησιμοποιούμε;

Η φράση αυτή χρησιμοποιείται για να δηλώσει τον πανικό κάποιου ή κάποιων μπροστά σε κάποια δύσκολη κατάσταση. Τη χρησιμοποιούμε σε περιπτώσεις οικονομικών, κοινωνικών, συναισθηματικών και άλλων καταστάσεων, οι οποίες έχουν φτάσει σε ιδιαίτερα δύσκολο σημείο, ώστε να προκαλούν αίσθημα εγκατάλειψης και έλλειψης μαχητικότητας.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια η πολιτειακή και κοινωνική κατάσταση στη Ρώμη ως τον 3ο αι. π.Χ.;

Αρχικά στη Ρώμη υπήρχε το πολίτευμα της βασιλείας. Το 509 π.Χ. όμως οι ευγενείς κατέλυσαν τη βασιλεία και το πολίτευμα άρχισε να παίρνει δημοκρατική χροιά. Σημαντική ήταν η εξουσία των δύο Υπάτων σε στρατιωτικά και πολιτικά θέματα, αν και εκλέγονταν μόνο για ένα χρόνο. Δίπλα στους Ύπατους υπήρχε το συμβουλευτικό σώμα της Συγκλήτου, το οποίο αποτελούνταν από ισόβια μέλη.

Υπήρχαν δύο τάξεις πολιτών, οι πατρίκιοι, οι οποίοι κατάγονταν από οικογένειες γαιοκτημόνων, και οι πληθείοι. Οξείς ήταν οι αγώνες τους για κοινωνική εξίσωση. Αργότερα όμως επικράτησε κοινωνική ειρήνη.

2. Να αναφερθείτε στις κατακτήσεις των Ρωμαίων μέχρι και τη νίκη του Οκταβιανού στο Άκτο (30π.Χ.).

Οι Ρωμαίοι σιγά σιγά κατέλαβαν πρώτα το Βορρά και μετά τις ελληνικές πόλεις του νότου. Τελευταία πόλη που υπέκυψε ήταν οι Συρρακούσες, εξαιτίας των επινοίσεων του Αρχιμήδη (212 π.Χ.).

Στη συνέχεια οι Ρωμαίοι στράφηκαν εναντίον των Καρχηδονίων. Βαρύ πλήγμα επέφερε η παράτολμη επίθεση του Καρχηδόνιου Αννίβα, ο οποίος εισέβαλε στην Ιταλία μέσω των Αδριατικών. Πέτυχε διαδοχικές νίκες εναντίον των Ρωμαίων και έφτασε εμπρός από τα τείχη της Ρώμης. Δεν κατάφερε να κυριεύσει την πόλη. Οι Ρωμαίοι επιχείρησαν αντιπερισπασμό. Ο Σκιπίωνας αποβιβάστηκε στην Αφρική. Ο Αννίβας ανακλήθηκε και ηπτήθηκε στη Ζάμα (202 π.Χ.). Τελικά, η Καρχηδόνα καταστράφηκε το 146 π.Χ. Για 100 χρόνια (τελη 2ου-τέλη 1ου αι. π.Χ.) ξέσπασαν εμφύλιοι πόλεμοι ανάμεσα σε φιλόδοξους στρατηγούς (Μάριος-Σύλλας, Πομπήιος-Ιούλιος Καίσαρας, Μάρκος Αντώνιος-Οκταβιανός). Ο Ιούλιος Καίσαρας κατέκτησε τη Γαλατία. Ο ανιψιός του Οκταβιανός νίκησε το Μάρκο Αντώνιο (30 π.Χ.) και ανακηρύχτηκε Αυτοκράτορας.

4. Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Περίληψη

Μετά τη νικηφόρα κατάληξη του Β' Καρχηδονιακού πολέμου (202 π.Χ.) οι Ρωμαίοι στράφηκαν προς την ανατολή, προς την Ελλάδα. Οι Έλληνες την ίδια περίοδο είναι διαιρεμένοι. Το κέντρο βάρους έχει μεταφερθεί στην ανατολή, η οικονομία παρακυμάζει. Λίγοι διαβλέπουν τον επερχόμενο κίνδυνο. Ο **Αγέλαος** μιλούσε για τα νέφρα που έρχονταν από τη Δύση. Μόνο η Μακεδονία και οι δύο συμπολιτείες μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τους Ρωμαίους, οι οποίοι εκμεταλλεύονταν τις εσωτερικές έριδες για να επεμβαίνουν. Ο Ρωμαίος **Φλαμίνιος**, έχοντας ως σύμμαχο την Αχαϊκή συμπολιτεία, πέτυχε σπουδαία νίκη στη θέση **Κυνός Κεφαλές** (197 π.Χ.) εναντίον του βασιλιά της Μακεδονίας **Φιλίππου Ε'**. Το 196 π.Χ. ο Φλαμίνιος διακήρυξε την ελευθερία των Ελλήνων στα Ίσθμια. Ο Φιλίππος ξεκίνησε νέα πολεμική προσπάθεια εναντίον των Ρωμαίων, την οποία συνέχισε ο γιος του **Περσέας**. Ήττήθηκε στην **Πύδνα** το 168 π.Χ. Η Μακεδονία έγινε ρωμαϊκή επαρχία.

Αργότερα οι Ρωμαίοι κατέλαβαν σιγά σιγά αλόκληρη την Ελλάδα. Σε μια τελευταία μάχη στη Λευκόπετρα της Κορίνθου (146 π.Χ.) ο Ρωμαίος στρατηγός Μόμμιος συνέτριψε το στρατό της Αχαϊκής συμπολιτείας. Τελος, το 30 π.Χ., μετά τη ναυμαχία στο Άκτιο, η Αίγυπτος έγινε και αυτή ρωμαϊκή επαρχία.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Οι Ρωμαίοι στρέφονται εναντίον του ελληνικού κόσμου

- Οι Έλληνες είναι διαιρεμένοι
- Οικονομική παρακυμή
- Λίγοι νιώθουν το ρωμαϊκό κίνδυνο

Οι επερβάσεις των Ρωμαίων

- Πολιτική «διαιρέι και βασίλευε»
- Ήττα Φιλίππου Ε' στις Κυνός Κεφαλές
- Ο Φλαμίνιος διακηρύσσει την ανεξαρτησία των Ελλήνων
- Ο Περσέας ήττάται στην Πύδνα - Η Μακεδονία γίνεται ρωμαϊκή επαρχία

Η Ελλάδα στα χέρια των Ρωμαίων

- Ήττα Ελλήνων στη Λευκόπετρα
- Η Αίγυπτος γίνεται και αυτή ρωμαϊκή επαρχία

Φίλιππος Ε'

Βασιλιάς της Μακεδονίας (238-179 π.Χ.). Από νεαρή ηλικία προσπάθησε να αντισταθεί στους Ρωμαίους. Αρχικά συμμάχησε με τον Αννίβα, αργότερα αντιμετώπισε φιλορωμαϊκό συνασπισμό. Έκοντας ως σύμμαχο τον Αντίγονο Γ', στράφηκε εναντίον του Πτολεμαίου Ε' καθώς και εναντίον της Ρόδου και της Περγάμου. Ήπιάθηκε στις Κυνός Κεφαλές από τους Ρωμαίους και τους συμμάχους τους. Οι Μακεδόνες ταπεινώθηκαν, υποχρεώθηκαν να περιοριστούν στη Β. Ελλάδα, να πληρώσουν πολεμικές αποζημιώσεις. Αργότερα (191 π.Χ.) πολέμησε στο πλευρό των Ρωμαίων εναντίον του Αντίοχου, που είχε εισβάλει στην Ελλάδα. Πέθανε ξαφνικά.

Περσέας

Βασιλιάς της Μακεδονίας (213-162 π.Χ.). Ήταν γιος του Φιλίππου Ε'. Συνέχισε τις πολεμικές προετοιμασίες του πατέρα του εναντίον των Ρωμαίων, διαθέτοντας σημαντικές οργανωτικές ικανότητες. Προσπάθησε να προσεγγίσει και άλλες πόλεις, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία όμως. Το 171 π.Χ. οι Ρωμαίοι επιτέθηκαν εναντίον του. Ήπιάθηκε στη μάχη της Πύδνας (168 π.Χ.). Πιάστηκε αιχμάλωτος και φυλακίστηκε. Πέθανε το 162 π.Χ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
197 π.Χ	Ήπια Φιλίππου Ε' στις Κυνός Κεφαλές
168 π.Χ	Ήπια Περσέα στην Πύδνα
146 π.Χ	Ήπια Ελλήνων στη Λευκόπετρα. Η Ελλάδα γίνεται ρωμαϊκή επαρχία

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Τι είναι η πολιτική του «διαίρει και βασίλευε»; Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε τη φράση; Μπορείτε να ανφέρετε ένα παράδειγμα από την ιστορία;

Η πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» συνίσταται στην τόνωση ή δημιουργία ερίδων ή διασπαστικών τάσεων μέσα σε μία ομάδα από κάποιον άλλο, ώστε να μπορεί να επεμβαίνει και να ρυθμίζει την κατάσταση. Χρησιμοποιούμε τη φράση και σε συλλογικό επίπεδο. Η πολιτική αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε μία ομάδα ανθρώπων: οικογένεια, τοπική κοινωνία, κράτος, εθνος. Ιδιαίτερα επικίνδυνη είναι η τελευταία περίπτωση, κατά την οποία πολλές φορές οι ισχυροί του κόσμου χρησιμοποιούν εσωτερικές (φυλετικές, εθνικές κ.ά.) διαφορές για να επιβάλουν έμμεσα ή άμεσα τις θελήσεις τους στα πιο αδύναμα κράτη. Η πολιτική αυτή έχει εφαρμοστεί κατά κόρον στην ανθρώπινη ιστορία.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη σύγχρονη ελληνική ιστορία είναι η περίοδος του εμφυλίου πολέμου (1946-1949). Οι Έλληνες πολεμούσαμε μεταξύ μας προωθώντας τις βλέψεις και τα συμφέροντα των δυνάμεων της εποχής.

2. Αφού μελετήσετε το παράθεμα για τον Αγέλαο, να συντησετε το μήνυμα που εκπέμπει, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις που σημειώθηκαν τα επόμενα χρόνια στην Ελλάδα.

Ο Αγέλαος κηρύτει το μήνυμα της ενότητας και της ομόνοιας των Ελλήνων απέναντι στα νέφρο που μέλλουν να έρθουν από τη δύση. Πολλές φορές πρέπει να μην εστιάζουμε στο δέντρο, γιατί έτσι κάνουμε ολόκληρο το δάσος. Η ενότητα εξασφαλίζει την ισχύ μιας ομάδας μικρής ή μεγάλης. Και πολλές φορές η ομόνοια είναι απαραίτητη για να μπορέσει η ομάδα να επιβιώσει και να αναπτυχθεί. Δυστυχώς οι απόψεις του Αγέλαου δεν έτυχαν ιδιαίτερης προσοχής. Γι' αυτό και η Ελλάδα υποδουλώθηκε στους Ρωμαίους.

1. Ποια η κατάσταση στο α' μισό του 2ου αι. π.Χ. στην Ελλάδα;

Μετά τη νικηφόρα κατάληξη του Β' Καρχηδονιακού πολέμου(202 π.Χ.) οι Ρωμαίοι στράφηκαν προς την ανατολή, προς την Ελλάδα. Οι Έλληνες την ίδια περίοδο είναι διαιρεμένοι. Το κέντρο βάρους έχει μεταφερθεί στην ανατολή, η οικονομία παρακμάζει. Λίγοι διαβλέπουν τον επερχόμενο κίνδυνο. Ο Αγέλαος μιλούσε για τα νέφη που έρχονταν από τη Δύση. Μόνο η Μακεδονία και οι δύο συμπολιτείες μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τους Ρωμαίους. Οι Ρωμαίοι εκμεταλεύονταν τις εσωτερικές έριδες για να επεμβαίνουν.

2. Ποια γεγονότα οδήγησαν στην υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους;

Ο Ρωμαίος Φλαμίνιος, έχοντας ως σύμμαχο την Αχαϊκή συμπολιτεία, πέτυχε σπουδαία νίκη στη θέση Κυνός Κεφαλές (197 π.Χ.) εναντίον του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Ε'. Το 196 π.Χ. ο Φλαμίνιος διακήρυξε την ελευθερία των Ελλήνων στα Ισθμια. Ο Φιλίππος ξεκίνησε νέα πολεμική προετοιμασία εναντίον των Ρωμαίων, την οποία συνέχισε ο γιος του Περσέας, ο οποίος ηπήθηκε στην Πύδνα το 168 π.Χ. Η Μακεδονία έγινε ρωμαϊκή επαρχία.

Αργότερα οι Ρωμαίοι κατέλαβαν σιγά σιγά αλόκληρη την Ελλάδα. Σε μια τελευταία μάχη στη Λευκόπετρα της Κορίνθου (146 π.Χ.) ο Ρωμαίος στρατηγός Μόμμιος συνέτριψε το στρατό της Αχαϊκής συμπολιτείας.

5. ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Περιληψη

Κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής εποχής παρατηρείται σπουδαία ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών. Οι καλλιτέχνες και οι άνθρωποι του πνεύματος τίθενται κάτω από την προστασία των μοναρχών των ελληνιστικών βασιλείων. Ο ελληνικός πολιτισμός γίνεται παγκόσμιος και αναμειγνύεται με ανατολικά στοιχεία. Η γλώσσα απλοποιείται, καθώς χρησιμοποιείται από την Ελλάδα ως την Ινδία (κοινή).

Σπουδαίες φιλοσοφικές σχολές της Αθήνας είναι η **Ακαδημία** του Πλάτωνα και το **Λύκειο** του Αριστοτέλη. Ωστόσο, την εποχή αυτή εμφανίζονται δύο φιλόσοφοι οι οποίοι διδάσκουν νέες θεωρίες.

α) Ο **Επίκουρος** (341-270 π.Χ.) καταγόταν από τη Σάμο. Η σχολή του (γνωστή και ως **Κίπος**) υποσχόταν στον άνθρωπο την ψυχική γαλήνη με την **απόκτηση της πδονής**, που στηριζόταν σε αξίες όπως η φρόνηση, η φιλία, η δικαιοσύνη.

β) Ο **Ζίνωνας** (334-262 π.Χ.) ίδρυσε τη δίκη του σχολή στην **Ποικίλη Στοά**, γι' αυτό και ονομαζόταν στωική σχολή. Οι στωικοί αναζητούν την αρετή, η οποία επέρχεται όταν κάποιος ζει σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους. Θεωρούσαν ότι όλοι άνθρωποι μετέχουν σε κοινή μοίρα, γι' αυτό είναι ίσοι.

Ραγδαία άνθιση γνώρισαν και οι **φιλολογικές επιστήμες**. Οι φιλόλογοι και οι λεξικογράφοι ασχολούνται με την ερμηνεία και τη γλωσσολογική ανάλυση των ομηρικών επών αλλά και έργα άλλων ποιητών. Σπουδαίες είναι οι δύο βιβλιοθήκες της Αλεξανδρείας, η βιβλιοθήκη της Περγάμου, της Αντιόχειας. Την εποχή αυτή ακμάζει η συγγραφή ιστορικών βιβλίων (**Πολύβιος, Διόδωρος ο Σικελιώτης**).

Σημαντική είναι και η ανάπτυξη των **μαθηματικών**, με τον **Ευκλείδη**, τον **Αρχιμήδη** (Συρρακούσες), της **αστρονομίας** (**Αρίσταρχος ο Σάμιος**), της ιατρικής (**Ηρόφιλος, Ασκληπιάδης**), της **γεωγραφίας** (**Ερατοσθένης ο Κυρηναίος, Στράβωνας**), της **φυσικής**, του **Δίκαιου**.

Σημαντική είναι και η ανάπτυξη της τεχνολογίας, που αφορά κυρίως πολεμικές μπλανές (**Αρχιμήδης**), μπλανήματα ανύψωσης, σύνθετα μουσικά όργανα (**Κιπσίβιος**), αυτόματες μπλανές (**Ηρων**). Ωστόσο οι τεχνικές γνώσεις δεν οδήγησαν σε οικονομική επανάσταση. Η **Νέα Κωμωδία**, με κύριο εκπρόσωπο τον Αθηναίο **Μένανδρο**, διακωμώδει ανθρώπινους τύπους και επηρεάζει και τους Λατίνους ποιητές.

Η **ποίηση** στρέφεται στην καθημερινότητα. Οι **ελεγείες** του Καλλίμαχου, η **θουκολική ποίηση** του **Θεόκρητου**, οι **μίροι**, το **επίγραμμα** επικεντρώνουν το ενδιαφέρον στις χαρές της ζωής.

Η αρχιτεκτονική στρέφεται στην κατασκευή μνημειώδων κατασκευών οι οποίες υμνούν την εξουσία του μονάρχη αλλά και την ισχύ πλουσίων πόλεων-κρατών. Το

αρχιτεκτονικό στιλ των ναών χαρακτηρίζεται από ανάμειξη στοιχείων.

Δημιουργούνται πλατείες και μεγαλοπρεπείς σκάλες (**Ασκληπιείο της Κω**).

Στην **Αλεξάνδρεια** σπουδαία κτίρια είναι η **Βιβλιοθήκη** και το **Μουσείο**, ένα ίδρυμα που προωθούσε την επιστημονική έρευνα μέσω της προώθησης προγραμμάτων. Εντυπωσιακές είναι και οι ιδιωτικές κατοικίες.

Η **γλυπτική** εμπλουτίζεται με νέα θέματα. Την εποχή αυτή, εκτός από την παλιότερη θεματολογία (θεοί, ήρωες κτλ.), οι καλλιτέχνες στρέφονται στην απεικόνιση της καθημερινής ζωής και των ανθρώπων της με ρεαλιστικό τρόπο (**κοινωνικός ρεαλισμός**). Τα σώματα απεικονίζονται σε ζωηρή στάση, το ελληνιστικό πάθος και η ένταση κυριαρχούν στα πρόσωπα (**τεχνοτροπία μπαρόκ**). Άλλες φορές απεικονίζονται φωτεινά ή εύθυμα αγάλματα σε ανάλαφρες και πολύπλοκες στάσεις (**τεχνοτροπία ροκοκό**). Αναπτύσσεται παράλληλα το πορτρέτο.

Κεραμική - αγγειογραφεία - μικροτεχνία: εμφανίζονται τα μελαμβαφή κύπελλα (**μεγαρικοί ή ανάγλυφοι σκύφοι**), που μιμούνται μεταλλικά σκεύη. Σπουδαία είναι και η ανάπτυξη της μικροτεχνίας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ο χαρακτήρας των ελληνιστικών τεχνών και γραμμάτων

- Ραγδαία ανάπτυξη
- Οι καλλιτέχνες και οι πνευματικοί άνθρωποι κάτω από την προστασία μοναρχών
- Ο ελληνικός πολιτισμός εμπλουτίζεται
- Επικρατεί η κοινή γλώσσα

Τα φιλοσοφικά ρεύματα

- Ακαδημία και Λύκειο
 - Σχολή Επίκουρου
- Στόχος: απόκτηση ηδονής με υιοθέτηση τρόπου ζωής απαλλαγμένου από πάθη
- Οι στωικοί: ιδρυτής ο Ζήνωνας
- Στόχος η απόκτηση της αρετής
- Άλλες σχολές: κυνικοί, σκεπτικιστές

Ανάπτυξη των γραμμάτων

- Αναπτύσσεται η φιλολογία
- Οι φιλόλογοι ασχολούνται με την ερμηνεία, τη γραμματική κτλ. των έργων
- Ιδρύονται βιβλιοθήκες:
 - Αλεξάνδρειας
 - Περγάμου
 - Αντιόχειας

Ανάπτυξη των επιστημών

- Ιστορία (Πολύθιος κ.ά.)
- Μαθηματικά (Ευκλείδης)
- Αστρονομία (Αρίσταρχος)
- Ιατρική (Ηρόφιλος)
- Γεωγραφία (Ερατοσθένης κ.ά.)

Ανάπτυξη τεχνολογίας

- Κατασκευές
 - πολεμικές μπλανές (Αρχιμήδης)
 - σύνθετα μουσικά όργανα (Κτηβίσιος)
 - αυτόματες μπλανές ('Ηρων)
- Η τεχνολογική επανάσταση δεν έφερε την οικονομική επανάσταση

Η ποίηση

- Ελεγείες (Καλλίμαχος)
- Βουκολική ποίηση (Θεόκριτος)
- Μίμοι
- Επίγραμμα
- Στροφή στην καθημερινότητα

Αρχιτεκτονική

- Ανέγερση επιβλητικών κτιρίων
- Στα ιερά: εντυπωσιασμός και φωτοσυνθέσεις
- Κυριαρχούν οι στοές και οι κλίμακες
- Πέργαμος: Σύμπλεγμα κτιρίων
 - Διάσημα ιερά: βωμός Δία και Αθηνάς
 - Βιβλιοθήκη
 - Θέατρο
 - Ανάκτορα
 - Αγορά

Άλεξάνδρεια

- Βιβλιοθήκη
- Μουσείο
- Εντυπωσιακές ιδιωτικές κατοικίες

Γλυπτική

- Στροφή στον καθημερινό άνθρωπο
- Επικράτηση ρεαλιστικών απεικονίσεων
- Απεικόνιση μορφών
 - Ζωηρή κίνηση, πρόσωπο χαραγμένο από πάθος (μπαρόκ)
 - Πολύπλοκες στάσεις σε χαριτωμένα θέματα (ροκοκό)

- Ανάπτυξη πορτρέτου
- Ξεχωρίζει ο βωμός του Δία και της Αθηνάς (Πέργαμος)

Ζωγραφική

- Άνθιση μεγάλης ζωγραφικής
- Άνθιση ψηφιδωτού
- Κεραμική-Αγγειογραφία-Μικραγραφία
- Εμφάμιση κάμψης
→ Κυριαρχούν τα μελαμβαφή κύπελλα
- Άνθιση μικροτεχνίας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ελεγεία

Είδος δίστιχου ποιήματος στο οποίο ο πρώτος στίχος είναι εξάμετρος και ο δεύτερος πεντάμετρος. Η ελεγεία γεννήθηκε στην Ιωνία. Καλλιεργήθηκε από την αρχαϊκή εποχή. Άνθιση γνώρισε στα ελληνιστικά χρόνια. Αναπτύχθηκε στην Αλεξανδρεία. Κυριαρχούν τα ερωτικά θέματα, που αποδίδονται με λυπτερό ύφος. Το είδος αυτό επέζησε το Μεσαίωνα, ενώ καλλιεργείται μέχρι σήμερα.

Μίμοι

Κατά την αρχαιότητα ήταν δραματικό έργο με θέματα παρμένα από την καθημερινότητα. Οι μίμοι εξέφραζαν τα συναισθήματα με κινήσεις του σώματος. Το είδος αυτό πρωτοεμφανίστηκε στη Σικελία (5ος αι. π.Χ.). Αργότερα οι μίμοι ασχολούνταν με κωμικά θέματα. Ιδιαίτερη φροντίδα έδειξαν για το είδος οι Ρωμαίοι.

Επίγραμμα

Αρχικά τα επιγράμματα ήταν μικρά ποιητικά έργα σε κάποιο μνημείο, συνήθως επιτύμβιο. Τα παλιότερα επιγράμματα ανάγονται στον 7 αι. π.Χ. Σπουδαίος επιγραμματοποιός ήταν ο Σιμωνίδης ο Κείος στα κλασσικά χρόνια. Άνθιση γνώρισε κατά την ελληνιστική εποχή. Αποκτά ερωτικό, σατιρικό ή ταφικό περιεχόμενο. Διαδόθηκε αργότερα και στη Ρώμη αλλά και στο Βυζάντιο.

Μπαρόκ

Περιόδος της δυτικής τέχνης (17ος-18ος αι.). Η προέλευση του όρου δεν είναι σαφής. Χαρακτηρίζει μια εποχή κατά την οποία οι δεσμοί με το παρελθόν γίνονταν όλο και πιο αχνοί, ενώ ανέδυε ένας νέος κόσμος. Χαρακτηρίζεται από την υπερβολή, την έλλειψη μέτρου και συμμετρίας, από την κυριαρχία της κίνησης και του πάθους. Τα έργα του μπαρόκ χαρακτηρίζονται από τις έντονες φαντασιώσεις, την έλλειψη περιγραμμάτων.

Ροκοκό

Τεχνοτροπία του δεύτερου μισού του 18ου αι. Το ροκοκό αντικατοπτρίζει μια εποχή η οποία χαρακτηρίζεται από την άνοδο της αστικής τάξης. Ήταν ο αντίοδας του μπαρόκ. Διακρίνεται για τον ανάλαφρο χαρακτήρα και την ελαφρότητα των μορφών, οι οποίες κινούνται στο χώρο με κομψότητα και χάρη.

Πολύβιος

Έλληνας ιστορικός και στρατιωτικός (200-120 π.Χ.). Καταγόταν από τη Μεγαλόπολη. Γιος στρατηγού, έφτασε στον βαθμό του Ἰππαρχου. Μετά την Πύδνα οδηγήθηκε στην Ρώμη για αντιρωμαϊκή συμπεριφορά. Έγινε δάσκαλος των γιων του Αιμίλιου Παύλου. Μετά την παγίωση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην Ελλάδα ασχολήθηκε με την οργάνωση της Αχαϊκής συμπολιτείας. Τελικά εγκαταστάθηκε στη Μεγαλόπολη, όπου ασχολήθηκε με την ιστορία. Το έργο του καλύπτει την περίοδο 246-146 π.Χ. Προσπάθησε να είναι αντικειμενικός. Γράφει προσεκτικά, προσπαθώντας να μην αποσπάται από την αφήγηση των γεγονότων.

Διόδωρος ο Σικελιώτης

Ιστορικός από τη Σικελία (1ος αι. π.Χ.). Ζει στην εποχή των Αυγούστων. Ταξίδεψε σε πολλά μέρη. Το έργο του αποτελείται από σαράντα βιβλία. Χωρίζεται σε τρία τμήματα: α) Ιστορούνται τα γεγονότα ως την άλωση της Τροίας. β) Αφήγηση γεγονότων ως το θάνατο του Αλεξάνδρου. γ) Ιστορούνται γεγονότα ως την εκστρατεία του Καίσαρα εναντίον των Βρετανών. Το έργο του φωτίζει την ιστορία, την πολιτική και τον πολιτισμό μιας μεγάλης περιόδου.

Αρίσταρχος ο Σάμιος

Έλληνας αστρονόμος, θεμελιωτής της θεωρίας του ηλιοκεντρικού συστήματος. Μαθήτευσε κοντά στο φιλόσοφο Στράτωνα. Δίδασκε ότι η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο. Η θεωρία αυτή καταπολεμήθηκε σθεναρά στην εποχή του.

Ηρόδοτος

Διάσημος Έλληνας γιατρός. Γεννήθηκε στη Βιθυνία της Μ. Ασίας.

Ήταν σπουδαίος γιατρός. Εργάστηκε στην Αίγυπτο, κάτω από την προστασία του Πτολεμαίου Α'. Περιέγραψε διάφορα όργανα και ιστούς του ανθρώπινου σώματος, ενώ ασχολήθηκε και με το νευρικό σύστημα. Λίγα έχουν σωθεί από το συγγραφικό του έργο.

Ασκληπιάδης

Έλληνας γιατρός από την Προύσα της Μ. Ασίας. Στην Αθήνα παρακολούθησε τις διδασκαλίες των επικούρειων σχετικά με την ουσία του κόσμου. Θεωρούσαν ότι ο κόσμος μας αποτελείται από άτομα. Μετά το 91 π.Χ. μετακόμισε στην Ρώμη. Εκεί έγινε διάσημος. Πίστευε ότι τα άτομα και η μη σωστή λειτουργία τους είναι η πηγή των ασθενειών. Είχε μεγάλη πίστη στην υγιεινή ζωή, ενώ απέφευγε τα φάρμακα. Έγραψε πολλά ιατρικά έργα.

Ερατοσθένης

Μαθηματικός και γεωγράφος. Γεννήθηκε στην Κρήτη. Διέθετε σπουδαία μόρφωση. Σπούδασε στην Αλεξανδρεία και στην Ακαδημία του Πλάτωνα, στην Αθήνα. Επέστρεψε στην Αλεξανδρεία, όπου διορίστηκε διευθυντής της Βιβλιοθήκης. Έγινε διάσημος, καθώς συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της γεωγραφίας και των

μαθηματικών. Χαρτογράφησε το Νεῖλο και ασχολήθηκε με το φαινόμενο των πλημμυρών. Σημαντικό κατόρθωμα ωστόσο ήταν ο υπολογισμός της ακτίνας της Γης.

Στράβωνας

Έλληνας γεωγράφος από την Αμάσεια (Μ. Ασία, 1ος αι. π.Χ.). Ταξίδεψε πολύ σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Έγραψε διάφορα βιβλία. Τα σπουδαιότερα είναι τα «Γεωγραφικά», που ασχολούνται με τους πολιτισμούς της Ασίας, της Ευρώπης και της Αφρικής.

Κτησιθίος

Αρχαίος Έλληνας μυχανικός από την Αλεξάνδρεια. Έγινε γνωστός από την επινόηση διάφορων μυχανημάτων: υδραυλικό ρολόι, πολιορκητικές μυχανές κ.ά.

Ηρων

Διάσημος μυχανικός της αρχαιότητας. Έζησε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ανακάλυψε πολλές πρωτότυπες συσκευές: αντλία πίεσης, μυχανισμό με τον οποίο άνοιγαν οι πόρτες του ναού όταν άναψε ο βωμός, αυτόματο θέατρο με μαριονέτες, αρμόνιο με νερό κ.ά. Προώθησε σημαντικά τη φυσική και τη μυχανική. Έγραψε πολλά έργα σχετικά με τα αντικείμενα της δουλειάς του.

Μένανδρος

Διάσημος Αθηναίος ποιητής, ο κυριότερος εκπρόσωπος της Νέας Κωμωδίας (342/1 - 291/90 π.Χ.). Οι γονείς του ήταν έμποροι. Μελέτησε κυρίως το έργο του Ευριπίδη και επηρεάστηκε από τους επικούρειους. Τα έργα του ασχολούνται με την παρουσίαση ανθρώπινων τύπων. Παρά το γεγονός ότι ήταν πολυγραφότατος, σήμερα σώζεται μόνο μία κωμωδία ολόκληρη. Αν και σε μερικά έργα προβάλλει καινοτόμες ιδέες για την εποχή, αρέσκεται να φιλοσοφεί. Τα έργα του διακρίνονται για την καθαρότητα και τη φυσικότητα του λόγου. Μας παρουσιάζει την πολυδιάστατη καθημερινότητα της εποχής του με ιδιαίτερα σαφή τρόπο. Ο Μένανδρος έγινε διάσημος. Πολλά έργα του μεταφράστηκαν στα λατινικά.

Καλλίμαχος

Ελεγειακός ποιητής της αρχαιότητας (315 - 240 π.Χ.). Το 260 π.Χ. μετακόμισε στην Αλεξάνδρεια, όπου διορίστηκε διευθυντής της βιβλιοθήκης του Μουσείου. Έγραψε πολλές ελεγείες αλλά και επιγράμματα. Διάσημος έγινε και για έναν κριτικό κατάλογο της Βιβλιοθήκης. Λίγα έργα έχουν σωθεί μέχρι σήμερα.

Θεόκριτος

Διάσημος Έλληνας ποιητής, ο εμπνευστής της βουκολικής ποίησης (305 - 245 π.Χ.). Καταγόταν από τις Συρρακούσες. Έγραψε βουκολικά ειδύλλια, επιγράμματα κ.ά.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'
ελληνιστικοί
και
ρωμαϊκοί
χρόνοι

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
342/1 - 291/90 π.Χ.	Μένανδρος
341 - 270 π.Χ.	Επίκουρος
334 - 262 π.Χ.	Ζήνων
200 - 120 π.Χ.	Πολύβιος

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου

1. Τι σημαίνει η έκφραση: «Αυτός ο άνθρωπος έχει πολλές περγαμηνές»;

Η περγαμηνή ήταν η γραφική ύλη πάνω στην οποία γράφτηκαν τα βιβλία κατά την αρχαιότητα αλλά και αργότερα. Σήμερα πάνω στην περγαμηνή τυπώνονται τα διπλώματα, τα πτυχία. Η παραπάνω φράση σημαίνει ότι κάποιος έχει πολλά διπλώματα, είναι μορφωμένος και ικανός.

2. Αναζητήστε τις διαφορές ανάμεσα στο «Μουσείον» της Αλεξανδρείας και τα σύγχρονά μας μουσεία.

- Το «Μουσείον» της Αλεξανδρείας ήταν ένα είδος ινστιτούτου έρευνας και προώθησης των επιστημών. Οι Πιολεμαίοι προστάτευσαν το θεσμό. Καλούσαν τους σοφούς να εργαστούν και χρηματοδοτούσαν διάφορα επιστημονικά προγράμματα. Τα σύγχρονα μουσεία ασχολούνται κυρίως με την έκθεση και τη συντήρηση διάφορων εκθεμάτων. Το Μουσείο της Αλεξανδρείας αποτελεί τον πρόγονο των σύγχρονων ερευνητικών κέντρων.
- Το «Μουσείον» της Αλεξανδρείας είχε και θρησκευτική χροιά. Η λέξη μουσείο σημαίνει βωμός των μουσών. Ήταν χώρος στον οποίο οι άνθρωποι ευλογούνταν από τις Μούσες. Γι' αυτό και στην κορυφή των δασκάλων βρισκόταν ένας ιερέας. Η θρησκευτική χροιά λείπει σήμερα από τα σύγχρονα μουσεία.
- Στο «Μουσείον» της Αλεξανδρείας υπήρχε και ένα ευρύ πρόγραμμα διδασκαλιών από τους σοφούς της εποχής, έμοιαζε περισσότερο με τα

σύγχρονα πανεπιστήμια.

3. Να συγκριθούν αγάλματα των κλασικών και των ελληνιστικών χρόνων και να σημειωθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές: π.χ. η πλάκα της παρθενώνειας ζωφόρου με την πλάκα της μεγάλης ζωφόρου του βωμού της Περγάμου ή το άγαλμα της Νίκης του Παιωνίου με το άγαλμα της Νίκης της Σαμοθράκης.

a) Ομοιότητες:

Οι μορφές της ζωφόρου του Παρθενώνα και οι μορφές από τη ζωφόρο του βωμού του Δία και της Αθηνάς χαρακτηρίζονται από έντονη πλαστικότητα. Η απεικόνιση και στις δύο περιπτώσεις είναι ρεαλιστική, οι καλλιτέχνες ασχολούνται ακόμη και με τη λεπτομέρεια. Επιπλέον, έχει εντυπωθεί στο μάρμαρο η κίνηση της στιγμής, η φευγαλέα αίσθηση προσώπων και πραγμάτων που κινούνται στον τόπο και στο χώρο. Σε κάποιες παραστάσεις της παρθενώνειας ζωφόρου υπάρχει ακόμη και η αίσθηση της ορμής και της δύναμης, ανάλογες με εκείνες της ζωφόρου του βωμού στην Πέργαμο.

Διαφορές:

Η ορμή των μορφών στη ζωφόρο του βωμού του Δία και της Αθηνάς είναι πολύ μεγαλύτερη από ό,τι στην παρθενώνεια ζωφόρο. Εδώ οι μορφές των ιππέων που καλπάζουν χαρακτηρίζονται από αρμονία, σχετική ηρεμία, είναι εξειδικευμένες. Η κίνησή τους είναι ως ένα βαθμό «παγωμένη», πιο στατική. Επιπλέον το βάθος των μορφών στον βωμό του Δία και της Αθηνάς είναι πολύ μεγαλύτερο, είναι σχεδόν τρισδιάστατες. Οι μορφές του Παρθενώνα είναι σαφώς πιο επίπεδες. Τα ρούχα των μορφών του βωμού ανεμίζουν, είναι σχεδόν αυθύπαρκτες, σχεδόν ανεξάρτητες. Διαθέτουν βαθιές πτυχές που χαράζουν το μάρμαρο. Στην Παρθενώνα οι πτυχώσεις των ρούχων εναρμονίζονται με τα σώματα. Ακόμη, τα πρόσωπα του βωμού του Δία και της Αθηνάς συσπώνται με ένταση, είναι γεμάτα πάθος. Η έκφραση των προσώπων στον Παρθενώνα είναι πολύ περισσότερο ήρεμη και απαθής, τα άλογα των ιππέων είναι συγκρατημένα και μεγαλόπρεπα. Στο βωμό του Δία οι μορφές είναι μυώδεις, οι μύες προβάλλουν σαν βουνά μέσα από τα σώματα. Οι μορφές του Παρθενώνα είναι αέρινες, αρμονικές χωρίς εξάρσεις ως προς τη σωματική διάπλαση.

b) Ομοιότητες:

Και τα δύο αγάλματα χαρακτηρίζονται από κίνηση. Οι καλλιτέχνες απεικονίζουν τη Νίκη την ώρα που ακόμη πετάει. Και στα δύο αγάλματα σημαντικό συστατικό της σύνθεσης είναι τα φορέματα, τα ρούχα των δύο μορφών, που ανεμίζουν στον αέρα καθώς πετούν.

Διαφορές:

Η κίνηση της Νίκης του Παιωνίου είναι πιο στατική, ενώ στη Νίκη της Σαμοθράκης έχουμε περισσότερο την αίσθηση της διαρκούς κίνησης. Επιπλέον, στη Νίκη της

Σαμοθράκης οι πτυχώσεις των ρούχων άπονται πάνω στο σώμα, τα ρούχα κολλούν πάνω της κατά την κίνηση. Στη Νίκη του Παιωνίου τα ρούχα βασικά ανεμίζουν προς τα πίσω. Επιπλέον, το σώμα της Νίκης του Παιωνίου είναι πιο ελαφρύ, πιο «υγρό». Η Νίκη της Σαμοθράκης είναι πιο συμπαγής, πιο απτή. Τα φτερά διαγράφουν έντονες κινήσεις και στρέφουν το βλέμμα του θεατή προς τα πάνω, ενώ στη Νίκη του Παιωνίου το βλέμμα εστιάζεται στο ρούχο που ανεμίζει.

4. Αναζητήστε την επυμολογία των λέξεων μωσαϊκό και ψηφιδωτό.

Συγκεντρώστε πληροφορίες για τις τεχνικές κατασκευής των ψηφιδωτών και προσπαθήστε να εντοπίσετε τις διαφορές ανάμεσα στη μεγάλη ζωγραφική και την τέχνη του ψηφιδωτού.

- a) Η λέξη μωσαϊκό προέρχεται από τη λατινική mosaicum, στα μεσαιωνικά μωσίον. Η λέξη ψηφιδωτό προέρχεται από τη λέξη ψήφος + ίδα (= μικρή πέτρα, πετραδάκι).

b) Οι κυριότερες τεχνικές κατασκευής ήταν:

- Η χρήση κυβικών ψηφίδων για τη δημιουργία μιας σύνθεσης. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τους αλεξανδρινούς.
- Η χρήση μεγάλων ψηφίδων με λίγα χρώματα.
- Η χρήση μικρών χρωματιστών ψηφίδων, με ειδικό τρόπο, ώστε να φαίνεται η ψευδαίσθηση της κίνησης.
- Η χρήση ψηφίδων που τονίζουν το περίγραμμα των σχεδίων.

Στα ψηφιδωτά που στολίζουν τοίχους ακόλουθουσαν δύο τρόπους εκτέλεσης:

- Το θέμα ζωγραφίζοταν σε γύψινη επιφάνεια. Στη συνέχεια με μαχαίρι έβγαζαν μικρά κομμάτια γύψου και τα αντικαθιστούσαν με ψηφίδες. Έπειτα κολλούσαν πάνω στη ψηφιδωτή σύνθεση ύφασμα το οποίο είχε αλειφτεί με κόλλα. Η όλη σύνθεση μεταφερόταν πάνω στον τοίχο και τοποθετούνταν ασκώντας πίεση. Όταν ο τοίχος είχε στεγνώσει απομάκρυναν προσεκτικά το ύφασμα, αφού το έβρεχαν πρώτα.
 - Οι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν τις ψηφίδες από την πίσω πλευρά, ανάποδα.
- γ) Το ψηφιδωτό είναι μια ιδιαίτερη τέχνη. Η χρήση ψηφίδων διαφοροποιεί το χαρακτήρα των παραστάσεων σε σχέση με το χαρακτήρα των θεμάτων της μεγάλης ζωγραφικής. Οι διαφορές είναι οι ακόλουθες:
- Ο τρόπος δημιουργίας του θέματος. Στη μεγάλη ζωγραφική ο καλλιτέχνης εκμεταλλεύεται άμεσα την επιφάνεια, ενώ στο ψηφιδωτό το σχέδιο μεταφερόταν πάνω στις πολύχρωμες ψηφίδες.
 - Η ύπαρξη ψηφίδων περιορίζει σημαντικά την αίσθηση του βάθους, την τρίτη διάσταση. Οι μορφές προβάλλουν δισδιάστατες μέσα στο χώρο.
 - Η χρήση της ψηφίδας διασπάει την ενότητα της σύνθεσης.
- Όσο πιο κοντά στη σύνθεση βρισκόμαστε, τόσο πιο μεγάλη αυτοτέλεια και ανεξαρτησία αποκτά κάθε ψηφίδα.

4. Τα περιγράμματα των μορφών και των μοτίβων είναι πιο έντονα, πιο ευδιάκριτα στα ψηφιδωτά. Οι μορφές είναι περιχαρακωμένες από ψηφίδες. Στη μεγάλη ζωγραφική το περίγραμμα των μορφών μπορεί να ρυθμιστεί ανάλογα με τις προθέσεις και το στίλ του καλλιτέχνη.

5. Πώς αντλαμβάνεστε την απομίμωση των μεταλλικών αγγείων από τα πήλινα της ελληνιστικής εποχής;

Κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής εποχής τα αγγεία παράγονται με μαζικό τρόπο. Οι μεγάλες αγορές της Ασίας τροφοδοτούν πλήθος εργαστηρίων στις μπτροπόλεις της ανατολής. Τα αγγεία κατασκευάζονται με τη βούθεια καλουπιών, ενώ το τελείωμα γίνεται με το χέρι. Πολλά από αυτά μιμούνται τα μεταλλικά αγγεία των ελληνιστικών αυλών. Οι αγγειοπλάστες ήθελαν να δώσουν στα έργα τους, τα οποία ήταν πλέον αγαθά μαζικής κατανάλωσης, την αίσθηση της πολυτέλειας και του ξεχωριστού. Οι αγοραστές είχαν τη ψευδαίσθηση ότι αγόραζαν είδος πολυτέλειας σε χαμηλές τιμές. Μετείχαν, κατά κάποιο τρόπο, στην πολυτέλεια των ηγεμόνων τους.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για τους επικούρειους;

Ο Επίκουρος καταγόταν από τη Σάμο. Η σχολή του (γνωστή και ως Κίπος) υποσχόταν στον άνθρωπο την ψυχική γαλήνη με την απόκτηση της ηδονής. Η ηδονή ήταν ακόλουθο μιας ζωής κατά την οποία ο άνθρωπος στρεφόταν σε έναν τρόπο ζωής που στηριζόταν σε πανανθρώπινες αξίες, όπως η φρόνηση, η φιλία, η δικαιοσύνη.

2. Ποια ή εξέλιξη της ποίησης των ελληνιστικών χρόνων;

Η Νέα Κωμωδία, με κύριο εκπρόσωπο τον Αθηναίο Μένανδρο, διακωμωδεί ανθρώπινους τύπους και επηρέαζει και τους Λατίνους ποιητές.

Η ποίηση στρέφεται στην καθημερινότητα. Οι ελεγείες του Καλλίμαχου, η βουκολική ποίηση του Θεόκριτου, οι μίμοι, το επίγραμμα επικεντρώνουν το ενδιαφέρον στις χαρές της ζωής.

3. Τι γνωρίζετε για την αρχιτεκτονική της εποχής;

Μεγάλες και επιβλητικές στοές κτίζονται γύρω από παλαιότερα κτίρια, δημιουργούνται πλατείες και μεγαλοπρεπείς σκάλες (Ασκληπιείο της Κω). Άλλο ένα φημισμένο αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα ανεγείρεται στην Πέργαμο. Το αποτελούν η ακρόπολη, το ιερό της Αθηνάς Νίκηφόρου, ο βωμός του Δία και της Αθηνάς, η Βιβλιοθήκη, το θέατρο, τα ανάκτορα, η αγορά.

Στην Αλεξανδρεία σπουδαία κτίρια είναι η Βιβλιοθήκη και το Μουσείο, ένα ίδρυμα που προωθούσε την επιστημονική έρευνα μέσω της προώθησης προγραμμάτων.

6. ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Περιήγηση

Ελληνορωμαϊκός ονομάζεται ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στο ρωμαϊκό κράτος κάτω από την επίδραση του ελληνικού πνεύματος μετά τη σύσταση της αυτοκρατορίας από τον Αύγουστο.

Οι επαφές των Ρωμαίων με το ελληνικό πνεύμα ήταν παλιότερες, ήδη από την κατάκτηση των ελληνικών πόλεων της Κ. Ιταλίας. Ο **Βιργίλιος** έγραψε την «Αινειάδα» ως συνέχεια των ομηρικών επών. Ο Οβίδιος και **Οράπιος** επηρεάστηκαν από τους αλεξανδρινούς ποιητές. Επιρροές συναντάμε στο Δίκαιο, στη φιλοσοφία, στις επιστήμες. Σπουδαία είναι και η ελληνική πνευματική παραγωγή σε διάφορους τομείς: περιπηγέτες (**Πλαυσανίας**), πεζογράφοι, γραμματικοί (**Αθηναίος**), ιστοριογράφοι (**Ιάωνης**, **Αρριανός**), φιλόσοφοι (**Επίκτητος**, **Πλούταρχος**, **Πλωτίνος**), γιατροί (**Γαληνός**) πλούτισαν πνευματικά τη νέα αυτοκρατορία.

Σημαντική είναι και οι επιδράσεις της ελληνικής τέχνης στους Ρωμαίους. Ήδη από το 2ο αι. π.Χ. πλούσιοι Ρωμαίοι συγκεντρώνουν ελληνικά έργα. Συνεχίζει να ακμάζει η τέχνη του πορτρέτου.

Αρχιτεκτονική:

Η πέτρα αντικαθίστανται από πιο ελαφριά υλικά: ψημένους πλίνθους, τούβλα κ.ά. Τα μνημειακά οικοδομήματα στεγάζονται από **θόλους** και **καμάρες**. Οι τρεις ρυθμοί συνεχίζουν να υπάρχουν σε διάφορους συνδυασμούς. Χτίζονται μεγάλες πλατείες οι οποίες περιβάλλονται με στοές (fora). Οι Ρωμαίοι ξεχωρίζουν από το γεγονός ότι ήταν σπουδαίοι κατασκευαστές έργων δημοσίου χαρακτήρα. **Γέφυρες**, **υδραγωγεία**, **μεγάλοι δρόμοι με στοές**, **δημόσια λουτρά** χτίζονται σε ολόκληρη την αυτοκρατορία. Τα θέατρα γίνονται **αμφιθέατρα**. Μέσα σε αυτά διεξάγονται θηριομαχίες και μονομαχίες. Δημιουργούνται **τοιχογραφίες** και **ψηφιδωτά** που αντιγράφουν διάσημα ελληνικά έργα.

Γλυπτική:

Καταφέύγουν και εργάζονται στη Ρώμη Έλληνες γλύπτες, δημιουργώντας και έργα με ανάμεικη διάφορων τάσεων - **εκλεκτικά έργα**. Οι Ρωμαίοι επιδίδονται με επιτυχία στα **πορτρέτα**. Ανθεί και το **ιστορικό ανάγλυφο**: που απεικονίζει ιστορικά γεγονότα. Επιτάφια μνημεία: **ανάγλυφες σπάλες**, **ανάγλυφες μαρμάρινες σαρκοφάγοι με μυθολογικές - αλληγορικές παραστάσεις**, **μαρμάρινες οστεοθήκες**, ενώ κατασκευάζονται εντυπωσιακοί τάφοι για τους αυτοκράτορες, τα **μαυσωλεία**.

Ο πολιτισμός της αυτοκρατορίας

- Η δημιουργία πολιτισμού με ρωμαϊκά και ελληνικά στοιχεία
- Επισφραγίστηκε μετά τη ναυμαχία στο Άκτιο (31 π.Χ.)

Ο τομέας των γραμμάτων

- Ελληνικές επιρροές από παλιά στους Ρωμαίους
- Βιργίλιος: Αινειάδα, συνέχιση των ομηρικών επών
- Οράτιος

Έντονη ελληνική πνευματική παραγωγή

- Περιπητές
- Πεζογράφοι
- Φιλόσοφοι
- Γιατροί
- Ιστοριογράφοι

Η εξέλιξη των τεχνών

- Συγκέντρωση ελληνικών προτύπων ή αντιγράφων από πλούσιους Ρωμαίους
- Εξέλιξη πορτρέτου

Αρχιτεκτονική

- Χρήση πιο ελαφριών υλικών
- Χρήση θόλων και καμαρών
- Κατασκευή πλατειών
- Κατασκευή δημοσίων έργων
- Δημιουργία αμφιθεάτρων
- Τοιχογραφίες και ψηφιδωτά
- Διάσωση έργων ελληνικής τέχνης

Η γλυπτική

- Δημιουργία νέων έργων και αντιγράφων από Έλληνες γλύπτες
- Ανάπτυξη του πορτρέτου
- Ανάπτυξη και του ιστορικού αναγλύφου
- Επιτάφια μνημεία
- Ανάγλυφες στήλες
- Ανάγλυφες μαρμάρινες σαρκοφάγοι
- Μαρμάρινες οστεοθήκες
- Μαυσωλεία

Αμφιθέατρο

Κτίριο με κυκλικό ή σχεδόν κυκλικό σχήμα. Αποτελεί σύμα κατατεθέν του ρωμαϊκού κόσμου. Σε αυτά διεξάγονταν τακτικά θηριομαχίες και μονομαχίες μεταξύ εκπαιδευόμενων μονομάχων. Στα αμφιθέατρα διεξάγονταν και εικονικές ναυμαχίες. Οι κερκίδες αναπτύσσονταν γύρω από το κυκλικό πλάτωμα. Στο υπόγειο βρίσκονταν βοηθητικοί - αποθηκευτικοί χώροι, τα κλουβιά των αγρίων κώνων. Οι κερκίδες διατρέχονταν από τρία οριζόντια διαζώματα. Ανάμεσα στα διαζώματα υπήρχε επικοινωνία με ιδιαίτερα κλιμακοστάσια. Χαρακτηριστικό δείγμα αμφιθεάτρου είναι το Κολοσσαίο.

Σαρκοφάγος

Μαρμάρινη συνήθως κιβωτός, ή και πόλινη, μέσα στην οποία τοποθετούσαν τα σώματα των νεκρών. Σαρκοφάγοι έχουν χρησιμοποιηθεί από τους Αιγύπτιους ήδη από την 3η χιλιετία π.Χ. Στον ελλαδικό χώρο σαρκοφάγοι βρέθηκαν στη μινωική Κρήτη (Αγία Τριάδα). Οι σαρκοφάγοι χρησιμοποιήθηκαν σε όλη την αρχαιότητα. Αρχικά ήταν ξύλινες, αργότερα μαρμάρινες. Αρχικά τα θέματα και η τεχνοτροπία ήταν επηρεασμένα από την ελληνική τέχνη. Αργότερα απέκτησαν μνημειακό χαρακτήρα με συμβολικές παραστάσεις.

Μαυσωλείο

Μεγάλο ταφικό κτίσμα που χαρακτηρίζεται από μεγαλοπρέπεια και πολυτέλεια. Πήρε το όνομα αυτό από το σατράπη της Καρίας Μαύσωλο. Το 353 π.Χ. ξεκίνησε το κτίσμα του τάφου του. Αποτελούνταν από κίονες ιωνικού ρυθμού πάνω σε ένα πλάτωμα. Στην κορυφή της πυραμοειδούς στέγης βρισκόταν το άρμα του Μαύσωλου.

Αθήναιος

Αρχαίος Έλληνας γραμματικός (αρχές 3ου αι. μ.Χ.). Έζησε στην Αλεξάνδρεια και στη Ρώμη. Σημαντικότερο έργο του είναι οι «Δειπνοσοφιστές», όπου αφηγείται τη συζήτηση που έγινε από τους θαμώνες ενός φανταστικού δείπνου. Οι συμμετέχοντες είναι γνωστοί επιστήμονες, καλλιτέχνες και άνθρωποι των γραμμάτων. Συντούν για θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα.

Ιώσπος

Ιστορικός του 1ου αι. μ.Χ. Ανήκε στην τάξη των μορφωμένων Ιουδαίων. Έζησε τα νεανικά του χρόνια στην Ιερουσαλήμ, αργότερα πήγε στη Ρώμη. Το 46 μ.Χ. επιστρέψει στην Ιερουσαλήμ. Πήρε μέρος στον πόλεμο των Ιουδαίων εναντίον των Ρωμαίων. Άν και αιχμαλωτίστηκε, κέρδισε την εύνοια του αυτοκράτορα Βεσπασιανού και το γιου του Τίτου. Επέστρεψε στη Ρώμη. Εκεί έγραψε διάφορα ιστορικά έργα, σχετικά με την ιστορία της Ιουδαίας.

Αρριανός

Ιστορικός του 2ου αι. μ.Χ. Καταγόταν από επιφανή οικογένεια της Νικομίδειας (Μ. Ασία). Ασπάστηκε τις θεωρίες του φιλόσοφου Επίκτητου. Έγινε φίλος και με τον αυτοκράτορα Αδριανό, ο οποίος τον κάλεσε στη Ρώμη. Αργότερα μετακόμισε στην Αθήνα. Πέθανε στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Σπουδαίο έργο του είναι η «Αλεξάνδρου Ανάβασις». Ιστορεί την ιστορία της εκστρατείας του Μ. Αλεξάνδρου, τον οποίο και θαυμάζει.

Επίκτητος

Αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (1ος αι. μ.Χ.). Καταγόταν από τη Φρυγία. Άν και ήταν δούλος, κέρδισε την ελευθερία του και ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία. Διώχτηκε για τις απόψεις του. Τελικά ίδρυσε σχολή στην Νικόπολη (Ηπειρος). Οι πεποιθήσεις του αποτελούν μίγμα δασκαλιών του Σωκράτη (περί εγκράτειας) και του Ζήνωνα.

Οράπος

Ο Οράπος είναι ο μεγαλύτερος Λατίνος λυρικός ποιητής. Τα έργα του χαρακτηρίζονται από λιτότητα και τελειότητα του στίχου και ο ίδιος αποτέλεσε πρότυπο των ουμανιστών της Αναγέννησης. Γεννήθηκε το 65 π.Χ. και σπούδασε στη Ρώμη και στην Αθήνα. Παρακολούθησε τους επικούρειους στην Καμπανία και τον Φιλόδημο. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη της ποίησης: σάτιρες, ωδές, επωδές και επιστολές.

Οβίδιος

Ο Πόπλιος Οβίδιος Νάσων γεννήθηκε το 43 π.Χ. και πέθανε το 17 μ.Χ. Ήταν Λατίνος και προερχόταν από πλούσια οικογένεια, που του παρείχε μόρφωση στη Ρώμη αλλά και σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Στην αρχή ασχολήθηκε με τη δικηγορία και αργότερα στράφηκε στην ποίηση. Ήταν μέλος διαφόρων κοσμικών κύκλων, που δέχονταν και τα έργα του με καλή διάθεση, αν και αυτά των πρώτων χρόνων της συγγραφής του είναι λίγο ελαφρά. Χαρακτηριστικό των έργων του

είναι ότι στερούνται πραγματικού συναισθήματος. Ο Οβίδιος, αν και μιμείται ελληνικά πρότυπα, επηρέασε και τους συγχρόνους του αλλά αργότερα και την παγκόσμια λογοτεχνία.

Πλούταρχος

Αρχαίος Έλληνας συγγραφέας που γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας, όπου και έζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και είχε σχέσεις με ισχυρούς Ρωμαίους, που του παρείχαν και τον τίτλο του Ρωμαίου πολίτη. Σπουδάσε στην Πλατωνική Ακαδημία και σεβόταν ιδιαίτερα τις ιδέες του Πλάτωνα. Ταξίδεψε πολύ, δεν έμαθε όμως ποτέ καλά τα λατινικά. Χρησιμοποιούσε την απική γλώσσα του 4ου αι. π.Χ. με αρκετούς τύπους της κοινής ελληνικής που μιλιόταν τότε. Ο Πλούταρχος αποτέλεσε μεγάλη μορφή της αρχαιότητας.

Πλωτίνος

Ο Πλωτίνος ήταν Έλληνας φιλόσοφος από τη Λυκόπολη της Αιγύπτου. Έζησε στην Αλεξανδρεία και αργότερα στη Ρώμη, όπου δίδαξε φιλοσοφία. Το έργο του αποτελείται από 9 πραγματείες. Σύμφωνα με την φιλοσοφία του ο κόσμος διακρίνεται σε νοντό και αισθητό. Η πρώτη ακτινοβολία του θεού είναι ο νους. Προίόν του νοντού κόσμου είναι ο αισθητός κόσμος. Έδρα των ιδεών είναι ο νους.

Γαλνός

Διάσημος γιατρός και φυσιολόγος που επηρέασε πολύ την ιατρική επιστήμη για 15 σκεδόν αιώνες. Καταγόταν από την Πέργαμο της Μ. Ασίας. Εκτός από ιατρική σπουδάσε και φιλοσοφία και ασκήθηκε στη χειρουργική και στη χρήση των φαρμάκων. Υπήρξε προσωπικός γιατρός του αυτοκράτορα Μάρκου Αυρηλίου. Οι ανακαλύψεις του αφορούν τη λειτουργία των νεφρών, τα τριχοειδή αγγεία και την κυκλοφορία του αίματος. Από τα 500 περίπου συγγράμματά του για την ιατρική επιστήμη έχουν σωθεί λιγοστά.

Βιργίλιος

Ήταν ένας από τους κυριότερους ποιητές της Ιταλίας κατά την αρχαιότητα. Γεννήθηκε το 70 π.Χ. κοντά στη Μάντοβα και πέθανε το 19 μ.Χ. Στα περισσότερα έργα του τονίζει τη φιλοπατρία, προβάλλονται έντονα το θρησκευτικό του συναίσθημα και η μυστικοπάθειά του. Ο Βιργίλιος πιστεύει πολύ στη θεϊκή πρόνοια για τους ανθρώπους. Σημαντικά έργα του είναι τα «Βουκολικά», τα «Γεωργικά» και το κυριότερο από όλα είναι η «Αινειάδα».

Παυσανίας

Ο Παυσανίας ήταν Έλληνας περιηγητής και συγγραφέας. Έζησε το 2ο μ.Χ αιώνα. Το έργο του ονομάζεται «Έλλαδος Περιήγησις» και αποτελείται από 10 βιβλία, το καθένα από τα οποία παίρνει το όνομα από την περιοχή που περιγράφει.

Πρόκειται για έναν πολύ καλό οδηγό τόσο για νεότερους περιηγητές όσο και για αρχαιολόγους. Για τη συγγραφή του χρησιμοποίησε υλικό από άλλους περιηγητές και γεωγράφους αλλά κυρίως την προσωπική του εμπειρία από τις περιηγήσεις του.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
146 π.Χ.	Καταστροφή Κορίνθου
31 π.Χ.	Ναυμαχία Ακτίου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

*στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου*

**1. Πού οφείλεται η μεγάλη ανάπτυξη της τέχνης του ρωμαϊκού πορτρέτου;
Να συγκρίνετε το άγαλμα Σοφοκλή (εικ. σελ. 108) με το άγαλμα του Κλαυδίου στην Ολυμπία (εικ. σελ. 135).**

- α) Οι Ρωμαίοι απεικόνιζαν από παλιά τους προγόνους τους. Μετά τις μεγάλες κατακτήσεις στη δύση και στην ανατολή δημιουργήθηκε μια τάξη πλούσιων και πολιτικά ισχυρών ανδρών. Αυτοί επιθυμούσαν τη δημόσια επίδειξη της δύναμής τους. Συνήθιζαν να παραγγέλνουν σε καλλιτέχνες τις προτομές τους. Την ίδια εποχή πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες έφτασαν στη Ρώμη αναζητώντας γόνιμο έδαφος για τα έργα τους. Οι καλλιτέχνες αυτοί ανανέωσαν στιλιστικά το ενδιαφέρον των Ρωμαίων για τα πορτρέτα.

β) **Ομοιότητες:**

1. Και τα δύο αγάλματα διακρίνονται για την ήρεμη στάση του σώματος. Δεν υπάρχουν εξάρσεις στην κίνηση του σώματος.
2. Και τα δύο αγάλματα χαρακτηρίζονται από εξιδανίκευση. Ακολουθούν τα κλασικά πρότυπα απεικόνισης. Τα σώματα διακρίνονται για την κανονικότητά τους, δεν υπάρχουν εξάρσεις στην απεικόνισή τους. Το ίδιο συμβαίνει και με τα πρόσωπα των δύο μορφών. Το πρόσωπο του Σοφοκλή μας θυμίζει αντίστοιχα πρόσωπα φιλοσόφων. Το πρόσωπο του Κλαυδίου μας θυμίζει αντίστοιχα πρόσωπο θεών.

Διαφορές:

1. Το κέντρο βάρους του σώματος στα δύο αγάλματα είναι διαφορετικό. Ο Σοφοκλής τηρεί περισσότερο στάση αναμονής, διερεύνησης των πραγμάτων. Το κέντρο βάρος του Κλαυδίου βρίσκεται μπροστά. Τείνει το δεξί πόδι μπροστά, μοιάζει με αθλητή δρόμου που ετοιμάζεται να τρέξει. Άλλωστε είναι ένας θεός και οι θεοί δεν είναι στατικοί.

2. Διαφορετική αίσθηση μας δίνει και η απόδοση των ρούχων των δύο αγαλμάτων. Ο Σοφοκλής είναι ολότελα σχεδόν ντυμένος. Ο Κλαύδιος είναι γυμνός από τη μέση και πάνω. Στο Σοφοκλή τονίζεται το πνεύμα, στον Κλαύδιο η θεϊκή σωματική διάπλαση (στην πραγματικότητα ήταν κουτούς και τραυλός). Το ρούχο του Κλαύδιου ανεβαίνει πάνω από τον αριστερό του ώμο και πέφτει ελεύθερο κάτω. Οι πτυχές του ρούχου είναι πολύ βαθιές. Οι πτυχές του ρούχου του Σοφοκλή είναι πολύ πιο κλασικές, πιο αρμονικές.
3. Γενικά, η στάση του Κλαύδιου προδίδει θεατρινισμό, έχει κάτι το θεατρικό. Ο Σοφοκλής φαίνεται να παρουσιάζεται όπως θα ήθελε ο ίδιος, ενώ ο Κλαύδιος όπως θα ήθελε να τον βλέπουν οι άλλοι.

2. Σε τι διαφέρει το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου (εικ. σελ. 112) από το Κολοσσαίον στην Ρώμη (εικ. σελ. 133);

- a) Το θέατρο της Επιδαύρου έχει κτιστεί πάνω στο φυσικό κοίλωμα ενός λόφου, ακολουθεί τη μορφή του εδάφους. Το Κολοσσαίο είναι κτίριο αυθύπαρκτο, στέκεται και υπάρχει μόνο του στο χώρο και είναι κυκλικό ή ελλειψοειδές.
- b) Απέναντι από τις κερκίδες υπήρχε η σκηνή, ένα πέτρινο κτίριο, από όπου έβγαιναν οι ιθοποιοί. Στο Κολοσσαίο δεν υπάρχουν αυτές οι κατασκευές.
- γ) Στο Κολοσσαίο υπήρχαν υπόγεια, που χρησιμοποιούνταν ως βοηθητικοί χώροι. Εκεί βρίσκονταν τα κελιά των θηρίων καθώς και οι μονομάχοι.
- δ) Στο θέατρο της Επιδαύρου τα διαζώματα επικοινωνούσαν με κάθετες σκάλες τοποθετημένες ακτινωτά. Στο Κολοσσαίο η επικοινωνία ανάμεσα στα διαζώματα γίνονταν με ιδιαίτερα κλιμακοστάσια.
- ε) Διαφορά υπάρχει και στο χαρακτήρα, στο λόγο ύπαρξης των δύο κτιρίων. Το θέατρο της Επιδαύρου κτίστηκε για να προάγει τον πολιτισμό, ήταν ένα καλλιτεχνικό κέντρο. Το Κολοσσαίο ήταν τόπος όπου διεξάγονταν θηριομαχίες και μονομαχίες· ήταν τόπος ικανοποίησης των κατώτερων ενστίκτων του πλήθους.

3. Αναζητήστε πληροφορίες για το υδραγωγείο του Αδριανού και το Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού στην Αθήνα.

- a) Πρόκειται για υδραγωγείο της εποχής του Αδριανού. Το νερό έφτανε από την Πεντέλη μέσω καναλιού στους πρόποδες του Λυκαβηττού. Αποτελούνταν από τέσσερις ιωνικούς κίονες με τόξο στη μέση.
- b) Χτίστηκε στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ. περίπου στο νότιο τμήμα του βράχου της Ακρόπολης. Ήταν ημικυκλικό ωδείο, το οποίο χωρούσε περίπου 5.000 θεατές. Η πρόσοψη ήταν τριάρχοφη με αγάλματα, κόγχες και ψηφιδωτά. Η στέγη του ήταν από ξύλο. Στο ωδείο διεξάγονταν μουσικοί αγώνες. Καταστράφηκε κατά την επιδρομή των Ερούλων (267 μ.Χ.).

4. Για ποιους λόγους ανέπυξαν οι Ρωμαίοι ιδιαίτερα το οδικό δίκτυο; Τι γνωρίζετε για την Εγνατία οδό;

- a) Οι Ρωμαίοι ήταν πρακτικοί άνθρωποι. Κύριο μέλημα ήταν επέκταση και η διατήρηση της αυτοκρατορίας τους. Το οδικό δίκτυο ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο για τη γρήγορη μεταφορά στρατευμάτων στην τεράστια αυτοκρατορία. Ήταν μπορούσαν να ελέγχουν αποτελεσματικά όλες τις περιοχές.
- Αργότερα το ανεπιγυμένο οδικό δίκτυο συνέβαλε αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Μαζί με τους έμπορους διακινούνταν και οι ιδέες, οι τρόποι και οι συνήθειες των λαών της αυτοκρατορίας. Όλα τα παραπάνω συνετέλεσαν στη δημιουργία και συντήρηση της Ρωμαϊκής ειρήνης.
- b) **Εγνατία οδός:** Σπουδαίος ρωμαϊκός δρόμος. Ζεκινούσε από το σημερινό Δυρράχιο (Αλβανία) και κατέληγε στη Θράκη. Αρχικά εξυπηρετούσε τις μετακινήσεις στρατευμάτων. Αποτελεί σημαντικό έργο της ρωμαϊκής οδοποιίας. Με τον καιρό η Εγνατία οδός απέκτησε διάφορα παρακλάδια, καθώς συνδεόταν και με άλλες περιοχές. Η Εγνατία οδός συνέβαλε στην οικονομική άνθιση της περιοχής, γιατί μέσω αυτού του δρόμου διακινούνταν τα αγαθά από την Ιταλία προς τη Μακεδονία και αντίστροφα.

5. Να αναζητηθούν ρωμαϊκά κτίρια στην ιδιαίτερη πατρίδα σας και να περιγραφούν.

a) Θεσσαλονίκη:

- Ροτόντα:** Πρόκειται για κυκλικό κτίριο της ρωμαϊκής εποχής. Είχε ως πρότυπο το Πάνθεον της Ρώμης. Πρόκειται για ένα κυλινδρικό κτίριο που αποτελείται εξωτερικά από δύο τμήματα: Το κατώτερο τμήμα είναι φαρδύτερο· δεσπόζουν μεγάλα παράθυρα καθώς και η είσοδος. Το ανώτερο τμήμα είναι πιο στενό. Έχουν ανοικτεί πολλά παράθυρα. Στην κορυφή δεσπόζει η κυκλική σκεπή, η οποία αποτελείται από δύο ομόκεντρους κύκλους, ένα μεγαλύτερο και ένα μικρότερο. Στην ανατολική πλευρά υπάρχει σχεδόν ορθογώνιο κτίσμα που στηρίζεται σε αντηρίδες. Η στέγη του είναι επικλινής.
- Η Αψίδα του Γαλερίου:** Έχει σωθεί τμήμα της αψίδας που κατασκευάστηκε προς τιμή του θριάμβου του Γαλερίου εναντίον των εχθρών του. Σήμερα σώζεται μία μεγάλη καμαρωτή κατασκευή, η οποία συνοδεύεται από μικρότερη. Οι καμάρες στηρίζονται σε μεγάλες τετράγωνες κολώνες (πεσσοί). Οι πεσσοί καλύπτονται από μαρμάρινες πλάκες στις οποίες παρουσιάζονται ανάγλυφες μορφές από το θρίαμβο του Γαλερίου (ιστορικό ανάγλυφο).
- Ρωμαϊκή αγορά:** Αποτελείται από μεγάλη πλατεία γύρω από την οποία αναπτύσσεται μεγαλοπρεπής στοά. Η στοά αποτελείται από κίονες και δε σώζεται ολόκληρη σήμερα. Χαρακτηριστικό τμήμα είναι η κρύπτη, μια υπόγεια στοά στις δύο πλευρές της οποίας βρίσκονται μικρές καμάρες που στηρίζονται σε μικρούς πεσσούς. Σώζονται υπολείμματα καταστημάτων, λουτρού και νομισματοκοπείου.

a) Αθήνα:

- Πόλη Αδριανού:** Διώροφο κτίσμα που κτίστηκε το 135 μ.Χ. προς τιμή του αυτοκράτορα Αδριανού. Το κατώτερο μέρος αποτελείται από τοίχο στις άκρες

του οποίου υπάρχουν παραστάδες με κορινθιακά επίκρανα. Στη μέση υπάρχει θριαμβική καμάρα που στρίζεται σε παραστάδες με κορινθιακά επίκρανα. Η ανωδομή αποτελείται από δύο παραστάδες (στις άκρες) και δύο κορινθιακούς κίονες στη μέση.

2. Ναός του Αυγούστου και της Ρώμης: Το μοναδικό κτίριο που χτίστηκε στην Ακρόπολη κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Πρόκειται για κυκλικό ναό με εννέα ιωνικούς κίονες.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη των γραμμάτων;

Οι Ρωμαίοι δέχτηκαν τις ελληνικές επιρροές. Έτσι, ο Βιργίλιος έγραψε την «Αινειάδα» ως συνέχεια των ομηρικών επών, ενώ τα «Βουκολικά» απηχούν επίδραση από το Θεόκριτο. Ο Οβίδιος και ο Οράτιος επηρεάστηκαν από τους αλεξανδρινούς ποιητές. Επιρροές συναντάμε στο Δίκαιο, στη φιλοσοφία, στις επιστήμες. Σπουδαία είναι και η ελληνική πνευματική παραγωγή σε διάφορους τομείς: περιηγητές (Παυσανίας), πεζογράφοι, γραμματικοί (Αθήναιος), ιστοριογράφοι (Ιώσηπος, Αρριανός), φιλόσοφοι (Επίκτητος, Πλούταρχος, Πλωτίνος), γιατροί (Γαληνός) πλούτισαν πνευματικά τη νέα αυτοκρατορία.

Σημαντική είναι και η επιρροή της ελληνικής τέχνης στους Ρωμαίους. Ήδη από το 2ο αι. π.Χ. πλούσιοι Ρωμαίοι συγκέντρωναν ελληνικά έργα τέχνης ή κατασκεύαζαν αντίγραφα. Συνεχίζει να ακμάζει η τέχνη του πορτρέτου.

2. Τι γνωρίζετε για την αρχιτεκτονική της εποχής;

Η πέτρα αντικαθίσταται από πιο ελαφριά υλικά: ψημένους πλίνθους, τούβλα κ.ά. Τα μνημειακά οικοδομήματα στεφανώνονται με θόλους και καμάρες. Οι τρεις ρυθμοί συνεχίζουν να υπάρχουν σε διάφορους συνδυασμούς. Χίζονται μεγάλες πλατείες οι οποίες περιβάλλονται με στοές (fora). Οι Ρωμαίοι ξεχωρίζουν από το γεγονός ότι ήταν σπουδαίοι κατασκευαστές έργων δημοσίου χαρακτήρα: γέφυρες, υδραγωγεία, μεγάλοι δρόμοι με στοές, δημόσια λουτρά κτίζονται σε ολόκληρη την αυτοκρατορία. Τα θέατρα γίνονται αμφιθέατρα. Μέσα σε αυτά διεξάγονται θηριομαχίες και μονομαχίες.

Δημιουργούνται τοιχογραφίες και ψηφιδωτά που αντιγράφουν διάσημα ελληνικά έργα.

3. Ποια η εξέλιξη της γλυπτικής;

Έλληνες γλύπτες καταφεύγουν και εργάζονται στη Ρώμη, δημιουργώντας και νέα έργα με ανάμειξη διάφορων τάσεων. Οι Ρωμαίοι επιδίδονται με ξεχωριστή επιτυχία στα πορτρέτα. Τα δημόσια πρόσωπα παριστάνονται άλλες φορές ρεαλιστικά και άλλες φορές κατά τα κλασικά πρότυπα. Χρησιμοποιούν ως σώμα κλασικά αιγάλματα θεών, ενώ το κεφάλι ακολουθεί την τεχνοτροπία του πορτρέτου. Ανθεί και το ιστορικό ανάγλυφο, που απεικονίζει ιστορικά θέματα ή θριάμβους αυτοκρατόρων πάνω σε κολοσσιαίους κίονες και θριαμβικά τόξα.

Περιήγηση

Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου διεξάγεται σκληρή πάλη ανάμεσα στους διαδόχους του. Γεννιούνται οι Συμπολιτείες. Οι επιστήμες, η οικονομία, οι τέχνες προοδεύουν. Αργότερα, όμως, ο ελληνιστικός κόσμος θα υποκύψει στη δύναμη των Ρωμαίων.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σημειώστε το χρόνο και το όνομα ή τα ονόματα των προσώπων που σχετίζονται με τα παρακάτω γεγονότα

- a) Μάχη στην Πύδνα
- β) Άλωση των Συρακουσών
- γ) Ίδρυση Αντιόχειας
- δ) Μάχη στη Ζάμα
- ε) Ίδρυση Θεσσαλονίκης
- στ) Νίκη των Μακεδόνων επί των Γαλάτων.

Απάντηση:

- a) **168 π.Χ.** - Περσέας
- β) **212 π.Χ.** - Αρχιμήδης
- γ) **300 π.Χ.** - Σελευκος
- δ) **212 π.Χ.** - Αννίβας
- ε) **316 π.Χ.** - Κάσσανδρος
- στ) **277 π.Χ.** Αντίγονος Γονατάς

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΝΑΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'
ελληνιστικοί
και
ρωμαϊκοί
χρόνοι

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη σπίλη ΟΝΟΜΑ

	ΠΡΟΤΑΣΗ	ΟΝΟΜΑ
1.	Στρατηγός του Αλεξανδρού και βασιλιά της Αιγύπτου.	
2.	Ίδρυσε το κράτος της Περγάμου.	
3.	Βασιλιάς της Ηπείρου.	
4.	Σπουδαίος στρατηγός της Αχαϊκής συμπολιτείας.	
5.	Αντίπαλος του Ιουλίου Καίσαρα κατά τους εμφύλιους πολέμους.	
6.	Σπουδαίος Καρχηδόνιος στρατηγός.	
7.	Ανιψιός του Ιουλίου Καίσαρα και πρώτος Αυτοκράτορας.	
8.	Ο νικητής του Αννίβα στη Ζάμα.	
9.	Βασιλιάς της Μακεδονίας, πτιήθηκε στις Κυνός Κεφαλές από τους Ρωμαίους.	
10.	Ρωμαίος στρατηγός, ο νικητής της Λευκόπετρας (146 π.Χ.).	
11.	Φιλόσοφος, ιδρυτής της Στοάς.	
12.	Σπουδαίος μηχανικός και μαθηματικός από τις Συρακούσες.	
13.	Ιστορικός από τη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας.	
14.	Αλεξανδρινός μηχανικός. Εφούρε υδραυλικές μηχανές	
15.	Έλληνας ποιητής, ιδρυτής της βουκολικής ποίησης.	
16.	Ρωμαίος ποιητής, έγραψε την «Αινειάδα».	
17.	Διάσημος γιατρός της εποχής.	
18.	Ιστορικός του 2ου αι. μ.Χ., έγραψε την «Αλεξάνδρου Ανάβασις».	

**2. Στις παρακάτω προτάσεις βάλετε ένα X στην αντίστοιχη στήλη,
ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες**

	ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1.	Οι διάδοχοι του Αλέξανδρου μοίρασαν φιλικά τις κτίσεις του.	☐	☐
2.	Η Αίγυπτος είχε το μονοπάλιο της περγαμονής.	☐	☐
3.	Το κράτος της Θράκης διαλύθηκε γρήγορα.	☐	☐
4.	Οι επαφές των Ελλήνων με τους ντόπιους γρήγορα οδήγησαν στην άμβλυνση των διαφορών.	☐	☐
5.	Το βασίλειο της Μακεδονίας ήταν το πιο ομοιογενές από τα υπόλοιπα.	☐	☐
6.	Οι πόλεις της Αχαϊκής συμπολιτείας χρησιμοποιούσαν διαφορετικό νόμισμα και σταθμά.	☐	☐
7.	Ο Πύρρος προσπάθησε να δημιουργήσει μια αυτοκρατορία στη Δύση.	☐	☐
8.	Κατά τον 5ο και 4ο αι. π.Χ. η ιταλική κερσόνησος υφίσταται τις συνέπειες σφοδρών εμφύλιων συγκρούσεων.	☐	☐
9.	Πληνείοι ήταν η ανώτερη κοινωνική τάξη στη Ρώμη.	☐	☐
10.	Οι Ρωμαίοι πολέμησαν σκληρά με τους Καρχηδόνιους για τον έλεγχο της Δ. Μεσογείου.	☐	☐
11.	Ο Αννίβας πέτυχε σπουδαία νίκη στη Ζάμα.	☐	☐
12.	Ο Μάριος και ο Μάρκος Αντώνιος ήταν εχθροί	☐	☐
13.	Οι πόλεμοι του Αννίβα δεν έτυχαν ιδιαίτερης προσοχής στον ελλαδικό χώρο.	☐	☐
14.	Οι Ρωμαίοι εφάρμοσαν στην Ελλάδα την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε».	☐	☐

15. Η τελευταία μάχη, που σήμανε και την υποδούλωση της Ελλάδας στους Ρωμαίους, δόθηκε στις Αργινούσες.
16. Κατά την ελληνιστική εποχή οι καλλιτέχνες βρίσκονται κάτω από την προστασία των ηγεμόνων.
17. Ο Επίκουρος δίδασκε την απόκτηση της ηδονής ως μέσο για τη γαλήνη της ψυχής.
18. Οι επιστήμες ελάχιστα προόδευσαν την ελληνιστική εποχή.
19. Οι τεχνικές εφευρέσεις χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη της οικονομίας.
20. Η βουκολική ποίηση στράφηκε στα καθημερινά θέματα της ζωής.
21. Στη γλυπτική εξακολουθεί να κυριαρχεί η αρμονία και ο κλασικισμός.
22. Άνθηση παρατηρείται και στην ζωγραφική.
23. Μικρή είναι η ανάπτυξη της μικροτεχνίας.

3. Σις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

- Μεγάλη πρόοδο σημείωσε η της Αιγύπτου.
- Το της Αλεξανδρείας προώθησε τις επιστήμες.
- Τα σύνορα του κράτους της Συρίας ήταν
- Η Πέργαμος διέθετε σημαντική
- Η Μακεδονία δοκιμάστηκε το α' μισό του 3ου αι. π.Χ. από επιδρομές
- Το καταστατικό της Αιτωλικής συμπολιτείας ήταν
- Ο Πύρρος ίδρυσε νέες
- Τελικά ο Πύρρος αναγκάστηκε να
- Η Ρώμη ήταν κτισμένη στις όχθες του ποταμού
- Αρχικά οι Ρωμαίοι επέκτειναν την εξουσία τους
- Αρχικά ο Αννίβας το ρωμαϊκό στρατό.
- Ο Οκταβιανός θεμελίωσε τη Ρωμαϊκή
- Στο λιμάνι του Πειραιά η εμπορική κίνηση
- Ο διακήρυξε την ελευθερία των Ελλήνων στα του 196 π.Χ.

15. Τελικά η Αίγυπτος μετατράπηκε σε
16. Ο ελληνικός πολιτισμός πλουτίζεται με στοιχεία.
17. Οι στωικοί ζητούσαν να ανακαλύψουν την
18. Την ελληνιστική εποχή ακμάζουν και οι
19. Σπουδαίος αστρονόμος ήταν ο
20. Κατά την ελληνιστική εποχή υπήρχαν άφθονα χέρια εργασίας εξαιτίας των
21. Η σαπιρίζει ανθρώπινους χαρακτήρες.
22. Η αρχιτεκτονική της εποχής αποβλέπει στον με το παιχνίδισμα
23. Η τέχνη χαρακτηρίζεται από κοινωνικό
24. Χαρακτηριστικό της ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής είναι η ύπαρξη
25. Οι Ρωμαίοι μετατρέπουν τα θέατρα σε

4. Αντιστοιχίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ		ΓΕΓΟΝΟΣ
1.	301 π.Χ.	α) ίδρυση της Θεσσαλονίκης
2.	241-192 π.Χ.	β) νίκη των Ρωμαίων στη Ζάμα
3.	316 π.Χ.	γ) κατάληψη των Συρρακουσών από τους Ρωμαίους
4.	280 π.Χ.	δ) κατάργηση βασιλείας στη Ρώμη
5.	272 π.Χ.	ε) εμφάνιση της Αχαϊκής συμπολιτείας
6.	212 π.Χ.	στ) αννιθιαϊκοί πόλεμοι
7.	202 π.Χ.	ζ) βασιλιάς της Συρίας ο Σέλευκος
8.	168 π.Χ.	η) μάχη στην Ιψό
9.	218-202 π.Χ.	θ) η περιοχή της Περγάμου παραχωρείται στο Φιλέταιρο
10.	312-281 π.Χ.	ι) Άπιαλος Α' της Περγάμου
11.	281 π.Χ.	ια) θάνατος του Πύρρου
12.	509 π.Χ.	ιβ) μάχη της Πύδνας

5. Επιλογή ορθής απάντησης:
(Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

1. Πρωτεύουσα του κράτους της Συρίας ήταν η:
α) Βαβυλώνα, β) Αντιόχεια, γ) Τύρος
2. Η σπουδαιότερη βιβλιοθήκη της εποχής βρισκόταν στη:
α) Πέργαμο, β) Πέλλα, γ) Αλεξανδρεία
3. Καίριο χτύπημα εναντίον των Γαλατών στην Ελλάδα επέφερε ο:
α) Αντίγονος Γονατάς, β) Κάσσανδρος, γ) Σελευκος
4. Η Αιγαλική συμπολιτεία εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον:
α) 4ο αι. π.Χ., β) 3ο αι. π.Χ., γ) 5ο αι. π.Χ.
5. Γνωστός ως «τελευταίος Έλληνας» ήταν ο:
α) Άρατος, β) Αγέλαος, γ) Φιλοποίμνη
6. Ο Πύρρος πέθανε:
α) στην Κόρινθο, β) στο Άργος, γ) στη Σπάρτη
7. Πρώτο πολίτευμα της Ρώμης ήταν η:
α) τυραννία, β) βασιλεία, γ) αριστοκρατία
8. Οι προέρχονταν από παλιές οικογένειες γαιοκτημόνων.
α) πατρικοί, β) πληνθείοι, γ) πελάτες
9. Ο σκοτώθηκε από Ρωμαίο στρατιώτη κατά τη διάρκεια της άλωσης των Συρρακουσών.
α) Πολύβιος, β) Αρχιμήδης, γ) Ερατοσθένης
10. Σημαντική νίκη πέτυχε ο Αννίβας:
α) στη Ζάμα, β) στον ποταμό Ρουβίκωνα, γ) στις Κάννες
11. Ο Φίλιππος Ε' ηττήθηκε στη θέση από τους Ρωμαίους και τους συμμάχους τους.
α) Αιγός ποταμοί, β) Κυνός Κεφαλές, γ) Κυνόσουρα
12. Την ελληνιστική εποχή γράφονται παλιά ιστορικά συγγράμματα για τον
α) Μ. Αλέξανδρο, β) Φίλιππο, γ) Πτολεμαίο
13. Η γλυπτική των ελληνιστικών χρόνων χαρακτηρίζεται από τάσεις.
α) γεωμετρικές, β) αρχαϊκές, γ) νεοκλασικές
14. Οι ρωμαϊκές πλατείες περιβάλλονται από:
α) στοές, β) τείχη, γ) φαρδιά πεζοδρόμια

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΕΝΑΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1n άσκηση

1. Πτολεμαίος	2. Φιλέταιρος	3. Πύρρος	4. Άρατος
5. Πομπίος	6. Αννίβας	7. Οκταβιανός	8. Σκιπίωνας
9. Φιλιππος Ε'	10. Μόμμιος	11. Ζήνωνας	12. Αρχιμήδης
13. Πολύθιος	14. Ἡρώνας	15. Θεόκριτος	16. Βιργίλιος
17. Γαληνός	18. Αρριανός		

2n άσκηση

1Λ, 2Λ, 3Σ, 4Σ, 5Σ, 6Λ, 7Σ, 8Λ, 9Λ, 10Σ, 11Λ, 12Λ, 13Σ, 14Σ, 15Λ, 16Σ, 17Σ,
18Λ, 19Λ, 20Σ, 21Λ, 22Σ, 23Λ

3n άσκηση

1. Αλεξάνδρεια	2. Μουσείο	3. ασταθή
4. βιβλιοθήκη	5. Γαλατών	6. δημοκρατικό
7. πόλεις	8. επιστρέψει στην Ελλάδα	
9. Τίβερη	10. στο Βορρά	11. αποδεκάπισε
12. αυτοκρατορία	13. έφθινε	14. Φλαμίνιος - Ισθμια
15. ρωμαϊκή επαρχία	16. ανατολικά	17. αρετή
18. φιλοσοφικές επιστήμες	21. Νέα Κωμωδία	19. Αρίσταρχος ο Σάμιος
20. δουλών	22. εντυπωσιασμό - φωτός και σκιάς	23. ρεαλισμό
22. εντυπωσιασμό - φωτός και σκιάς		25. αμφιθέατρα
24. θόλων και καμαρών		

4n άσκηση

1 n, 2 i, 3 a, 4 e, 5 ia, 6 y, 7 b, 8 ib, 9 ot, 10 z, 11 θ, 12 δ

5n άσκηση

1 β, 2 γ, 3 α, 4 α, 5 γ, 6 β, 7 β, 8 α, 9 β, 10 γ, 11 β, 12 α, 13 γ, 14 α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Περιληψη

Μέσα στο πλαίσιο της «Ρωμαϊκής ειρήνης» θα αναπτυχθεί αρχικά ο Χριστιανισμός. Η διδασκαλία του Χριστού εξαπλώνεται από τους Αποστόλους, και ειδικά από τον Παύλο. Η Εκκλησία εδραιώνεται τον 3ο αι. μ.Χ. Την ίδια εποχή η αυτοκρατορία αρχίζει να παρακμάζει. Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στην ανατολή. Ο Κωνσταντίνος μεταφέρει την πρωτεύουσα στο Βόσπορο, βάζοντας τα θεμέλια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Περιληψη

Μετά την κατάληψη της Αιγύπτου (30 π.Χ.) ο Οκταβιανός περιβλήθηκε με αυτοκρατορικές εξουσίες. Ονομάζεται Αύγουστος (σεβαστός). Γίνεται αρχηγός του στρατού, ενώ ελέγχει τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία. Παράλληλα παίρνει και το αξίωμα του Μεγάλου Αρχιερέα (Ποντίφικα).

Τα θεσμικά όργανα της δημοκρατίας δεν καταργούνται, έστω και αν χάνουν τη δύναμή τους.

Οι διάδοχοι του Οκταβιανού στηρίζονται σε ένα παγιωμένο ως τον 3ο αι. μ.Χ. διοικητικό μπχανισμό. Στις αρχές του 2ου αι. μ.Χ. η αυτοκρατορία φτάνει στο μέγιστο σημείο ανάπτυξης με την κατάληψη της Δακίας από τον Τραϊανό. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία ενοποιεί μια τεράστια περιοχή, εκτεινόμενη από την Αγγλία ως τη Μεσοποταμία.

Οι επαρχίες κυβερνούνται από διορισμένους κυβερνήτες. Ο στρατός διαιρείται σε λεγεώνες, οι οποίες έχουν εγκατασταθεί στα σύνορα και προσφέρουν προστασία. Στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας κατά το 2ο αι. μ.Χ. επικρατεί γενικά ειρήνη. Η οικονομία

των επαρχιών ακμάζει. Κατασκευάζονται έργα υποδομής (δρόμοι, λιμάνια κτλ.). Η κάθε επαρχία αρχίζει να ειδικεύεται σε κάποια οικονομική δραστηριότητα. Σε όλη την αυτοκρατορία υπάρχει ελεύθερη διακίνηση ιδεών και ανάμειξη ηθών και εθίμων. Εμφανίζεται ένας διαρκής συγκροτισμός σκέψεων και τρόπων ζωής. Οι λαοί της αυτοκρατορίας νιώθουν πιο κοντά στους κατακτητές Ρωμαίους. Είναι η περίοδος της **Ρωμαϊκής ειρήνης**.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία και οι αυτοκράτορες

- Οκταβιανός γίνεται απόλυτος κυρίαρχος
- Ονομάζεται Αύγουστος
- Γίνεται αρχιστράτηγος
- Νομοθετεί και είναι ανώτατος δικαστής
- Γίνεται ανώτατος Αρχιερέας
- Τα θεσμικά όργανα της δημοκρατίας αποκτούν διακοσμητικές εξουσίες

Η Ρωμαϊκή ειρήνη

- Η αυτοκρατορία εκτείνεται από την Αγγλία ως τη Μεσοποταμία
- Οι επαρχίες κυβερνώνται από κυβερνήτες
- Ο στρατός τηρεί την τάξη και την ασφάλεια
- Η οικονομία ακμάζει (Ζος αι. μ.Χ.)
- Παροχή σχετικής αυτονομίας στις επαρχίες
- Ελεύθερη διακίνηση ιδεών και πεποιθήσεων

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ποντίφηκας

Ιερατικός τίτλος της Αρχαίας Ρώμης. Ο Μέγιστος Αρχιερέας ήταν ο ανώτατος θρησκευτικός άρχοντας. Τον τίτλο αυτό ιδιοποιήθηκαν οι αυτοκράτορες. Ήδη από τον 7ο αι. μ.Χ. υπήρχε ένα συμβούλιο το οποίο είχε και πολιτικές αρμοδιότητες, αργότερα όμως περιορίστηκε σε θρησκευτικά θέματα. Με την έλευση του Χριστιανισμού τον τίτλο του Ποντίφηκα πήρε ο Επίσκοπος της Ρώμης, ο Πάπας.

Λεγεώνα

Σημαντική μονάδα του ρωμαϊκού στρατού που αποτέλεσε τη βάση της οργανωτικής δομής του. Αρχικά ο λεγεωνάριος έφερε βαρύ οπλισμό, αργότερα όμως ο οπλισμός ελάφρυνε και η λεγεώνα έγινε περισσότερο ευκίνητη. Αποτελούνταν από 4.500 στρατιώτες σε τρεις γραμμές. Λεγεώνες συγκροτήθηκαν και στα νεότερα χρόνια, με πιο γνωστή τη γαλλική Λεγεώνα των Ξένων.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
30 π.Χ.	Υποταγή της Αιγύπτου στους Ρωμαίους
28-117 π.Χ.	Τραϊανός

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

**στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου**

**Χάρτης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στα τέλη του 2ου αι. μ.Χ.
Κάνε τη σύγκριση με το κράτος του Αλεξανδρού (σελ. 138 σχ. βιβλίου)**

Ομοιότητες:

- Και τα δύο κράτη θεμελίωσαν την οικονομική ενοποίηση μιας μεγάλης περιοχής. Και στα δύο κράτη επικράτησε η κυκλοφορία κοινού νομίσματος.
- Οι εμπορικές ανταλλαγές είχαν ως αποτέλεσμα και ανταλλαγές ιδεών, ηθών και εθίμων και θρησκειών. Βρετανοί, Γαλάτες, Ισπανοί έρχονταν σε επαφή με Μικρασιάτες, Σύριους και Αιγύπτιους, στην περίπτωση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Με παρόμοιο τρόπο, Έλληνας ήταν ο κάτοικος της Αθήνας, της Περγάμου, της Αντιόχειας, της Αλεξάνδρειας.
- Στα τέλη του 2ου αι. μ.Χ. οι Ρωμαίοι επιδίωξαν την επέκταση της ιδιότητας του Ρωμαίου πολίτη στους κατοίκους της αυτοκρατορίας. Και ο Αλέξανδρος επιθυμούσε να ιδρύσει ένα κράτος πάνω στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της συμμετοχής όλων των εθνών της αυτοκρατορίας.
- Ο Αλέξανδρος μετέφερε τον ελληνικό πολιτισμό στα πέρατα της ανατολής, οι Ρωμαίοι μετέφεραν τον ελληνικό πολιτισμό στην ευρωπαϊκή δύση.
- Και στα δύο κράτη καθιερώθηκε η θεοποίηση του ηγεμόνα και της εξουσίας του.

Διαφορές:

- Το κέντρο βάρους της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας βρίσκεται στη Ρώμη και στη δύση, ενώ το κράτος του Αλεξανδρού βρίσκεται στην Ελλάδα και στην ανατολή.
- Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία σχηματίστηκε διαδοχικά, ενώ ζεκίνησε ως δημοκρατία.

Το κράτος του Αλέξανδρου προορίζοταν από την αρχή να γίνει αυτοκρατορία. Είναι βασικά έργο ενός άνδρα, ο οποίος κατάφερε το σκοπό του σε λίγα χρόνια.

- γ) Οι αυτοκράτορες σιγά σιγά έφτασαν να εξαρτώνται από το στρατό, ειδικά από τους πραιτοριανούς, για να διατηρήσουν την εξουσία τους. Ο Αλέξανδρος, αντίθετα, ήταν κινητήρια δύναμη του στρατού του. Οι στρατιώτες του τον υπάκουαν τυφλά.

1. Γιατί η πολιτική του Ρωμαίων αυτοκρατόρων να παρέχουν σχετική αυτονομία στις επαρχίες θεωρείται επιπυκημένη;

Η πολιτική της παροχής σχετικής αυτονομίας στις επαρχίες οδήγησε στη μείωση των προστριβών ανάμεσα στους λαούς και στην κεντρική εξουσία. Η ενίσχυση των τοπικών εξουσιών έδινε κάποια αίσθηση ελευθερίας και σεβασμού της προσωπικότητας κάθε λαού. Ένιωθαν ότι ήταν ισότιμα μέλη της αυτοκρατορίας χωρίς να θίγονται ο χαρακτήρας και οι ιδιαιτερότητές τους. Οι Ρωμαίοι στην ουσία παραχωρούσαν κάποια προνόμια, ώστε να μπορούν να επιπρούν ευκολότερα τις επαρχίες.

2. Ανάμεσα στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία και στο κράτος του Μεγάλου Αλεξάνδρου υπάρχουν αρκετές ομοιοτήτες. Να τις βρείτε.

Βλέπε προηγούμενη ερώτηση.

3. Γιατί η ελεύθερη διακίνηση των ανθρώπων και των ιδεών αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της Ρωμαϊκής ειρήνης;

Η ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων οδήγησε στη γνωριμία ανάμεσα στους λαούς της αυτοκρατορίας. Η ανταλλαγή ιδεών οδήγησε στην εξομάλυνση των διαφορών ανάμεσα στη ίθι και έθιμα, στους τρόπους ζωής ανάμεσα σε διαφορετικούς λαούς. Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις της Ανατολής έφτασαν μέχρι τη Δύση. Με κέντρο τη Ρώμη και φορείς το ρωμαϊκό στρατό, τους εμπόρους, τους ναυτικούς οι θρησκείες, οι ιδέες μεταφέρονται σε όλη την αυτοκρατορία.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια η εξέλιξη της αυτοκρατορίας την εποχή της ακμής;

Μετά την κατάληψη της Αιγύπτου (30 π.Χ.) ο Οκταβιανός περιβλήθηκε με αυτοκρατορικές εξουσίες. Ονομάζεται Αύγουστος (σεβαστός). Γίνεται αρχηγός του στρατού, ενώ ελέγχει τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία. Παράλληλα παίρνει και το αξίωμα του Μεγάλου Αρχιερέα (Ποντίφρικα).

Τα θεσμικά όργανα της δημοκρατίας δεν καταργούνται, έστω και αν χάνουν τη δύναμή τους.

Οι διάδοχοι του Οκταβιανού στηρίζονται σε ένα παγιωμένο ως τον 3ο αι. μ.Χ. διοικητικό μπλαντισμό. Στις αρχές του 2ου αι. μ.Χ. η αυτοκρατορία φτάνει στο μέγιστο σημείο ανάπτυξης με την κατάληψη της Δακίας από τον Τραϊανό. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία ενοποιεί μια τεράστια περιοχή, εκτεινόμενη από την Αγγλία ως τη Μεσοποταμία.

2. Πώς εκδηλώνεται η Ρωμαϊκή ειρήνη;

Οι επαρχίες κυβερνούνται από διορισμένους κυβερνήτες. Ο στρατός διαιρείται σε λεγεώνες, οι οποίες έχουν εγκατασταθεί στα σύνορα και προσφέρουν προστασία. Στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας κατά το 2ο αι. μ.Χ. επικρατεί γενικά ειρήνη. Η οικονομία των επαρχιών ακμάζει. Οι κυβερνήτες εκλέγονται από τη Ρώμη. Κατασκευάζονται έργα υποδομής (δρόμοι, λιμάνια κτλ.). Η κάθε επαρχία αρχίζει να ειδικεύεται σε κάποια οικονομική δραστηριότητα. Σε όλη την αυτοκρατορία υπάρχει ελεύθερη διακίνηση ιδεών και ανάμεξη ηθών και εθίμων. Εμφανίζεται ένας διαρκής συγκρητισμός σκέψεων και τρόπων ζωής. Οι λαοί της αυτοκρατορίας νιώθουν πιο κοντά στους κατακτητές Ρωμαίους καθώς παρέχεται σε αυτούς σχετική αυτονομία.

2. Ο Χριστός και η Διδασκαλία του. Η Πρώτη Εκκλησία

Περίληψη

Στις αρχές του 1ου αι. μ.Χ. ο Παλαιοτίνη βρίσκεται κάτω από ρωμαϊκή κατοχή. Κάποιοι από τους Εβραίους περιμένουν την έλευση του **Μεσσία**.

Νέα θρησκεία γεννιέται στα χώματα της Παλαιοτίνης από τον Ιησού Χριστό, ο οποίος γεννήθηκε στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας (5/4 π.Χ.). Η νέα θρησκεία προκαλεί επανάσταση στην κρατούσα κοινωνική κατάσταση: διακηρύσσεται η ισότητα όλων των ανθρώπων ενώπιον του Θεού.

Ο Χριστός ανδράθυκε και ανατράφηκε σύμφωνα με την εβραϊκή παράδοση και τον εβραϊκό νόμο. Η διδασκαλία του απευθυνόταν σε όλους τους ανθρώπους.

Ο Ιησούς πέθανε στο σταυρό, οι μαθητές του με κινητήρια δύναμη τον **Πέτρο**, δημιουργούν έναν πυρήνα πιστών. Η μικρή αυτή ομάδα διευρύνεται με τη βοήθεια **των εξελληνισθέντων Εβραίων της διασποράς**.

Εξαιτίας διώξεων πολλοί οπαδοί του Χριστού καταφεύγουν στην Αντιόχεια, τη σπουδαία μητρόπολη της ανατολής. Εκεί ονομάζονται για πρώτη φορά **Χριστιανοί**.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η διδασκαλία του Χριστού

- Προσμονή άφιξης του Μεσσία
- Ο Χριστός κηρύσσει την ισότητα των ανθρώπων απέναντι στο θεό
- Ο Χριστός απευθύνεται στην οικουμένη

Η δημιουργία της πρώτης Εκκλησίας

- Αρχικά, ύπαρξη ενός μικρού πυρήνα στην Ιερουσαλήμ
- Διεύρυνση του πυρήνα από εξελληνισμένους Εβραίους της διασποράς

Οι Χριστιανοί στην Αντιόχεια

- Οι Χριστιανοί καταφεύγουν στην Αντιόχεια
- Εκεί παίρνουν το όνομα Χριστιανοί

Μεσσίας

Λέξη που δηλώνει εκείνον που θα κυβερνήσει το λαό και' εντολή του θεού. Οι προφήτες του Ισραήλ αναφέρονταν στην έλευση του Μεσσία. Ήδη στην Παλαιά Διαθήκη γίνεται αναφορά στη zωή του Ιησού Χριστού.

Εκκλησία

Στα αρχαία ελληνικά η λέξη δίλλωνε τη σύναξη, τη συνάθροιση ανθρώπων (π.χ. Εκκλησία του Δήμου, ρ. εκκαλώ). Με την έλευση του Χριστιανισμού η λέξη απέκτησε καινούρια σημασία. Ήταν το σύνολο των πιστών του Χριστού, που είναι και η κεφαλή της Εκκλησίας. Τα μέλη της Εκκλησίας βοηθούν το ένα το άλλο. Η Εκκλησία αποτελείται από το σώμα των ιερέων, που λαμβάνουν το χάρισμα από το Χριστό, και τους λαϊκούς, τον υπόλοιπο λαό. Πρωτοπόρος στην ίδρυση εκκλησιών στάθηκε ο Απόστολος Παύλος.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Χριστός

Λέξη που δηλώνει αυτόν που πήρε το χρίσμα από το Θεό να σώσει τον κόσμο. Γεννήθηκε στη φάτνη της Βηθλεέμ από τη Μαρία, τη μετέπειτα Παρθένο. Μέχρι τα τριάντα του χρόνια έζησε στη Ναζαρέτ. Αργότερα βαφτίστηκε και κατέψυγε στην έρημο. Δημιούργησε πυρήνα από δώδεκα μαθητές καθώς και έναν ευρύτερο κύκλο ακολούθων. Ο Χριστός είναι και Θεός και άνθρωπος. Οι δύο φύσεις συνυπάρχουν σε πλήρη αρμονία. Είναι ο Λόγος, το δεύτερο τμήμα της Αγίας Τριάδας, που έγινε άνθρωπος για να διαδώσει το θεϊκό λόγο. Ολόκληρη η zωή του και ο μαρτυρικός θάνατος δεν είναι τυχαία γεγονότα, αποτελούν αιώνια παρακαταθήκη στην ανθρωπότητα.

Πέτρος

Ο πιο σημαντικός από τους δώδεκα Αποστόλους. Ήταν γιος του Ζεβεδαίου. Ζούσε στην Καπερναούμ. Αρνήθηκε τρεις φορές το Χριστό αμέσως μετά τη σύλληψή του. Ο Πέτρος βάφτισε τους πρώτους οπαδούς του Χριστού στο όνομα του δασκάλου του. Πραγματοποίησε περιοδείες στην περιοχή της Σαμάρειας, αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αντιόχεια. Σταυρώθηκε στο 64 μ.Χ. στη Ρώμη.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
5/4 π.Χ.	Γέννηση Χριστού

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Μελετήστε προσεκτικά το παράθεμα για την Αντιόχεια και σημειώστε τους λόγους οι οποίοι την έκαναν κέντρο του Χριστιανισμού.

- α) Η Αντιόχεια ήταν ένα κοσμοπολίτικο αστικό κέντρο. Υπήρχε έντονη εμπορική και πνευματική δραστηριότητα. Οι θρησκευτικές συμώσεις και οι ιδέες μεταφέρονταν και σε άλλα μέρη.
- β) Η πόλη είχε πολλά προνόμια και πρέπει να ήταν τόπος ελεύθερης έκφρασης. Το έδαφος ήταν γόνιμο για τη σπορά των χριστιανικών διδασκαλιών.
- γ) Υπήρχε μεγάλη εβραϊκή κοινότητα η οποία είχε στενές σχέσεις με τους Έλληνες και γενικά με το ελληνικό πνεύμα. Οι ιδέες των Χριστιανών μπορούσαν να μεταδοθούν με όχημα την ελληνική παιδεία.

2. Η επίδραση του ελληνικού πνεύματος στα πρώτα βήματα της χριστιανικής κοινότητας είναι έντονη. Τι το αποδεικνύει;

Η έντονη επίδραση του ελληνικού πνεύματος στα πρώτα βήματα της χριστιανικής κοινότητας αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι κοινότητες παίρνουν το αρχαιοελληνικό όνομα Εκκλησία. Παράλληλα εισάγονται στο χριστιανικό λεξιλόγιο ελληνικοί όροι, όπως Θεός, Διάβολος, Άγγελος (= αγγελιαφόρος) και πολλοί άλλοι. Φορείς των χριστιανικών ιδεών είναι η ελληνική γλώσσα και παιδεία, το άλας της οικουμένης.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποια τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Χριστιανισμού;

Η νέα θρησκεία προκαλεί επανάσταση στην κρατούσα κοινωνική κατάσταση: διακηρύσσεται η ισότητα των ανθρώπων ενώπιον του θεού.

Ο Χριστός ανδρώθηκε και ανατράφηκε σύμφωνα με την εβραϊκή παράδοση και τον εβραϊκό νόμο. Η διδασκαλία του απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους.

2. Ποια η τύχη της νέας θρησκείας μετά το θάνατο του Χριστού;

Ο Ιησούς πέθανε στο σταυρό, οι μαθητές του με κινητήρια δύναμη τον Πέτρο, δημιουργούν έναν πυρήνα πιστών. Θεωρούν ότι ο Χριστός είναι ο Μεσσίας. Η μικρή αυτή ομάδα διευρύνεται με τη βοήθεια των εξελληνισθέντων Εβραίων της διασποράς. Αποτελούν φορείς του ελληνικού πνεύματος.

Πολλοί οπαδοί του Χριστού καταφεύγουν εξαιτίας διώξεων στην Αντιόχεια, τη σπουδαία μητρόπολη της ανατολής. Εκεί ονομάζονται για πρώτη φορά Χριστιανοί.

3. Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'
Από τη Ρώμη
στο Βυζάντιο

Περίληψη

Πραγματικός απόστολος των Εθνών στάθηκε ο **Παύλος**. Αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη της διάδοσης του κηρύγματος του Χριστού στους λαούς της αυτοκρατορίας. Αρχικά ο Παύλος ονομαζόταν Σαούλ, καταγόταν από την Ταρσό της Κιλικίας και ήταν φανατικός διώκτης των Χριστιανών. Αργότερα, όμως, μεταμορφώνεται σε απόστολο της χριστιανικής διδασκαλίας. Πραγματοποιεί τρεις διαδοχικές περιοδείες στη Μ. Ασία, στην Ελλάδα και στην Κύπρο (45-60 μ.Χ.). Θανατώθηκε το 64 μ.Χ. από το Νέρωνα.

Ο Χριστιανισμός κηρύπτει την πραότητα. Αρχικά διαδίδεται στις αστικές περιοχές, και ειδικότερα στους φτωχούς πληθυσμούς. Αργότερα προσελκύονται και μέλη της ανώτερης οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής τάξης.

Η Εκκλησία οργανώνεται. Σε κάθε κρατική διοικητική μονάδα ιδρύεται επισκοπή με αρχηγό έναν **Επίσκοπο**, ο οποίος εκλέγεται από το λαό. Η Εκκλησία ασχολείται με την εκπαίδευση, την κοινωνία, την οικονομία.

Οι Χριστιανοί αποφεύγουν να ζουν επιδεικτικά. Η λατρεία τους τελείται μυστικά, γι' αυτό και γίνονται ύποπτοι στα μάτια των αρχών, καθώς αρνούνται τη λατρεία του αυτοκράτορα. Ξεκινούν **διαγραμμοί** εναντίον των Χριστιανών, οι οποίοι κορυφώνονται κατά τη βασιλεία του Δέκιου και του **Διοκλητιανού** (284-305 μ.Χ.).

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Παύλος, ο συλλοβάτης της διάδοσης του Χριστιανισμού

- Ο Παύλος διαδίδει τη νέα θρησκεία
- Περιοδεύει τρεις φορές
- Χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα και παιδεία
- Θανατώνεται το 64 μ.Χ.

Η διάδοση του Χριστιανισμού

- Αρχικά προσελκύονται οι φτωχοί πληθυσμοί των πόλεων
- Αργότερα οι ανώτερες τάξεις

Η οργάνωση της Εκκλησίας

- Ακολουθεί την κρατική οργάνωση
- Σε κάθε διοικητική μονάδα διαθέτει επισκοπή

- Η Εκκλησία ασχολείται με τα κοινά

Οι διωγμοί

- Οι χριστιανοί τελούν μυστικά τη λατρεία
- Αρνούνται τη λατρεία του αυτοκράτορα
- Υφίστανται φοβερούς διωγμούς

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Ταρσός

Πόλη της σημερινής Ν.Α. Τουρκίας. Ήταν κτισμένη στον ποταμό Κύδνο, ο οποίος φημιζόταν για τα κρύα και καθαρά νερά του. Ήταν σημαντική πόλη, πρωτεύουσα της Κιλικίας. Ήταν η πατρίδα του Απόστολου Παύλου. Η πνευματική ζωή της πόλης ήταν έντονη. Σπουδαία ήταν η φιλοσοφική σχολή της πόλης.

Επίσκοπος

Ο ανώτατος από τους τρεις βαθμούς της ιεροσύνης στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Μπορεί να χειροτονεί ιερείς. Εκλέγονται από την ιερά Σύνοδο. Έδρα του Επισκόπου είναι το επισκοπείο και η περιοχή ευθύνης του είναι η επισκοπή.

Διωγμοί

Έτσι ονομάστηκε ο συστηματικός και ανελέπτος κατατρεγμός των Χριστιανών κατά τους πρώτους 3 αιώνες. Οι χριστιανικές λατρείες τελούνταν μυστικά. Γι' αυτό οι εθνικοί φαντάζονταν ότι γίνονταν ανείπωτα πράγματα. Αρχικά οι Χριστιανοί έγιναν αντικείμενο κοροϊδίας και ειρωνείας. Ήδη από την αρχή οι πρώτοι απόστολοι υπέστησαν διωγμούς. Αργότερα η κατάσταση χειροτέρεψε. Οι Χριστιανοί κατηγορίθηκαν για τη μεγάλη πυρκαγιά στη Ρώμη. Ξεκίνησε ο πρώτος μεγάλος διωγμός. Διωγμοί έλαβαν χώρα κατά τη βασιλεία του Δομητιανού και του Τραϊανού. Οι Χριστιανοί σώζονταν μόνο αν δέχονταν να θυσιάσουν στους εθνικούς θεούς. Οι διωγμοί έφτασαν στο αποκορύφωμά τους στα χρόνια του Διοκλητιανού. Οι διωγμοί τερματίστηκαν το 313 μ.Χ. με το διάταγμα των Μεδιολάνων.

Νέρωνας

Ρωμαίος αυτοκράτορας (37-68 μ.Χ.). Ήταν γιος της Αγριππίνας. Ανέβηκε στο θρόνο το 54 μ.Χ. Διαδέχτηκε τον Κλαύδιο, ο οποίος ήταν πατριός του. Η Αγριππίνα κατάφερε να δηλητηριάσει τον Κλαύδιο και να εξασφαλίσει την υποστήριξη της αυτοκρατορικής φρουράς (πραιτοριανοί). Αρχικά ήταν μετριοπαθής. Αργότερα όμως στράφηκε εναντίον της μητέρας του, την οποία δολοφόνησε. Ο Νέρωνας ζούσε μεσά στην ακολασία. Συνωμοσία που έγινε εναντίον του απέτυχε. Η πυρκαγιά της Ρώμης (64 μ.Χ.) αποδόθηκε στους Χριστιανούς. Τελικά όμως έχασε την υποστήριξη της πραιτοριανής φρουράς καθώς και της Συγκλήτου και καθαιρέθηκε. Προτίμησε να πεθάνει, παρά να παραδοθεί ζωντανός στους εχθρούς του.

Διοκλητιανός

Ρωμαίος αυτοκράτορας (245-316 μ.Χ.). Γεννήθηκε στη Δαλματία. Διακρίθηκε στο στρατιωτικό τομέα. Ανέβηκε στην εξουσία το 285 μ.Χ. Εγκαινίασε το σύστημα της Τετραρχίας (293 μ.Χ.). Ο ίδιος, με έδρα τη Νικομήδεια, εξουσίασε το ανατολικό τμήμα, ο Μαξιμιανός το δυτικό με έδρα το Μεδιόλανο. Οι δύο Αύγουστοι είχαν βοηθούς δύο Καίσαρες: Ο Διοκλητιανός το Γαλέριο, που ήταν επόπτης της Βαλκανικής, και ο Μαξιμιανός τον Κωνστάντιο Α' Χλωρό, τον πατέρα του Μ. Κωνσταντίνου. Αναδιοργάνωσε το διοικητικό σύστημα των επαρχιών, τα οικονομικά και τη νομοθεσία. Ασχολήθηκε επιμελώς με την αναδιοργάνωση των μάχιμων μονάδων. Επέβαλε νέο σύστημα φορολογίας. Ωστόσο η βασιλεία του χαρακτηρίζεται από μελανά σημεία: αφαίρεσε τα τελευταία ψήγματα αυτονομίας από τις πόλεις, επιβάλλοντας ένα άκρως συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα. Την εποχή του έγιναν οι σφοδρότεροι διώγμοι εναντίον των χριστιανών.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
45-60 μ.Χ.	Περιοδείες του Παύλου
61 μ.Χ.	Ο Παύλος οδηγείται στη Ρώμη
64 μ.Χ.	Θάνατος του Παύλου
249-251 μ.Χ.	Αυτοκράτορας ο Δέκιος
284-305 μ.Χ.	Αυτοκράτορας ο Διοκλητιανός

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες
του σχολικού βιβλίου

**Οι Χριστιανοί μάρτυρες στην αρένα Πίνακας του Jean-Louis Gérôme.
Πινακοθήκη Βαλπιμόρης.**

Τι σου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση από τον πίνακα; (σελ. 142 σχ. βιβλίου)

Ιδιαίτερη εντύπωση κάνει η συνάθροιση των Χριστιανών στην αρένα. Παρουσιάζονται γονατιστοί γύρω από όρθια μορφή. Τη στιγμή που παρουσιάζεται να βγαίνει ένα λιοντάρι για να τους κατασπαράξει, οι Χριστιανοί υπομένουν το γεγονός του θανάτου τους με υπομονή και καρτερία. Ενδιαφέρονται για την μετέπειτα, την αιώνια ζωή. Προσεύχονται στο Θεό να τους δεχτεί στο βασίλειό Του.

Ο πρώτος διώγμός των Χριστιανών: 64 μ.Χ.

Ο Τάκπος είναι Ρωμαίος ιστορικός. Σας κάνει εντύπωση η ανακειμενικότητά του; (σελ. 143 σχ. βιβλίου).

Ο Τάκιτος είναι άνθρωπος της εποχής του. Εκείνη την εποχή οι Χριστιανοί θεωρούνταν μιαροί και βρόμικοι. Θα μπορούσε να παρασυρθεί από τις αντιλήψεις της εποχής του και να κατηγορήσει τους Χριστιανούς ως υπαίτιους της πυρκαγιάς της Ρώμης. Αυτός όμως, αντίθετα, στέκεται με κριτικό πνεύμα στα γεγονότα και προσπαθεί να ανακαλύψει την αλήθεια.

1. Ποιος ο ρόλος του Παύλου στη διάδοση του Χριστιανισμού;

306 Ο Παύλος υπήρξε ο πρωτομάστορας της διάδοσης του Χριστιανισμού. Με τις

περιοδείες του έθεσε τις βάσεις για τις πρώτες χριστιανικές κοινότητες στην Α. Μεσόγειο. Ταξίδεψε κηρύπτοντας στα ελληνικά, ενώ παράλληλα δημιούργησε τη βάση ενός θεσμικού πλαισίου πάνω στο οποίο πάτησαν οι Πατέρες της Εκκλησίας αργότερα.

2. Πώς, κατά τη γνώμη σας, θοήθησε η ελληνική γλώσσα στη διάδοση του Χριστιανισμού;

Η ελληνική γλώσσα ήταν η παγκόσμια γλώσσα της εποχής. Από τη Βρετανία ως την Ινδία μιλούνταν τα ελληνικά. Στάθηκε ο φορέας των μηνυμάτων του Ιησού σε όλη την οικουμένη. Ο Παύλος και πολλοί άλλοι δανείστηκαν πολιτικές και φιλοσοφικές έννοιες για να διαδώσουν τη χριστιανική διδασκαλία. Η οργανωτική δομή της ελληνικής γλώσσας και η γεωγραφική της εξάπλωση θοήθησαν λοιπόν σημαντικά την εξέλιξη του Χριστιανισμού.

3. Γιατί, κυρίως, οι Ρωμαίοι αυτοκρατορίες καταδίωξαν τους Χριστιανούς;

- a) Οι Χριστιανοί διέδιδαν ιδέες περί ισότητας των ανθρώπων. Παράλληλα αρνούνταν να δεχτούν τη λατρεία του αυτοκράτορα. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε πολιτική ανυπακοή.
- b) Υπήρχαν ομάδες συντεχνιών και επαγγελματιών που θίγονταν οικονομικά. Οι ομάδες αυτές ασφαλώς πίεζαν τους αυτοκράτορες.
- γ) Οι Χριστιανοί ήταν τα εύκολα εξιλαστήρια θύματα προς τα οποία οι αυτοκράτορες έστρεψαν το μίσος των υπηκόων τους, ώστε να μη διεκδικούν δικαιώματα.
- δ) Ο Χριστιανισμός, αρχικά τουλάχιστον, θεωρήθηκε κομμάτι του Ιουδαϊσμού. Στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία υπήρχε ένα διάχυτο αντισημιτικό πνεύμα. Οι Ιουδαίοι εξεγείρονταν διαρκώς και θεωρούνταν ιδιαίτερα αυτονομιστές.
- ε) Η τέλεση της λατρείας μακριά από τα φώτα του δημόσιου βίου γεννούντες υποψίες σχετικά με συνωμοσίες. Επιπλέον, η διαφορετικότητα ανάμεσα στους οπαδούς του Χριστού και των άλλων θρησκειών ήταν τόσο μεγάλη, ώστε προκαλούσε την απροκάλυψτη εχθρότητα των αρχών.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πώς διαμορφώνεται η θρησκεία του Χριστού κατά τα πρώτα χρόνια;

Ο Χριστιανισμός κηρύπτει την πραότητα. Αρχικά διαδίδεται στις αστικές περιοχές, και ειδικότερα στους φτωχούς πληθυσμούς. Αργότερα προσελκύονται και μέλη της ανώτερης οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής τάξης.

Η Εκκλησία οργανώνεται. Σε κάθε κρατική διοικητική μονάδα ιδρύεται επισκοπή με αρχηγό έναν Επίσκοπο, ο οποίος επιλέγεται από το λαό. Η Εκκλησία ασχολείται με την εκπαίδευση, την κοινωνία, την οικονομία.

4. ΖΟΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ

Περίληψη

Μετά το θάνατο του Μάρκου Αυρηλίου η αυτοκρατορία βρίσκεται σε κρίση. Η οικονομία καταρρέει, ο κρατικός μποχανισμός γίνεται αναποτελεσματικός. Οι **πραποριανοί** και οι στρατιές της επαρχίας επιβάλλουν τους αυτοκράτορες. Επικρατεί αναρχία, την οποία εκμεταλλεύονται εξωτερικοί εχθροί για να εισβάλουν στα αυτοκρατορικά εδάφη. Μια σειρά στρατιωτικών, με κορυφαίο το **Διοκληπιανό** (284-305 μ.Χ.), πετυχαίνουν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Ο Διοκληπιανός αποφασίζει τον καταμερισμό της εξουσίας. Ο **Μαξιμίνος** παίρνει τον τίτλο του **Αυγούστου** και γίνεται συνάρχοντας του Διοκληπιανού. Ο καθένας από τους δύο είχε και ένα βοηθό, που ονομαζόταν Καίσαρας. Δημιουργήθηκε έτσι το σύστημα της **Τετραρχίας**.

Η έδρα του κράτους μεταφέρθηκε από το Διοκληπιανό στη **Νικομήδεια της Βιθυνίας**, όπου κυριαρχεί το ελληνικό στοιχείο. Σιγά - σιγά η ανατολική αυτοκρατορία παίρνει ελληνικό χαρακτήρα.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το ρωμαϊκό κράτος σε κρίση

- Κατάρρευση οικονομίας
- Ο στρατός επιβάλλει αυτοκράτορες
- Αναρχία, κατάρρευση κρατικών θεσμών
- Εισβολή ξένων λαών

Οι μεταρρυθμίσεις του Διοκληπιανού

- Ο Διοκληπιανός αποτρέπει την κατάρρευση
- Δημιουργία Τετραρχίας
 - Δύο Αύγουστοι
 - Βοηθοί δύο Καίσαρες
- Μεταφορά έδρας στη Νικομήδεια (Μ. Ασία)
- Δίνεται προτεραιότητα στο ελληνικό τμήμα της αυτοκρατορίας
- Η ανατολική αυτοκρατορία μεταμορφώνεται σε ελληνική

Πραιτοριανός

Στρατιωτικό σώμα που χρησιμοποιήθηκε ως σωματοφύλακή των αυτοκρατόρων. Ανήκαν στη λεγεώνα που στρατοπέδευε στη Ρώμη. Με τον καιρό απέκτησαν προνόμια και δύναμη. Έφτασαν να απαγορεύουν και να στρίζουν αυτοκράτορες (Καλιγούλας, Κλαύδιος). Οι αυτοκράτορες προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν την εύνοιά τους. Τελικά οι πραιτοριανοί διαλύθηκαν από το Μ. Κωνσταντίνο.

Νικομήδεια

Πόλη και λιμάνι της Β.Δ. Τουρκίας. Ιδρύθηκε το 264 π.Χ. Έγινε πρωτεύουσα του βασιλείου της Βιθυνίας. Αργότερα η περιοχή έγινε ρωμαϊκή επαρχία. Ο Διοκλητιανός μετέφερε στην πόλη την έδρα του. Η πόλη άκμασε. Ωστόσο, μελανό σημείο στην ιστορία της πόλης ήταν οι φοβεροί διωγμοί εναντίον των Χριστιανών (303 μ.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Μάρκος Αυρήλιος

Ρωμαίος αυτοκράτορας (121-180 μ.Χ.). Ανέβηκε στο θρόνο το 161 μ.Χ. Πολέμησε ενάντια στους Πάρθους. Παράλληλα πέτυχε σημαντικές νίκες εναντίον πολυάριθμων γερμανικών και άλλων φυλών στην Ευρώπη. Ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος. Πάντως, στην εποχή του αρχίζει η παρακμή της αυτοκρατορίας.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
284-305 μ.Χ.	Αυτοκράτορας ο Διοκλητιανός
293 μ.Χ.	Δημιουργία της Τετραρχίας

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Ποιες είναι οι κύριες απίες της κρίσης του ρωμαϊκού κράτους κατά τον 3ο αι. μ.Χ.;

- a) Η επικράτηση των μεγάλων γαιοκτημόνων. Η επέκταση της μεγάλης ιδιοκτησίας σε βάρος των μικροκαλλιεργητών πλήντει το στρατό της αυτοκρατορίας. Οι μικροκαλλιεργητές αποτελούν τον κορμό του στρατού.
- b) Η συγκέντρωση πλούτου στα χέρια των λίγων πλήντει την οικονομία.
- c) Η κρατική εξουσία καταρρέει. Οι πρατοριανοί αποκτούν δυσανάλογα μεγάλη δύναμη.
- d) Εμφανίζονται ισχυροί εξωτερικοί εχθροί.

2. Τι οδήγησε το Διοκλητιανό στη συγκρότηση της Τετραρχίας;

Ο Διοκλητιανός ήταν δραστήριος αυτοκράτορας. Ένιωθε ότι έπρεπε να παρθούν σύντομα μέτρα, διαφορετικά η αυτοκρατορία θα κατέρρεε. Οι εισθολές των εχθρικών φύλων του έπεισαν ότι η εξουσία στην αυτοκρατορία έπρεπε να μοιραστεί. Ήταν θα ήταν πιο εύκολη η υπεράσπιση των συνόρων.

3. Τι δείχνει η εγκατάσταση του Διοκλητιανού στη Νικομήδεια;

Ο Διοκλητιανός μετέφερε στο κέντρο της διοίκησης στο ανατολικό κράτος, το οποίο ήταν πιο εύρωστο και πιο ασφαλές από το δυτικό τμήμα. Η πράξη αυτή δείχνει την εμπιστοσύνη του αυτοκράτορα στις περιοχές κυριαρχίας του ελληνικού στοιχείου.

5. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΡΟΦΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'
Από τη Ρώμη
στο Βυζάντιο

Περίληψη

Μετά την παραίτηση του Διοκλητιανού (305 μ.Χ.) αρχίζει περίοδος εσωτερικών συγκρούσεων. Στη δύση ο **Κωνσταντίνος** πολεμάει με το **Μαξέντιο**. Νικητής αναδεικνύεται ο πρώτος μετά τη νίκη του στη **Μουλβία γέφυρα**. Το 313 μ.Χ., ο Κωνσταντίνος υπογράφει το **Διάταγμα των Μεδιολάνων**, με το οποίο κηρύσσεται η θρησκευτική ανεξιθρησκία. Το διάταγμα αυτό υπογράφεται και από το **Λικίνιο**, αυτοκράτορα της ανατολής. Το 324 μ.Χ. ο Κωνσταντίνος νικάει το Λικίνιο και ενώνει την αυτοκρατορία. Η πρωτεύουσα μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη (**Νέα Ρώμη**) το 330 μ.Χ. Το κέντρο βάρους μεταφέρεται στην υπό ελληνική κυριαρχία ανατολή.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Αναστάσωση μετά την παραίτηση Διοκλητιανού

- Νίκη Κωνσταντίνου στη Μουλβία γέφυρα
- Διάταγμα Μεδιολάνων
- Συντριβή Λικίνου στην ανατολή

Μεταφορά πρωτεύουσας

- Απόφαση για μεταφορά της πρωτεύουσας στο Βυζάντιο
- Λόγοι: διοικητικοί, στρατηγικοί, γεωγραφικοί
- Εγκαίνια: 11 Μαΐου 330 μ.Χ.
- Θεμελίωση ελληνικής αυτοκρατορίας

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΩΝ

Κωνσταντινούπολη

Σπουδαία πόλη, κτισμένη σε μια χερσόνησο ανάμεσα στο Βόσπορο και στην Προποντίδα. Ιδρύθηκε από Μεγαρείς αποίκους (Βυζάντιο). Ο Κωνσταντίνος κυρίεψε την πόλη το 324 μ.Χ. Το 330 μ.Χ. μετέφερε εκεί την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας. Η πόλη άκμασε. Ο Κωνσταντίνος, και αργότερα ο Θεοδόσιος, έχτισαν λαμπρά τείχη. Ο Ιουστινιανός την κόσμησε με σπουδαία έργα, όπως η Αγία Σοφία. Σπουδαία ακμή γνώρισε ως το 12ο αι. Αργότερα όμως άρχισε η παρακμή. Η Πόλη έπεισε στα χέρια των Τούρκων στις 29 Μαΐου 1453.

Κωνσταντίνος Α'

Γεννήθηκε στη Ναΐσσ της Σερβίας. Πατέρας του ήταν ο Κωνστάντιος ο Χλωρός, ο οποίος ήταν ικανός στρατιωτικός. Ο Κωνσταντίνος διακρίθηκε στο πλευρό του πατέρα του. Διαδέχτηκε τον πατέρα του το 306 μ.Χ. στο αξίωμα του Αύγουστου της δύσης. Πολέμησε εναντίον του Μαξεντίου στη δύση και του Λικίνιου στην ανατολή. Τελικά ένωσε την αυτοκρατορία το 324 μ.Χ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΣ
305 μ.Χ.	Παραιτείται ο Διοκλητιανός
312 μ.Χ.	Νίκη Κωνσταντίνου στη Μουλβία γέφυρα
313 μ.Χ.	Διάταγμα Μεδιολάνων
324 μ.Χ.	Ενοποίηση αυτοκρατορίας
11/5/330 μ.Χ.	Εγκαίνια Κωνσταντινούπολης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

στις ερωτήσεις – δραστηριότητες

του σχολικού βιβλίου

1. Με βάση το χάρτη προσδιορίστε τα στρατηγικά και γεωγραφικά πλεονεκτήματα της Κωνσταντινούπολης σε σχέση με τη Ρώμη.

Η πόλη βρισκόταν σε ασφαλές σημείο. Η Ρώμη συνήθως κινδύνευε από τις επιθέσεις των γερμανικών φυλών. Σπουδαία ήταν και η γεωγραφική θέση της Κωνσταντινούπολης. Βρισκόταν πάνω σε οικονομικό σταυροδρόμι. Έλεγχε τους δρόμους που οδηγούσαν στον Εύξεινο Πόντο και στη μικρασιατική ενδοχώρα. Η θέση της διευκόλυνε και την άμυνα της πόλης.

2. Τι, κατά τη γνώμη σας, οδήγησε τον Κωνσταντίνο να στραφεί προς τους Χριστιανούς;

Ο Κωνσταντίνος ήταν διορατικός ηγέτης. Κατάλαβε ότι οι Χριστιανοί ήταν ανερχόμενη δύναμη στην αυτοκρατορία. Ή αντοχή που επέδειξαν στους διωγμούς του έκαναν εντύπωση. Η αυταπάρνηση και η πειθαρχία τους αποτελούσαν σημαντικά στρατιωτικά προτερήματα.

3. Γιατί το Διάταγμα των Μεδιολάνων χαρακτηρίζεται ως καμπή στην ιστορία του ρωμαϊκού κράτους αλλά και της χριστιανικής Εκκλησίας;

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων σηματοδοτεί νέα περίοδο στη σχέση θρησκείας - κράτους αλλά και στην ανάπτυξη του Χριστιανισμού. Οι Χριστιανοί βγαίνουν από το καθεστώς της παρανομίας. Αναγνωρίζονται ως η νέα δύναμη στην αυτοκρατορία. Οι αυτοκράτορες μετά τον Κωνσταντίνο αποστρέφονται την ειδωλολατρία και στηρίζονται στην ανανεωτική δύναμη του Χριστιανισμού. Σιγά σιγά ο Χριστιανισμός γίνεται η επικρατούσα θρησκεία. Θριαμβεύει πάνω στο θνήσκοντα ειδωλολατρισμό. Οι ηγέτες της Εκκλησίας αποκτούν μεγάλη ισχύ. Οι αυτοκράτορες πάλι προβάλλουν το Θεό ως πηγή της εξουσίας τους.

Περίληψη

Η Ρωμαϊκή ειρήνη οδηγεί στην ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων, αγαθών, ιδεών. Η εμφάνιση του Χριστιανισμού σφραγίζει την αυτοκρατορία. Η παρακμή της αυτοκρατορίας οδηγεί σε προσπάθειες ανόρθωσης. Ο Κωνσταντίνος ο Μέγας ενοποιεί την αυτοκρατορία, στρέφεται προς το Χριστιανισμό και μεταφέρει την πρωτεύουσα στην Κωνσταντινούπολη (Βυζάντιο).

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συνδέστε με μια γραμμή τις λέξεις που σχετίζονται μεταξύ τους

1. Χριστός	a.	Διοκλητιανός
2. Παύλος	b.	Επίσκοπος
3. Πέτρος	γ.	Χριστιανοί
4. Τετραρχία	δ.	Βηθλεέμ
5. Νέα Ρώμη	ε.	Ταρσός
6. Λικίνιος	στ.	Ιερουσαλήμ
7. Μεδιόλανα	z.	Αύγουστος
8. Αντιόχεια	η.	Κωνσταντίνος
9. Εκκλησία	θ.	ανεξιθρησκία

Απάντηση:

1 δ, 2 ε, 3 β, 4 α, 5 η, 6 ζ, 7 θ, 8 γ, 9 στ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΔΕΚΑΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'
Από τη Ρώμη
στο Βυζάντιο

1. Συμπληρώστε τα ονόματα στη σπίλη ΟΝΟΜΑ

	ΠΡΟΤΑΣΗ	ΟΝΟΜΑ
1.	Πρώτος αυτοκράτορας της Ρώμης.	
2.	Ρωμαίος αυτοκράτορας που κατέλαβε τη Δακία.	
3.	Ιδρυτής της χριστιανικής θρησκείας.	
4.	Ονομαστός απόστολος, βοηθήθηκε σημαντικά στην εξάπλωση του Χριστιανισμού.	
5.	Ρωμαίος αυτοκράτορας, αναδιοργανωτής της ρωμαιϊκής αυτοκρατορίας.	
6.	Σπουδαίος αυτοκράτορας, μετέφερε την πρωτεύουσα στην ανατολή.	
7.	Αντίπαλος του Κωνσταντίνου στην ανατολή.	

2. Σες παρακάτω προτάσεις βάλτε X στην αντίστοιχη σπίλη, ανάλογα αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες

ΠΡΟΤΑΣΗ	Σ	Λ
1. Ο Οκταβιανός αρκέστηκε μόνο στην κοσμική εξουσία.	☐	☒
2. Η αυτοκρατορική διοίκηση άλλαξε πολύ ως τον 3ο αι. μ.Χ.	☒	☐
3. Ο ρωμαιϊκός στρατός διαιρείται σε τριάντα λεγεώνες.	☐	☒
4. Η Ρώμη αφήνει σχετική αυτονομία στις πόλεις	☒	☐
5. Ο Χριστός γεννήθηκε στα χρόνια του αύγουστου Οκταβιανού.	☐	☒
6. Ο Χριστός πέθανε από φυσικά αίτια.	☒	☐

7. Πολλοί Χριστιανοί καταφεύγουν στην Αντιόχεια.
8. Ο Παύλος δεν ήταν Ρωμαίος πολίτης.
9. Ο Παύλος θανατώθηκε στην Ιερουσαλήμ.
10. Η διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας ακολουθεί την κρατική οργάνωση.
11. Οι χριστιανοί δέχονται να λατρεύουν τον αυτοκράτορα.
12. Το πρόβλημα της διαδοχής του αυτοκράτορα δεν είχε λυθεί επαρκώς.
13. Ο Διοκλητιανός θεωρούσε ότι ένας άρχοντας αρκούσε για να διοικήσει την αυτοκρατορία.
14. Καθένας αύγουστος είχε δύο θονθούς.
15. Ο Κωνσταντίνος νίκησε το Μαξέντιο στη Μουλβία γέφυρα.
16. Ο Κωνσταντίνος τελικά θεμελίωσε μια ελληνική αυτοκρατορία.

3. Στις παρακάτω προτάσεις συμπληρώστε τα κενά

1. Η ονομασία Αύγουστος σημαίνει
2. Η αυτοκρατορία στην ακμή της εκτείνεται από την βορρά ως την στο νότο.
3. Το 2ο αι. μ.Χ. οι ρωμαϊκές επαρχίες ζουν
4. Κάθε επαρχία σε ορισμένους τομείς παραγωγής.
5. Το κίρυγμα του Χριστιανισμού είναι για την εποχή.
6. Ο Παύλος ήταν γόνος εξελληνισμένης οικογένειας.
7. Ο Παύλος πραγματοποίησε περιοδείες στην Ελλάδα, Κύπρο και Μ. Ασία.
8. Τον 3ο αι. μ.Χ. επικρατεί
9. Ο Μαξιμίνος έλαβε τον τίτλο του
10. Οι θονθοί των αυγούστων ονομάζονται
11. Ο Διοκλητιανός εμπιστεύεται το στοιχείο της αυτοκρατορίας.
12. Ο Κωνσταντίνος διέκρινε τα και τα πλεονεκτήματα της νέας πρωτεύουσας.

4. Ανπιστοικίστε τις χρονολογίες με τα γεγονότα

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΣ
1. 30 π.Χ.	α. αυτοκράτορας ο Διοκλητιανός
2. 2ος αι. μ.Χ.	β. περιοδείες Παύλου
3. 5/4 π.Χ.	γ. διάταγμα Μεδιολάνων
4. 45-60 μ.Χ.	δ. ενοποίηση αυτοκρατορίας
5. 64 μ.Χ.	ε. υποταγή Αιγύπτου
6. 284-305 μ.Χ.	στ. εγκαίνια Κωνσταντινούπολης
7. 313 μ.Χ.	z. Ρωμαϊκή ειρήνη
8. 324 μ.Χ.	η. Τραϊανός
9. 330 μ.Χ.	θ. θάνατος Παύλου
10. 28-117 μ.Χ.	ι. γέννηση Χριστού

5. Επιλογή ορθής απάντησης:

(Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

- Ο ρωμαϊκός στρατός αριθμούσε την εποχή ακμής:
α) 300.000 άνδρες, β) 350.000 άνδρες, γ) 400.000 άνδρες
- Ορισμένοι Εβραίοι περιμένουν ανυπόμονα:
α) το Μεσσία, β) τον προφήτη Ηλία, γ) το Δαβίδ
- Ο Ιησούς γεννήθηκε στην(v):
α) Καπερναούμ, β) Βηθλεέμ, γ) Ιερουσαλήμ
- Οι Χριστιανοί πήραν αυτό το όνομα από τους κατοίκους της:
α) Αντιόχειας, β) Αλεξάνδρειας, γ) Ρώμης
- Το εβραϊκό όνομα του Παύλου ήταν:
α) Ναούμ, β) Μοζές, γ) Σαούλ
- Σε κάθε χριστιανική διοικητική μονάδα αντιστοιχεί ένας:
α) επίσκοπος, β) καίσαρας, γ) πραίτορας
- Ο Διοκλητιανός μετέφερε την πρωτεύουσα στην:
α) Βιθυνία, β) Νίκαια, γ) Θεσσαλονίκη

8. Η νέα πρωτεύουσα του Μ. Κωνσταντίνου ονομάστηκε και:
α) Νέα Πόλη, β) Νέα Έδρα, γ) Νέα Ρώμη
9. Η θεμελίωση της νέας πρωτεύουσας ξεκίνησε το:
α) 324 μ.Χ., β) 322 μ.Χ., γ) 326 μ.Χ.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΔΕΚΑΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1η άσκηση

1. Οκταβιανός 2. Τραϊανός 3. Ιησούς Χριστός
4. Παύλος 5. Διοκλητιανός 6. Κωνσταντίνος
7. Λικίνιος

2η άσκηση

1Λ, 2Λ, 3Σ, 4Σ, 5Σ, 6Λ, 7Σ, 8Λ, 9Λ, 10Σ, 11Λ, 12Σ, 13Λ, 14Λ, 15Σ, 16Σ

3η άσκηση

1. σεβαστός 2. Αγγλία - Άνω Αίγυπτο 3. ειρηνικά
4. ειδικεύεται 5. επαναστατικό 6. εβραϊκής
7. τρεις 8. αναρχία 9. Αυγούστου
10. Καισαρες 11. ελλονικό 12. στρατηγικά - γεωγραφικά

4η άσκηση

1 ε, 2 z, 3 i, 4 β, 5 θ, 6 α, 7 γ, 8 δ, 9 στ, 10 η

5η άσκηση

1 γ, 2 α, 3 β, 4 α, 5 γ, 6 α, 7 α, 8 γ, 9 α

